

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(18) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.

Выпуск №03(18) (Март 2025 г.) республиканского научно-методического журнала
«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY».

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 2 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ22VPY00060452 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» журналы айына 3 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 02.12.2022 года № KZ22VPY00060452.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал "AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY" выходит 3 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП «BAYANDY»

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

«KEMENGER» баспасы

2025 жыл

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал «KEMENGER» ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Қарағанды: Қазыбек бисмий район, пр. Нұрсұлтан Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП «KEMENGER». Тираж 1000 экз.

Мазмұны / Содержание

Токбанова Ж. Использование технологии развития критического мышления на уроках русского языка и литературы.....	3
Перевалова М.В. Дидактическая игра как средство развития познавательного интереса детей дошкольного класса	5
Имашева С.Е. Ерте жастан балалардың шығармашылығын қолдауда ертегі терапиясының мүмкіндіктері.....	6
Чимигенова Г.А. Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері.....	9
Анарбай Г.Б. Мектеп жасына дейінгі балаларды ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу.....	11
Искиндирирова Г.Б. Сценарий мероприятия «В краю белых берез»	13
Суанбекова Р.З. «Математика - өмірде». Өмірмен байланысқан білім.....	18
Исмаилова А.Б. Vocabulary and language Focus. Literary genres	20
Тоганбаева А.М. Мектепте жыраулық поэзияны оқытудың ерекшеліктері	22
Аймағамбетова А.К. Кәметке толмағандарды бейімдеу орталығы жасөспірімді әлеуметтік бейімдеу.....	24
Шинибекова К.С. Жастар арасында жиі қолданылатын ағылшын тілінен енген кірме сөздер.....	27
Альмуханбетова Ж.С. Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын қалыптастыру шарттары	29
Нурланов Б.С. Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану	31
Ысмайыл А.Т. Мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы ойын технологияларын тәжірибеде қолдану	33
Сырлыбек И.Е. «Санап үйренемін»	35
Бахитжанова Х.Б. Биология пәнін оқытудың тиімділігі	36
Нуратдинова А.Е. Modern methods of teaching english: effective and engaging approaches.....	39
Жолдибаева Ж.Б. Тәрбиеші - балабақша жүрегі.....	41
Шынтаев Н. «Дене шынықтыру сабағы – мектептегі дене тәрбиесінің негізгі түрі».....	44
Бахтиярова А.М. Мәтінмен жұмыс жасау-оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырудың тиімді жолы	46
Орынбаева Ж. "Оқу сауаттылығы: жаңа ұрпақты тәрбиелеудің негізгі құралы"	48
Чекушева Г.Н. Екі таңбалы натурал сандардың квадратын табудың тиімді жолы	51
Қалиева А.Б. Lesson study зерттеу жұмыстарын мектеп тәжірибесінде пайдаланудың тиімділігі.....	55
Сиябаева С.М. Математика сабағында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту	57
Нуржанова М.К. Развитие навыка говорения посредством карточек на уроках английского языка.....	59
Нарбекова Ж.Д. АКТ-ны қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану білім сапасын арттырудың маңызды факторы	64
Ирисметова Э. Өзбек тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жолдары.....	66
Кадирбаева А. Құстар мен жәндіктер.....	67
Джуманиязова Г. Ағылшын тілін білу - үлкен мүмкіндіктердің кілті.....	69
Есенғалиева Г.К. «Қазақ тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жолдары»	72
Альмухамбетова А.С. Биология пәнін оқытудың қазіргі заманғы әдістері.....	76
Амирова А.К. Интеллектуальная игра-конкурс «Знание – сила»	78
Тлекова Г.А. Проектная деятельность на уроках русского языка и литературы.....	80
Майкельдиева А.Ж. Қызықты математика	81
Төлекенова Т.Ж. Мәтінді есептерді шығару	83
Копбаева С.М. Жыраулар поэзиясын оқытудың тиімді жолдары	85
Юлдашова И.А. Инновационные методы и приемы обучения школьников на уроках русского языка и литературы.....	88
Бахрамова А.Т. Тарих сабақтарында функционалды сауатты тұлғаны қалыптастырудың педагогикалық әдістемесі.....	90
Алдонгарова А.Қ. Заманауи ағылшын тілі пәні мұғалімінің рөлі	92
Кошимова А.К. Жаһандану дәуірінде биология пәніне қойылатын заманауи талаптар	94
Ибрагимова З.Х. Жаңартылған білім беру мазмұны тұрғысынан информатика сабақтарында кейс технологияларын қолдану тәжірибесі	96
Байтұгулов Ж.А. Бастапқы әскери дайындық пәнінің оқушылардың патриоттық құндылықтарын қалыптастырудағы педагогикалық маңызы.....	98
Толеуханов М.М. Дене тәрбиесі сабағында физикалық дағдыларды баскетбол ойыны арқылы дамыту	100
Утеева Г.Н. Тарих сабағында оқушылардың материалды сапалы меңгеруін қамтамасыз етудегі акт рөлі.....	102
Утешинова А.С. Қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдау дағдылары.....	105
Сейдахметова А.М. Бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық жазба дағдысын қалыптастыру маңызы	108
Омиралиева З.Н. Физика пәнінен қиындық туғызған тақырыптармен жұмыс жасау жолдары.....	110
Мырзатаев А.Б. Баскетбол ойындары арқылы оқушылардың координациялық дағдыларын қалыптастыру	112
Аекешова Г.Е. Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында диалог арқылы оқушылардың коммуникативтік құзіретілігін дамыту жолдары	114
Айтханова А.М. Исследовательская деятельность на уроках русского языка и литературы.....	116
Узақбаева Г.С. Современные подходы и проблемы обучения орфографии.....	118
Қадыр М.Т. Бастауыш сыныптарда сабақта мультимедиялық дидактикалық құралдарды пайдалану.....	119
Адырбекова З. Тарих сабақтарында оқушылардың танымдық-зерттеушілік белсенділігін арттырудағы жаңа технологияның рөлі	121
Досов У.А. Мектепте дене шынықтыру сабағын ұйымдастыру әдістемесі.....	123

Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
Қашаған Құржіманұлы атындағы №8 орта мектеп
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Токбанова Жанета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Современное образование в ходе ряда изменений стало в большей степени направлено на развитие возможностей и способностей личности. Перед школой и каждым педагогом поставлена задача по созданию условий, благодаря которым личность каждого обучающегося должна максимально самореализоваться, развить свои способности, в том числе интеллектуальные. Стержнем развития интеллектуальных умений является критическое мышление.

Под критическим мышлением в обучающей деятельности понимают совокупность качеств и умений, обуславливающих высокий уровень исследовательской культуры ученика и учителя, а также «Мышление оценочное, рефлексивное», для которого знание является не конечной, а отправной точкой, аргументированное и логичное мышление, которое базируется на личном опыте и проверенных фактах.

На сегодняшний день одной из важных целей в педагогике является развитие критического мышления. Развитое критическое мышление проявляется в оценочности, открытости новым идеям, целостном рассмотрении ситуации, поиске альтернатив, выборе точки зрения.

На мой взгляд, использование технологии развития критического мышления – это некая попытка преодолеть формальный подход к обучению, обратить внимание на личность ученика.

Технология критического мышления актуальна на современном этапе развития общества тем, что:

- осуществляется направленность на практическое использование. Педагогу предлагается большой набор приемов, способствующих активизации учебного процесса;

- акцент делается на формирование социальных навыков;
- внимание обращается на способы, приемы, позволяющие добывать знания;
- технология направлена на развитие собственного мышления;
- технология направлена на формирование ответственности за собственное обучение, учит отслеживать собственное понимание и собственное продвижение.

Инновация использования технологии развития критического мышления заключается в следующем:

- данная технология представляет опыт практической реализации личностноориентированного подхода в обучении;
- учащиеся сами конструируют процесс обучения, опираясь на конкретные цели, самостоятельно определяют конечный результат;
- технология ориентирована на развитие навыков вдумчивой работы с текстом, информацией.

В основе методики развития критического мышления лежит три стадии: стадия вызова; осмысление; рефлексия.

1. Стадия вызова активизирует имеющиеся знания обучающихся по данной теме; мотивирует к учебной деятельности.

2. Стадия осмысления позволяет получить новую информацию; осмыслить ее; соотнести с уже имеющимися знаниями.

3. Стадия рефлексии способствует целостному осмыслению, обобщению полученной информации; усвоению нового знания, новой информации учеником; формированию у каждого из учащихся собственного отношения к изучаемому материалу.

Используя в работе технологию развития критического мышления, наиболее приемлемыми для себя я считаю такие приемы как «Толстые и тонкие вопросы», «Дневник двойной записи», «Знаю, хочу узнать, узнал», «Гроздь кластера», «Шесть шляп мышления» Эдварда де Боно и другие.

Прием «Толстые и тонкие вопросы» может быть использована на любой из трех фаз урока: на стадии вызова – это вопросы до изучения темы, на стадии осмысления – способ активной фиксации вопросов по ходу чтения, слушания, при размышлении – демонстрация понимания пройденного.

Прием «Дневник двойной записи». Этот прием дает возможность читателю увязать содержание текста со своим личным опытом. Двойные дневники могут использоваться при чтении текста на уроке, но особенно продуктивна работа с этим приемом, когда учащиеся получают задание прочитать текст большого объема дома. В левой части дневника учащиеся записывают те моменты из текста, которые произвели на них наибольшее впечатление, вызвали какие-то воспоминания, ассоциации с эпизодами из их собственной жизни, озадачили их, вызвали протест или, наоборот, восторг, удивление.

Прием «Написание эссе». Смысл этого приема можно выразить следующими словами: «Я пишу для того, чтобы понять, что я думаю». Это свободное письмо на заданную тему, в котором ценится самостоятельность, проявление индивидуальности, дискуссионность, оригинальность решения проблемы, аргументации. Обычно эссе пишется прямо в классе после обсуждения проблемы и по времени занимает не более 5 минут.

Прием «Кластер» – определяется ключевое слово, к которому подбираются слова одной тематической группы. Слово «кластер» в переводе означает «пучок» или «созвездие». Составление кластеров развивает орфографическую грамотность, расширяет словарный запас учеников. Следует отметить, что этот приём используется на всех этапах урока.

«Синквейн». Прием позволяющий проявлять творчество и выражать свое отношение к изучаемому. Синквейн – это стихотворение, которое требует изложения материала в кратких предложениях. Таким образом, это стихотворение, состоящее из 5 строк. Первая строчка представляет название темы одним словом, обычно существительное. Вторая строчка содержит описание темы в двух словах (2 прилагательных). Третья строчка – это описание действия (3 глагола). Четвертая строчка – это фраза из четырех слов, показывающая отношение к теме. Пятая строчка – это синоним (метафора) из одного слова, которое придает суть темы.

Критическое мышление начинается с вопросов и проблем, а не с ответов на вопросы педагога. Человек нуждается в критическом мышлении, которое помогает ему жить среди людей, социализироваться. Технологию развития критического мышления можно отнести к инновационным технологиям, так как она соответствует основным параметрам инновационного обучения и способствует развитию творческих и интеллектуальных возможностей обучающихся.

Используя в работе данную технологию, учитель невольно пересматривает свое отношение к образованию. После проведения уроков с применением технологии развития критического мышления всегда появляются новые идеи и мысли. Таким образом, использование приемов технологии развития критического мышления создает условия для творческой самореализации личности, развития познавательных способностей и коммуникативных умений учащихся, их нравственного потенциала.

Использованные технологии:

1. Заир-Бек С. И., Муштавинская И. В. Развитие критического мышления на уроке. Пособ. для учителя. 2-е изд., дораб. – М., 2011 – 223 с.;
2. Гладкова Н.Г. Использование технологии критического мышления на уроках литературы // Мастер-класс. Приложение к журналу «Методист». – 2010. – № 5. – С. 47;
3. Горбунова И.В. К вопросу о применении инновационного подхода в преподавании русского языка как иностранного / И.В. Горбунова // Бизнес-образование в экономике знаний. № 1. – 2020. – С. 15-19;
4. Cambridge Life Competencies Framework. Critical Thinking. Introductory Guide for Teachers and Educational Managers / Cambridge University Press 2019. – P. 15-18.

Карагандинская область, Шетский район, поселок Агадырь
Школа-лицей имени Ю.А.Гагарина
Классный руководитель дошкольного класса, педагог-модератор
Перевалова Мария Викторовна

ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА ДЕТЕЙ ПРЕДШКОЛЬНОГО КЛАССА

Использование игры как формы организации обучения и воспитания детей известно на протяжении многих веков. Дидактическая игра как форма организации обучения занимает особое место. Дидактические игры в основном предназначены для умственного воспитания детей. В то же время в этих играх дети учатся координировать деятельность, подчиняться правилам игры, регулировать свои желания в зависимости от общей цели.

Прогрессивная, развивающая ценность дидактической игры заключается не только в реализации возможностей всестороннего развития детей, но и в расширении сферы их интересов, возникновении потребности в знаниях, формировании нового мотива деятельности, который является одним из важнейших факторов психологической готовности ребенка к школе.

Для воспитателя дидактическая игра с детьми дошкольного возраста является основным средством активизации познавательных способностей, формирования устойчивого интереса и потребности в интеллектуальной деятельности.

Дидактическая игра выступает в качестве прототипа учебной деятельности, так как в любой дидактической игре всегда присутствует план игры, игровые действия и правила. Цель игры указывается в названии игры. Игровая деятельность способствует познавательной деятельности детей дошкольного возраста, дает возможность проявить свои способности, применить знания, умения и навыки для достижения игровой цели. Правила помогают управлять игрой. Все структурные компоненты дидактической игры взаимосвязаны, и отсутствие одного из них нарушает игру.

Дидактическая игра как средство развития познавательной деятельности детей имеет большие возможности:

- активизирует познавательные процессы;
- воспитывает у детей любознательность и внимательность;
- развивает индивидуальные способности;
- знакомит детей с жизненными ситуациями;
- учит действовать по правилам, развивает желание учиться;
- укрепляет знания, умения и навыки.

Структура дидактической игры состоит из следующих компонентов: дидактическая игра всегда содержит план игры, игровые действия и правила. Идея игры-задание - часто озвучивается от имени самой дидактической игры. Дидактическое задание реализуется через игровое задание. Основные задачи дидактических игр: сравнивать предметы, отгадывать загадки, определять предмет по признакам, выделять основные признаки в предмете, обобщать объекты, классифицировать их, быстро вспоминать, четко определять, высказывать свое мнение, делать выводы.

Суть дидактической игры заключается в том, что дети в увлекательной форме решают предложенные им психические проблемы, сами находят решение, преодолевая определенные трудности.

Ребенок воспринимает умственное задание как практическую, игровую деятельность, что повышает его умственную активность.

Методика дидактической игры уникальна. Важно поддерживать страсть ребенка к игровому заданию на протяжении всей игры. Для этого воспитатель становится участником игры, поощряя свои требования и мнения своими заданиями и правилами. Дидактические игры должны быть кратковременными (10-20 минут), чтобы они не потеряли интерес к заданию.

Игра раскрывает особенности характера ребенка, раскрывает уровень его развития. Поэтому игра требует индивидуального подхода к детям. При выборе задания, задании вопроса необходимо учитывать индивидуальные особенности каждого ребенка: кому-то загадка должна быть легче передана, другому может быть сложнее; кому-то должны помочь наводящие вопросы, а другому-принять полностью самостоятельное решение. Застенчивые дети требуют особого внимания: иногда такой ребенок умеет находить загадку, но не может ответить из-за застенчивости. В этом случае воспитатель помогает ребенку преодолеть застенчивость, одобряет его, хвалит за небольшой успех. Таким образом, обучение дидактической игре тесно связано с воспитанием каждого ребенка и всего детского коллектива.

В результате наблюдения за детьми в дидактических играх воспитатель определяет навыки самостоятельности ребенка, оценивает навыки самообслуживания, общения с воспитателем и сверстниками. Проводится педагогический мониторинг по развитию познавательной активности.

В заключение хочу отметить, что дидактические игры являются наиболее доступной формой обучения, когда ребенок невольно усваивает информацию и навыки, которые мы считаем необходимыми ему во время игры. Дидактические игры вызывают у детей радость, удовольствие, интерес к обучению. Любая игра помогает развивать умственные способности детей: запоминать, мыслить, анализировать, экспериментировать, обобщать и т.д.

Использованные литературы:

1. Иохвидов В.В. Особенности познавательной деятельности в повышении эффективности урока // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2015. – № 8. – С. 35-39.;
2. Аванесова В.Н. Дидактические игры как форма организации обучения в детском саду / В.Н. Аванесова; под ред. Н.Н. Поддьякова // Умственное воспитание дошкольника. – М., 2008

Ақтөбе қаласы
ЖШС "Бопай" балабақшасы
Әдіскер
Имашева Светлана Ербулатовна

ЕРТЕ ЖАСТАН БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ҚОЛДАУДА ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯСЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Мақсаты: Мектеп жасына дейінгі балалардың ертегі терапиясы арқылы, баланың тілін дамыту. Қалай үйрену керектігін үйрету. Қажетті нәрсені емес, қызықты нәрсені ғана танып-білуді қалайтын адамдарға арналған оқытудың әдістемесін ойлап шығару. Сенімділікті ояту. Сенімділік қана жекелік ресурстарды белсендіреді және іс-әрекет барысында қосымша күшті жеткізіп отырады. Шынайы

сенімділік нәтиженің жетістігін көрсетеді. Ғасырлар бойы ертегілерді, мифтарды, аңыздарды және таң қаларлық тарихи оқиғаларды пайдалана отырып, сенімділікті оятқан және қалыптастырған .

Ертегі терапиясы дегеніміз не?

Бірінші басымызға келетін нәрсе- ертегі мен емдеу деген ой. Бірақ ертегі мен ертегі терапиясын шатастыруға болмайды.

Ертегі терапиясы- бұл кез-келген басқа да психотерапия сияқты, жан дүниені тану және емдеудің түрі, басқаша айтқанда дамыту.

Ертегі терапияның бір ұтымдылығы – бала тілімен жеткізілуінде, баланың ой ауқымына тән оқиғалар дәрежесінде ситуация құруында. Бала ертегі тыңдау арқылы өзін-өзі емдеп, түрлі шығармашылық қабілетінің ашылуына мүмкіндік алады

Ертегі терапиясының жетекші идеялары болып:

- өміріндегі мүмкіндіктері мен өмірінің құндылығын, өзіндік потенциалдарын сезіну;
- оқиға мен амалдардың себеп-салдарын түсіну;
- қоршаған ортаны түйсінудің әртүрлі стильдерін танып-білу;
- қоршаған ортамен өзара жасанды әрекет ету;
- үндестік пен күшті сезіну .

Ертегілік қойылым барлық уақытта оған қатысушыларға мерекелік көңіл-күй сыйлайды. Егер де, тәрбиеші ертегіні өте жоғары деңгейде ұйымдастыра білсе, кейбір қиын мәселелерге қатысты жүргізілетін терапиялық жұмыстар мен коррекциялық жұмыстарда да өзінің көмегін тигізеді.

Ертегі терапиясында «терапия имиджі» деп аталатын арнайы бағыт бар. Терапияның ғажайып имиджін құрушы Петербургтік ертегіші және сиқыршы А.В.Гнзидилов. Осы жаңа имидж арқылы символикалық түрде жаңадан өткен шағын, қазіргі уақытын және болашағын алып отырады. Өйткені біздің әрбіріміз өмірде көптеген рөлдерді ойнаймыз. Бірақта біз әбден бір рөлге үйреніп алатынымыз соншалық, сол рөлдің құлына айналып кететін кездер де болады. Психологтар мұндай көріністі “Бейнеге сәйкестену” деп атайды.

Ертегілерді өткізу түрлері:

Кітапша театры – бірін-бірі ауыстыратын иллюстрациялық оқиғалар көрсетіледі. Стенд-кітапшаның беттерін ашу арқылы жүргізуші әр түрлі сюжеттерді көрсетеді.

Фланелеграф театры – суреттер мен кейіпкерлер экранда көрсетіледі. Оларды фланельдер ұстап тұрады. Мұндағы суреттерді балалар мен бірге ескі кітаптардан, журналдардан қиып алуға болады.

Суреттер(картиналар) театры – декорация мен кейіпкердің суреттері. Олардың әрекеттері шектелген. Ойнаушының дауыс ырғағы арқылы кейіпкердің мінез-құлқы беріледі. Кейіпкер әрекет барысында пайда болады, балалардың қызығушылығын арттырады.

Үстел үстіндегі театры – мұнда үстелде құламай тұратын және қозғалтқанда еш кедергісіз жүретін ойыншықтар қолданылады.

Ертегі терапиясы арқылы балаға мынадай қасиеттерді сіңіруге болады:

- Баланың шығар-машылығы дамиды ;
- Өз ойын жеткізе білу;
- Ойлау қабілеті дамиды;
- Рөлге ене білу;

- Баланың бойында тапқырлық дамиды;
- Сөйлеу мәдениеті және т.б. қасиеттері дамиды.

«Кішкентай балаларға ертегілерді айтуда көптеген ертегілерді қысқартуға, тілін өзгертуге, ертегіні толық түсінушілікке әкелуге болады және солай ету керек». Әрі қарай А.С. Макаренко ата-аналарға ертегілерді таңдағанда оның идеялық көркем әдеби мағынасына көңіл бөлу керектігін айтады: «Балаларға арналған ең жақсы ертегілер,- деп жазады ол,- әрқашан жануарлар туралы ертегілер болып табылады. Орыс халық ертегілерінің байлығында мұндай ертегілер өте көп және олар өте жақсы ертегілер. Сол сияқты басқа халықтар да ертегілерге бай». А.С. Макаренконың бұл сөздерінің қазақ халық ертегілеріне де толық қатысы бар. Атақты педагог В.А. Сухомлинский балаларға ертегілердің үлкен эмоционалды әсері бар екенін айтып, келесідегідей жазды: «Бала фантастикалық бейнесі бар сөздерді естігенде немесе айтқанда, бала жүрегі қобалжиды». В.А. Сухомлинский жазған кезде баланың ойына ерекше көңіл бөлу керек дейді: «Мен мектептегі оқуды тыңдағаннан бөлек, ертегіні ойлап шығарусыз елестете алмаймын».

Қазақ халқының жас ұрпаққа тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі - ертегі. Ертегілердің мазмұнында халықтың тыныс-тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынастары мен мінез-құлықтары, адамдардың еңбексүйгіштігі, өз халқына, Отанға, туып-өскен табиғатқа деген сүйіспеншіліктері бейнеленген. Т.Барласұлы ертегінің адам баласына тәлім-тәрбиелік, рухани маңызы жөнінде айта келіп: "Ертегі - тәрбиенің мәні аса зор, көзіміз көріп, құлағымыз ести алмайтын, тек ақылмен ажыратып, жүреппен ғана түйсіне алатын материалдық әлеммен бірге шегі жоқ рухани әлем болмысының біртұтас түсінікті баян етілген көрінісі", - деп анықтама береді.

Ертегі терапияның бір ұтымдылығы – бала тілімен жеткізілуінде, баланың ой ауқымына тән оқиғалар дәрежесінде ситуация құруында. Бала ертегі тыңдау арқылы өзін-өзі емдеп, түрлі шығармашылық қабілетінің ашылуына мүмкіндік алады. Барлық ертегілерде басты кейіпкердің еркін өмірге қол жеткізуі, Отанының тәуелсіз дамуы басты мұрат ретінде бағаланса, ертегі арқылы балақайлар өздік кеңістік пен еркіндік ұғымын түйсінеді

Батыс пен Еуропа психологтары бала тәрбиелеу мәселесінде құрғақ ақыл айтудың, ескеру мен дауыс көтерудің жарамсыз екендігін толықтай дәлелдеді. Бұлар жаһанданулық қоғамға қадам басқан жаңа ғасыр үшін көнерген, өз күшін жоғалтқан әдістер деп танылған. Есесіне, ертегі терапиясы арқылы баланың санасын өздігінен кері нәрселерге қарсы тұрарлық күш беру шарт деген тәсілді ұсынады. «Сабағыңды жақсы оқы, қолыңды жумай дастарқанға отырушы болма, ата-ананды сыйла, үлкенмен керіспе» дейтін ескертпелер баласы бар үйде күнде он рет қайталанады. Мың сан қайталанулардан соң бала санасы ести тұра мұндай ескертпелерді мүлдем қабылдамайтын күйге жетіп, тек өз білгенінше әрекет етеді. Өйткені, ол сабақты жақсы оқымаса не боларын немесе ата-анасын құрметтемеудің ақыры немен аяқталарын білмейді. Ал, ертегі терапия ең бірінші оған болашақ туралы сұрақтарға жауап береді, ертегінің финалында болатын нәтижелерден ол келешек туралы ой түйеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Короткова Л.Д. Сказкотерапия в школе. Методические рекомендации – М.: ЦГЛ, 2006.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. СПб, 1998 3. Ертегі терапиясы, Төлеген. А. , Қазақстан мектебі, № 8, 2012 жыл
4. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга / Вачков И.В. – М: Пресс, 1999. – 176 с.
5. Вачков И.В. Психология тренинговой работы: Содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы / И.В. Вачков. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.
6. Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии / Т.М. Грабенко, Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
7. Кудзилов Д.Б. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии / Д.Б. Кудзилова, Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2003. – 146 с.
8. Пропп В.Я. Морфология сказки. Исторические корни волшебной сказки / Пропп В.Я. – М. : Лабиринт, 1998. – 108 с.
9. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия / Соколов Д.Ю. – М. : Эксмо-пресс, 2001, – 224 с.

Алматы қаласы
"№46 бөбекжай-балабақшасы" КМҚК
Тәрбиеші
Чимигенова Гульнара Абайдуллаена

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА МАТЕМАТИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім берудің негізгі міндеті математикалық даму деп сенімді түрде айтуға болады. Ол арифметикалық есептерді есептеуге, өлшеуге және шешуге дайындалуға ғана емес, сонымен қатар қасиеттерді, байланыстарды, тәуелділікті көруге, ашуға, оларды таныс белгілер арқылы бере білуге мүмкіндік қалыптастыруды көздейді. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру-бұл бағдарламалық талапта қарастырылған білімді, интеллектуалды іс-әрекеттің әдістері мен тәсілдерін беру, игеру және игерудің мақсатты процесі. Оның басты мақсаты-мектепте математиканы сәтті игеруге дайындық қана емес, сонымен қатар балалардың жан-жақты дамуы. Бала кезінен бастап бала пішіні, саны және түсі бойынша ерекшеленетін заттармен бетпе-бет келеді. Дәл сол кезде бала математика туралы алғашқы идеяны қалыптастырады және қалыптастырады. Геометриялық фигуралармен танысу алғашқы ойыншықтардан басталады: текшелер, пирамидалар, конструктор. Ата-аналар балаларды пішіні мен түстерін атауға үйретеді. Математикалық көріністер-бұл сан, санау, қарапайым есептеу, жиын, геометриялық фигуралар және олардың пішіні, өлшемдері мен шамалары туралы түсінік.

Е.И. Щербаков, қарапайым математикалық білімді қалыптастыру міндеттерінің негізгілерін анықтайды:

- математиканы дамытудың негізі ретінде жиын, сан, шама, пішін, кеңістік және уақыт туралы білім алу;
- қоршаған шындықтың сандық, кеңістіктік және уақыттық қатынастарына кең бастапқы бағдар қалыптастыру;
- санау, есептеу, өлшеу, модельдеу, жалпы білім беру іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру;
- математика терминологиясын меңгеру;
- танымдық қызығушылықтар мен қабілеттерді, логикалық ойлауды, баланың жалпы интеллектуалды дамуын дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері. Баланың жеке басының қалыптасуы және оның ақыл-ойының өсуі әртүрлі әрекеттер процесінде жүзеге асады. Әр түрлі өнімсіз және өнімді әрекеттер процесінде сәби жастағы балаларда өздерін қоршаған әлем жөнінде: заттар әлемінің әр түрлі белгілері мен қасиеттері - түсі, формасы, шамасы, заттардың кеңістіктегі орналасуы, олардың саны туралы, сондай-ақ адамдардың қарым-қатынастары жөнінде (баланың өзіне, бір-біріне, айналасындағы заттарға және т.б.) түсініктер қалыптаса бастайды. Элементтар математикалық түсініктер мен алғашқы ұғымдардың қалыптасуына негіз болатын сенсорлық тәжірибе біртіндеп жинала береді.

Бала ерте жастан бастап-ақ нәрселердің жиынтығын, дыбыстардың, қозғалыстардың жиынын әр түрлі анализаторлар арқылы (көру, есту және т.б.) қабылдай отырып, олармен танысады, бұл жиынтықтарды салыстырады, оларды бір-бірінен саны жағынан айырады. Оқу процесінде бала жиындардың теңдігі мен теңсіздігін көрсету әдістерін меңгереді, санды сандық сөзбен атауды үйренеді. Алдымен элементтердің белгісіз мөлшері туралы, ал сонан соң бүтін бір бірлік түріндегі жиын туралы түсінік қалыптасады. Осы негізде жиындарды салыстыруға және ондағы элементтердің санын барынша

дәл анықтауға деген талпыныс өседі; бірте-бірте бала есептеуге дағдыланады және сан ұғымын меңгереді. Мұның бәрі ересектердің басшылығымен және өзіндік оқу ойындық сипаты бар практикалық әрекеттер үстінде іске асады. Бала, сондай-ақ нәрселерді мөлшеріне, түсіне, формасына, кеңістікте орналасуына және басқа белгілеріне қарай ерте-ақ ажырата бастайды. Ол үлкендерге еліктеп, дөрекі түрде нәрселерді өлшеуге әрекеттенеді, алдымен біреуін екіншісіне беттестіріп, сонан соң көз мөлшермен және шартты түрде қабылданған өлшеуіштің көмегімен өлшейді.

Сонымен, балалар сезімге әсер ету арқылы қабылдауға сүйене отырып, әр түрлі шамаларды ғана танып-біліп қоймайды, сондай-ақ өз ұғымдары мен түсініктерін соған сәйкес атаулармен, мысалы, көп-аз (саны жағынан), кеңтар, биік-аласа, қалың жұқа және т.б. осы сияқты сызықтық ауытқушылықты жалпы көлем ауытқушылығынан (артық-кем, үлкен-кіші) айыра отырып, сөзбен дұрыс бере білуге алғы шарттар жасалуда. Мұндай дифференциялау, Р.Л. Березина, В.К. Котырло, Т.В. Лаврентьева, З.Е. Лебедева, Е.В. Проскур және басқалардың зерттеулері көрсеткеніндей, ересектердің тиісті басшылығы жағдайында мектеп жасына дейінгі балалар үшін толық жеткілікті. Бала өз бетімен жүре бастасымен-ақ кеңістікпен және заттар арасындағы кеңістіктік қатынастармен әсерлі түрде танысады: ол өзін қызықтырған затқа не жақындай түседі (еңбексіз емес), не одан аулақтай бастайды. Бір нәрсе баланың дәл алдында тұрса, басқалары оның артында немесе оң жағында не сол жағында тұрады. Оқыту баланың жақын-алыс және басқа сол сияқты сөздердің мағыналарын ерте меңгеріп алуына мүмкіндік жасайды. Бала практикада нәрселердің кеңістікте орналасуын өзі де бағдарлай алады, ал ересектердің басшылығында алдымен нәрселерді өзіне қатысты, кейін оның басқа нәрселерге қатысты орналасқан жерін сөзбен анықтап беруге үйренеді (қуыршақтың оң жағындағы - қонжық, ал сол жағында - қоян). Балалар мен ересектер өмірінің бүкіл тәртібі балада уақытқа тән сезімдерді қалыптастыруға және соған сәйкес кеш, ерте, қазір, кейін деген сөздерді пайдалана білуге алғы шарттар болып табылады. Уақытты білдіретін бұл сөздік сәби жастан мектеп жасына дейінгі аралықта баланың адамдармен қарым-қатынасы мен әрекеті процесінде күшті қарқынмен өседі. Бала кеше, бүгін, ертең деген сөздердің мәніне қызыға бастайды, мұның өзі ересек адамның балаға уақыттың өтпелілігін, ұзақтығын, кезеңділігін таныстыруға, яғни «уақытты сезіне білуді» дамытуға мүмкіндік береді. Н.К. Крупская: «Математика - бұл ұғымдар тізбегі: оның бір үзбесі түсіп қалса, одан арғысы түсініксіз болады», - деген еді. Сондықтан балалардың математика саласынан мектепке дейін алатын білімдері қаншалықты аз болғанымен, оны балалардың дамуының нақ осы кезеңінде не беруге болатынын есепке ала отырып, біртіндеп күрделендіре беру керек. Сондықтан сабақтарда оқыту балалардың математикалық түсініктерін жетілдірудің негізі, жетекші формасы болып табылады. Реттелген түсінікте, дұрыс қалыптасқан алғашқы ұғымдар, дер кезінде жетілген ақыл-ой қабілеті сияқты, баланың мектепке онан әрі ойдағыдай оқып кетуінің кепілі ретінде қызмет етеді.

Мектепке дейінгі жаста болашақта балаға қажетті білімнің негізі қаланады. Математика күрделі ғылым болып табылады және мектепке дейінгі білім беруде көптеген қиындықтар туғызады. Сонымен қатар, әр баланың математикаға бейімділігі жоқ, сондықтан мектепке дайындалу үшін баланы санау негіздерімен таныстыру қажет. Балаларды қызықтыру маңызды, ол үшін сабақты ойын түрінде өткізу керек. Ойын зейінді шоғырландыруға, тіпті ең жиналмаған мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Бастапқыда олар тек ойынға, содан кейін белгілі бір ойында не үйретілетініне қызығушылық танытады. Балалар біртіндеп білім беру пәніне қызығушылық танытады. Сондықтан, ойын түрінде баланы математиканы білуге, есте сақтау, ойлау, шығармашылық дағдыларды қалыптастыруға тарту мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы дамуына ықпал етеді. Ойын барысында балалар күрделі математикалық ұғымдарды меңгереді, оқуды, жазуды және осы дағдыларды дамытуды үйренеді, ал жақын адамдар - ата-ана мен тәрбиеші оған көмектеседі.

**Шымкент қаласы, Қаратау ауданы
"Гүлсезім" бөбекжайы
Тәрбиеші
Анарбай Гүлзира Бақытжанқызы**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА ТӘРБИЕЛЕУ

Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыту мәселесі ұлттық даму стратегиясымен тығыз байланысты және мемлекеттік саясаттың бір бөлігі болып табылатынын ескере отырып, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту басымдыққа ие болады. Еліміздің білім беру саласында елеулі оң өзгерістер орын алуда: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі жанданып, мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған бағдарламалардың арқасында білім берудің жаңа сапасына көшу жүзеге асырылуда.

Балабақша – балаларды қоғамда өмір сүруге үйрететін алғашқы әлеуметтік мекеме. Дәл осы жерде баланың басқа адамдармен алғашқы тәуелсіз байланыстары орын алады, ол қарым-қатынас жасауды және өзара әрекеттесуді үйренеді. Біздің бүгінгі тәрбиеленушілеріміз – жаңа заманның балалары, олардың мотивтері, құндылықтары, қызығушылықтары әртүрлі. Балаларға осы қанық ақпарат әлемінде өмір сүруге кім көмектесуі керек? Бәлкім, бұл мұғалім шығар.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында 5-6 баланы мектепке дейінгі дайындықпен толық қамтуға ерекше көңіл бөлінген. Негізгі мақсат – балалардың жалпы, интеллектуалдық, физикалық дамуы, олардың білімді игеруге дайындығын қамтамасыз ету, білім беруді жаңарту жағдайында баланың оқу әрекетін меңгеру үшін тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру. Бұл өз кезегінде әрбір мұғалімнен оқытудың жаңа технологиялары негізінде педагогикалық қызметке түбегейлі өзгерістер енгізуді, баланың жеке басына, оның мәселелеріне, қызығушылықтарына бет бұруды талап етеді.

Моральдық және рухани құндылықтар, олар балаларға қолжетімді ме? Осы бағыттағы жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, дұрыс жауап беруге болады: мектепке дейінгі жас кезеңінде отбасына, туған жерге, Отанға деген сүйіспеншілік сезімі пайда болады. Бұл - баланың танымында туып, мақсатты тәрбие беру барысында қалыптасатын рухани-адамгершілік мүмкіндіктерінің жан-жақты дамуының бастауы.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі Қазақстанның патриоттарын, құқықтық демократиялық, әлеуметтік мемлекеттің азаматтарын тәрбиелеуді қамтамасыз етуге арналған. Рухани-адамгершілік тәрбие кез келген халыққа, кез келген мемлекетке қажет. Дегенмен, бұл тәрбие өте сезімтал, әдептілікпен жүргізілуі керек және оны жастайынан ата-анамен өзара бірлестікте орындау керек. Шығармашылық тұлға мен мінездің қалыптасу кезеңі ретінде мектепке дейінгі жастың ерекше әлеуеті айқын.

Сүйіспеншілік, мейірімділік, жанашырлық, зорлық-зомбылық жасамау, төзімділік, әділ мінез-құлық, жан тыныштығы сияқты ең маңызды адами қасиеттерді қамтитын - адамгершілік, сондықтан біз, үлкендер, тәрбиешілер тәрбиеленушілерімізге, балаларымызға күнделікті, сағат сайын, минут сайын тәрбиелеуге міндеттіміз.

Біздің заманымызда әлем балаға агрессивті болып, балалық шақ өнеркәсібі ойыншықтардан бастап жаһандық коммерциялық телебағдарламаларға дейін балалардың психикасына, олардың адамгершілік және рухани әлеміне жойқын әсер етуде. Бірден көп ұрпақ өскен ескі жақсы ойыншықтарымыз, кітаптарымыз, мультфильмдеріміз бір түнде жоғалып кетті. Олардың орнын шетелдік телехикаялардың кейіпкерлері басты: супермендер, өрмекші адамдар, монстрлар және т.б. басты.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның тәрбиесіндегі маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде оны өз халқымен, елімен көзге көрінбейтін түрде байланыстыратын және кейінгі өмір жолын айқындайтын сезімдер мен мінез-құлық қасиеттері дами бастайды. Әрине, мектеп жасына дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік-экономикалық аспектілерді әлі түсінбейді, бірақ оның қарапайым құқық тәртібі ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінік, мемлекеттік рәміздер, Отанымыздың даңқын асқақтатқан тұлғалардың есімдерін білу, өзін-өзі бағалау, еліміздің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарына мақтаныш, адамзат пен әлемнің дамуына сыртқы үлес қосу сияқты тұлғалық қасиеттерді дамытуға негіз болады.

Бұл әсердің тамыры – тереңде: бала үйренетін өз халқының тілінде; оның әндерінде, музыкасында; өзі көңіл көтеретін ұлттық ойындар мен ойыншықтарда; туған жерінің табиғаты, өзі өмір сүріп жатқан

халықтың жұмысы, тұрмысы, әдет-ғұрпы туралы алған әсерлерінде жатыр. Сонымен бірге танымдық деңгей елдің атрибуттары мен рәміздерін білуден, мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде, отбасы мүшесі ретінде, одан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай-ақ ауылдың, ауданның, облыстың тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» білуінде көрінеді.

Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, махаббатқа, нұрға, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балалардың бойында елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген жанашырлық пен оң көзқарасты қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі. Оны жүзеге асыруға өлке мұражайлары көмектеседі.

Халық мерекелері Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және ұлттық құндылықтарды дамытудың құралы, себебі мерекенің өзі қоғам өмірінен ажырамас барлық идеялар мен өнегелік нұсқауларды сіңіреді.

Әр халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері болады. Мен өз жұмысымда халқымыздың тамаша салт-дәстүрлерін бойына сіңіріп, кеңінен қолданамын. Үгіт-насихаттың негізгі құралдары – тіл, халық өнері, рәміздер, өнер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдар, халық ойындары, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар.

Мерекелік материалды таңдауда мен келесі талаптарды ескеремін:

- Мектеп жасына дейінгі кіші топ балалары үшін «шағын фольклорлық формалар» бар;
- Үлкен топтарда мұнымен қатар халық ертегілері, халықтық өрнектер, әдет-ғұрыптар да қолданылады.

Мемлекеттік мерекелерде театрландыру элементтері, қазақ халық ертегілерін сахналау енгізіледі. Олай болса, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мерекелер балаларды өзі тұратын елін мақтан етуге тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тілінде тақпақтар мен әндерді жаттап, орындау арқылы бүлдіршіндердің сөздік қорлары байиды, дыбысты айту дағдылары қалыптасады.

Ауызша халық шығармашылығын білу, сүю де азаматтық-патриоттық тәрбиенің бір қыры болып табылады. Өйткені халық дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, мінезі, ерлігі, Отанға деген сүйіспеншілігі ертегілерде көрініс табады. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты ажырата алады, өзінің жеке қасиеттерін бағалай отырып, өзіне ұнайтын кейіпкерді таңдайды. Балаларды адамгершілік позициясынан жауапты шешім қабылдауға ынталандырады, моральдық-адекватты істер жасауға ұмтылуға тәрбиелейді.

Халық ойындары мен ертегілері – біздің ғаламшарымыздағы кез келген халықтың шынайы байлығы мен мұрасы. Бала басқа рөлге ие бола отырып, оны сезінеді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. Ойынның тәрбие құралы ретіндегі ерекшелігі - оның халық дәстүрлеріне отбасылық, еңбектік, мерекелік және ойын-сауықтық дәстүрлердің жетекші құрамдас бөлігі ретінде енуінде. Халық ойындарында әзіл-қалжың, бәсекелестік ынта көп, қимыл-қозғалыс дәл және бейнелі, көбінесе күтпеген рифмалармен сүйемелденеді, бұл ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға, оларды көшбасшыны объективті таңдауға және ойынды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуде тәрбиешілердің ата-аналармен тығыз қарым-қатынасы бірінші орында.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

г. Петропавловск
КГУ «Городской детско-юношеский центр внешкольной работы»
Педагог-организатор, педагог дополнительного образования, педагог-эксперт
Искиндирова Гульнара Байгобыловна

СЦЕНАРИЙ МЕРОПРИЯТИЯ «В КРАЮ БЕЛЫХ БЕРЕЗ»

Цели:

Углубить знания о природе родного края

Развивать мышление, выявлять отрицательное и положительное влияние человеческой деятельности на природу.

Воспитывать любовь к природе, чувство прекрасного и бережное отношение к природе.

(Слайд картина И.И.Левитана «Березовая роща».)

Ведущий 1. С чего начинается Родина?

Наверное, с белых берез,

С их царства сквозного, молочного

И с пухлых ребячьих грез.

Ведущий 2. Береза - любимое дерево всех людей. Стройную, кудрявую, белоствольную, ее всегда сравнивали с нежной и красивой девушкой, невестой. Ее посвящали свои произведения наши поэты и художники.

Ты до того, березонька, красива!

И в полдень жаркий, и в часы росы,

Что без тебя немыслима отчизна.

И я немыслим без твоей красоты.

Ведущий 1. Испытываешь особую радость, когда в летний деньходишь в березовую рощу и ощущаешь красоту своей малой Родины.

Родина моя! Люблю твои березы!

С первых лет я с ними жил и рос,

Потому и набегают слезы

На глаза, отвыкшие от слез.

На поляне, на пригорке,

Под окном, среди полей

Белокурые березки - символ

Родины моей.

Ты так мила мне

До любой росинки,
В твоих просторах
Дремлет тишина,
Березовая и
Ромашковая, добрая страна.

Ведущий 2. Какой человек не любит красавицу- березу? Утомленному она обещает желанный отдых, жаждущему прохлады дарит тень. Невольно вспоминаешь строки А.А.Фета: «И вечно радужные грезы тебя несут под тень березы, к ручьям земли твоей родной».

Ведущий 1:

Здравствуйте, дорогие друзья! Мы надеемся, что в этом зале собрались дети, очарованные природой и неравнодушные к ее судьбе! Сегодня мы поговорим о зверях, птицах и растительном мире нашей малой Родины – Северо Казахстанской области. Наша игра будет путешествием в мир природы – в край белых берез. Но прежде, чем начать игру я предлагаю каждой команде угадать загадку и узнать из ответа название команды.

Ведущий 2.

1. Что за зверь, скажите, братцы,
Может сам в себя забраться?
(Улитка)

2. Кто с высоких темных сосен
В ребятишек шишку бросил
И в кусты через пенек
Промелькнул, как огонек?
(Белка)

3. Скачет зверюшка,
Не рот, а ловушка.
Попадут в ловушку
И комар, и мушка.
(лягушка)

Ведущий (1):

Дорогие ребята, давайте вместе побываем в гостях у чудесницы-природы, попытаемся разгадать ее тайны. Первый конкурс называется «Заморочки из бочки». Каждой команде по очереди разрешается вытащить из мешочка бочонки.

Номер бочонка укажет на номер вопроса.

1. Какая птица считается самой умной? (ворон)
2. Не поп, а с крестом? (паук-крестовик)
3. Семьсот соловьят на подушках сидят (пчелы)
4. Не птица, а с крыльями. (бабочка)
5. Летит по птичьей, а ревет по бычьей. (слепень)
6. Какая птица умело подражает голоса многих птиц? (скворец)
7. Чем извлекает насекомых из трещин в коре деревьев дятел? (языком)
19. Какому насекомому композитор Э. Шаинский посвятил песенку? (кузнечик)
23. Какого зверя называют косой? (заяц)

Ведущий 2. Для многих зверей, птиц, насекомых лес — родной дом. Там, где вырубают лес, исчезают и эти животные. Будут жить деревья — будут и дары леса. А вырастут травы, грибы, ягоды — не исчезнут животные.

Ведущий 1: Ребята, мы обязаны природе, нашей земле всем, что у нас есть! Но посмотрите вокруг! Земля стонет от боли, которую мы ей причиняем, и взывает к нам о помощи! Природа беззащитна перед нами. Экологические проблемы не знают границ, то тут, то там они перерастают в экологические катастрофы.

Ведущий 2:

И сейчас воспитанники Литературно-творческого кружка помогут нам увидеть живую картину знаменитого художника, где ожившие герои переживают за экологическое состояние нашего края. Команды должны написать название картины и по возможности имя художника.

(В.М. Васнецов «Три богатыря»).

- Итак, смотрим ожившую картину. Посмотрев, посоветуйтесь в команде и напишите ответ. (результаты читаем, раздаем жетоны).

Инсценировка «Три богатыря»

Добрыня Никитич (глядя из-под ладони):

Эх, полюшко-поле... Ни живо ни мертво ты стоишь, будто после побоища...

Илья Муромец:

Тут что-то написано: Налево пойдешь - на химзавод попадешь... Направо пойдешь - в запретной зоне пропадешь..., прямо пойдешь - на бездорожье костей не соберешь... Ну и заехали мы!

Алеша Попович:

Глядите, туча черная над полем стелется - не к добру это! Неужели силы темные на Родину напасть хотят? Защитим, братцы, землю-матушку!

Добрыня Никитич:

Погоди, не горячись, Алеша! То не туча врагов застит небо. А дым тепловой станции.

Илья Муромец:

А скажи-ка, Добрыня Никитич, отчего мертвое поле это?

Добрыня Никитич:

Оттого, что много лет шла на этом поле битва. И звалась эта битва - битва за урожай. Всю-то ее, землю-матушку, пестицидами и нитратами замучили, а теперь вот и атомом, радиацией...

Алеша Попович:

Это что же! Зря, значит, мы, богатыри, поля эти у врагов отбирали, кровушкой своей поливали?

Илья Муромец:

Нет, не зря, Алеша, а ну-ка, поворачивайте своих лошадей, поедem в Министерство охраны окружающей среды, вече соберем! Видать, опять наше время пришло - богатырское!

Ведущий 1:

Как часто мы называем природу чудесницей. Она полна тайн и загадок...

Ты раскрой мне, природа, объятия,

Чтоб я слился с красою твоей!

Ты, высокое небо, далекое,

Беспредельный простор голубой!

Ты, зеленое поле широкое!

Только к вам я стремлюся душой!

Ведущий 2: Наш главный конкурс называется «Эрудит». Задания на интерактивной доске: категории: «Эти интересные животные», «Лесная аптека», «Знатоки родной природы», «Их нужно спасти». а участникам нужно выбрать категорию и количество баллов за вопрос. Чем сложнее вопрос, тем больше баллов. Например, категория «Лесная аптека» за 10 баллов.

Итак, начинаем

Категория «Эти интересные животные»

1. Всегда ли ящерица, схваченная за хвост, отбрасывает его?

(Нет, только в ответ на боль, даже слабую.)

2. Куда исчезают лягушки, жабы зимой? (Спят.)

3. Назовите самого прожорливого хищника планеты.

(Стрекоза, она съедает пищи за день в несколько раз больше, чем весит сама.)

4. Какой зверь самый чистоплотный? (кошка.)

5. На муравейник опустился дрозд, вытянул крылья в стороны, посидел некоторое время, для чего? (Принимая «муравьиную ванну», птица освобождается от паразитов, муравьи опрыскивают тело птицы пахнущей муравьиной кислотой.) Категория «Лесная аптека»

1. Ты натер ногу в пути, как облегчить боль? (Приложить лист подорожника.)

2. Плоды каких кустарников богаты витамином С? (Черной смородины, шиповника.)

3. Какая лесная ягода может заменить лимон? (Клюква, она содержит лимонную кислоту.)

4. Какую траву любят кошки? При каких болезнях она помогает людям? (Валериана. Капли и настои валерианы употребляют при бессоннице).

5. Какое болотное растение можно использовать вместо йода и ваты? (Мох сфагнум, или торфяной мох. Мох хорошо впитывает и содержит дезинфицирующее вещество.)

Категория «Знатоки родной природы»

1. В старину этого зверька называли векша. Он грациозен и красив. Его детёныши рождаются голыми, зато потом щеголяют в рыжих пушистых нарядах. Зверек очень доверчив. (Белка)

2. Почему, особенно весной, в начале лета нельзя шуметь в лесу, включать музыку, жечь костры? (Шум, запах дыма пугают лесных обитателей, заставляют птиц бросать гнезда, зверей - искать укромные места.)

3. Этого жучка издавна называли «солнышко». Он красненький и кругленький, очень безобидный, никому не опасен, кроме тли. На сгибах ножек у него появляется жидкость, похожая на молочко, что и натолкнуло людей на мысль о названии этого жучка. (Божья коровка)

4. Какую роль играет ива для берега реки, водохранилища? (Своими корнями ива укрепляет берега, защищает от излишнего испарения воды.)

5. Кто не удивляется их трудолюбию и терпению! Ежегодно они могут приносить в свой дом килограмм всякой добычи, около 1000 000 насекомых. Этим они полезны лесному хозяйству. Но они разводят как пастухи массу тлей - в этом их вред, который, однако, мал по сравнению с пользой. (Муравьи)

Категория «Их нужно спасти»

1. Довольно крупная птица, массой 23- 33 гр., с коротким толстым клювом на голове черная шапочка, у самца грудь и часть брюшка красного цвета. (снегирь)

2. Эта птица массой от 300 до 350 гр., размером с грача. Черного цвета с красной шапочкой на голове. Клюв прямой, крепкий, приспособленный к дроблению древесины. (дятел).

3. Блестяще – черная сверху, с ярко – белой поясицей, низ тела полностью белый. Поселяются колониями. Гнезда лепные крепят к зданиям в виде неполного полушария. (ласточка)

4. Размером с дрозда, масса 50 -100гр. Гнездится в лесистых местах. Окрас ярко-желтый с черными крыльями и хвостом. Самки прекрасно поют. Гнезда висят, в виде гамака или корзинки. (иволга)

5. В Казахстане гнездится в лесостепной зоне. Величиной с воробья масса 18 – 26 граммов. У самца оперение многоцветное, голова серо – стальная, спина коричневая, поясица желто – зеленая, грудь вишневого цвета. Поют громко. Первые трели выводят четко – зябь, зябь. (зяблик)

Ведущий: Все команды прекрасно справились с конкурсом «Эрудит». Думаю, что каждый из вас приложит силы к тому, чтобы предотвратить экологическую катастрофу. Пусть это будет посаженное вашими руками дерево или сохраненный уголок природы, вовремя потушенный пожар или костёр, заботливо расчищенный ручеек, защищенные гнёзда и муравейники.

Ведущий: Ни леса, ни реки, ни озёра, ни звери, ни птицы не могут защитить себя. Это должны сделать мы. Пусть пока немного. Что для этого нужно? Давайте разберёмся (раздаём зелёные и красные

карточки). Если согласны с высказыванием — поднимите над головой желтую карточку, если не согласны — оранжевую.

Внимательно слушайте и постарайтесь правильно отвечать за правильный ответ - жетон.

Сделать кормушки для птиц

Перенести муравейник в безопасное место, если он занимает лучшее место для палатки.

Из самых красивых цветов в лесу, собрать букет для мамы.

Не оставлять мусор после себя, сжечь его.

Чтобы не ехать в город на грязной машине, помыть её в реке.

Собрать мусор на берегу и сбросить его в реку.

Принести из леса ёжика и устроить ему дома тёплое гнездо.

Собрать мусор и спрятать в укромном месте.

Срубить березку для костра.

Собрать мусор и увезти его в специально отведенное место

Ведущий (2):

Вот и закончилось наше путешествие в мир природы. Надеюсь, что вам захочется вспомнить прочитанное, понаблюдать еще раз за поведением птиц и зверей, послушать повнимательнее песенки соловья и жаворонка. И очень может быть, что сегодня вы открыли для себя что-то необыкновенное.

Ведущий (1) А наше жюри подведет итоги.

Ведущий (2):

Нам жить в одной семье,

Нам петь в одном кругу,

Идти в одном строю,

Лететь в одном полете...

Давайте сохраним

Ромашку на лугу,

Кувшинку на реке

И клюкву на болоте.

О как природа-мать

Терпима и добра!..

Но чтоб ее

Лихая участь не постигла,

Давайте сохраним

На стрежнях - осетра,

Касатку - в небесах,

В таежных дебрях - тигра.

Коль суждено дышать

Нам воздухом одним,

Давайте

Наши души сохраним,

Тогда мы на земле

И сами сохранимся...

Ведущий: Теперь я уверена, что вы не навредите природе. И лесные жители будут ждать вас как добрых друзей!

Литература:

1. Акимовский И. Мир животных: Птицы. Рыбы, земноводные и пресмыкающиеся. - М. : Мысль, 1989. - 462 с.:ил.
2. Головкин Б. Н. О чем говорят названия растений. - М.: Агропромиздат, 1986. - 160 с.
3. Демина Л. А. Земля в вопросах, загадках, ребусах, кроссвордах. - М.: МИРОС, 1994. - 144 с.
4. Колвин Л., Спир Э. Живой мир: Энциклопедия. - М.: РОСМЭН, 1999. - 127 с.

Жамбыл облысы, Жамбыл ауданы
Гродеково орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Суанбекова Роза Зикирияевна

«МАТЕМАТИКА - ӨМІРДЕ». ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСҚАН БІЛІМ

Қазіргі заманда математика - тек теориялық ғылым емес, ол күнделікті өмірде, түрлі кәсіптерде, заманауи технологияларда кеңінен қолданылатын маңызды құрал. Осыны ескере отырып, "Математика өмірде" таңдаулы курсы әзірледім. Бұл бағдарлама оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырумен қатар, оны нақты өмірлік жағдайларда қолдана білуге үйретуге бағытталған. Ұсынылып отырған бағдарлама 4 - сыныптың математика сабағына қосымша материал. «Математика өмірде» атты бағдарламаны білім алушыларға алған білімдерін практикада қолдана білуге бағыттап дайындадым. Бағдарлама білім алушылардың математикалық сауаттылықтарын қалыптастыруға, нақты өмірлік жағдаяттармен байланысты әртүрлі процестердің математикалық модельдерін құру дағдыларын дамытуға, логикалық, сыни және кеңістіктік ойлауды дамытуға бағытталған. Бұл бағдарлама білім алушылардың білім дайындығын кеңейтуге бағытталған оқу жоспарының вариативті компонентінің құрамдас бөлігі. Мемлекеттік білім стандарты талаптарына және білім беру мекемесінің талаптарына сәйкес жасалған. Әр тапсырма бойынша берілген жұмыстар оқушылардың өздігінен ойланып жұмыс істеуіне, олардың ауызша, жазбаша тілін дамытуға септігін тигізеді. Бұл бағдарлама білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, негізгі және пәндік құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған. «Математика өмірде» бағдарламасы «Жалпы білім беретін ұйымдарға арналған жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары және факультативтер бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына (ҚР Оқу - ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі №399 бұйрығы) сәйкес TIMSS халықаралық зерттеулерінің тапсырмалары қамтылды. Алынған тапсырмалар оқушыны мәселені талдау, нақтылау, ұғымды анықтау, ойын дәлелдеуге жаттықтырады. Бұл бағдарламаны құрылымында математиканы оқытуда жаңа технологияларды, зерттеушілік әдістерді және сараланған оқыту тәсілдерін тиімді үйлестіруге тырыстым. Оқушылардың математикалық сауаттылығын, пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында Wordwall, ClassDojo, view.genially.com, Lumio платформаларын тиімді қолдандым.

Бағдарламаның өзектілігі

Математика - адамзаттың өмірінде үлкен рөл атқаратын ғылым. Ол тек есептерді шығару мен формулаларды жаттаумен шектелмейді. Математикалық білім күнделікті өмірімізде, кәсіпкерлікте, техникада, экономикада, медицинада және басқа да салаларда кеңінен қолданылады. Алайда мектеп оқушылары, әсіресе бастауыш сынып оқушылары математика пәнінің өмірмен байланысын жиі түсінбей, оны тек теориялық пән ретінде қабылдайды. Осы мәселені шешу үшін «Математика - өмірде» атты бағдарламасын әзірледім. Бұл бағдарлама оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың алған білімдерін күнделікті өмірде қолдана білуіне бағытталған.

Мақсаты мен міндеттері

Бағдарламаның негізгі мақсаты - оқушыларға математиканың тек мектеп пәні емес, шынайы өмірдің маңызды бөлігі екенін көрсету. Алған білімдерін өмір жағдаяттарымен ұштастыруға бейімдеу. Ол үшін келесі міндеттерді қойдым.

- Математикалық білімді өмірлік жағдайларда қолдануға үйрету.

- Логикалық ойлау мен талдау қабілеттерін дамыту.
- Түрлі кәсіптерде математиканың рөлін көрсету.
- Оқушылардың зерттеу дағдыларын жетілдіру.

Бағдарламаның мазмұны

Бұл бағдарлама теориялық және практикалық бөлімдерден тұрады. Теориялық бөлімде математиканың негізгі ұғымдары өмірлік жағдайлармен байланыстыру арқылы түсіндіріледі. Ал практикалық бөлімде оқушылар нақты есептерді шешу арқылы өз білімдерін іс жүзінде қолданады.

Бағдарлама 5 бөлімнен тұрады:

I бөлім: Арифметика сыры 7 сағат – деңгейлеп оқыту тапсырмаларын орындау, сандар арасындығы заңдылықты анықтау, сандар тізбегін жалғастыру, математикалық фокустар құпиясын білу, сандар мен фигура арасындағы байланысты табу, сурет бойынша теңдеу құрастыру, бөлім бойынша алған білімін сынақ сабақ арқылы бекіту, өзін-өзі бағалау.

II бөлім: Қызықты геометриялық фигуралар 4 сағат- бұрыштардың ерекшелігін анықтау, білу, түсіну, түсіндіру, бас қатырғыш формулалардың құпиясын меңгеру, талдау, қоршаған ортамен байланыстыру, салыстыру, фигуралардың ерекшелігін, айырмашылығын ажырату, бөлім бойынша алған білімін сынақ сабақ арқылы бекіту, өзін-өзі бағалау.

III бөлім: Логикалық ойлауды жетілдіру 5 сағат- қызықты есептерді шығару, түсіндіру, талдау, математикалық сауаттылыққа берілген тапсырмаларды тиімді жолмен шығару, өмірмен байланыстырады, анализ жасау, сұйықтарды құю есебі, шамалармен есептер шығару, екітаңбалы сандардың бөлінгіштік қасиеттерін анықтау, бөлім бойынша алған білімін сынақ сабақ арқылы бекіту, өзін-өзі бағалау.

IV бөлім: Керемет бөлшектер 13 сағат - жай бөлшектерді ажырату, жай бөлшектермен есептер шығару, жай бөлшектер мен аралас сандарды қосу және азайту, есептер шығару, халық есептері, жай бөлшектер мен аралас сандарды көбейту және бөлу, бірлесіп орындалатын есептер, ондық бөлшектерді қосу және азайту, ондық бөлшектерді көбейту және бөлу, бөлім бойынша алған білімін сынақ сабақ арқылы бекіту, өзін-өзі бағалау.

V бөлім: Пайыздарға берілген есептер 5 сағат- Пайыздарға берілген есептерді шығару, өмірде жиі кездесетін есептерді талдау, тұжырымдау, қорытындылау, бөлім бойынша алған білімін сынақ сабақ арқылы бекіту, өзін-өзі бағалау.

Бағдарламаны жүзеге асыру әдістері

- Тәжірибелік сабақтар
- Жобалық жұмыстар
- Интерактивті ойындар
- Жеке, жұптық және топтық зерттеу жұмыстары

Күтілетін нәтижелері

- Өз бетінше есептер шығарып, математикалық модельдер құра алады;
- Математиканың өмірдегі рөлін түсінеді.
- Логикалық және сыни ойлау дағдыларын дамытады.
- Күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешуде математиканы қолдана алады.

Қорытынды

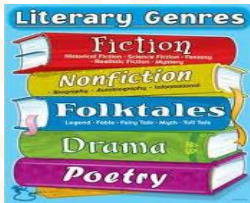
Ойымды қорыта айтқанда, "Математика - өмірде" бағдарламасы оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырумен қатар, олардың өмірге деген көзқарасын жаңаша қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл бағдарлама арқылы әрбір оқушы математика тек теориялық ғылым ғана емес, өмірдің барлық саласында маңызды рөл атқаратынын түсінеді. "Математика - өмірде" атты бағдарламам - оқушылардың математикаға деген көзқарасын өзгертіп, оны өмірлік қажетті құрал ретінде қабылдауына мүмкіндік беретін ерекше бағдарлама. Бұл курс арқылы оқушылар болашақ мамандықтарын саналы түрде таңдауға, күнделікті өмірдегі есептерді шешуге және ғылыми-техникалық прогреске үлес қосуға дайындалады.

Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы, Қандыағаш қаласы
 №5 Қандыағаш қалалық жалпы білім беретін орта мектебі
 Ағылшын тілі мұғалімі, педагог- модератор
 Исмаилова Айгерим Болатбековна

VOCABULARY AND LANGUAGE FOCUS. LITERARY GENRES

Unit 5 Reading for pleasure		Lesson 49	
School		Secondary School № 5	
Teacher name:		Ismailova A.B.	
Date:			
Grade: 9		Number present:	absent:
Lesson title	Vocabulary and language Focus. Literary genres.		
Learning objectives	9. 2. 6. 1 to determine the meaning from the context in a long conversation on various general and educational topics; 9. 3. 4. 1 to respond to unexpected comments within general and educational topics with a certain level of 9. 4. 2. 1 understand specific information in texts within the context of familiar general and reading topics, including some longer texts;		
Lesson objectives	Learners will be able to: - Learn how to make compound nouns to describe literary genres. - Practice using complex compound nouns to describe books. - Do a quiz on recognizing literary genres.		
Value links	"Law and Order" Know the basics of the legal system and human rights		
Plan			

Stages / Time	Teachers' actions	Students' actions	Assessment criteria	Resources
Beginning of the lesson 5 min	1. Greeting. Ask about the weather. <u>Warm-up</u> With books closed, write literature on the board. Ask students what they think it means. Ask: Are all novels literature? Encourage them to come to a conclusion by themselves. You might want to tell them literature often refers to books in which the writing is considered superior. <u>Lead – In</u> 	The aim: To develop Ss speaking skills and create friendly atmosphere Efficiency: By telling the wishes they show their appreciations .	At the organization moment T tries to award active Ss. <u>«The praise»</u> method is used to evaluate Ss with phrases like: “Good job! Well done!”	

Middle of the lesson Presentat ion part. 35 min	Ex:1 P:56 In pairs, students make a list of all the genres of books they can remember. Set a time limit. Ask a pair to read their list out and ask other students to add to it Differentiation: «Verbal support» method is used to help Students use new words in the text. Ex: 2 P:56 Ask a few students about the books they like to read. Ask: What genre is it? Then ask for more details. When was it written? If students say it was written a few years ago, tell them it is a contemporary novel. Ask: Who tells the story? Does the writer use I (the first person) or do they talk about the main character as he / she (the third person)? Continue to ask questions about the theme, building up a description of the book, until you can produce a description such as It's a contemporary novel about teenagers, written in the first person Ex: 3 P:56 Draw students' attention to the book covers in the quiz. In pairs and without reading the texts, students decide what the genres are from the cover photos. Invite students to give their answers to the class and explain why they came up with their description. Ex: 4 P:57 Remind students of the books in exercise 3. Ask them what the names of the books are and to briefly summarize them. Tell students they are going to listen to five people talking about the books and that they need to listen to what they say and match their descriptions with the books. Allow students to check their answers in pairs before replaying the recording. Ex: 5 P:57 Focus students' attention on the five descriptions of books on page 57 and the table. Tell students that each description is for a different type of book.	Students in pairs, make a list of all the genres of books you know. ANSWERS: adventure story, romance, horror, science-fiction, mystery, crime, humorous, thriller, poetry, drama Students put the words in order to make complex noun phrases to describe books ANSWERS: 1 nineteenth century romantic poetry 2 historical drama about social injustice 3 romantic novel told in the third person 4 twentieth century adventure story from an animal's point of view 5 nineteenth century gothic novel told in the first person Students read the literary extracts . Then match them with the descriptions in exercise 2 ANSWERS: A nineteenth century romantic poetry B historical drama about social injustice C romantic novel told in the third person D twentieth century adventure story from an animal's point of view E nineteenth century gothic novel narrated in the first person Students listen to two people talking about the books in exercise 3. Which of the books A–E are they talking about? ANSWERS: 1 Call of the wild 2 Daffodils 3 Wuthering Heights 4 Persuasion 5 The prince and the Pauper Students read the information about genres, and describe them using words in the table.	Descriptor: -work in pairs - make a list of all the genres Descriptor: - put the words in order - make complex noun phrases -Make CCQ questions Yes / No Descriptor: - read the literary extracts - match them with the descriptions Descriptor: - listen to two people talking - match their descriptions with the books Descriptor:	
---	---	--	--	--

	Explain that the table will give students the word order for complex noun phrases the need to use to describe the genres. Students work in pairs to create phrases. Check answers as a class and go through any differences students have in their descriptions.	ANSWERS: 2 historical poem 3 contemporary fiction 4 contemporary spy story 5 Victorian horror story	- read the information - use words in the table	
End of the lesson 5 min	Giving the homework. Ex: 1 P:38 wb Self-reflection	Peer-assessment. Two stars and a wish. - You did a really good job on ... - I really like how you ... Maybe you could ...	Students use their stickers to show their knowledge according to the lesson.	Poster Success

Алматы облысы, Іле ауданы, Ақсай ауылы
 "Ю.А.Гагарин атындағы № 16 орта мектеп" МКМ
 Қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-сарапшы
 Тоганбаева Айнур Мамырбековна

МЕКТЕПТЕ ЖЫРАУЛЫҚ ПОЭЗИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгінгі таңда білім саласының алдында тұрған басты міндет-ұлттық құндылықтарды заманауи білім беру жүйесімен үйлестіру. Өйткені ұлттық құндылық-ұлттың ұлт болып қалуының негізі. Осы орайда халық ауыз әдебиетінің мол мұрасымен сусындатып, ұлттық нәрімізді бала бойына сіңіруіміз қажет.

Жыраулар поэзиясы-өткен тарихымыздан хабардар етіп, туған тіліміздің мол байлығымен оқушы бойында тілдік дағды, құзыреттілік қалыптастыруымен маңызды болып саналады. Сонымен қатар олардың тәрбиелік мәні де зор. Мәселен Асан қайғының:

Еділ бол да Жайық бол,
 Ешкімменен ұрыспа.
 Жолдасыңа жау тисе,
 Жаныңды аяп тұрыспа,-

деген жыр жолдарының ғибраты арқылы ынтымақ, бірлік мәселелері насихатталады.

Ал осы жыраулар поэзиясын мектепте қалай оқытып жүрміз? Жыраулар поэзиясының тәрбиелік мәнін оқушы бойына қалай дарытуға болады?-деген сұрақтарға жауап бере отырып, өз тәжірибеммен бөлісейін.

Жыраулар поэзиясының халықтың тәрбие-дәстүрлерін, әдет-ғұрыптары мен ұлттық болмысын бойға сіңіруде орны ерекше. Өйткені жыраулардың толғаулары арқылы ұлттық құндылықтарға баули аламыз. Сонымен қатар қазақ әдебиеті пәнінен оқушы қол жеткізуге тиісті оқу мақсаттарының кейбірі ұлттық құндылықтарға негізделген.

5.3.1.1 Шығармадағы эпизодтар арқылы тарихи құндылығын бағалау;

6.3.3.2 Шығармадағы кейіпкерлер қарым-қатынасын отбасылық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу;

7.3.3.1.Шығарманы ұлттық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу;

7.3.1.1. Кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемені салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру;

8.1.2.1. Әдеби шығарманың идеясы мен пафосын ұлттық мүдде тұрғысынан ашу;

8.3.1.1. Шығарманың тақырыбы мен идеясын осы тектес басқа шығармалармен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау;

9.3.1.1 Шығарманы басқа өнер түрлеріндегі осы мазмұндас туындылармен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау;

Міне, жоғарыда аталған оқу мақсаттары жыраулар поэзиясы арқылы білім алушылар бойында ұлттық құндылықтар қалыптастыруға бағытталған. Сондықтан жыраулар поэзиясын оқыту барысында мынадай тапсырмалар беруге болады:

Сабақтың тақырыбы: Доспамбет жырау. «Қоғалы көлдер, қом сулар»

Оқу мақсаты: 6.3.1.1 шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру.

Сабақ мақсаты: Оқушыларды шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беруге үйрету.

Тапсырма

1. Өлеңнің тарихи және көркемдік құндылығын анықтаңыздар
2. Өлеңнің тарихи және көркемдік құндылығына бүгінгі заман тұрғысынан баға беріңіздер
3. «Қоғалы көлдер, қом сулар» өлеңіндегі негізгі ойды анықтап, «Қоғалы көлдер, қом сулар» өлеңінің тарихи құндылығы» тақырыбында 80-100 сөзден тұратын әдеби эссе жазыңыздар.

Осы тапсырмаларға мынандай әдістер қолдануға болады. Бұл жерде топтық жұмысқа ұсынылатын тапсырмалардың мәні зор. Жұптық жұмыстарға шағын кестелер мен салыстырма материалдарды, ұсынған тиімді.

«Тыңдап отырған үштік» әдісі бойынша оқушылар үш-үштен жұптасады да, өзара «шешен», «тілші», «хатшы» рөлдерін алады. Шешен рөліндегі оқушы тілшінің сұрақтарына жауап берсе, хатшы сұрақ пен жауаптың ұтымды не әлсіз тұстарын жазып отырады да, соңында қорытынды жасайды. Бұл әдістің тиімділігінің бір қыры, шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстырып, құндылығына баға беріп, аз уақытта көп мәлімет алуында болса, екіншіден, оқушы талданатын мәселеге сұрақ даярлау барысында тереңірек ойланады әрі сұрақ қою мен жауап беру, бағалау дағдылары қалыптасады.

Сабақтың тақырыбы: «Айналайын, Ақжайық» толғауы

Оқу мақсаты: 6.3.4.1 шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі туралы сыни хабарлама жасау

Сабақ мақсаты: Оқушыларға шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі туралы сыни хабарлама жасауды үйрету.

Тапсырма

1. «Айналайын, Ақжайық» толғауында көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлін анықтаңыздар
2. Шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі туралы 70-80 сөзден тұратын сыни хабарлама жасаңыздар

Осы тапсырмаларға орай мынандай жұмыстар жүргізуге болады: жеке, жұптық, топтық. Шағын және үлкен топтарда «уақыт шеңбері», «джиксо» (мазайка), «ақылдының алты қалпағы», «сұрақтар шеңбері», «ыстық орындық» әдістерін қолданып шығармадағы көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлін анықтап, талқылауды жүргізуге болады.

«Шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі» немесе «Жыраулық дәстүрге» қатысты методологиялық карта құрудың да маңызы бөлек. Ынтымақтастық оқытуда кері байланыс пен бағалаудың рөлі зор. Кері байланысты шағын эссе, сыни хабарлама, бастаған өлең немесе «екі жұлдыз, бір тілек» түрінде қабылдауға болады.

Жыраулар поэзиясын меңгергенде шығарманың рухани және ұлттық құндылығын таныта отырып, бала бойына дарыту көзделеді. Мәселен, Ақтамберді жыраудың «Балаларыма өсиет» өлеңі бойынша тапсырмаларды оқу мақсатына негіздей отырып, балалардың бойында адамгершілік, адалдық сынды асыл қасиеттерді сіңіре аламыз.

Сабақтың тақырыбы: Ақтамберді Сарыұлы «Балаларыма өсиет» толғауы

Оқу мақсаты: 8.1.2.1 әдеби шығарманың идеясы мен пафосын ұлттық мүдде тұрғысынан ашу

Сабақ мақсаты: Оқушылар шығарманың идеясы мен пафосын ұлттық мүдде тұрғысынан ашуды үйренеді.

Тапсырма

1. «Балаларыма өсиет» толғауында Ақтамберді жырау қандай өсиет айтады?
2. Жырау айтқан өсиеттердің ұлттық мүддемен байланысын анықтаңыздар
3. Жырау толғауындағы идея мен пафосты ұлттық мүддемен байланыстырып, ғылыми жобаның кіріспе бөлімін әзірлеңіздер.

Осы тапсырмаларға сай мынандай әдіс қолдануға болады. «Үш қадамдық сұхбат» әдісінде төрт адамнан тұратын топтарды жұптарға бөлеміз: А және Ә, Б және В. Бірінші қадамда А Ә-ден, ал Б В-дан сұхбат алады. Екінші қадам бойынша керісінше Ә А-дан, ал В Б-дан сұхбат алады. Үшінші қадамда әр оқушы өз жұбынан алған ақпарат бойынша төрт адамдық топ ішінде бөліседі.

«Жұптық әңгімені» де сұрақ-жауапқа негіздей отырып жүргіземіз. Басты мақсат оқушылар өздері сұрақ даярлай отырып, оған топтың басқа мүшесінің ой-пікірін айтады, берілген тақырыптың ұлттық мүддемен байланысын анықтайды. Алған мәліметті топта талқылайды.

Қазіргі кезде табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет. Бұл оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әр түрлі салада қолдана білуін талап етеді. Жыраулар поэзиясы оқушыларға «21 ғасыр дағдысы» деп жиі айтылып жүрген кең ауқымды құзыреттіліктерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, мұғалімдер еңбегі сырттай қарағанда елеусіз тірлік сияқты болып көрінеді. Әйтсе де олар ұлы істер, ұлт мерейін өсіретін болашақ тұлғаларды тәрбиелеп жатқан жандар. Олардың алдынан біздің келешектегі көсегемізді көгертіп, керегемізді ұлғайтар кесек тұлғалар қанаттанып жатыр. Олай болса, білім беру мазмұнының түбегейлі тамырлы өзгерісінде ұлттық құндылықтармен қаруланған, бәсекеге қабілетті тұлғаны даярлау міндетімізді мүлтіксіз атқара білейік,-дегім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сабақ тиімділігін арттыратын 370 әдіс: әдістемелік нұсқаулық/ Б.К.Умирәлиева, З.А.Сапарбаева Шымкент- «Нұрдана-LTD» баспасы, 2017 ж
2. «Қазақстан мектебі» журналы №2 2007ж 42-бет

Атырау қаласы

" Атырау облысы Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығы" мемлекеттік мекемесі

Тәрбиеші

Аймағамбетова Айнұр Қайратовна

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫ БЕЙІМДЕУ ОРТАЛЫҒЫ ЖАСӨСПІРІМДІ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕУ

Аннотация: мақала кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтарының маңыздылығына арналған. Мақалада мұндай орталықтардың жасөспірімдерге әлеуметтік бейімделу, психологиялық қолдау көрсету, құқықтық тәрбие беру, тұлғалық даму мен қоғамға қайта бейімделуде атқаратын рөлі қарастырылады. Әлеуметтік-реабилитациялық орталықтар жасөспірімдерге қиын жағдайлардан кейін қоғамға қайта оралу үшін қажетті дағдылар мен білім беру арқылы олардың толыққанды тұлға болып қалыптасуына көмектеседі. Қоғамның осы орталықтар арқылы жасөспірімдердің дамуы мен қалыптасуы үшін бірігіп жұмыс істеуі маңызды екенін атап өту қажет.

Кілт сөздер: кәмелетке толмағандар, бейімдеу орталығы, әлеуметтік бейімделу, психологиялық қолдау, құқықтық тәрбие, тұлғалық даму, әлеуметтік-реабилитациялық орталық, жасөспірімдер, қоғамға бейімделу, реабилитация.

Жасөспірімдік кезең — адамның өміріндегі маңызды кезеңдердің бірі. Бұл кезең физиологиялық, психологиялық және социокультурлық өзгерістердің көптігімен ерекшеленеді. Жасөспірімдік шақ қарқынды өсу, ағзаның ішкі жүйелерінде үлкен өзгерістер, сондай-ақ когнитивтік және эмоциялық құрылымдарда күрделі қайта құрулармен сипатталады.

Жасөспірімдік кезеңнің маңызды ерекшелігі — ересек өмірге бейімделуге қабілетті, жетілген тұлғаның қалыптасуы. Бұл процесс барысында жасөспірім өз жеке қасиеттерін түсініп, қоршаған ортаға, әлеуметтік талаптарға жауап бере отырып, өзін-өзі анықтауға тырысады. Сонымен қатар, жасөспірімдер өздеріне тән ерекшеліктермен және көзқарастарымен ерекшеленетін адамдардың ортасында қарым-қатынас жасауды үйренеді. Бұл кезеңде тұлғаның жан-жақты дамуы мен әлеуметтенуі маңызды рөл атқарады.

Ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас жасөспірімнің өмірінде үлкен орын алады. Ата-аналар мен мұғалімдерге деген қарым-қатынас, сондай-ақ құрдастарымен болатын өзара іс-қимыл жасөспірімнің дүниетанымына, құндылықтарына және жеке көзқарастарына ықпал етеді. Әлеуметтік орта мен тұлғааралық қатынастардың өзгеруі жасөспірімнің өзіндік санасын қалыптастыруына әсер етеді.

Жасөспірімдердің дамуында маңызды аспект — бұл олардың эмоциялық тұрақтылығын, өзіндік бағалауын және әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру. Бұл жастағы адамдар өздерін көрсету, өз пікірін білдіру және айналасындағылармен өзара әрекеттесу арқылы әлемді тануға тырысады. Сонымен қатар, осы кезеңде жасөспірімдер өзіндік тұлғалық қасиеттерді және өмірлік мақсаттарды айқындау процесінде болады. Осы кезеңде жасөспірімнің тұлғалық дамуына теріс әсер ететін бірқатар факторлар бар:

- Құрдастардың теріс ықпалы, әртүрлі стресстік жағдайларға жоғары сезімталдық;
- Мектепте бейімделу қиындықтары;
- Әлеуметтік желілер мен интернеттің теріс ықпалы;
- Психикалық және психологиялық мәселелердің болуы немесе күшеюі (депрессия, алаңдаушылық, өзін-өзі төмен бағалау);
- Алкоголь, есірткі және басқа да зиянды әдеттер.

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығында тәрбиеленетін жасөспірімдер ерекше топты құрайды. Бұл топтың құрамына физиологиялық, психологиялық ерекшеліктері мен қиын жағдайларға тап болу себептері ескерілетін жасөспірімдер кіреді. Орталыққа мұқтаж жасөспірімдерге мынадай категориялар кіреді: – Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар;

- Мінез-құлық ауытқулары бар жасөспірімдер;
- Мүгедектігі бар жасөспірімдер.

Бұл балалар ерекше көмекке мұқтаж, сондықтан олар үшін арнайы әдіс-тәсілдер мен қолдау қажет.

Мұндай жасөспірімдер жиі қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау кезінде қиындықтарға тап болады, себебі олар сенім білдіруге қорқады және коммуникативтік дағдыларының жетіспеушілігінен эмоцияларды толықтай түсіну мүмкіндігіне ие емес. Оларда жиі қатыгездік, немқұрайдылық және қарым-қатынаста қақтығыстар сияқты қасиеттер қалыптасады. Мұның бәрі болашақта тұлғаның қалыптасуына теріс әсер етіп, әлеуметтік дағдыларды пайдалану, эмоцияларды білдіру және денсаулықты сақтайтын адамаралық қатынастарды орнату мәселелерінде қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Орталықтың қызметкерлері жасөспірімдердің деструктивті мінез-құлқын алдын алу және қауіпсіздік сезімін дамытуға ықпал ететін орта қалыптастыруға ерекше көңіл бөледі.

Жасөспірімдердің өмірлік жағдайының ерекшеліктеріне қарамастан, оларға тәрбиелік көзқарас ерекше болғанымен, әлеуметтік реабилитацияда жүрген жасөспірімдер Конституция бойынша негізгі жалпы білім алуға деген құқықтарын жүзеге асырып, жалпы білім беретін мекемелерге барып оқиды.

Кейде әлеуметтік-реабилитациялық орталықтардағы жасөспірімдер мектептегі сыныптастарынан немесе басқа оқушылардан теріс көзқарасқа ұшырайды. Бұл жиі мазақ ету, буллинг немесе әлеуметтік оқшаулану түрінде көрінеді, өйткені құрдастар оларды «басқаша» деп қабылдайды, олар басқа балалардан ерекшеленеді. Мұндай қарым-қатынастың себептері көбінесе келесідей болады:

- Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығында болғандығына қатысты теріс стереотиптер;
- Жасөспірімдердің өмірлік қиындықтарын түсінбеу немесе олар туралы жеткіліксіз ақпараттың болуы.

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығында жасөспірімдердің әлеуметтік бейімделуінде жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдерінің рөлі ерекше маңызды. Мұғалімдердің қарым-қатынасы

оң (немесе бейтарап) болуы мүмкін, бірақ кейде теріс көзқарас та орын алады. Егер педагогтар осындай жасөспірімдердің жағдайын немесе оларды тәрбиелеу әдістерін толық түсінбесе, олар жиі осындай оқушыларды «қиын», яғни оқуда, тәртіпте қиындықтар бар балалар деп қарастырады.

Мектеп психологтары қиын жағдайға тап болған жасөспірімдердің мектеп өмірінде маңызды рөл атқарады. Олар жеке кеңестер жүргізіп, жасөспірімдерге стресс, алаңдаушылық және басқа да эмоциялық және психологиялық қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Топтық сабақтар барысында мектеп психологтары балаларға әлеуметтік дағдыларды, мысалы, коммуникацияны, әртүрлі қақтығыстарды шешуді және сау қарым-қатынастарды құруды дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, мектеп психологтары жасөспірімдерге тәжірибе алмасу мүмкіндігін ұсынады және бір-біріне қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығына келген жасөспірімдерді әлеуметтік интеграциялау барысында психологтар сынып ішінде жұмыстар жүргізеді, балаларға мұндай балалардың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін түсіндіреді, бұл болашақта сыныптастар мен мұғалімдер тарапынан толерантты және қолдау көрсетуші қарым-қатынастың қалыптасуына ықпал етеді. Олар әлеуметтік педагогтармен, әлеуметтік жұмыс мамандарымен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істейді, бұл қиын жағдайға тап болған жасөспірімдерге кешенді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Мектеп психологтары әлеуметтік-реабилитациялық орталықтардан келген жасөспірімдерге бейімделу, даму және мектеп өмірінде жетістіктерге жету үшін маңызды қолдау көрсетеді.

Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығының маңыздылығы өте зор, өйткені бұл мекемелер жасөспірімдерге әлеуметтік бейімделуге, психологиялық қалпына келуге және дұрыс бағытта дамуға мүмкіндік береді. Әлеуметтік-реабилитациялық орталықтар кәмелетке толмағандардың өмірінде қиындықтар мен қиын жағдайларға тап болған кезде маңызды рөл атқарады. Мұндай орталықтар оларды қолдай отырып, олардың қоғамға қайта оралуына және әлеуметтік ортаға үйлесімді бейімделуіне ықпал етеді. Орталықтың негізгі мақсаттары мен маңыздылығы төмендегідей:

1. **Әлеуметтік бейімделу:** Орталықтар жасөспірімдерді қоғамға қайта бейімдеуге, оларды дұрыс әлеуметтік мінез-құлыққа үйретуге бағытталған. Әлеуметтік дағдыларды дамыту, қарым-қатынас жасау, конфликтілерді шешу сияқты маңызды қабілеттерді қалыптастыруда үлкен рөл атқарады.

2. **Психологиялық қолдау:** Бұл орталықтар жасөспірімдерге психологиялық көмек көрсетеді. Олар стресстен, алаңдаушылықтан және эмоциялық қиындықтардан арылуға көмектеседі. Психологтар мен әлеуметтік қызметкерлер жасөспірімдердің психологиялық жағдайын қалыпқа келтіруге бағытталған жеке кеңес беру, топтық жаттығулар мен тренингтер жүргізеді.

3. **Құқықтық тәрбие:** Кәмелетке толмағандардың құқықтары мен міндеттерін түсіндіру, оларды заңды тұрғыда дұрыс бағыттау маңызды. Орталықтар жасөспірімдерге заң туралы білім беріп, оларға өз құқықтарын қорғау және дұрыс шешімдер қабылдау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

4. **Тұлғалық даму:** Әлеуметтік-реабилитациялық орталықтар жасөспірімдердің жеке тұлғалық дамуына үлкен көңіл бөледі. Орталықта олар өзін-өзі тану, өзіндік құндылықтарын қалыптастыру, сондай-ақ болашақта жауапты азамат ретінде дамуға қажетті дағдыларды игереді.

5. **Қоғамға қайта бейімделу:** Орталықтар жасөспірімдерге қоғамға оралу үшін қажетті дағдылар мен білім береді. Бұл мекемелер олардың мектепке оралуына немесе болашақта жұмыс табуға, әлеуметтік ортада үйлесімді өмір сүруге мүмкіндік береді.

Яғни, кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтары жасөспірімдер үшін оңалту процесін жеңілдетіп, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуында маңызды рөл атқарады. Орталықтар жастардың келешекте қоғамның белсенді және жауапты мүшелері болып қалыптасуына ықпал етеді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, жасөспірімдер кезеңі адамның өміріндегі ең қиын кезеңдердің бірі болып табылатынын айтуға болады. Кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығында тәрбиеленіп жатқан жасөспірімдер әртүрлі әлеуметтік мәселелерге, әсіресе білім беру ұйымдарында әлеуметтік бейімделу қиындықтарына жиі ұшырайды. Мектеп мұғалімдері мен психологтары оларға бұл қиындықтарды жеңуге көмек көрсетіп, оларды қолдайды, атап айтқанда, алаңдаушылық, стресс, сыныптастар тарапынан буллинг және басқа да мәселелерді шешуге көмектеседі. Мұндай балаларды қоршаған қоғам олардың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін түсінуі маңызды. Тек бірлескен күш-жігердің арқасында ғана қиын жағдайға тап болған жасөспірімдердің сәтті әлеуметтік бейімделуі мен тұлғалық дамуы мүмкін болады.

**Түркістан облысы Арыс қаласы
№32 Ә.Жангелдин атындағы жалпы білім беретін мектеп
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Шинибекова Карлигаш Спандияровна**

ЖАСТАР АРАСЫНДА ЖИІ ҚОЛДАНЫЛАТЫН АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕН ЕНГЕН КІРМЕ СӨЗДЕР

Қазіргі қазақ тіл білімінде ұлттық әдеби тілдің дәстүрлі нормаларын, оның дамуындағы негізгі тенденцияларды сақтау мәселелерін ғылыми-теориялық тұрғыдан шешу мәселесі өзекті саналады. Ана тілін қадірлей отырып, өзге тілді білуге ұмтылу – бізге қойып отырылған міндет.

Қазіргі кезде жаһандану үдерісінің күшеюіне, ақпараттық технологиялардың жаңа мүмкіндіктерінің пайда болуына байланысты шет тіліндегі кірме сөздердің енуі ерекше маңызға ие болды. Тіл қарым-қатынас құралы ретінде мәдениетпен көптеген күрделі байланыстар арқылы жалғасады. Мәдениеттердің өзара әрекеттесуінің салдарының бірі лингвистикалық бірліктердің енуі болып табылады, бұл бір мезгілде мәдени құндылықтарды алу процесінің белгілі бір кезеңін білдіреді.

Кірме сөздердің ену мәселесі әрқашан лексикологиядағы ең даулы мәселелердің бірі болды. Қазіргі уақытта әртүрлі ғалымдар кірме сөздердің қазақ тілінде сөйлеу процесіне енуіндегі тікелей қарама-қарсы бағалауларды кездестіре алады. Кейбір ғалымдар шетел сөздерінің көбеюі қазақ тілінің құрылымын және тазалығын бұзады деп есептесе, басқалары кірме сөздерді қазақ тілінің сөздік құрамын кеңейтеді деп есептейді. Сонымен қатар, кірме сөздер тілдің жетілуіне және дамуына ықпал етеді, оған экспрессияның дәлдігін, эмоционалды-экспрессивті және стильдік әртүрлілікті енгізеді. Жалпы, тілге енген сөздердің енуіне тосқауыл қоятын белгілі бір тенденцияларға қарамастан, қазақстандық авторлардың көпшілігі бұл құбылысты тілдің даму процесінің толық табиғи құрамдас бөлігі деп санайды.

Е.Ф. Володарская өзге тілден кірме сөздердің енуінің келесі функцияларын анықтайды:

- Бөгде заттарды, құбылыстарды, идеяларды атау арқылы сөздік қорын байыту;
- Неғұрлым дәл семантикалық дифференциация, полисемияны түзету есебінен синонимдер сөздігін байыту;
- Реципиент тілдің грамматикалық, стильдік мүмкіндіктерін кеңейту;
- Лексиканың жаңа терминологиялық корпусын жасау және байыту;
- Вариация көзі.

Орыс тілімен қатар ағылшын тілі де танымал болуда. Бұған көптеген жағдайлар себеп. Ең бастысы – Қазақстанның сыртқы саясаты. Қазақстанда ағылшын тілі негізгі шет тілдерінің бірі болып табылады, оны оқу барлық оқу орындары мен мектептерде міндетті т.б. Бүгінгі күні жер шарының төрттен бір бөлігі ағылшын тілінде сөйлейді, ал миллиардтаған халық оны оқиды. Жаңа ақпараттық технологиялар халықаралық ғылыми конференцияларда айтылады, барлық баяндамалар ағылшын тілінде оқылады, халықаралық байланыс та, ағылшын тілінде жүргізіледі.

Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаев: «Біздің жас мемлекетіміз өсіп, есейеді және өркендейді. Біздің балаларымыз және немерелеріміз сол мемлекетпен бірге ер жетеді. Олар қазақ, орыс, ағылшын тілдерін жақсы игеріп, білетін болады» - дейді. Осы сөзі арқылы аталған үш тілді болашақта барлық қазақстандықтың саналы түрде қабылдап үйренетіндігіне деген сенімін білдіреді. «Қазіргі қазақстандық үшін үш тілді меңгеру – бұл өз игілігінің кепілі» - дейді елбасымыз.

Білім мен ғылымның, экономиканың, бизнестің, саясаттың, жалпы бәсекелестіктің қарыштап дамып отырған бүгінгідей жаһандану кезеңінде алдымызға үш тілді білу қажеттілігі өскелең ұрпақтың алдында бірнеше тілдерді білу міндеті тұр. Ғасырлар тоғысында ғаламдану барысында дүние жүзі халықтарының тілін ортақ жүйеге, ортақ үлгіге тоғыстыру үдерісі қазіргі кезде өрістеп келе жатыр. Осыған орай тілдер қарапайымданып, бір-біріне жақындай бастаса, ортақ сөздік қор қалыптасуы мүмкін.

Филолог Әсем Манарбекқызы өз зерттеуінде қазақ тіліне ағылшын тілінен енген сөздердің көп бөлігі жастар арасындағы қарым-қатынаста қолданысқа түсіп қалыптасқанын, сондай-ақ, ол сөздер көбінесе жаргон, арго, сленг сөздер болып келетінін айтады.

Кірме сөздерінің пайда болу жолдары:

1. Заман талабына сай қажет сөздер (ноутбук, органайзер, сканер);
2. Екі ағылшын тілі сөзінен құрастырылған сөздер (секонд-хэнд, видео-салон);
3. Біздің тілге келген кірме сөздер нақтылы заттардың аттарымен, жұмыс жүргізу тәртібімен қалыптасқан сөздер (фейс-контроль, пиллинг);
4. Тілдің мағынасын көрнекті түсініктермен толықтыру (имидж, прайс-лист, шоу);
5. Шетел сөздерінің мәртебесін жоғары бағалау (презентация, эксклюзив);

Кірме сөздерін бірнеше топқа бөлуге болады:

Тура аударылымдар. Біздің тілде бұл сөздер өзгертілмей дәл солай айтылады. Бұл сөздер: уик-энд – демалыс, мани – ақша.

Өз қалпында сақталған сөздер. Шетел тілінен пайда болған сөздер, бұл сөздердің фонетикалық, графикалық түрі сақталған. Бұл сөздер меню, пароль, диск, вирус, клуб.

Ағылшындардың ұлттық салтын бейнелейтін сөздер. Бұл сөздердің ерекшелігі олардың синонимдері жоқ. Мысалы: чипсы [chips], хот-дог [hot-dog], чизбургер [cheeseburger].

Зерттей келе қазіргі жасөспірімдердің лексиконына шетел сөздерінің енуінің бірнеше себептері бар:

1. Әр түрлі құбылыстарға, жаңа заттарға және түсініктерге атау қою қажеттігі. Мысалы: ноутбук, сканер, интернет, адаптер, миксер;
2. Біздің тілімізде кейбір заттардың балама атауларының болмауынан: чипсы, бейнеклип, т.б.;
3. Бір нәрсені сипаттау үшін сөз құрылымдарының орнына, көп түсіндіріп жатпай, англицизм көмегімен бір сөзбен ғана айтуға болады. Мысалы: пиллинг, мейк ап, уикенд, шопинг жасау, т.б.

Қазіргі уақытта жапсырмалары ағылшын тілінде жазылған түрлі тауарлар шығып жатыр. Аудио және бейнеаппаратураларда мынадай жазуларды көруге болады: Push, Stop, Wind, Low, High, Noise және т.б. Киімдердегі жазулар олардың қайда жасалғанын, киімнің сапасы немесе оны қалай күту керектігі туралы ақпарат болады: Made in China; 100% cotton. Соңғы жылдары киімдердегі әртүрлі жазуларды жарнама үшін, кейде географиялық атаулармен, күлдіргі сөздермен безендіру сәнге айналған. Мысалы, футболкалардағы мынадай жазулар: Kiss me!; California; Montana; Milk is better than Wine; Star Wars; Drink Coca-Cola; I love you!; Let's go shopping! және т.б. Көптеген жазулар біздің тілімізге әбден сіңіп кеткен кірме сөздерден тұрады. Мынадай сөз тіркестерін де жиі естуге болады: «Бұл сондай керемет шоу болды»; «тамаша клип»; «бестселлер сатып алу»; «бұл нағыз хит емес пе»; «Пицца сатып алу керек». Әртүрлі байланыс аясына жүгіне отыра, әрбір жасөспірім ағылшын тілді сөздерді кезіктіреді.

Жоғарыда келтірілген мысалдардың барлығы жас ұрпақтың әлемдік жаңалықтардан қалыс қалмай, жер шарындағы барлық жаңашылдықтарды қабылдай алатындығын көрсетеді. Дәл осындай қарқынмен «кірме сөздерге» айналған ағылшын сөздері көбейген сайын біздің өмір сүру салтымыз бен тұрмыстық мәдениетіміздің дамитындығын айтқым келеді. Демек, жастардың арасында пайдаланылатын ағылшын тілінен енген кірме сөздердің көбеюі әлемдік бәсекеге қабілетті тұлғаларды қалыптастыруға себепкер бола алады деп айта аламын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қызырова Ә.М. «Ағылшын кірме сөздерінің қазақ тіліндегі ассимиляция үдерісі». Диссертация авторефераты, Алматы 2007.
2. Брейтер М.А. «Ағылшын тілінен келген кірме сөздерінің тарихы». Владивосток, 2004.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Береке ауылы
“М. Бейсебаев атындағы орта мектебі” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Альмуханбетова Жупаркуль Сейткалиевна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ШАРТТАРЫ

Қазіргі кездегі білім беру ісінің негізгі нысаны-жас ұрпақтың біліктілігін ғана қалыптастырып қоймай, олардың бойында ақпаратты өздері іздеп табатын және талдай алатын, сонымен қатар оны ұтымды пайдалана білетін, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі күнге лайықты өмір сүріп, қызмет етуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру болып отыр. Бәсекеге қабілетті жетілген тұлғаны қалыптастыру үшін оқушыны ізденушілікке, өз бетінше жұмыс жасауға, бақылау мен зерттеуге, зерттеу нәтижелерін жинақтап, қорытынды жасай білуге үйрету бастауыш сыныптан басталуы қажет. Бастауыш мектеп сатысынан-ақ зерттеушілік бағыттағы тапсырмалар ретінде зерттеу элементтерін қолдануға болады. Бұл заманауи білім беру үдерісінің маңызды міндеті — бастауыш мектептен бастап іздеу-зерттеу қызметіне баулу мәселесін шешпек.

Зерттеушілік қабілеттер оқушылар бойында өз жұмысын өзі ұйымдастыра білу, өздігінен жұмыс жасай білу, өздігінен үйрену, реттеу, өз-өзін билеу және өз-өзін дамыту қабілеттерінің болуын нұсқайды. Зерттеу тапсырмасын орындау нәтижесінде оқушының мәдени ой-өрісі кеңейіп, өзін-өзі тануы жүзеге асады. Оқушы өзі таңдаған пән алаңында зерттеу қызметін іске асырып, өз іс-әрекетінің нәтижесін талдау қажеттілігін түсінеді. Ал әрбір жеткен нәтижені қорытындылап-түйіндеу зерттеудің жаңа кезеңін тудырады, бұл жаңа ойлар мен шығармашылық жоспарлардың пайда болуына ықпал етеді. Міне, өзін-өзі танудың осы бір деңгейі оқушыға өзге ұжым мүшелері алдында бұрынғыға қарағанда функционалды, яғни, маңыздырақ «әріптес» рөліне енуіне мүмкіндік береді. Ал бұл өз алдына оқушының өз іс-әрекетін қорытындылап, қоршаған ортаға деген өзіндік қарым-қатынасының пайда болуына ықпал етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын қалыптастыру шарттары:

- Мотивация. Оқушылар өздерінің шығармашылық зерттеу қызметінің маңыздылығын түсінуге, оны жүзеге асырудағы таланттары мен қабілеттерін, өзін-өзі жүзеге асыру тәсілдерін көруге көмектесуі керек.
- Мақсат қою және жүйелілік. Зерттеу дағдыларын дамыту бойынша жұмыс сыныптық және сыныптан тыс сабақтар түрінде жүзеге асырылуы тиіс. Мұғалім әдебиет, қазақ тілі, математика, дүниетану материалдарын пайдалануы керек.
- Шығармашылық орта. Мұғалім шығармашылық орта құрып, ғылыми-зерттеу жұмыстарына деген қызығушылықты арттыруы керек.
- Психологиялық жайлылық. Мұғалімнің міндеттерінің бірі-оқушылардың шығармашылық ұшқындарын көру және олардың шығармашылық ізденістерге деген ұмтылысын бағалау. Олардың қателесуден қорықпауы маңызды. Әр оқушыға өзінің мықты жақтарын көруге және өзіне сенуге мүмкіндік берілуі керек.
- Мұғалімнің жеке басы. Зерттеу қызметін дамыту үшін шығармашылықпен жұмыс істейтін, шығармашылық орта құруға ұмтылатын, зерттеу жұмысын жүргізу үшін белгілі бір білімі мен дайындығы бар мұғалім қажет.

• Жас айырмашылықтарын ескеру. Зерттеу қызметі орынды, жасына сәйкес, қызықты және балалардың қабылдауы үшін пайдалы болуы керек. Зерттеу қызметін қалыптастыру процесі осы шарттар орындалған жағдайда ғана сәтті жүзеге асырылуы мүмкін деп санаймыз.

Зерттеу жұмысымен айналысу, шығармашылық жоба жазу оқушының аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, шешім қабылдай алу қабілетін қалыптастырады. Оқушыны ізденушілікке баули отырып, ғылым мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға көмектеседі. Зерттеу түрлері:

- Теориялық– зерттеу мәселелерін теориялық талдау. Мәселелердің маңыздылығын, оның ерекшеліктерін, осы тақырып бойынша әртүрлі көзқарастарды сипаттау, сондай-ақ оның бүгінгі таңдағы шешілу жолдары. Осының барлығы зерттеу бөлімінің 1-ші теориялық мазмұнын құрайды.

- Фантастикалық- өмірде болмайтын фантастикалық құбылыстар мен заттар жөнінде.

- Эксперименттік – өзіндік байқаулар мен эксперименттерді жүргізуді талап етеді. Балалар үшін ең қызықты эксперимент-нақты заттарға және олардың қасиеттеріне жасалған тәжірибелер. Оқушыларға әр түрлі тақырыпты беруге болады. Экспериментальді (практикалық бөлім) зерттеу мәселелер мәнісін түсіндіретін немесе оны шешуге мүмкіндік беретін ғылыми әдістерді пайдалануды болжайды. Зерттеу жұмыстарының бұл кезеңі маңызды болып табылады, бұл кезеңде жоба авторы өзінің шығармашылық мүмкіндігін көрсете алады. Бұл кезеңде эксперименттер, байқау, сауалнама, әңгімелесу, сұрақ қою, интервью алу т.б. зерттеу әдістері пайдаланылады. Ғылыми зерттеуді жүргізу кезінде дұрыс ақпарат алу үшін бір емес, бірнеше әдістер жиынтығы қолданылады. Зерттеудің қол жетімді әдістері: 1. дербес ойлау 2. кітаптан оқып білу 3. кино, теле фильмдерден білу 4. интернет желісінен іздеп табу 5. басқа адамдардан сұрап білу 6. байқау 7. эксперимент жүргізу.

Зерттеу, іздеу белсенділігі-баланың жаратылысына тән табиғи құбылыс. Зерттеушілік әдісін қолдану қажеттігі оқушының білім алу процесінде қоршаған ортасына қызығушылығымен, сүйіспеншілікпен қарауымен түсіндіріледі. Оқушының өз бетінше зерттеу жүргізуі оның жеке талабын қанағаттандыруға, көкейінде жүрген сұрақтарға жауап табуға үлкен ықпал етеді. Одан басқа зерттеу жүргізу интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті мен ойлау, зерттеу білігінің дамуына мүмкіндік туғызады. Зерттеушілік қабілеттерді дамыту оқушыға төмендегі мүмкіндіктерді береді:

• оқушы зерттеу әдістерін игереді, кейін осы әдістерді ол кез келген басқа пән материалдарын игеру кезінде де қолдана алады;

• алынған білім мен біліктерді өзінің жеке мүддесі үшін қолдана алады, бұл оқушының әрі қарай өзін тануына, тұлға ретінде анықталуына мүмкіндік береді;

• ғылым түрлеріне, мектеп пәндеріне және жалпы танымдық процеске деген қызығушылығын дамытады.

Оқу-зерттеу әрекеті оқушы бойында төмендегі білім мен біліктерді дамытады:

• жаңа фактілер мен заңдылықтарды ешкімнің көмегінсіз, өздігінен түсіндіре және дәлелдей білуді;

• бұрын зерттелген құбылыстар мен заңдылықтарды жіктеуді, салыстыру, талдау және жинақтауды білуді;

• эксперименттер жасап, гипотезалар ұсына алады және оларды дәлелдей білуді үйренеді;

• себеп-салдарлық байланыстар мен қатынастарды орната білуді;

• фактіні, құбылыстар мен заңдылықтарды басқа қырынан, басқаша тұрғыдан қарастыра білуді;

• зерттеудің ғылыми әдістерін (теориялық анализ және синтез, эксперимент жасау, модельдеу және т.б.) қолдануды;

• шешімнің бірнеше нұсқасын ұсыну және ең қолайлысын таңдау, қорытындыны дәлелдеу; өзінің және жолдастарының зерттеу жұмысын бағалау және рецензиялау.

Қорытындылай келсек, зерттеу әрекеттері бала жаратылысына тән: білуге құмарлық, байқау жасауға талпыныс, өзінше эксперимент жүргізу сияқты табиғи құбылыстарды ынталандыра отырып, олардың жеке қасиеттерін ашуға жағдай жасайды. Зерттеушілік іс-әрекеттің оқушы мен мұғалім арасындағы ынтымақтастықты орнатудағы маңызы да өте зор. Бұл үшін мұғалім оқу материалдарын жіті таңдап, оның мазмұнын талдаудан өткізуі керек. Осының негізінде ол оқушының өздігінен жұмыс істеуіне мүмкіндік беріп, танымдық қызығушылығын арттыратын тапсырмаларды жасауға қажетті сұрақтарды анықтай алады.

**Абай облысы білім басқармасының Жарма ауданы білім бөлімінің
"Маяковский атындағы орта мектебі" КММ
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Нурланов Бакытнур Сабитович**

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ НЕГІЗІНДЕ КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі қоғамда жеке тұлғаны дамытудың негізгі факторлары білім беру болып табылады. Жасөспірімдерде өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту қажеттілігі туындауы керек. Алайда, қазіргі мектеп оқушыларын бақылай отырып, оқу процесіне қатысты пассивтіліктің жеткілікті жоғары деңгейін көруге болады. Мүмкін, мектеп оқушылары білім беру мекемелерінде берілген білім кейінгі өмір үшін қажет емес деген пікір қалыптастырады. Алайда, бұл қазіргі қоғам, нанотехнология және ғылыми прогресс қоғамы интеллектуалды, шығармашылық, кең ойлы бастамашыл адамдарға мұқтаж, олар елді одан әрі дамыта алады, күштірек етеді, оның әлеуетін арттырады. Сондықтан мектеп түлектеріне жаңа білімді жетілдіру, игеру, оны алуға ұмтылу қажет. Әр адам өзінің еңбек қызметін бастамас бұрын технологиялық мәдениеттің элементтерін игеруі керек, олардың құрамдас бөліктері "Көркем еңбек" пәндік білім беру саласын зерттеу кезінде қалыптасуы керек.

"Көркем еңбек" оқу пәні негізінен практикалық қызметке негізделгендіктен, оқу процесінде пәнді оқыту сапасын арттыруға, сондай-ақ оқу уақытын тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық технологиялар пайдаланылады.

Педагогикалық технология-білім беру мақсаттарын табысты іске асыруға мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиелеудің теориялық негізделген процестерін зерттеуді жаңғыртудың құралдары мен әдістерінің жиынтығы. Педагогикалық технологияны "Білім беру процесінің өзгеретін жағдайларында болжамды нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін іс-әрекеттердің, операциялар мен рәсімдердің реттелген жиынтығы" ретінде анықтауға болады.

Бүгінгі таңда педагогикалық міндеттердің бірі оқушыларға әртүрлі қызмет салаларында белгілі бір білім, дағдыларды игеруге, сондай-ақ олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесетін оқу процесіне осындай дамытушы технологияларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындау кезінде көркем еңбек сабақтары маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек мектеп пәні ретінде ғылымның әртүрлі салаларындағы теориялық білімнің әртүрлі қызмет түрлерінде практикалық қолдануға үйрету болып табылады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды көркем еңбек сабағының кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа материалды зерттеу сабағында компьютерлік технологиялар материалдарды тиімдірек зерттеуге, олардың ерекшеліктерімен, әртүрлі құралдармен, техникалармен және жұмыс принциптерімен таныстыруға көмектеседі. Білімді бақылау кезеңінде мұғалімге оқушылардың жаңа ұғымдар мен анықтамаларды меңгеру дәрежесін тез және сапалы бақылауға мүмкіндік беретін тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Қазіргі уақытта оқушылардың жобалау жұмыстары өте танымал, мұнда компьютерлер оқушылардың өз жұмыстарын қорғауы үшін қолданылады. Сондай-ақ, сабақтарда оқушылардың жүргізген жұмысын, атап айтқанда олардың қызмет кезеңдерін және түпкілікті өнімді алуды көрсететін презентациялар үлкен рөл атқарады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар ықтимал нәтижелерді

құрастыруға және модельдеуге мүмкіндік алады. Қажетті модельдерді жасауға, өнімнің қажетті формалары мен түстерін таңдауға мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар бар.

Мәселелік оқыту технологиясы оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін тиімді жандандыруға, оқушылардың жаңа нәрселерді ашу қажеттіліктерін пайдалана отырып, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда мәселелік оқыту дегеніміз-мұғалімнің басшылығымен мәселелік жағдайларды құруды және оқушылардың оларды шешу үшін белсенді тәуелсіз іс-әрекетін қамтитын оқу сабақтарын ұйымдастыру, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту.

Мәселелік жағдайларды тудыру үшін мұғалім мектеп оқушыларын қайшылыққа алып келеді және оларды өздері шешудің жолын табуға шақырады:

- бір сұраққа әртүрлі көзқарастарды ұсынады;
- практикалық қызметте қайшылықтарға тап болады;
- сыныпқа құбылысты әртүрлі позициялардан қарастыруды ұсынады;
- оқушыларды салыстыру, жалпылау, жағдайдан қорытынды жасауға, фактілерді салыстыруға шақырады;
- нақты сұрақтар қояды (жалпылау, негіздеу, нақтылау);
- мәселелік теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- мәселелік міндеттер қоюды ұсынады.

Көркем еңбек сабақтарында мәселелік жағдайларды құру бағдарламада қарастырылған білім, дағдылар жүйесін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытады, оқу процесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырады.

Тұлғаға бағытталған технологиялар оқыту әдісі болып табылады, онда оқушының жеке басы, өзіндік құндылығы, әрқайсысының субъективті тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім мазмұнымен келісіледі. Мұндай тәсілді жүзеге асыру кезінде оқыту мен оқу процестері оқушылардың таным механизмдерін, ақыл - ой және мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып өзара келісіледі, ал "мұғалім-оқушы" қарым-қатынасы ынтымақтастық пен таңдау еркіндігі қағидаттарына негізделеді. Көркем еңбек сабақтарында бұл оқыту да өзекті, өйткені біз баланың барлық жеке қасиеттерін, оның мүмкіндіктерін ескеруіміз керек, мүмкін емес нәрсені талап етпеуіміз керек, баланың жағдайына кіруіміз керек.

Дамыта оқыту технологиясы оқушыларда орталықтан периферияға қарай спираль тәрізді қозғалыс ретінде жасырылатын негізгі ұғымдарды қалыптастырады, онда орталықта қалыптасқан ұғым туралы дерексіз-жалпы түсінік болады, ал периферияда бұл түсінік нақтыланады, жеке идеялармен байытылады және осылайша ғылыми-теориялық тұжырымдамаға айналады. Дамытушылық оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын қалыптастыру емес, өзін-өзі жетілдіру бойынша белгілі бір қабілеттерді қалыптастыру, өзін-өзі өзгертетін оқу субъектісі ретінде даму үшін жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Осылайша, ақпараттық-коммуникациялық, мәселелік, дамушы тұлғаға бағдарланған, жобалық сияқты "Көркем еңбек" сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жаңартылған білім негізінде оқу процесін тиімдірек етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді. Оқушылар әртүрлі салаларда сауатты, сенімді, жан-жақты болады. Олар ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытады, білім деңгейін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кульневич С.В. Современный урок / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – Ростов-н/Д.: Учитель, 2016. – 288 с.;
2. Альтиментова Д. Ю., Рожко К. А. Информационные технологии в образовании // Концепт : научно-методический электронный журнал. — 2016. — Т. 11. — С. 826–830.

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, Жеңіс ауылы.
"Қызғалдақ" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі
Ысмайыл Ақбаян Темірханқызы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДАМУШЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТӘЖІРИБЕДЕ ҚОЛДАНУ

Қазіргі уақытта инновациялық қызмет саласына жеке мектепке дейінгі мекемелер мен жаңашыл педагогтар ғана емес, барлық дерлік мектепке дейінгі мекемелер кіреді, осылайша, инновациялық қайта құрулар жүйелі сипат алуда. Мектепке дейінгі мекемелердің жаңа түрлері мен профильдері, баланың жеке даралығына және оның жанұясының қажеттіліктеріне бағытталған оқу-тәрбие процесінің вариативтілігін қамтамасыз ететін жаңа білім беру бағдарламалары жасалды. Білімді жаңарту үдерісін адамдар ұйымдастырады. Демек, оны жобалау, іске қосу және қолдау инновациялық қызметті ұйымдастырушылар ғылым жетістіктеріне және қоғамның қажеттіліктеріне сүйенетін дәрежеде тиімдірек болады.

Мектепке дейінгі білім берудің қазіргі стандарттары бала тұлғасын дамытудың бірнеше негізгі бағыттарын ажыратады, олардың бірі жеке білім беру саласы ретінде оқу-тәрбие жұмысының белгілі бір мазмұнын көздейтін және даму критерийлері бар танымдық даму болып табылады. «Танымдық даму» білім беру бағыты қиял мен шығармашылық белсенділікті дамытуды, қоршаған дүниенің объектілері, осы заттардың қасиеттері мен байланыстары (пішіні, түсі, өлшемі, саны, саны, бөлігі және бүтіндігі, кеңістік пен уақыт, т.б.) туралы түсініктерді қалыптастыруды көздейді.

Қарқынды дамып келе жатқан, түрлі ақпарат ағыны үлкендерді ғана емес, балаларды да бойына сіңіріп жатқан заманда баланың әлі жетілмеген санасын дұрыс жолға бағыттау маңызды. Бала ой еңбегінің әдісін, ойлау, дұрыс талдау, синтездеу қабілетін меңгеруі керек.

Баланы ойлауға үйрету үшін бұл процесті қызықты және танымды ету керек. Бұған әртүрлі әдістер арқылы қол жеткізіледі, олардың арасында менің балалармен жұмысымда оқу ойыны ерекше орын алады. Танымдық дамытуға арналған оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда В.Воскобовичтің оқу ойындарын өз жұмысымда сәтті пайдаланамын. Бұл ойын технологиясы керемет ойын кеңістігін құруды қамтиды, топтың объектілік-кеңістіктік ортасында балаларды тамаша қойылымдарда ойнауға, әртүрлі ертегі кейіпкерлерімен, жан-жануарлармен танысуға шақырады.

В.В.Воскобовичтің ойын дамыту процесіне балаларды қатыстыру баланың шығармашылық дамуына, танымдық процестеріне, зейінін белсендіруіне мүмкіндік береді. Бұл жай ғана ойындар емес – бұл балаларды ойлауға, шығармашылыққа баулитын ертегілер, шытырман оқиғалар, күлкілі кейіпкерлер. Сонымен қатар ертегі кейіпкерлері өз ертегілерімізді жасауға септігін тигізеді.

В.В.Воскобовичтің ойындары сенсорлық және танымдық қабілеттердің, кеңістіктік және логикалық ойлаудың, елестетудің, зейіннің еріктілігі мен шоғырлануына ықпал етеді. Ойын арқылы балалар сандардың сандық құрамы туралы түсінік алады, бөлшек және геометриялық пішіндермен, дыбыстар мен әріптермен танысып, оқу мен жазуды үйренеді. Жиынтықтағы барлық ойындар балалардың логикалық-математикалық дамуына, жобалау жаттығуларына, сенсорлық және танымдық қабілеттерін, көзді және екі қолдың ұсақ моторикасын дамытуға бағытталған, сонымен қатар олар психикалық процестердің (зейін, есте сақтау, ойлау, шығармашылық қиял) жақсартуға ықпал етеді.

Ойын технологиясы мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес келеді және баланың дамуының барлық саласын (әлеуметтік-коммуникативтік, когнитивтік, сөйлеу, көркемдік-эстетикалық,

физикалық) қамтиды. Білім беру стандарты балалардың зияткерлік, шығармашылық, танымдық, психикалық, физикалық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дамуы үшін үйлесімді жағдайлар жасауға бағытталған. В.Воскобовичтің ойын технологиясының даму бағыттарына мемлекеттік білім беру стандартының қойған мақсаттары мен міндеттері сәйкес келеді. Сондай-ақ балалармен бірлескен іс-әрекетте технологияларды қолдану, оларды практикада пайдалану нақты білім беру мәселелерін шешуге және оқу үдерісінің сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретінін атап өткім келеді.

Воскобовичтің оқу ойындарын педагогикалық процесте қолдану балалармен үйреншікті іс-әрекеттен танымдық ойын әрекетіне көшуге мүмкіндік береді. Ойын баланың шығармашылық қабілеттерінің көрінуін ынталандырады, оның тұлғалық дамуына жағдай жасайды. Оның оқу ойындары - көп функциялы. Осы ойындардың көмегімен тәрбиешілер көптеген оқу тапсырмаларын шеше алады. Оның ойындарының мақсаты - балалардың шығармашылық, танымдық деректерін, интеллектуалдық, ақыл-ой және математикалық қабілеттерін дамыту.

Ойындық танымдық әрекетті ұйымдастыруда ересек адамға ерекше рөл беріледі. Біз балаларды ертегі кейіпкерлерімен және бейнелі терминологиямен таныстырамыз, баланың қабілеті мен қызығушылығына қарай ойын тапсырмаларын таңдаймыз, олармен ойнаймыз, оқытамыз.

В.В.Воскобович технологиясының дамытушы ойындарын іс жүзінде қолданып көрген, ойнаған балалар бастауыш сыныпқа жақсы даярланған, оқу, жазу, санау дағдыларын оңай меңгерген келеді. В.В. Воскобовичтің танымал ойындарының бірі «Игровой квадрат», «Геоконт», «Чудо», «Математические корзинки», «Чудо-головоломки», «Конструктор букв», «Ларчик» ойындары. Бұл ойындар мектеп жасына дейінгі балалардың даму үрдісін арттырады.

«Геоконт» — немесе оны «шегелері бар тақтайша» немесе «түрлі-түсті өрмек» деп атайды. Ол координаттық үлдір жағылған шеге тақтайша түрінде болады. Ойын алаңына пластмасса шегелер бекітілген және оларға түрлі-түсті «динамикалық» резеңкелер тартылып тағылады. Осындай құрылымдау нәтижесінде пәндік мүсіндер, геометриялық пішіндер, айшықтар, сандар, әріптер шығады.

В.В. Воскобович ойындары бойынша сабақтар барысында педагогтың келесілерге баса назар аударғаны жөн:

- Дайындық. Балаға ойынды ұсынар алдында алдымен әдістемелік кеңестермен және ойынның өзімен танысып алу;
- Сөйлеу. Негізінен балалар қолмен жұмыс істеп, аз сөйлейді. Сабақ барысында баладан оның не істеп жатқанын, не себепті басқасын емес, дәл сол пішінді таңдап алғанын сұрау, ертегі тапсырмасын мазмұндап беруін сұрау немесе жаңа сюжет ойлап табу.
- Орнықтылық. Ойын материалдарымен ойнай отырып, бала көбінесе бір қалыпта отырады. Балалардың жастық ерекшеліктерін есепке алып, «ойын қызығына» түсіп кеткен балалардың назарын басқаға уақытылы аударған жөн.
- Ыждаһаттылық. В.В. Воскобович құралдарымен ойын үшін ыждаһаттылық қажет. Кез-келген бала оған шыдай алмайды.

В. Воскобовичтің оқу ойындарының басты ерекшелігі - әдеттегі шеңберді өзгертпей немесе қайта құрмай, тұрақты ойын процесіне енгізудің қарапайымдылығында. Ал бұл ертегілердегі ересек адам жасына, тәжірибесіне қарамастан баланың толыққанды серіктесіне айналады.

Балаларды оқытудың басты міндеті – оларға дайын білім беру емес, олардың өзі «ашылулар» жасайтын, мәселелік міндеттерді шешу арқылы жаңа нәрсені үйренетін балалардың іс-әрекетін ұйымдастыру. Осылайша, оқыту процесінде қолданылатын ойын сәттері, оқу мен жаңалық ашу қуанышы балалардың танымдық мотивациясын қалыптастырады.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
ЖШС "Ботақан" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Сырлыбек Индира Ерланқызы

«САНАП ҮЙРЕНЕМІН»

Мақсаты: 1-10 көлеміндегі сандарды санауға, тура және кері санауға үйрету. Заттарды саны бойынша салыстырып, олардың реттік нөмерін атау. ойлау қабілеттерін, қиялын, есте сақтап түсіну, сұрақтарға толық жауап беру дағдысын қалыптастыру. Балалардың білімге деген қызығушылығын арттыру, бірлікке, татулыққа тәрбиелеу.

Балаларды шаттық шеңберіне тұрғызып, жақсы тілек тілейді:

Шаттық шеңбері

Күннің көзі ашылып,

Көкке шуақ шашылсын.

Құтты қонақ келіпті,

Төрімізге еніпті.

Амандасу үлкенге,

Тәрбиенің басы ғой.

Ал ,кәнекей, бәріміз

Сәлем дейік үлкенге!

Сәлеметсіздерме қонақтар!

Өткен оқу қызметін қайталау

1-тапсырмасы: «Санды тап»

Заттардың санын табу.

2-тапсырмасы: «Таныс сандарды қорша»

Өздеріңе таныс сандарды қоршап сызу.

1ден -10ға дейінгі сандар туралы бейнеролик көрсету. Бейнероликте көргеніміздей балалар бүгін біз

1ден -10ға дейінгі сандармен танысамыз.

1ден -10ға дейінгі сандарды тәрбиешімен бірге қосылып санау. (тура және кері санау).

Сандардың көрші сандары туралы мағлұмат беріп өту.

Тақтаға «Бауырсақ» ертегісінің суретін іліп қою. Ертегі қалай басталатынын және де бұл ертегіде қандай кейіпкерлер барын атау.

Бауырсақ ертегісінің басы қалай басталушы еді? Кәнеки кім айтады?

— Балалардың жауабы. Дұрыс айтасындар.

Бүгінгі біздің бауырсақ ертегіміздің ерекшелігі бауырсаққа әр кездескен аңдар «мен сені жеймін» деген сөздің орнына, ерекше әдемі бір өз тапсырмасын береді екен.

Бірақ тапсырма бауырсаққа қиын болмас үшін, біз оған көмектессек қайтеді балалар?

1.Қоянның тапсырмасы. «Сәйкес сандарды қос» ойыны.

Бұл тапсырмада сурет сандарын реттік сандармен сәйкестендіру.

2. Қасқырдың тапсырмасы.«Көршісін тап»ойыны.

Бұл тапсырмада сандардың көрші сандарын табу.

Сергіту сәті:

Бейне таспа: «Алма санау»

3. Аюдың тапсырмасы. «Жоғалған сандарды тап»

Бұл тапсырмада жоғалған сандарды жазу.

4. Түлкінің тапсырмасы.

«Ауызша есеп»

1) Екі балапан тұр,

Екі балапан отыр.

Шатаспай тез ойлансаң,

Барлығы қанша балапан?(4)

2)- Бес алманың үшеуін,

Досың сұрап алды.

Айтшы, сонда нешеуі,

Өз қолыңда қалды? (2)

3)- Тал бойында тізіліп

алты жапырақ тұр еді.

Жел соқты да үзіліп,

Ұшып кетті үшеуі.

Ілініп тұр әлі

Жапырақтың нешеуі? (3)

4)- Алма ағашта жеті алма,

Қандай тәтті жесе алма.

Бесеуін жеп қойсам,

Қалады сонда неше алма? (2)

Қорытынды.

— Балалар бүгін біз қандай сандармен таныстық?

— 1ден-10ға дейінгі сандарды тура және кері санату.

«Бұлттан жауған сандар» ойыны арқылы балалардың білімін бекіту.

Балаларды мақтау, мадақтау.

Сыйлықтарын табыстау

Алматинской область, Уйгурский район, Кыргызсай

Школа Кыргызсай ОМ

Учитель биологии

Бахитжанова Халидам Бахитжановна

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация: мақалада қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге байланысты білім беру жүйесінің жаңару қажеттілігі мен биология пәнін оқытудың тиімділігін арттыру мәселелері қарастырылады. Білім беру жүйесіндегі инновациялық әдіс-тәсілдер мен жаңа стандарттардың енгізілуі оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың зерттеу, талдау және сыни ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Биология пәні қоршаған орта, денсаулық сақтау және табиғатпен қарым-қатынасқа қатысты білім беруде маңызды рөл атқаратын пән болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы мен тұлғаға бағытталған әдіс-тәсілдердің қолданылуы оқушылардың ғылыми білімдерін тереңдетіп, олардың жеке тұлғалық дамуын және экологиялық, этикалық көзқарастарын қалыптастыруға ықпал етеді. Мақалада жаңа білім беру стандарттары мен оқыту әдістерінің биология пәнін оқытуға енгізген өзгерістерінің оқу процесінің тиімділігіне әсері талқыланады. Сонымен қатар, оқу процесінде оқушылардың белсенділігін арттырып, шығармашылық және зерттеу қызметіне ынталандыратын тәсілдер мен әдістер ұсынылады.

Кілт сөздер: биология пәні, оқыту әдістемелері, инновациялық тәсілдер, білім беру стандарттары, тұлғаға бағытталған оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Әлемдегі және қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге байланысты жоғары сапалы білімі бар, өзін-өзі дамытуға және шығармашылық кәсіби еңбекке қабілетті, туындайтын мәселелерді стандартты емес шешуге тез бейімделе алатын белсенді түлектерге деген қажеттілік айқын көрініс табуда. Бұл жағдай білім беру жүйесін жаңарту, әртүрлі пәндер бойынша инновациялық әдістемелерді енгізу және білім сапасын арттыруды талап етеді. Жаңа білім беру стандарттарының қабылдануы білім беру процесінің барлық аспектілеріне әсер етіп, оқу бағдарламалары мен оқыту әдістеріне жаңа көзқарастар енгізуде. Бұл өз кезегінде білім беру қызметінің нәтижелерін бағалаудың жаңа тәсілдеріне, оқушылардың тұлғалық дамуына және олардың әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге бейімделуіне бағытталған.

Биология пәні орта және жоғары сынып құрылымында маңызды рөл атқарады. Биологиялық білім беру адамның қоршаған орта туралы түсінігін кеңейтетін, денсаулықты сақтау мен табиғатпен қарым-қатынасты дұрыс құруда шешуші рөл атқаратын пән болып табылады. Жаңа білім беру стандарттарының енгізілуіне байланысты биология пәнін оқыту жүйесіне жаңа әдіс-тәсілдер мен инновациялық көзқарастар енгізілуде. Бұл өзгерістер білім беру процесін тиімді әрі қызықты етуге, оқушылардың биология пәніне деген қызығушылығын арттыруға, сондай-ақ олардың зерттеу, талдау және сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған.

Қазіргі қоғамның дамуы мен өзгерістеріне сәйкес, білім беру жүйесінде көптеген жаңалықтар енгізілуде, оның ішінде биология пәнінің оқытылу тәсілдері мен мазмұны да өзгереді. Биология пәнінің мазмұндық бөлігі енді әлем бейнесінің негізгі ұғымдарын қамтуға бағытталған, ол білім алушылардың дүниетанымдық көзқарастары мен сенімдеріне негізделіп, ғылым мен табиғаттың байланысын түсінуге көмектеседі.

Жаңа білім беру стандарттары мен бағдарламаларының енгізілуіне байланысты, биология пәнін оқыту нәтижелері пәндік және мета-пәндік білімдерден тұрады. Оқушылар тек биологияның ғылыми негіздерін меңгеріп қана қоймай, оларды өз өмірінде қолдануға, ғылыми көзқарасқа негізделген дүниетаным қалыптастыруға мүмкіндік алады. Бұл өз кезегінде олардың жеке тұлғалық дамуына, кәсіби өмірге дайындықтарына және қоғамдағы белсенді азаматтық рөлдерін атқаруына ықпал етеді.

Биологияның пәндік мазмұны ғана емес, сонымен қатар оның оқыту процесі де жаңа әдістемелермен толықтырылған. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы білім беру процесін жаңаша құруға ықпал етеді. Оқытудың жаңа бағдарламалық және техникалық құралдары биология сабақтарының тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Цифрлық білім беру ресурстары мен әдістемелерінің қолданылуы оқушылардың биологиялық ақпаратты іздеуі, талдауы және синтездеуі қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар, бұл технологиялар оқушылардың шығармашылық және зерттеу қызметіне деген қызығушылығын арттырып, биологияны тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Биология пәні қазіргі кезеңде тек ғылыми білімді беру емес, сонымен қатар оқушыларды табиғатқа деген этикалық, эстетикалық көзқарастармен таныстыруды да мақсат етеді. Баланың әлемге деген жеке көзқарасының қалыптасуы оның болашақ мамандық таңдауы мен өмір салтына әсер етеді. Бұл тұрғыда биология пәні тек табиғаттың заңдылықтарын үйретіп қана қоймай, оқушылардың өздерінің өмірлік көзқарастарын кеңейтеді. Сонымен қатар, жаңа білім беру стандарттарының және инновациялық әдіс-тәсілдердің енгізілуі оқушылардың болашақ маман ретінде дербес өмірлік көзқарастарын қалыптастыруға зор мүмкіндік береді. Бұл, ең алдымен, оларды ғылыми зерттеу мен жобалау қызметіне тарту арқылы жүзеге асырылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың, цифрлық ресурстар мен ақпараттық жүйелердің қолданылуы биология сабақтарын қызықты әрі тиімді етеді, сондай-ақ оқушылардың мотивациясын арттырады. Осылайша, биологияны оқыту арқылы білім алушыларға ғылыми білімді ғана емес, сондай-ақ өмірге деген жауапкершілік пен ғылыми тұрғыдан ойлау дағдыларын да қалыптастыруға болады.

Биологияны оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл – бұл оқушының жеке қабілеттерін, қызығушылықтарын, қажеттіліктерін және даму деңгейін ескере отырып, оқу процесін ұйымдастыру әдісі. Бұл тәсілдің мақсаты – оқушылардың өзіндік шығармашылық потенциалын ашуға, биология ғылымын терең түсінуге және оны өмірде тиімді қолдана білуге дағдыландыру.

Тұлғаға бағытталған тәсілдің негізгі принциптері мен ерекшеліктері:

1. Жеке көзқарас және әр оқушының әлеуетін ескеру. Бұл тәсіл әр оқушының өзіндік ерекшеліктерін, қызығушылықтарын мен қажеттіліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Биология пәнін

оқыту барысында әр түрлі әдістер мен құралдарды қолдана отырып, оқушының шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамыту көзделеді.

2. Оқушылардың белсенді қатысуы. Тұлғаға бағытталған тәсілде оқушы тек тыңдаушы емес, оқу процесіне белсенді қатысушы болып табылады. Оқушыларға зерттеу жүргізу, эксперименттер жасау, топтық жұмыстарға қатысу мүмкіндіктері беріледі, бұл олардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

3. Кері байланыс және рефлексия. Оқушылар өздерінің жетістіктері мен қателіктерін түсінуге мүмкіндік алады. Тұлғаға бағытталған тәсілде мұғалім оқушылардың жұмысын үнемі бақылап, оларды дұрыс бағытта жетелеу үшін кері байланыс береді. Оқушылар өздерінің оқудағы жетістіктерін талдап, өз даму траекториясын түсінуге мүмкіндік алады.

4. Жеке және топтық жұмыс. Тұлғаға бағытталған тәсілде оқушылардың топта жұмыс жасау дағдылары да дамиды. Топтық жұмыс барысында оқушылар бір-бірінен үйреніп, өз білімдерін бөліседі, ал жеке жұмыста өз қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес биология тақырыптарын тереңірек зерттейді.

5. Практикалық дағдыларды дамыту. Биология пәнінде тұлғаға бағытталған тәсілдің басты мақсаты – оқушыларға тек теориялық білім беріп қана қоймай, сонымен қатар практикалық дағдыларды дамыту. Оқушыларға зертханалық жұмыстар, эксперименттер, табиғатта бақылаулар жасау арқылы биология ғылымына деген қызығушылықтарын арттыруға мүмкіндік беріледі.

6. Тұлғалық даму. Биологияны оқытуда оқушылардың ақыл-ой және тұлғалық дамуына ерекше көңіл бөлінеді. Оқушылар биологиялық құбылыстарды түсінумен қатар, экологиялық және этикалық мәселелер туралы ойлап, олардың өмірдегі маңыздылығын түсінеді.

Бұл тәсіл оқушының жалпы білім деңгейін арттырып қана қоймай, сонымен қатар оның жеке тұлғалық қасиеттерінің дамуына үлкен ықпал етеді. Тұлғаға бағытталған тәсіл биологияны оқыту барысында оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың сын тұрғысынан ойлау, шығармашылық, зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Сабақтардағы нәтижелі жұмыс жағдайына мұғалімнің білім алушыларда белсенді танымдық және ақыл-ой қызметін қалыптастырудағы рөлін арттыру арқылы қол жеткізіледі. Осыған байланысты оқушылармен жұптық және жеке жұмыс сияқты ұйымдастырушылық формаларды қолдану тиімдірек болады, бұл оқытудың мәнін өзгертеді: мұғалім процесті түсіндіретін субъекті қана емес, ол белсенді жұмыс істейтін бірлескен орындаушы және оқушының тапсырмаларды орындаудағы серіктесі, оның білімді досы және түсіндірме жолдасы. Бұл оқушының өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тану қабілеттерін дамыта алады.

Мәселелік оқыту - бұл тағы бір инновациялық технология: ұсынған материалдар қандай да бір жолмен қазіргі қоғамның алдында тұрған мәселелерді қозғауы керек, осы мүмкін нақты жағдайда өзекті болуы керек. Ақпараттық технологияларды, компьютерлік техниканы, мультимедияны қолдану және өткізілетін сабақтың интерактивтілігін енгізу тақырыпты мүдделі және дәлелді қабылдауды жандандырады және ұсынылған материалдың көрнекі тартымдылығын арттырады.

Мұғалімнің барлық инновациялық қызметі өзіндік ерекшелік пен креативті ойлауды, білім мен дағдыларды игеруге шығармашылық және саналы қатынасты тәрбиелеуге бейімделуі керек. Дәл осы аталған технологияларды қолданған кезде танымдық іс-әрекетке, білім мен дағдыларды белсенді игеруге, жалпы оқу процесіне шұғыл қажеттілік артады. Психологтардың пікірінше, оқытудың осы түрімен оқушы түсінетін объект немесе құбылыс туралы жаңа білімнің үнемі сұранысына ие болады және оқу мотивтерінің контуры айқынырақ болады. Білім берудің түпкі мақсаты - "Өзін-өзі жүзеге асыруға, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі оқытуға қабілетті" бай рухани-адамгершілік тұлғаны тәрбиелеу.

Қазіргі оқу процесінің жеке бағдарлануы отандық білім беруді дамытудың инновациялық кезеңінің перспективалық мүмкіндіктерін ашатын өзекті талап болып табылады. Тек бұл осы жүйені тиімді реформалауға мүмкіндік береді және жаңа білім беру стандарттарын енгізуге бағытталған жағдайды үздіксіз және динамикалық өзгерту жолында нақты нәтижелер береді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Арбузова, Е.Н. Инновационные технологии в преподавании биологии: учебное пособие для вузов / Е.Н. Арбузова, Р.В. Опарин. — М.: Издательство Юрайт, 2023. — 242
2. Матяш, Н.В. Инновационные педагогические технологии: проектное обучение: учебное пособие для студентов ВПО. 2-е изд., доп. / Н.В. Матяш. - М.: Академия, 2020. – 156 с.

MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH: EFFECTIVE AND ENGAGING APPROACHES

The need for learning of modern schoolchildren is determined by several factors, first of all, the need to master new things, maintain the necessary level of awareness in a particular field of knowledge, find the necessary information, study the latest data, etc. In addition, these factors include the nature of the text, its linguistic and compositional features, genre and stylistic features, the degree of saturation with information, the level of linguistic complexity. The purpose of this article is to consider the possibilities of using elements of the synectic method in mastering a foreign language text among high school students, structuring and supplementing their knowledge in various subject areas. The theoretical significance of the work is determined by the fact that it considers the possibilities of using synectic signs in the process of text action in foreign language lessons, the practical value of the work is determined by the possibility of using elements of the synectics method in the practice of teaching foreign languages, in the development of curricula, elective courses, in the process of text action with professionally oriented texts.

The main tool for developing cognitive interest in senior school students at school age is texts. Professionally oriented authentic texts that can provide new knowledge are of great interest to senior school students. It should be noted that students have certain knowledge acquired during their studies in the field of natural and mathematical sciences in primary school and perceive additional material more easily. A foreign language allows them to access them using information sources such as physics, chemistry, biology, geography, mathematics, etc.

In this case, the opinion of M.V. Lyakhovitsky is justified, who noted that the success of learning, that is, understanding the content of the read text, depends on knowing which subject the text is intended for. The author notes that the degree of knowledge of the subject is always directly proportional to the depth of penetration into the meaning of what is read. In addition, a very good knowledge of the subject in accordance with the educational profile can often compensate for the lack of knowledge of a linguistic nature.

In teaching professionally oriented learning, we use an interdisciplinary method. Interdisciplinary communication, in this case, is considered as a way of organizing the cognitive activity of students in the developmental education system, since it affects the selection and structure of educational material, increases the consistency of knowledge, develops cognitive interest, ensures cognitive activity and contributes to improving the consistency of educational material in the natural science and mathematics cycle and the quality of teaching in these subjects.

Interdisciplinary communication also trains schoolchildren to independently master knowledge (intersubjectively), forms the skill of reading with a comprehensive understanding, understanding the main idea and searching for the necessary information. It should be noted that students can use these skills in any field of knowledge.

In teaching reading, elements of the synectics method are used as a means of developing imaginative creative thinking, a cognitive method, an active method of learning, a means of conditional speech situations of communication.

The text, as we all know, is characterized by its belonging to one or another style: journalistic, business, colloquial. For high school students, scientific and cognitive texts, special texts that bring high school students closer to their future professional activities are of particular importance.

In this article, we propose to use synectics capabilities when working with profile text. The use of elements of the synectics method is possible in practical lessons (lessons), but to a greater extent in elective courses.

The author of the synectics method, American inventor William Gordon and his colleague George Prince, in the early 50s of the 20th century, proved in their research that individual and collective creativity are similar to each other. The uniqueness of the synectics method is explained by the possibility of its application in various fields of knowledge and areas of activity. The term "synectics" means the combination of heterogeneous elements. Synectics is defined as a research methodology based on socio-psychological motivation, collective

intellectual activity. The main mechanism for achieving synectic results is analogies that contribute to the transfer of knowledge from one subject area to another, which first preserve existing interpretations, and then transform the results into new knowledge.

The method of synectics can be used as a methodological method in the methodology of teaching foreign languages, for example, when organizing design and research work. The use of synectic teaching elements in a foreign language lesson contributes to creating a creative atmosphere, expanding knowledge on the educational profile, activating mental activity, and developing associative thinking of senior students in finding the right solution.

The use of synectic opportunities allows schoolchildren to predict the content of the text they work on, using all the associations that arise when understanding the topic of the text. Associations are built on the meaning of words, phrases. It is also possible to use associative connections in teaching terminology. We believe that the use of elements of the synectic method will rationalize the learning of senior students.

Using elements of the synectics method in foreign language lessons, the teacher acts as a synector, encouraging schoolchildren to search for new solutions and involving them in the discussion process. Solving a problem often requires knowledge from different subject areas, so the synector teacher may invite subject teachers (chemistry, physics, biology, mathematics, etc.) depending on the topic of discussion. During the lesson, students reflect, express their opinions, compare facts, draw conclusions, feel the need to communicate in a foreign language. We consider the use of synectics features in teaching text activity as a motive for acquiring new knowledge through a foreign language.

In the process of text activity, synectics teaching elements help to analyze the problem, question, task being studied by creating an analogy, that is, during the discussion, senior students get the opportunity to use new non-standard solutions to solve it. The use of analogies streamlines students' actions and leads to the rigor of the algorithm.

In practical lessons in a foreign language, the subject content of teaching is implemented in the form of texts and is the product of speech activity. Texts have unity of subject and intention, relative completeness, continuity, integrity, internal structure - syntactic (at the sentence level), compositional and logical, a certain purposefulness and pragmatic situation. The perception of the text is provided not only by the linguistic units included in them, but also by the background knowledge that makes up its subject content. Some researchers consider the text to be a product of speech activity and its completeness, consistency, integrity, internal structure - syntactic, compositional-logical purposefulness and pragmatism are characterized.

A foreign language makes a certain contribution to the upbringing of the personality of high school students. When choosing the content of education, it is important to proceed from the conditions of the actual use of a foreign language by students. In this regard, interdisciplinary connections play an important role. Interdisciplinary connections contribute to the transfer of knowledge, skills and abilities from the subjects of the natural science and mathematics cycle to a foreign language and vice versa. This is possible due to the saturation of practical lessons (lessons) with important information regarding the future professional activities of students.

The idea of using synectic signs in teaching text activity is to divide students into groups according to their interest in a given topic. Given that the group of students in a foreign language is 10–11 people, two groups (4–6 people each) can participate in the discussion of the problem. Each group tries to come to a solution to the research problem using the methods of comparison, analysis, synthesis, generalization.

At the first stage, the problem is discussed in general terms; at the second stage, the problem is analyzed, the formulation of the problem is formulated; at the third stage, the correlation of the first solutions is introduced, new ideas are searched for to solve the set problem; at the fourth stage, the difficulties of solving the research problem are identified; fifth – selection of leading questions and transition to solving the problem using analogies.

Here are examples of tasks for high school students using synectic features:

□ Read the title of the text carefully: “Nanorobots venture inside cells” and try to understand it. Focus your attention on the title, look at the words below, analyze their meaning and say which field of knowledge this text belongs to and what problem it is intended for. Justify your answer. Micro- and nano-robots, venture inside cells, build for medical purposes, to venture deep within our bodies, to repair damage, to deliver drugs selectively, external guidance system, to operate nanorobots inside individual cells.

□ Professional texts differ from literary texts in their special vocabulary and terms. Students have experience working with similar texts by studying physics, chemistry, biology, geography, etc. in accordance with their future profession. Read the words, say what associations they cause in you and what field of knowledge

they belong to, highlight unfamiliar words and try to determine their meaning by comparing and drawing analogies with words you have encountered in the texts of the natural science and mathematics cycle: microbes, species, organisms, molecules, microorganisms, bacteria, cells, cancer cells, tissue, fungi, antimicrobial compounds.

It should be noted that the results of the study are confirmed by the knowledge gained by students in the natural science and mathematics cycle through a foreign language. One of the types of active work that contributes to the development of cognitive interest of schoolchildren in the English lesson can be considered the use of elements of the synectics method in the process of textual activity.

In conclusion, we note that synectics is considered by us as a method of cognition, an active method of teaching, a means of developing cognitive interest and imaginative thinking of schoolchildren. The use of elements of the synectic method in the process of textual activity in the English language lesson ensures the accumulation of knowledge on the subject and contributes to the expansion of the knowledge space of high school students through a foreign language. The experience accumulated in the process of textual activity develops associative thinking, which helps students create new, non-standard, original ideas, develops imagination, thinking, and also contributes to the development of memory. With the help of imagination, schoolchildren can perceive facts and phenomena in the subjects of the natural science and mathematics cycle in terms of the information they have about these facts and phenomena.

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы
"Балнұрым-1" бөбекжай-балабақша

Тәрбиеші

Жолдибаева Жаина Батирбековна

ТӘРБИЕШІ - БАЛАБАҚША ЖҮРЕГІ

Аннотация: бұл мақалада тәрбиешінің балабақшадағы рөлі мен маңызы жан-жақты қарастырылған. Тәрбиешінің баланың тұлға болып қалыптасуындағы орны, кәсіби шеберлігі мен жеке қасиеттері туралы терең мағлұмат беріледі. Сонымен қатар, заманауи тәрбиешінің жаңа талаптарға сай болуы қажеттілігі мен оның қоғамдағы маңызы талданады. Мақалада тәрбиешінің жүрек жылуы мен мейірімділігінің бала дамуына тигізетін ықпалы ерекше атап өтіледі.

Тірек сөздер: тәрбиеші, балабақша, тәрбие, білім беру, мейірімділік, кәсіби шеберлік, заманауи тәрбиеші.

Мақаланың өзектілігі: қазіргі заманғы білім беру жүйесінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үдерісі ерекше маңызға ие. Балабақша – баланың тұлға болып қалыптасуының алғашқы баспалдағы. Осы орайда тәрбиешінің рөлі ерекше, себебі ол баланың білімге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, адамгершілік қасиеттерін де қалыптастырады. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен жеке тұлғалық қасиеттері тәрбиеленушілердің жан-жақты дамуына тікелей ықпал етеді. Сондықтан тәрбиешінің кәсібилігі мен жаңашылдығын арттыру өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Мақсаты: тәрбиешінің балабақшадағы маңыздылығын айқындау, оның кәсіби шеберлігі мен жеке қасиеттерінің бала дамуына әсерін талдау, сондай-ақ заманауи тәрбиешіге қойылатын талаптарды айқындау.

Міндеттері:

1. Тәрбиешінің балабақшадағы рөлін ашып көрсету;
2. Тәрбиешіге қойылатын кәсіби және жеке талаптарды талдау;
3. Заманауи тәрбиешінің қызметіне қатысты жаңашыл тәсілдер мен әдістерді қарастыру;
4. Тәрбиешінің кәсіби дамуы мен қоғамдағы рөлін анықтау;
5. Тәрбиеші еңбегінің бала тұлғасын қалыптастырудағы ықпалын зерделеу.

Балабақша – бала өмірінің алғашқы баспалдағы, дүниетанымының қалыптасу ортасы, білім мен тәрбие бастауы. Осы қасиетті мекенде баланың жан дүниесін нұрландырып, болашағына бағыт-бағдар беретін негізгі тұлға – тәрбиеші. Тәрбиеші – ұрпақ тәрбиесінің алтын діңгегі, балабақшаның жүрегі, қоғамның рухани шамшырағы. Балабақшадағы тәрбиешінің орны ерекше, өйткені ол баланың алғаш білім алып, адамгершілік қағидаларын меңгеретін ортасындағы ең жақын адам болып табылады. Тәрбиеші тұлғасы – мейірімділік пен жанашырлықтың, парасаттылық пен адамгершіліктің жарқын үлгісі. Тәрбиеші – баланың ең алғашқы ұстазы ғана емес, оның өмірге деген көзқарасын қалыптастыратын жетекші тұлға. Бала балабақшаға келген сәттен бастап тәрбиеші оны жылы қабақпен қарсы алып, сенімін оятады. Бала жүрегіне жол табу үшін тәрбиеші ерекше қасиеттерге ие болуы қажет: шынайылық, мейірімділік, төзімділік және балаға деген сүйіспеншілік. Бала өзін қауіпсіз әрі жайлы сезінетін ортада ғана тұлға ретінде дамиды, ал тәрбиеші осы ортадағы ең сенімді тұлға ретінде қабылданады.

Тәрбиешінің басты міндеті – әр баланың бойындағы табиғи дарынын байқап, оның дамуына қолдау көрсету. Балалар әлемі – таза, пәк, шынайы, сондықтан тәрбиеші олардың сенімін жоғалтпай, әрдайым қолдап отыруы тиіс [1, 45]. Тәрбиеші әр баланың жеке қабілетін ескере отырып, оның бойындағы жасырын таланттарын ашуға тырысады. Ол үшін тәрбиеші шығармашылық қабілетін дамытып, түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады.

Тәрбиеші бейнесі – бала үшін ерекше тұлға. Оның жүріс-тұрысы, сөйлеген сөзі, іс-әрекеті бала санасында үлкен із қалдырады. Сондықтан тәрбиеші өз бойында жоғары мәдениеттілік пен тәрбиелілік қасиеттерін қалыптастыруы қажет. Ол баланың тек білім алуына ғана емес, адамгершілік қасиеттерін сіңіруіне де ықпал етеді. Бала үлкендерді сыйлауды, құрметтеуді, ізеттілікті тәрбиеші арқылы меңгереді. Тәрбиешінің тағы бір маңызды қыры – ата-анамен байланыс орнату шеберлігі. Бала тәрбиесі тек балабақша қабырғасында шектелмей, отбасымен бірлескен жұмыс арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы орайда тәрбиеші ата-аналармен тығыз қарым-қатынас орнатып, бала тәрбиесіне қатысты ақыл-кеңестер беріп, ортақ мақсатқа ұмтылуы қажет. Ата-аналармен өзара сенім мен сыйластыққа негізделген байланыс бала дамуының тиімділігін арттырады. Тәрбиеші болу – үлкен жауапкершілік пен төзімділікті талап ететін күрделі жұмыс. Бала мінезінің қалыптасуы мен психологиялық саулығына тікелей ықпал ететін маман ретінде тәрбиеші үнемі өзін-өзі жетілдіруі тиіс. Күн сайын өзгеріп отыратын білім беру талаптарына сай болу үшін тәрбиеші өз біліктілігін арттырумен қатар, заманауи әдістемелер мен технологияларды меңгеруі қажет. Тәрбиешінің жүрегі әрдайым мейірімге, жылулыққа толы болуы тиіс. Ол балалардың қуанышын бөлісіп, мұңын тыңдай алатын жақын досы бола білуі керек. Бала қандай жағдай болмасын тәрбиешіге сенім артып, оның қолдауын сезінуі тиіс. Балабақшадағы әр күн балалар үшін ерекше, сондықтан тәрбиеші сол күндерді қызықты әрі пайдалы өткізуге бар күш-жігерін жұмсауы қажет.

Тәрбиешінің бойында болуы тиіс қасиеттер:

- Мейірімділік пен адамгершілік – бала жүрегіне жол табатын басты кілт.
- Кәсіби шеберлік – заманауи әдістерді меңгеріп, оларды тәжірибеде қолдану.
- Төзімділік пен шыдамдылық – әр баланың мінез-құлқын түсініп, қолдау көрсету.
- Шығармашылық қабілет – балаларды қызықтырудың жаңа жолдарын табу.
- Жауапкершілік – бала өміріне деген үлкен жауапкершілікті сезіну.
- Психологиялық дайындық – баланың ішкі жан дүниесін түсіну [2, 107].

Тәрбиешінің қызметінің маңыздылығы

Балабақшада бала ең алғаш рет қоғаммен тікелей байланыс орнатып, өз қатарластарымен араласады. Осы кезде тәрбиеші баланың бойында мейірімділік, құрмет, достық сияқты ізгі қасиеттерді қалыптастырады. Әр баланың мінез-құлқына қарай жеке көзқараспен қарап, оның табиғи дарынын ашу – тәрбиешінің басты міндеттерінің бірі.

Тәрбиешінің күнделікті қызметі:

1. Оқыту мен тәрбиелеу – баланың жас ерекшелігіне сәйкес оқу бағдарламасын жүзеге асыру;

-
2. Психологиялық қолдау көрсету – баланың жан дүниесін түсініп, психологиялық қолдау жасау;
 3. Әлеуметтік бейімдеу – балаларды қоғамдық ортада өзін ұстауға үйрету;
 4. Шығармашылық дамыту – әр баланың қабілетін ашып, шығармашылық әлеуетін қолдау;
 5. Ата-анамен байланыс – баланың тәрбиесіне ата-ананы белсенді қатыстырып, тығыз қарым-қатынас орнату [3].

Заманауи тәрбиеші – жаңашылдық пен креативтілік үлгісі

Қазіргі заманның тәрбиешісі – тек білім беруші ғана емес, баланың тұлғалық дамуын жан-жақты қолдайтын жаңашыл маман. Ол шығармашылық ойлау қабілетімен, креативті тәсілдерімен және заманауи көзқарасымен ерекшеленеді. Бала тәрбиесіне деген жаңаша көзқарас – уақыт талабы. Сондықтан тәрбиеші өзінің кәсіби деңгейін үздіксіз жетілдіріп, дамудың жаңа бағыттарын меңгеруге ұмтылады. Бүгінгі таңда тәрбиеші – жаңашылдық пен шығармашылықтың қайнар көзі. Ол дәстүрлі әдістерді заманауи технологиялармен шебер ұштастырып, балаларға қызықты да мазмұнды орта қалыптастырады. Әр сабақты тартымды ету үшін мультимедиялық құралдарды, анимациялық материалдарды және ойын элементтерін кеңінен пайдаланады. Мәселен, танымдық тапсырмаларды мобильді қосымшалар арқылы орындату немесе виртуалды экскурсиялар ұйымдастыру балалардың қызығушылығын оятып, жаңа білімді жеңіл әрі тез меңгеруге ықпал етеді.

Креативті тәрбиеші балалардың ойлау қабілетін дамытуға ерекше көңіл бөледі. Шығармашылық ойындар, театрландырылған қойылымдар, эксперименттік зерттеулер арқылы балалардың қиялы мен логикалық ойлауын жетілдіреді. Олар ойды еркін жеткізуге, өз идеяларын ортаға салуға мүмкіндік алып, белсенділіктерін көрсете алады. Бұл тәсілдер балалардың ішкі әлеуетін ашып қана қоймай, өзіне деген сенімділігін де арттырады. Сонымен қатар, заманауи тәрбиеші әр баланың жеке ерекшелігін ескеріп, оның қызығушылығын оятатын әдістерді іздестіреді. Мысалы, табиғатқа саяхат жасау арқылы экологиялық сауаттылықты қалыптастыру немесе шығармашылық шеберханаларда түрлі қолөнер бұйымдарын жасау арқылы эстетикалық талғамды дамыту – осындай тәсілдер балалардың таным көкжиегін кеңейтеді. Заманауи тәрбиеші тек балаға ғана емес, ата-анаға да серіктес бола білуі керек. Ол ата-аналармен тығыз қарым-қатынас орнатып, баланың дамуына қатысты маңызды ақпараттармен бөліседі. Отбасымен бірлесе жұмыс істеп, тәрбиелік шараларды ұйымдастырып, ортақ мақсаттарға жету үшін өзара қолдау көрсетеді. Ата-аналармен сындарлы әңгімелер жүргізіп, бала тәрбиесіне қатысты кеңестер береді. Тәрбиешінің жаңашыл болуы – балабақшаның жалпы дамуына да ықпал етеді. Оқыту процесіне жаңалық енгізу арқылы ол балалардың ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, олардың бойында жауапкершілік, ынтымақшылдық пен дербестік қасиеттерін қалыптастырады. Әрбір іс-шараны ерекше жоспарлап, балалардың қызығушылығын оятатын тың идеяларды жүзеге асырады [4, 88].

Қазіргі заманғы тәрбиеші тек оқыту әдістерін жетілдірумен шектелмей, өздігінен дамуға да уақыт бөледі. Ол педагогикалық тренингтерге қатысып, тәжірибе алмасып, заманауи білім беру технологияларын меңгереді. Жаңашылдық пен үздіксіз ізденіс – кәсіби біліктіліктің ажырамас бөлігі. Заманауи тәрбиеші – шабыт беруші тұлға. Ол балаларды шығармашылыққа баулып қана қоймай, олардың бойында өмірге құштарлық пен білуге деген ынта қалыптастырады. Оның әрбір әрекеті – тәрбие мен оқытудағы жаңашылдықтың жарқын үлгісі.

Тәрбиеші еңбегінің қоғамдағы рөлі

Тәрбиеші еңбегі – қоғамның рухани дамуы мен болашақ ұрпақтың қалыптасуындағы ең маңызды факторлардың бірі. Ол баланың алғашқы әлеуметтік дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, оның адамгершілік қасиеттерін дамытады, өмірге көзқарасын қалыптастырады. Балабақшадағы тәрбиенің сапасы – елдің болашағын айқындайтын басты көрсеткіштердің бірі. Тәрбиешінің еңбегі, ең алдымен, қоғамның әлеуметтік іргетасын нығайтады. Бала балабақшада тек ойын ойнап, уақыт өткізбейді, ол ортада өзін-өзі ұстай білуге, өз ойын ашық айтуға, өзгелермен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Мұндай дағдылар оның болашақта қоғамның толыққанды мүшесі болып қалыптасуына тікелей әсер етеді. Яғни, тәрбиеші еңбегінің нәтижесінде бала қоғамға бейімделген, саналы, жауапты азамат болып өседі. Тәрбиешінің күнделікті еңбегі – келешекке салынған инвестиция. Ол әрбір баланың бойына білімге деген қызығушылықты, мәдениеттілік пен жауапкершілікті сіңіреді. Мектепке дейінгі жастағы балалар алған тәрбие олардың тұлғалық дамуының іргетасы болып табылады. Егер тәрбиеші баланың бойына мейірімділік, адалдық, еңбекқорлық сияқты құндылықтарды сіңірсе, олар есейгенде сол қасиеттерін сақтап, қоғамның дамуына өз үлесін қосады. Сонымен қатар, тәрбиешінің еңбегі ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бала жас кезінен логикалық ойлауды, шығармашылық

қабылетті дамытуды үйренсе, болашақта түрлі салаларда жетістікке жетіп, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қосады. Осы тұрғыда тәрбиеші – білімді, білікті мамандардың жаңа буынын тәрбиелеуші тұлға. Ең бастысы, тәрбиеші еңбегінің ұзақ мерзімді әсері елдің болашақ дамуына ықпал етеді. Ұлттың зияткерлік әлеуетін көтеріп, рухани байлықты сақтау арқылы тәрбиеші қоғамның өркендеуіне жол ашады. Жас буынның бойына сіңірілген ізгілік пен адамгершілік құндылықтар уақыт өте келе елдің рухани келбетін айқындайды. Сондықтан тәрбиешінің еңбегін бағалау, оның кәсіби дамуына жағдай жасау – болашаққа салынған инвестиция болып табылады.

Қорытындылай келе, тәрбиеші – балабақшаның жүрегі ғана емес, бүкіл ұрпақтың тәрбиешісі. Оның еңбегі зор жауапкершілікті, шексіз шыдамдылықты, жүрек жылуын талап етеді. Тәрбиешінің мейірімділігі мен жанашырлығы баланың болашағына жол салып, ізгілік пен адамгершілік негіздерін қалауға ықпал етеді. Тәрбиеші еңбегі – қоғамның рухани және әлеуметтік дамуының негізі. Оның бала бойына дарытқан тәрбие тағылымы уақыт өте келе қоғамның мәдениеті мен санасына терең сіңіп, өркениетті ұлт қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Тәрбиешіге құрметпен қарау – қоғамның өз болашағына деген жауапкершілігі мен қамқорлығының көрінісі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Айтбаева, Г.Ж. (2020). Мектепке дейінгі ұйымдарда тәрбие мен оқытуды ұйымдастырудың заманауи әдістері. Алматы: «Білім» баспасы;
2. Әлжанова, Қ.М. (2019). Педагогика және психология негіздері. Астана: «Фолиант» баспасы;
3. Нұрмұханбетова, Л.Қ. (2022). Тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігі және оны дамыту жолдары. Тәрбие және білім журналы, №3, 45-52 беттер;
4. Омарова, Ж.Б. (2017). Мектепке дейінгі ұйымдардағы білім беру мазмұнын жаңарту. Астана: «Ұлағат» баспасы.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы
Әл-Фараби атындағы жалпы білім беретін мектебінің дене шынықтыру мұғалімі
Шынтаев Нұрболат

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫ – МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ НЕГІЗГІ ТҮРІ»

Мектептегі дене тәрбиесі оқушылардың ақыл ой және дене қабілеттерінің дұрыс дамуына көмектеседі, ерік сапаларын қалыптастырады, күшін арттырып, денсаулығын нығайтады, организмін шынықтыру мен спорт саласындағы керекті дағдылармен қаруландырады.

Жоғарыда саналып өткен міндеттер негізінен дене шынықтыру сабақтарында жүзеге асатын мектептердегі дене тәрбиесінің бүкіл жүйесін дұрыс жолға қойған жағдайда ғана ойдағыдай шешіледі. Сондай-ақ, оқушыларға оқу сабақтары басталғанға ұдайы гимнастика жасатып, оқу күні барысында дене шынықтыру минуттарын, үзілістерді, ұзақ үзіліс кезінде, серуен, денешынықтыру шараларын ұйымдастыру өте маңызды.

Әр мұғалім, әсіресе сынып жетекшісі оқушылардың дене тәрбиесіне өте үлкен көңіл бөлуі қажет, өйткені қимыл әрекет балалар мен жасөспірімдер организмінің жетілуінің басты шарты болып саналады.

Дене шынықтыру жаттығулары бұлшық ет жүйелерін қимылға келтіреді де, сол арқылы барлық қалған органдар мен жүйелердің де қызметтерін күшейтіп, организмдегі жалпы алмасу мен әрекеттік мүмкіндіктің артуына көмектеседі. Сондықтанда дене жаттығуларымен үнемі шұғылданып жүрген оқушылармен дене жағымен жақсы жетілген, мектептегі үлгерім жағынан ең озат, техникалық оқыту кезіндегі еңбек операцияларын игеруі жағынан басқаларға қарағанда шпшаң келеді.

Дене шынықтыру жаттығулары табиғаттың табиғи күштерін (күн, ауа, су) барынша мол пайдалана отырып, тиісті гигиеналық жағдайларда өткізілген кезде ғана зорсауықтырғыш нәтижеге жетеді.

Дене шынықтыру жаттығулары өте қатаң мөлшерленіп, шұғылданушылардың жасы, жынысы, дене дайындығын есепке ала отырып жасалуы және жүйелі түрде жүргізілуі тиіс.

Сабақтар біртіндеп қиындауы, қиын жаттығулар жеңіл жаттығулар мен алмастырылып отырылуы керек. Бұлай етпеген жағдайда дене жаттығулары оқушылардың артық күш жұмсап, шаршауына әкеп

соғуы мүмкін. Егер шұғылданушылардың қимыл үйлестігі бұзылып, көңіл-күйі, ұйқысы нашарласа, тітіркенгіштік, бозарушылық, тынысы тарылу, жүрек маңынан ауруы және т.б. байқалғандай болса, сабақ уақытша тоқтатыла тұруы қажет.

Үздіксіз жүргізілген дәрігерлік бақылау ғана дене шынықтыру жаттығуларын оқушылардың организміне жағымды әсерін қамтамасыз етуі мүмкін.

Дене шынықтыру сабағы.

Дене шынықтыру сабағы – мектептегі дене тәрбиесінің негізгі түрі. Дене шынықтыру сабақтары оқушылардың ой жұмысынан дене жұмысына ауыстырады, әрі олардың жұмысқа қабілеттілігін қалпына келтірудің жақсы құралы қызметін атқарады. Дене шынықтыру сабақтарын ең жақсы оқу күнін ортасына қойған жөн.

Дене шынықтыру сабақтарында сауықтыру; білім беру және тәрбие міндеттері шешілуге тиіс. Сабақтың жалпы қабылданған схемасы үш бөлімнен: кіріспе негізгі және қорытындыдан тұрады.

Сабақ өткізгенде оқушылардың анатомиялық – физиологиялық, жыныстық ерекшеліктері, олардың сабаққа дайындығы ескерілуі қажет. Қыздар үшін күштілік, шыдамдылық, жылдамдық жаттығуларының нормасы азайтылады, сондай-ақ салбырау, өрмелеу және тырмысу жаттығулары да азайтылып, әлі толық кірігіп болмаған жамбас сүйектері тайып кетпес үшін, қатты секірту жүргізілмейді.

Жасөспірімдер өз күштері мен мүмкіншіліктерін арттық бағалауға бейім тұрғанын ескеріп, олардың денесіне түсетін күшті қатаң мөлшерлеу және көп күшті талап ететін жаттығуларды бермеу керек, бұл организмнің өсуі мен жүрек қан тамырлары, сүйек және басқа жүйелерінің қызмет күйіне қолайсыз әсер етуі мүмкін.

Дене шынықтыру минуттары мен үзілістері мектептегі оқу жұмысы балаларды бірте – бірте шаршауға, әлсіреуге алып келеді. Егер осындай шаршау кезінде оқушыларды аз уақытқа әрекеттің басқа түріне мысалы, оларға бірнеше дене жаттығуларды ұсыну, олардың жұмысқа қабілеттілігі тез қалпына келеді.

Осы мақсатпен сабақ арасында, сондай-ақ сабақтың өзінде де оқушылар бірнеше дене жаттығуларын орындайтын дене шынықтыру минуттарын немесе үзілістерін енгізу ұсынылады.

Ұзақ үзілістегі дене шынықтыру шаралары оқушылардың белсенді дем алуының бір түрі болып саналады. Олар оқушылар ақыл - ойының шаршауын азайтады. Дене шынықтыру шаралары оларды ашық ауада өткізгенде, аса зор нәтиже береді.

Ұзақ үзілістегі дене шынықтыру шаралары аптасына 2-3 рет өткізіледі. Үзіліс кезінде жақсылап дем алу оқушыларға «еріксіз таңылмауға» тиіс, әрі оқушылардың оған қатысуы міндетті емес.

Таңдап алған спорт түрінен басқа оқушылар спорттың басқа әсіресе таза ауада өткізілетін спорт түрлерімен шұғылдануы керек. Барлық спорт сабақтары мүмкіндігінше таза ауада, тоғай, далада, паркте, стадионда және т.б. жерлерде өткізілуі ұсынылады.

Спортпен шұғылданушы балалар күн режимін, жаттығулар мен жарыстардың жоспарын қатаң сақтауға тиіс.

Режимді жакс спортсменнің дене дамуын, оның нерв жүйесінің жеке ерекшелігін, үлгерімін, еңбек және қоғамдық қызметін ескеріп, жаттықтырушы, мұғалім және дәрігер бірлесе отырып жасайды. Тек осындай жағдайда ғана жатығу мен жарыс кезінде жас спортсменнің жұмысын біртіндеп ауырлатуға мүмкіндік туады, бұл олардың денсаулығын сақтау үшін аса маңызды.

Денсаулық күнінің мазмұны ауа – райы, климат жағдайлары мен мектептің материалдық - техникалық базасын, сондай-ақ балалардың жас ерекшеліктері мен қызығуларына байланысты. Дене шынықтыру және спорт шараларына мектептің барлық оқушылары белсене қатысуға тиіс.

Дене шынықтыру мен спорт күнінің мазмұнына спорттық ойындар, әскери ойындар, шаңғы, шана, коньки тебу, экскурсия, туристік жорық, көпшілік кросс, т.б. кіреді.

Бұл шараларды жүзеге асыруда организмді жұмысқа бірте - бірте үйрету, денеге түсетін ауырлықты азайта отырып, ұйымдасқан түрде аяқтау т.б. сияқты дене жаттығуларын ұйымдастыруға және жүргізуге қойылатын жалпы талаптарды сақтаған жөн.

**Абай облысы білім басқармасының Көкпекті ауданы білім бөлімінің
"А.С.Пушкин атындағы орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Бахтиярова Анаргүль Мухаметкаримовна**

МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУ-ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

Аннотация: мақалада мәтінмен жұмыс жасаудың оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудағы маңызы қарастырылады. Мәтінді дұрыс түсіну, талдау және қолдану дағдыларын дамыту мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдер ұсынылады. Бұл жұмыс түрлері оқушылардың ақпаратты іздеу, өңдеу, жүйелеу және өз ойларын жүйелі түрде жеткізу қабілеттерін жетілдіреді. Мақалада мәтінмен жұмыс істеудің тиімді әдістері, оның ішінде болжау, мәтіндегі маңызды сөздермен жұмыс, инфографика қолдану сияқты тәсілдер қарастырылған.

Кілт сөздер: мәтінмен жұмыс, функционалдық сауаттылық, оқушылар, талдау, мәтінді түсіну, сыни ойлау, ақпаратты қолдану, оқыту әдістері.

Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылық ерекше орын алады, себебі бұл дағды оқушыларға тек мектепте алған білімдерін ғана емес, сонымен қатар өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Функционалдық сауаттылық оқу мен ақпаратты түсіну қабілетінен ғана емес, сол ақпаратты тиімді пайдалану, оны шешімдер қабылдау мен нақты әрекеттерге айналдыру қабілетінен тұрады.

Білім беру процесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін олардың оқу, жазу, математикалық дағдыларын ғана емес, ақпаратпен жұмыс істей алу қабілеттерін де қалыптастыру қажет. Бұл орайда оқу сауаттылығы маңызды рөл атқарады, себебі оқу процесінде оқушылар ақпаратты түсініп қана қоймай, оны түрлі контекстерде қолдана алуы тиіс. Қазіргі уақытта оқушылардың ақпараттық кеңістікте өзін-өзі дамытуы мен оқыған материалдарын сыни тұрғыдан бағалауы өте маңызды.

Әсіресе, оқушылардың кітапқа деген қызығушылығы төмендеген жағдайда, функционалдық сауаттылықтың да деңгейі төмендейді. Ақпаратты дұрыс қабылдай алмау, мәтіннің мәнін түсінбеу немесе оны өмірде қолдана алмау сияқты мәселелер туындайды. Бұл функционалдық сауаттылықтың болмауынан туындайтын проблемаларға әкеліп соғады. Сондықтан мектепте оқушыларды кітап оқуға ынталандыру, мәтіндермен дұрыс жұмыс істеуге үйрету, ақпаратты өз мақсаттарына сай пайдалану дағдыларын дамыту маңызды. Оқушыларға мәтіндер мен деректерді дұрыс талдап, оларды нақты өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілетін дамыту арқылы функционалдық сауаттылықты арттыруға болады.

Осының нәтижесінде, оқушылар тек мектеп бағдарламасын меңгеріп қана қоймай, ақпаратты сын тұрғысынан қабылдауға, өз өмірінде тиімді пайдалана білуге қабілетті тұлға ретінде қалыптасады.

Оқу сауаттылығы дегеніміз — адамның мәтіндерді дұрыс оқып, түсініп, оларды өмірде қолдана алу қабілеті. Бұл дағды тек оқыған материалды түсінумен шектелмей, оны терең зерделеу, ой елегінен өткізу, мәтіннің мазмұнын талдау және алынған ақпаратты әртүрлі жағдайларда тиімді пайдалану мүмкіндігін қамтиды. Оқу сауаттылығы адамның ақпаратты дұрыс қабылдауына, оны шешім қабылдау, пікір қалыптастыру және өз көзқарасын білдіру үшін қолдана білуіне мүмкіндік береді.

Оқу сауаттылығының маңызды аспектілері:

1. **Мәтіннің мағынасын түсіну** — оқыған мәтінді толық түсініп, оның негізгі ойы мен мәнін ұғыну.
2. **Ақпаратты талдау** — мәтіннен қажетті ақпаратты таңдап, оны дұрыс бағалау.

3. **Ақпаратты қолдану** — оқығанды өмірде немесе түрлі жағдайларда тиімді қолдана алу дағдысы.

Оқу сауаттылығы — бұл адамның білімін тереңдетуге, шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауға, әлеуметтік өмірге белсене қатысуға мүмкіндік беретін негіз болып табылады. Сондықтан, бұл дағдының дамуы оқушылардың интеллектуалды және тұлғалық дамуы үшін өте маңызды.

Мәтінмен жұмыс — бұл тек мәтінді дұрыс түсінуді ғана емес, сонымен қатар оны талдай білу дағдыларын дамытуға бағытталған қызықты әрі пайдалы жұмыс түрі. Мәтінді талдау — бұл мұғалім мен оқушылардың бірлескен жұмысы болуы тиіс процесс.

Мәтінді түсіну — бұл бастауыш мектепте қалыптасатын негізгі дағды. Қазіргі әлемде ақпараттың артықтығы мәтіндерді дұрыс түсінудің мәселесіне айналып отыр. Баланы мәтіндерді қабылдауға және талдауға үйрету үшін әртүрлі ақпарат көздеріне жүгіну маңызды, ал көркем мәтіндер — тек бір бөлігі ғана. Сонымен қатар, баланы графиктер мен диаграммаларды, бейнемазмұнды, суреттерді, комикстерді, фотосуреттерді, мұғалімнің әңгімелерін және аудио хабарламаларды түсінуге де үйрету қажет — яғни, кез келген ақпарат көзімен жұмыс істей білу керек. Бұл мақсатқа жету үшін оқырмандық сауаттылық маңызды рөл атқарады.

Оқырмандық әрекеттер мыналарды қамтиды:

- мәтінде тікелей аталған ақпараттың мәліметтерін анықтау (деректерді оқу);
- осы ақпараттан нақты тұжырымдар жасау;
- мәтіннің жеке бөліктерін түсініп, біріктіру және интерпретациялау;
- мәтіннің жалпы мазмұнын, тілін және формасын бағалау.

Бұл дағдылар оқушының ақпаратты тиімді өңдеуге, оны талдап, дұрыс шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық қызметте оқырмандық сауаттылықты қалыптастыру үшін мәтінмен жұмыс істеудің бірнеше түрлері қолданылады. Әрбір түрі оқушылардың мәтінді дұрыс түсіну, талдау және қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мәтінмен жұмыс істеудің түрлері:

1. **Түсініп оқу:** Оқушыларға мәтінді дұрыс және толық түсіну үшін оның негізгі идеяларын, мақсатын және құрылымын анықтауға көмек көрсетіледі. Бұл жұмыс оқушылардың мәтіннің мағынасын терең түсінуіне ықпал етеді.

2. **Тақырыптық оқу:** Белгілі бір тақырыпқа қатысты мәтіндер оқытылады. Бұл әдіс оқушыларға оқығандары бойынша өз пікірлерін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

3. **Негізгі ойлар мен маңызды детальдарды бөліп оқу:** Оқушыларға мәтіннен негізгі ойлар мен маңызды мәліметтерді бөліп шығару тапсырмасы беріледі. Бұл дағды оқушылардың мәтінді сараптай отырып, маңызды ақпаратты анықтауға көмектеседі.

4. **Сұрақтар мен тапсырмалармен жұмыс:** Мәтінді оқып болғаннан кейін оған қатысты сұрақтар мен тапсырмалар беріледі. Бұл тапсырмалар оқушылардың мәтінді тереңірек түсінуіне, ақпаратты талдап, бағалауға көмектеседі.

5. **Мазмұнды талқылау:** Мәтіннің мазмұнын сыныпта талқылау арқылы оқушылар өз ойларын жеткізіп, мәтіннің маңыздылығын тереңірек түсінеді. Талқылау кезінде пікір алмасу оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытады.

6. **Өз мәтіндерін құрастыру:** Оқушыларға өз ойларын мәтін түрінде жазу тапсырмасы беріледі. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және мәтін құрастыру дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Өз тәжірибемде жиі қолданатын негізгі әдістерге тоқтала кетсем:

1. **Кейіпкерлердің іс-әрекеттері мен оқиға желісінің болжау.** Мәтінді талдаудың келесі кезеңі — болжау жасау. Бұл әдіс жаңа білімдерді қолданудың тиімді жолы болып табылады. Оқуды тоқтатып немесе аяқтаған соң, баладан: «Сенің ойыңша, кейіпкер енді не істейді?» деп сұрау ұсынылады. Бұл тәсіл оқушыларға әртүрлі жағдайларды ойлап, талқылауға мүмкіндік береді және оқырмандық сауаттылық тапсырмаларының көпшілігі осындай болжау жасауға бағытталған.

2. **Кілт сөздермен мәтіннің толықтырылуы.** Оқушылардың өткен сабақтағы мұғалімнің айтқанын қаншалықты түсінгенін тексеру үшін, оларға сабақ тақырыбы бойынша мәтін беріледі, бірақ мәтінде кейбір маңызды сөздер — зат есімдер, етістіктер мен жалғаулықтар жоқ болады. Оқушылар осы сөздерді табуы қажет. Мұндай тапсырмалар оқушының оқу сауаттылығын дамытуға көмектеседі және олардың маңызды ақпаратқа назар аудару дағдыларын қалыптастырады.

3. Инфографика. Инфографика — деректерді графикалық түрде ұсынудың әдісі, ол күрделі ақпаратты жылдам әрі анық түсіндіруге бағытталған. Бұл әдіс оқушыларға білімдерін жүйелеуге, ұғымдар арасындағы байланыстарды анықтауға немесе нақты тапсырмаларды орындау үшін іс-әрекеттердің алгоритмін жасауға көмектеседі. Инфографика мәтіндік ақпараттан қарағанда оңайырақ қабылданады. Оқушылар тек дайын инфографиканы пайдаланып қана қоймай, өздері де схемалар, алгоритмдер, белгілер, тапсырмалар мен сұрақтар құрастыра білуі тиіс. Бұл үрдіс оқушыларға қажетті мәліметтерді өздігінен тауып, өндеуге мүмкіндік береді.

Барлық осы тапсырмалар баланы мәтінді түсінуге, онымен жұмыс істеуге және оқырмандық сауаттылығын дамытуға үйретуге бағытталған. Оқушылар қажетті ақпаратты іздеу дағдыларын меңгеріп, негізгі оқу әрекеттерінің алгоритмдерін (мәтінді бөліктерге бөлу, жоспар құру, көркемдік құралдарды табу және т.б.) игеріп, оқырмандық сауаттылықты қалыптастыруға арналған әдістерді үйренулері қажет.

Қорытындылай келе, мәтінмен жұмыс жасау оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың маңызды әдісі болып табылады. Қазіргі қоғамның талаптарына сай оқушылардың оқу, түсіну, ақпаратты өндеу және қолдану дағдыларын дамыту үшін түрлі тапсырмалар мен әдіс-тәсілдер қажет. Мәтінмен жұмыс істеу оқушылардың тек ақпаратты қабылдауы ғана емес, сонымен қатар оны сыни тұрғыдан талдау, проблемаларды шешу, және өз пікірін білдіру дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл тәсілдер оқушыларды дербес ойлауға, мәтінді тиімді пайдалануға және оны түрлі жағдайда қолдануға үйретеді.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы

Әл-Фараби атындағы жалпы орта білім беретін мектебінің орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Орынбаев Жанболат

"ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ: ЖАҢА ҰРПАҚТЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛЫ"

Бүгінгі таңда біздің мемлекетіміз үшін қазіргі заман талаптарына байланысты өзіндік көзқарасы, саяси түсінігі бар, білімді әрі жоғары білікті жас ұрпақ тәрбиелеу қажеттігі туындап отырғаны сөзсіз.

Қазіргі заман балалардың функционалды сауатты болуын талап етсе, соның бірі -оқу сауаттылығы.

Оқу сауаттылығы:

- Ақпаратты табу;
- Мәтінді интерпретациялау;
- Рефлексия және бағалаудан тұрады.

Оқу сауаттылығы дегеніміз – қарапайым тілмен айтқанда бала өзі оқып отырған ақпаратты толықтай қабылдай біліп, ішінен негізгісін ала білуі.

Оқу сауаттылығын қалыптастыру үшін қазіргі кезде түрлі технологияларды пайдалануға болады.

Оқу сауаттылығы түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды.

Оқуды түсіну дегеніміз не және ол неліктен маңызды?

Оқып түсіну – оқырманның мәтіннің немесе шығарманың айқын және жасырын мағынасын түсіну қабілеті.

Мағынаны толықтыру үшін сөздік білім мен сөзді тану шеңберінен шығады. Оқушылар түсініп оқу дағдыларын қолданса, олар сөздерді ой мен идеяға айналдырады.

Оқу – оқушылар үшін жаңа ақпаратты алудың ең маңызды тәсілдерінің бірі. Оқуды түсіну - оқырмандарға оқудан ләззат алуға және сабақтарға көбірек қатысуға көмектеседі.

Оқуды түсінудің екі негізгі құрамдас бөлігі – сөздік білім және мәтінді түсіну. Осы екі дағдының қосындысы оқушыларға мәтінді барынша пайдалануға көмектеседі.

Сөздік білім

Сөздік білім дегеніміз – оқуды түсінудің басталатын жері. Сөздік қоры жақсы оқушылар сөздердің нені білдіретінін түсінеді және берілген мәтінді түсіну үшін қажетті негізгі білімге ие болады.

Сондай-ақ ол бейтаныс сөздердің мағынасын анықтау үшін контекстік анықтамаларды пайдалану стратегияларын қамтиды. Оқушылардың сөздік қоры немесе жаңа сөздерді меңгеру қабілеті болмаса, оқуды түсіну процесі басталмай тұрып аяқталады.

Мәтінді түсіну

Мәтінді түсіну – мәтіннің нақты нені білдіретінінің жалпы көрінісі. Бұл оқушыларға не айтылғанын және одан не үйрену керектігін түсіну үшін мәтінмен өзара әрекеттесуге көмектеседі.

Оқушылардың мәтінді түсіну дағдылары жақсы болса, олар автордың не айтып жатқаны туралы сұрақтарға жауап бере алады, үзіндіні қорытындылай алады және мәтіндер немесе алдыңғы білімдер арасындағы ақпаратты байланыстыра алады.

Қысқасы, бұл оларға сөзбе-сөз түсінуден ойлаудың жоғары деңгейлеріне өтуге көмектеседі.

Түсінуді жақсарту, есте сақтауды жақсарту және байланыс орнату үшін оқуды түсіну стратегияларын пайдалану ешқашан кеш емес. Әр оқушы әртүрлі, сондықтан оқыту әдістемелерін соған сәйкес реттеймін!

Көптеген оқушылар әртүрлі себептерге байланысты мәтінді оқып түсінуі қиынға соғады. Солардың ішінде:

- Олар басқа оқу стилін қалайды (комикстер, манга)
- Олар оқуға да, жазуға да қызықпайды (ұялы телефон, әлеуметтік желі)
- Олардың мәтінді түсіну үшін қажетті алдын ала білімдері жоқ, сөздің қоры аз.
- Олар бір уақытта бір сөзге назар аудару қиынға соғады және маңызды ойларды жіберіп алады.

Әрбір оқушы сыни тұрғыдан түсіну дағдыларын дамыту мүмкіндігіне лайық. Оқушылардың оқуға деген сүйіспеншілігін ояту үшін сыныпта өзім қолданатын стратегияларды ұсынамын.

1. Бар білімге сүйену

Оқуды түсінудегі ең үлкен кедергілердің бірі - бастапқы білімнің болмауы.

Мысалы, астрономия бойынша мәтінді оқып жатқанда, оқушылардан күн жүйесі туралы не білетіндерін жазып немесе түсіндіруді сұраймын. Түсінуді жеңілдету үшін оқушылардан жылдам сұрақтар қоямын немесе KWL (Білемін, білгім келеді, үйрендім) жұмыс парағын толтырып және нәтижелерімен бөлісуді сұраймын.

Мәтінді оқымас бұрын, барлық оқушылардың мәтіндегі негізгі терминдер мен идеяларды түсінгеніне көз жеткіземін. Ол үшін мәтінде берілген жаңа сөздердің сипаттамасын ағылшын тілінде беремін. Оқушылардан мәтінге көз жүгіртіп, бейтаныс сөздердің астын сызуды сұраймын. Сыныптағы оқушылармен жаңа немесе таныс емес сөздердің мағынасы мен сипаттамасын тақтаға жазамын.

Бұл оқушыларға қорытынды жасауға және мәтін мен бұрыннан білетін нәрселер арасында байланыс орнатуға көмектеседі, бұл алдыңғы білімге қатысты ой-өрісін теңестіреді.

2. Көрнекі құралдарды қолдану

Оқушыларға оқып жатқан нәрсесінің ойша бейнесін жасауға көмектесу үшін көрнекі құралдар мен визуализация әдістерінің пайдасы зор. Бір мәтінді оқып бастамас бұрын, сол мәтіннің тақырыбын ашатын бірнеше сурет немесе видеоролик көрсетемін. Осыдан кейін, оқушылардың өздері мәтіннің тақырыбы мен негізгі мазмұны не болуы мүмкіндігі жайлы ойландыратын жетелеуші сұрақтарды қойып, тақырыпты анықтаймыз.

Сыныптағы дауыстап оқу оқушылардың мәтінді елестетіп, көз алдарына бейнелерді сомдауға ықпал етеді. Сондықтан дауыстап оқығаннан кейін, оқушыларға жазбаша сұрауларды пайдаланамын, мысалы:

Сіз қандай гүлдерді көп көрдіңіз?

Басты кейіпкерді қалай сипаттар едіңіз?

Одан да тереңірек түсіну үшін оқушыларға көріністі, кейіпкерді немесе оқиғаның суретін салуды сұраймын. Кейбір оқушылардың осы тапсырманы орындау барысында қызығушылық танытып, ақпаратты жақсырақ меңгергенін байқаймын.

3. Сөздік қорын дамыту

Сөздік мәтінді түсінудің маңызды бөлігі болып табылады және оқуды жеңілдету және еркін оқу үшін өте маңызды. Сөздік оқу стратегиялары оқушыларға жаңа сөздерді өздігінен түсінуге арналған құралдарды жасауға көмектеседі.

Оқушыларға жаңа сөздерді үйренуге және есте сақтауға көмектесу үшін мына әрекеттерді орындаймын:

Мәтіндегі жаңа сөздерді ерекшелеп, мағынасымен сәйкестендіру

Жаңа сөздерді синонимдері мен антонимдері арқылы жаттау

Жаңа сөздерді сөз таптарына ажырату

4. Сын тұрғысынан ойлау стратегияларын жүзеге асыру

Оқушыларды мәтін бойынша сыни тұрғыдан ойлауға ынталандыру үшін келесі сұрақтарды қойамын:

Неліктен автор белгілі бір жанрды немесе стильді таңдады?

Олар оқиғаға дейін немесе кейін не болды деп ойлайды

Кейіпкерлер неге солай әрекет етті?

Бұл сұрақтар оқушыларды мәтіннің терең мағынасы туралы ойлануға мәжбүр етеді және негізгі ойларды іздеу кезінде сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін пайдалануға көмектеседі. Оқушылар мәтінде не айтылғанын түсінбеген кезде нақтылайтын сұрақтар қойып, немесе идеяларды бұрынғы біліммен байланыстыру үшін ақыл-ой картасын құруға шақырамын.

5. Негізгі ақпаратты анықтау және қорытындылау

Оқушылар оқып болғаннан кейін мәтінді қорытындылау оларға көмектеседі

Негізгі мәліметті бөлектеп, қосымша ақпараттан ажыратамыз. Оқушылар келесі тапсырмаларды орындайды:

Пікірлерден фактілерді ажырату

Қосымша ақпарат арасынан негізгі идеяларды табу

Маңызды сөздер мен сөз тіркестерін анықтау

Олар түсінбейтін сөздік қорын іздеу

Оқушыларды мұны саналы түрде қалай жасау керектігін үйрету олардың миын автоматты түрде жалпылауға жаттықтыруға көмектеседі, бұл жалпы оқуды жақсы түсінуге әкеледі.

6. Болжам жасау

Түсініп оқу жаттығулары кезінде екі оқушы жұмыс дәптерімен жұмыс жасайды.

Болжамдар студенттер болжау үшін мәтіннің басынан бастап дәлелдерді пайдаланған кезде болады:

Әрі қарай не болады?

Олар мәтін не туралы болады деп ойлады?

Автор өз дәлелдерін растау үшін қандай мәліметтерді пайдаланады?

Оқудың басында оқушылардан өз болжамдарын жазуды сұраймын. Оқу аяқталғаннан кейін олардың нені дұрыс және нені дұрыс орындамағанын талқылаймыз. Олардың болжамы туралы ойлануына не себеп болды? Автор олардың үмітін орындады ма, әлде бұзды ма?

Бұл оқуды түсінуді дамытып қана қоймайды, сонымен қатар оқушыларды материалға сыни тұрғыдан ойлауға итермелейді және мәтіндік дәлелдер келтіруге үйретеді.

7. Қорытынды жасау

Оқушылар қорытынды жасағанда, олар білмегені туралы қорытынды жасау үшін білетін ақпаратты пайдаланады.

Әрі қарай не болатынын болжаудың орнына, студенттер оқиғадан тыс ақпарат туралы қорытынды жасайды - оқиға басталғанға дейін не болғанын, оқиға қай жанрда екенін немесе оқиға аяқталғаннан кейін не болатынын.

Болжау сияқты, сіз дауыстап оқу немесе басшылыққа алынған сұрақ қою арқылы қорытындыларды модельдей аласыз. Оқушыларға әңгімеге преквел жазуды немесе мәтіндік дәлелдерге негізделген кейіпкерге арналған тарихты жасауды ұсынамын.

Қорытынды оқушыларға мәтін мен әлемнің қалай жұмыс істейтіні туралы бұрынғы білімдері арасында қорытынды жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, бұл олардың шығармашылық қабілетін арттыруға көмектеседі!

Мәтіндерді оқу – оқушылардың сөздік қорын молайтып қана қоймай, олардың сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады. Сыни оқу оқушыларға әлемді түсінудің әртүрлі идеялары мен тәсілдерін кездестіруге мүмкіндік береді, оларды неге сенетіні және неліктен сенетіні туралы ойлануға мәжбүр етеді. Оқушылардың оқу сауатталығын арттыру барысында, мұғалім олардың дүниеге деген көзқарасын өзгертіп қана қоймай, өз білімін келешекте қолдануға жол салады.

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Үлкен Нарын ауданы бойынша білім бөлімінің
"Қ. Дамитов атындағы орта мектебі" КММ
Математика пәні мұғалімі
Чекушева Гульнафис Нургожиновна

ЕКІ ТАҢБАЛЫ НАТУРАЛ САНДАРДЫҢ КВАДРАТЫН ТАБУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

*Математика — ғылымдардың патшасы,
арифметика — математиканың патшасы.
Карл Гаусс (1777-1855) — неміс математигі*

Математика — қоршаған ортаның (әрине бізді қоршаған) әрі нақты дүниедегі барша заттардың сан түрінде бейнеленген (өрнектелген) қатынастарын және осы заттардың кеңістіктегі пішіндерін зерттеуге арналған жалпылама ғылым болып табылады.

Математика — ең алғашқы ғылым

Арифметика (грекше «арифмос» - сан) - математиканың сандар, бірінші кезекте теріс емес рационал сандар (бүтін және бөлшек сандар) туралы және оларға амалдар қолдану жөніндегі саласы. **Арифметика** математиканың өзге бір саласы болып табылатын **алгебрамен** тығыз байланысты. Алгебрада сандардың жеке қасиеттеріне назар аудармай-ақ оларға амалдар қолдану тәсілі зерттеледі. Бүтін сандардың жеке-дара қасиеттері сандар теориясында қарастырылады.

Натурал сандар арқылы математикалық талдаудың негізгі түсінігі – **нақты сан** анықталды. Сан ұғымына логикалық талдау жасау теориялық арифметиканың үлесіне тиген.

Ежелгі замандардағы **санау** және қарапайым **өлшеулердің** қажеттілігінен туындаған арифметика – тұрмыстық қажеттілік, есептеу, қашықтық өлшеу, уақыт анықтау, аудан шамасын анықтау және өзгедей ғылымдардың сұранысы мен мұқтаждықтарын қанағаттандыру мақсатында дамытылған. Алғашқы кездері санау – мөлшері көп емес нәрселердің жиынын анықтау үшін қолданылғаны белгілі. Үйреншікті санау шегінен артық болған заттар «көп» деген бір атаумен аталған

Қосу, азайту, көбейту, бөлу, дәрежелеу және түбір табу амалдары – **алгебралық амалдар** деп аталады.

Математиканың әр даму кезеңдері теориялық жаңа мәселелермен толығып отырды.

Қазіргі кездегі басқарудың жалпы мәселелеріне қатысты математикалық зерттеулер мен есептеу техникасының жетістігі нәтижесінде адамның ой еңбегінің автоматтандырылғандығына жарты ғасырдан астам уақыт өтті. Математика бүгінгі таңда адамға ақылшы, кеңес беретін «ақылды» ғылымға айналып отыр. Сонымен қатар, ұсынғалы тұрған екі таңбалы сандардың квадратын табудың тиімді жолдарын пайдаланып, өміріңізді әлдеқайда жеңілдетіге әбден болады.

Квадрат – санның квадраты, a -ның квадраты – $a \cdot a = a^2$ көбейтіндісі. Қабырғалары a -ға тең квадраттың ауданы осындай көбейтіндімен анықталғандықтан осылайша аталған. Санның квадраты, көбінесе санның 2-дәрежесі деп аталады. Төмендегі кестені барлығымыз жатқа білу мүмкін емес, алайда тиімді тәсілмен жеңілдету мүмкіндігі туындады.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	100	121	144	169	196	225	256	289	324	361
20	400	441	484	529	576	625	676	729	784	841
30	900	961	1024	1089	1156	1225	1296	1369	1444	1521
40	1600	1681	1764	1849	1936	2025	2116	2209	2304	2401
50	2500	2601	2704	2809	2916	3025	3136	3249	3364	3481
60	3600	3721	3844	3969	4096	4225	4356	4489	4624	4761
70	4900	5041	5184	5329	5476	5625	5776	5929	6084	6241
80	6400	6561	6724	6889	7056	7225	7396	7569	7744	7921
90	8100	8281	8464	8649	8836	9025	9216	9409	9604	9801

Ең алдымен 11.....91 арлығындағы сандардың квадратын табудың тиімді әдісін талдайық.

Бірмен аяқталатын екі таңбалы сандардың квадратын табу үшін алдымен бірінші санды өзіне-өзін көбейтеміз, өзіне-өзін қосамыз, бірді соңына тіркейміз. Бірді соңына тіркеудің себебі бірмен аяқталатын сандардың квадраты бірмен аяқталады. Оны кваддраттар кестесінен көре аламыз.

$$(\overline{a1})^2 = (a*a)(a+a)1$$

Мысалы, 11^2 он бірдің квадратын табу үшін алдымен бірді бірге көбейтеміз $1*1=1$, бірге бірді қосамыз $1+1=2$, бірді соңына тіркейміз, сонда 121 шығады:

$$11^2 = (1*1)(1+1)1 = 1(2)1 = 121$$

$$21^2 = (2*2)(2+2)1 = 4(4)1 = 441$$

$$31^2 = (3*3)(3+3)1 = 9(6)1 = 961$$

$$41^2 = (4*4)(4+4)1 = 16(8)1 = 1681$$

$$51^2 = (5*5)(5+5)1 = 25(10)1 = (25+1)(0)1 = 26(0)1 = 2601$$

$$61^2 = (6*6)(6+6)1 = 36(12)1 = (36+1)(2)1 = 37(2)1 = 3721$$

$$71^2 = (7*7)(7+7)1 = 49(14)1 = (49+1)(4)1 = 5041$$

$$81^2 = (8*8)(8+8)1 = 64(16)1 = (64+1)(6)1 = 6561$$

$$91^2 = (9*9)(9+9)1 = 81(18)1 = (81+1)(8)1 = 8281$$

Келесі 15.....95 арлығындағы сандардың квадратын табудың тиімді әдісіне тоқталайық. Беспен аяқталатын сандардың квадратын табу үшін бірінші санды және бірінші саннан кейінгі санды (санақ бойынша, бір болса келесі сан екі болады) көбейтеміз де 25-ті соңына тіркейміз, себебі беснің квадраты жиырма бес (мұнда беспен аяқталатын сандардың квадратын тауып жатырмыз)

$$(a5) = (a*(a+1))25$$

Ендеше осы тәсілмен он беснің квадратын тауып көрейік. Он бес санындағы бірінші цифр бір, бірден кейінгі сан екі, бірмен екінің көбейтіндісі екіні береді ($1*2=2$). Ал көбейтіндінің мәніне жиырма бес тіркесек, жауабы 225 шығады:

$$15^2 = (1*2)25 = 225$$

Жиырма беснің квадратын табар болсақ, жиырма беснің бірінші цифрына сол санның кейінгі санды көбейтеміз, яғни екіге үшті көбейтеміз де ($2*3=6$), соңына жиырма бес тіркесек 625 шығады:

$$25^2 = (2*3)25 = 625$$

$$35^2 = (3*4)25 = 1225$$

$$45^2 = (4*5)25 = 2025$$

$$55^2 = (5*6)25 = 3025$$

$$65^2 = (6*7)25 = 4225$$

$$75^2 = (7*8)25 = 5625$$

$$85^2 = (8*9)25 = 7225$$

$$95^2 = (9 \cdot 10)25 = 9025$$

Енді 19.....99 арлығындағы сандардың квадратын табудың тиімді әдісін сипаттайық. Тоғызбен аяқталатын сандардың квадратын табу үшін алдымен сол санға бірді қосамыз. Шыққан санның өзіне-өзін көбейтіндісінен (немесе квадратынан) өзіне-өзін қосқандағы мәнін (немесе екі еселенген мәнінен) азайтып, жауапқа бірді қосамыз:

$$a9^2 = \{[(a9+1) \cdot (a9+1)] - [(a9+1a) + (a9+1)]\} + 1$$

немесе

$$a9^2 = [(a9+1)^2 - 2(a9+1)] + 1$$

Он тоғыздың квадратын тауып көрейік. Он тоғызға бірді қоссақ жиырма. Енді өз-өзіне көбейтсек төрт жүз(400) шығады, ал өз-өзіне қоссақ қырық (40) шығады. Шыққан мәндерді азайтып, бірді қоссақ үш жүз алпыс бір шығады ($400 - 40 + 1 = 361$)

$$19^2 = (19+1)^2 - 2(19+1) + 1 = 361$$

Жиырма тоғыздың квадратын табар болсақ, жиырма тоғызға бірді қоссақ отыз (30) болады. Отыздың квадраты білеміз тоғыз жүз (900), отызға отызды қоссақ алтыс (60). Шыққан мәндерді азайтсақ, яғни тоғыз жүзден алпысты азайтсақ сегіз жүз қырық (840), оған бірді қоссақ сегіз жүз қырық бір болады:

$$29^2 = (29+1)^2 - (30+30) + 1 = 841$$

$$39^2 = (39+1)^2 - (40+40) + 1 = 1521$$

$$49^2 = (49+1)^2 - (50+50) + 1 = 2401$$

$$59^2 = (59+1)^2 - (60+60) + 1 = 3481$$

$$69^2 = (69+1)^2 - (70+70) + 1 = 4761$$

$$79^2 = (79+1)^2 - (80+80) + 1 = 6241$$

$$89^2 = (89+1)^2 - (90+90) + 1 = 7921$$

$$99^2 = (99+1)^2 - (100+100) + 1 = 9801$$

Сонымен 50.....59 арлығындағы сандардың квадратын табудың тиімді әдісін сипаттайық. Алдымен берілген сандардың квадраттарын жазып шығайын:

$$50^2 = 2500 \rightarrow 2(5+0)00^2$$

$$51^2 = 2601 \rightarrow 2(5+1)01^2$$

$$52^2 = 2704 \rightarrow 2(5+2)02^2$$

$$53^2 = 2809 \rightarrow 2(5+3)03^2$$

$$54^2 = 2916 \rightarrow 2(5+4)04^2$$

$$55^2 = 3025 \rightarrow 2(5+5)05^2$$

$$56^2 = 3136 \rightarrow 2(5+6)06^2$$

$$57^2 = 3249 \rightarrow 2(5+7)07^2$$

$$58^2 = 3364 \rightarrow 2(5+8)08^2$$

$$59^2 = 3481 \rightarrow 2(5+9)09^2$$

Байқасаңыз, шарт бойынша сан квадратталып тұр. Теңнен кейін сол квадрат бірінші сан болып тұр, одан кейін 2-ші қатарда тұрған сан берілген санды құраушы екі цифрдық қосындысы. Ал үшінші және төртінші қатарда тұрған сандар берілген санның соңғы цифрының квадраты. Үшінші қатардағы нөлдің мәні мынада: бір таңбалы санның квадраты төртке дейін бір таңбалы, ал төрттеп бастап екі таңбалы, сондай-ақ екі таңбалы сандардың квадраты отыз екіден бастап төрт таңбалы. Енді ойлап отырған шығарсыз “елу бестен бастап неге бірінші қатардағы сан үш?” — деп, баста айтқанымдай бірінші қатардағы сан екі күйінше қала береді, тек оған берілген санды құрайтын екі цифрдың қосындысын құрайтын санның ондығы қосылады да, есеп ешбір мәселесіз шешіледі.

Келесі 90.....99 арлығындағы сандардың квадратын табудың тиімді әдісін қарастырайық. Берілген сандардың квадраттарын жазып алайын:

$$90^2 = 8100 \rightarrow 8(10^2)$$

$$\begin{aligned}
91^2 &= 8281 \rightarrow 8(2*1)9^2 \\
92^2 &= 8464 \rightarrow 8(2*2)8^2 \\
93^2 &= 8649 \rightarrow 8(2*3)7^2 \\
94^2 &= 8836 \rightarrow 8(2*4)6^2 \\
95^2 &= 9025 \rightarrow 8(2*5)5^2 \\
96^2 &= 9216 \rightarrow 8(2*6)4^2 \\
97^2 &= 9409 \rightarrow 8(2*7)3^2 \\
98^2 &= 9604 \rightarrow 8(2*8)2^2 \\
99^2 &= 9801 \rightarrow 8(2*9)1^2
\end{aligned}$$

Көріп тұрғаныңыздай жанына шығарылу жолы жазылған, көп созбай түсінікті тілмен айтайын. Берілген санның ондығы тоғыз, тоғызға дейін бізде сегіз немесе $9^2=81$ алғашқы цифры сегіз. $90^2=8100$ екені бәріне мәлім, тоқсан бірдің квадратынан бастайын: жаңағы сегіз санын бірінші қатарға жазамын, екінші қатарға берілген санның бірлігін екі еселеп жазамын. Ал үшінші және төртінші қатарларға, ол енді қызық, жүз болуға тоқсан бірге тоғыз жетпейді ал $9^2=81$. Сонымен үшінші және төртінші қатарларға жүз болуға жетпей тұрған санның квадратын жаза саламын. Енді тоқсан бестен бастап бірінші қатарда тоғыз жазылған ол ше? Берілген санның бірлігі – 5, екі еселегенде он болады. Он санының ондығы бірінші қатардағы сегізге қосыла салады, қалғандары да дәл осы жолмен шығарылады.

Барлық екі таңбалы сандардың квадратын табуға арналған формула. Бұл формула өте оңай әрі қысқаша көбейту формулаларының алғашқысының негізінде жасалған:

$$(ab)^2 = a^2 (2ab)b^2 \quad (1)$$

Бұл жердегі жақша орындарды береді: a^2 - мыңдық, $2ab$ - жүздік, b^2 – бірлік. Есептеулер барысында берілген орнынан асып кеткен жағдайда алдыңғы разрядқа қосылады. Бұл формуланы баған түрінде екі таңбалы санды көбейтіп шықан сандарды қалай қосамыз, дәл солай қолданамыз.

$$(ab)^2 = a^2*100+2ab+b^2 \quad (2)$$

Формулаға 100 және 10 сандарын мыңдық пен жүздіктің орындарын көрсету үшін қостым.

Кез келген адам креативті ойлай алады, бұл жай ғана – логика! Логикаңыз мықты болса кез келген есептерді логикаға сала отырып оңай шығара аласыз. Тіпті сол есепті шығаруға арналған формуланы да ойлап таба аласыз. Санның квадратын табудың оңай әдістері не үшін керек? Математикада есептерді шығару үшін қысқаша көбейту формуласы қолданылады. Ол әрине квадратпен жұмыс істеу керек дегенді білдіреді. Ал оқушылар барлық екі таңбалы сандардың квадраттарын жаттап ала алмайды. Әсіресе ҰБТ тапсыру барысында барлығын ұмытып қалады. Бұл формулалар оқушыларға, тіпті барлық адамдар үшін де өте пайдалы әрі тиімді. Басты мақсаты да сол, адамдардың ойлау қабілетін арттыру әрі оқушылардың математика ғылымына деген қызығушылықтарын арттыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Нұрқан Көбенқұлұлы — Математика әлемі (математикалық энциклопедия), «Қазақ энциклопедиясы» баспасы, Алматы, 2011, 496 бет
2. В.А.Гусев, А.Т.Мордкович — Математика (оқушыларға арналған анықтамалық материалдар), «Ана тілі» баспасы, Алматы, 1993 ж, 304 бет
3. Нұрқанат Көбенқұлұлы — Математикалық ойшар (математикалық қысқаша энциклопедия,

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
№28 мектеп-лицей
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қалиева Айкерім Бахтиярқызы

LESSON STUDY ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен үлкен өзгерістер болып жатыр. Мектепте басталған реформалардың табысты болуы көп жағдайда оның кәсіби дайындығына, ішкі сеніміне байланысты. ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесі мұғалімдер арасындағы ынтымақтастықты арттыруды көздейді, оның аясында мұғалімдер бірлесіп жұмыс істей алады, жаңашыл және тиімді идеялармен алмаса алады, сол арқылы оқыту мен оқудағы практикалық тәсілдердің әсерін арттырады. Мұндай жағдайда мұғалім дәстүрлі білім берудің ескірген стереотиптерін бұзатын білікті практик, зерттеуші, бақылаушы болуы керек. Мұғалімдердің әрқайсысы «Балаларды қалай оқыту керек?», «Оқушыларды білім алуға қалай ынталандыру керек?», «Оқудағы қиындықтарды қалай жеңуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздейді.

Осы мәселелік жағдаяттардың шешімі мектептегі оқыту тәжірибесінде Lesson Study әдісін қолдану болды.

Lesson Study – педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, оның өзі сабақтағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдаған кемінде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен педагогтар өз зерттеулері мен оқуларын демократиялық жолмен жүргізе алады, білім сапасына әсер ете алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, одан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде Lesson Study – мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология.

Lesson Study-дің ерекшелігі мынада:

- Біріншіден, сабақ-зерттеу – мұғалімдер ұжымы жүзеге асыратын ұзақ процесс;
- Екіншіден, ол оң динамикаға, сабақтарды өзгертуге және жақсартуға бағытталған практикалық және зерттеушілік сипатта. Белгілі бір сыныпта оқытудағы негізгі мәселе мәліметтерді жүйелі жинау және талдау арқылы шешіледі;
- Үшіншіден, бұл - топтық жұмыс, мұнда қызығушылық танытқан мұғалімдер тобы зерттеу сабағының үш циклі ішінде белгілі бір сыныпта оқытудағы өзекті мәселені шешу бойынша зерттеулер жүргізеді;
- Төртіншіден, іс-әрекеттегі зерттеудің үш циклі кезінде нақты рефлексия мен нақты нәтижелерді алу үшін талқылау мен талдау көзі қызметін атқаратын мәліметтерді жинауды жүйелеу мен талдауға ерекше көңіл бөлінеді;
- Бесіншіден, жинақталған жұмыс тәжірибесін жариялау және тарату мақсатында үш цикл бойынша сабақ-зерттеу жұмыстарының бүкіл процесі хаттамаға жазылады.

Lesson Study зерттеуі үшін мектебіміздің әкімшілігі 5 сыныптарын тандады. Осы сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы құрылды. Топ мүшелері арасында рөлдер бөлінді: модератор, сабақты жүргізетін мұғалім, ABC деңгейлі білім алушылардың назарын бақылаушылар, хатшы және оператор.

Алдағы уақытта осы үш санаттағы оқушыларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлінді.

Алдымен мектеп психологымен бір топ мұғалімдер құрастырған оқушылармен сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап бергенде оқуға деген ынтасы жоғары, тапсырманы орындауда сенімді және өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылады;

- В деңгейлі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда аздап қиындайды, көшбасшылық қабілеттерін арттыруды талап етеді;

- С деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, тапсырманы орындау кезінде басқалардың көмегіне жүгінеді.

Зерттеу Lesson Study тәсілі арқылы әртүрлі тақырыпта ұйымдастырылды. Әр мұғалім қатарынан 4 сабақ берді. Жұмысты бастамас бұрын фокус-топ отырысы өтті. Мұғалімдерге сабақ өткізу мақсаты қойылды. Сабақта топтық жұмыс, ауыспалы композиция жұбы, тұрақты композиция жұбы және жеке жұмыс болып 4 түрде жұмыс жасаймыз деп шештік. Сабақтың барлық формаларын салыстыра отырып, тиімдісін таңдаймыз. Барлық сабақтарда мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау құралдарын пайдалана отырып оқытуды қарастыруы қажет. Топтық жұмыс формасында оқушылардың бір-бірімен қалай әрекеттесетінін, оқу процесіне барлығының қатысатынын, жұппен оқытуда бірігіп білім игеретінін, бір-біріне сұрақ қоюды, оларға жауап беруге және өзара тексеруге үйренетінін анықтау қажет. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ашылуына, өзін-өзі танытуына көмектеседі.

Мұғалімдердің негізгі міндеті – сабақтың барлық кезеңдерінде белсенділікті, қызығушылықты, қозғалысты сақтау.

Дәл Lesson Study тәсілі білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпаратты өз сөздерімен қаншалықты жеткізетінін ашады. Оқушылар өз контекстінде түсінгендерін өз сөздерімен айтып, жақсы есте сақтайды, сондай-ақ балалардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін қызу пікір алмасулар орын алады.

Мұғалімнің міндеті:

- оқушылардың күш-жігерін белгілі бір бағытқа бағыттайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға ынталандыратын жағдайлар жасайды;
- білім алушыларға өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік береді;
- бар жағдайлардың ішінде жаңа когнитивті жағдаяттарды дайындайды.

Зерттелетін сынып оқушыларына сауалнама жүргізу және бақылаушылардың бірлескен талқылауы, Lesson Study әдісін қолдану нәтижелерін ұсыну мұғалімдерге сабақты қалай құру керектігін, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану керектігін көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, зерттеу жүргізілетін сабақ барысында А деңгейлі оқушылар топпен жұмысты ұйымдастыруға тырысты, балаларға бағыт-бағдар беріп, көмектесті, сол арқылы өзінің көшбасшылық қасиеттерін дамытты.

В деңгейлі оқушылар өз бетімен, жеке жұмыс жасауды жөн көрді. Бұрын топпен жұмыс істеу дағдысы болмағандықтан, ол постерде практикалық жұмысты талқылауға белсене қатыса бастады, жұптағы досына көмектесті. Бұл оның әлеуметтік аспектідегі өсуін көрсетеді.

Оқыту барысында С1 оқушыларын бақылай отырып, мұғалімге оқушылардың топтағы рөлін анықтауға ұсыныстар берілді, себебі топтың бір мүшесі ретінде барлығымен бірдей жауапкершілікке ие, бұл оның сабаққа тыңғылықты дайындалуына және сабақта белсенді жұмыс істеуіне көмектеседі. Уақыт спикері ретінде өз міндетін анық орындады.

Шығармашылық үй тапсырмасын бірлесе орындау С2 оқушысының өз бетімен ұқсас тапсырмаларды дайындауға деген құштарлығын оятты.

Мектебімізде оқыту мен оқу тәжірибесіне Lesson Study әдісін енгізу сәтті жүзеге асырылуда. Балалар сабаққа қуана келеді. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетіне бағытталған мақсаттар зерттелетін сыныптағы мәліметтерді талдау және жинақтау негізінде өз нәтижесін көрсетіп, мәселелік тақырыпты шешуге ықпал етті.

Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың әртүрлі көзқарастары қалыптасты, өз пікірін толық қорғауға, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауға үйренді;

- оқушылар бір-бірін сыйлауға, ұсыныс жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу үдерісінде белсенділіктері мен пәнге қызығушылықтары артып, сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі тапсырмаларды орындап, сұрақ қою арқылы орындап, бақылайтыны дәлелденді.

Қорытындылай келе, ғылыми-зерттеу сабақтарын өткізу ұстаздар ұжымын жұмылдырып, кәсіби шеберліктерін шыңдауға, тәжірибе алмасуға ықпал еткенін айтқым келеді. Біз сенімді қарым-қатынас орнаттық, нәтижеге барлығы жауапты болатын командада жұмыс істеуді үйрендік. Ең бастысы, балаларды жауапкершілікті сезіне отырып, бірлесе оқуға үйреттік.

**Ақтөбе облысы, Ойыл ауданы
Ойыл қазақ орта мектебінің математика пәнінің мұғалімі
Сиябаева Сәнім Мақсатқызы**

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы.

Математикалық сауаттылық дегеніміз – математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің, оқушылар дүниенің ғылыми бейнесін меңгеру.

Ой - өрісі кең тұлғаны қалыптастыруда жаратылыстану пәндерінің орны ерекше. Қазіргі кезде математика пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық ойлау қабілеті мен шығармашылық тұрғыдағы жұмысын дамытуда өз бетімен жұмыс жасаулары және логикалық тапсырмаларды орындаудың маңызы зор.

Бүгінгі күнде математика пәнін сапалы оқыту ізденістері – пән мұғалімін толғандырып отырған келелі мәселелердің бірі. Сыни тұрғыдан ойлау барысында, бала өз заманының озық өнегесін санасына сіңіреді, функционалдық сауаттылығы артады, басқаның пікірін тыңдауға дағдыланады және өзі де пікір айтуға үйренеді.

Математика пәнін оқуда сыни тұрғыдан ойлау технологиясының тиімділігі. Математиканы оқытудың мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологияларды тиімді пайдалану қажет. Математика сабағында оқушылар өз бетінше білу дағдыларын дамыту баға жетпес құндылықтарының бірі. Жаттығуларды өз бетінше тексеріп, қорытынды жасай білетін тұлға қалыптастыру мақсатында жаңа технологиялар әдістерін кеңінен қолдану қажет. Математика сабағында сыни тұрғыдан ойлау технологиясының әр түрлі стратегияларын қолдана отырып, өз бетінше жұмыс істеу факторы – есептерді шығара білу.

Шапшаңдылық дағдыларын ұйымдастыра отырып, оқушылардың құзыреттілігін арттыру арқылы шығармашылықтарын дамыту. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуға, тез арада шешім қабылдауға көмектесетін бірден бір тиімді технология. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын пайдаланатын әр ұстаз өз педагогикалық қызметінде оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынасқа деген көзқарасының мүлдем өзгергенін байқайды. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін және зерттей талпындырып тұжырым жасау.

Ой қозғай отырып оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап естіген-білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп білмегенін өзі реттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау. Өз бетімен және бірлесіп тұжырым жасауға шығармашылық жұмыс жасау.

Жарыс сабағы барысында оқушылардың пәнге қызығушылығы мен ойлау қабілеті артатыны байқалды. Бұл ойын түрін сабағыма пайдаланудағы мақсатым – оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, пәнге қызығушылығын арттыру.

«Математикалық-лото» ойынында түрлі кеспе қағаздарға есептер дайындаймын. Кеспе қағаздардың артына сурет салынады. Жауаптарын дұрыс орналастыратын болса, кеспе қағаздағы сурет дұрыс шығады. Ал, суреттің дұрыс құрастырылуы балалар қызығушылығын арттыра түсері анық. 7 сынып геометрия сабағында «Математикалық-лото» ойынын сынып оқушыларын екі топқа бөліп беруге де болады. «Математикалық-лото» ойының мынандай түрде де жүргізуге болады. Мұнда геометриялық фигуралардың аттары жазылып, тақтаға ілінеді. Оқушылар осы фигуралардың аудандарының формулаларын дұрыс тауып қоюлары керек. Логикалық ойындарды сергіту сәті ретінде қолданамын.

Әрбір оқушының және бүкіл сыныптың оқу материалын меңгеру деңгейін анықтау үшін білімін жазбаша тексеру тәсілдерінің бірі семантикалық картамен жұмыс. Семантикалық картамен жұмысты жаңа сабақты бекіту мақсатында ұйымдастырылған тиімді деп ойлаймын. Семантикалық карта көмегімен анықтамаларды, ережелерді, қасиеттерді тұжырымдау, сондай-ақ есеп шығару барысында қолдану іскерліктерін қалыптастырады. Мектепте жаңа буын оқулықтары бойынша математикадан сабақ беріп келемін. Оқулықтағы тапсырмалар деңгейлік тапсырмалар болып бөлінген.

Мұндағы I деңгей тапсырмалары: меңгерілген білімді үлгі бойынша пайдалана білу, II деңгей меңгерілген білімді өзгертілген жағдайда қолдана білу, III деңгей шығармашылық, яғни математика оқулығындағы әр түрлі сұрақтар, есептер, оқушылардың логикалық ойлау, шығармашылықпен ойлауын дамытатын, әр түрлі әдіс-тәсілдермен меңгертуге көмектеседі, яғни жеңілден күрделіге қарай тапсырмалар реттілікпен сақталып берілген.

Қазіргі ғылым мен техниканың даму кезінде алдымыздағы шәкірттің жан-жақты білімді, ой-өрісі кең болып шығуына ықпал ететін мұғалім екені түсінікті. Сабақта шығарылатын есептер оқушының ойлау қабілетін математика тілін дамытып, шығармашылықпен жұмыс істеуге негізделіп құрылған. Оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін оқушылардың сапалы есептерді өз бетінше шығаруына көп көңіл бөлемін. Деңгейлік есептер оқушының логикалық ойлау қасиетін шыңдайды және пәнге деген қызығушылығын арттырады. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағыт-бағдар беруші мұғалімдеріміз оқушыларды жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өткізуі – бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені.

Северо-Казахстанская область, Уалихановский район, с.Биданк
КГУ "Биданкская средняя школа"
Учитель английского языка, педагог-исследователь
Нуржанова Марфуга Каратаевна

РАЗВИТИЕ НАВЫКА ГОВОРЕНИЯ ПОСРЕДСТВОМ КАРТОЧЕК НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассматриваются флеш –карты с идиомами и фразовыми глаголами в целях развития устной разговорной речи. Автор рассматривает способы развития разговорной речи через использование различных идиом и фразовых глаголов. В работе дается понятие флеш-карта и рассматриваются приемы развития устной речи обучающихся.

Статья будет интересна учителям и преподавателям, работающим по проблеме развития навыка говорения.

Ключевые слова: флеш-карта, идиома, фразовый глагол, ситуация.

Изучение иностранного языка подразумевает овладение четырьмя видами речевой деятельности, к которым относятся говорение, аудирование, чтение и письмо. Следует отметить, что самым востребованным и сложным является именно говорение, так как, благодаря ему устанавливается контакт, происходит обмен информацией и достижение взаимопонимания между участниками общения. Вот почему обучение говорению как самостоятельному виду речевой деятельности является одной из основных целей обучения иностранным языкам.

Существуют определенные требования к уровню подготовки обучающихся говорению. На сегодняшний день эта тема актуальна. Подтверждением этому является ИМП, где указано, что для развития навыков **говорения** необходимо предлагать обучающимся разнообразные мотивирующие задания, которые представляют возможность использовать свои языковые ресурсы для уверенного общения. Планировать использование целенаправленной разговорной речи можно на различных этапах урока: при работе с письменным или устным текстом (отвечать на вопросы по тексту), а также при устной практике грамматического или лексического материала. [1, с.29]. Обучающийся передает основное содержание текста в рамках изученных тем, выстраивая логический ход событий; использует формальный и неформальный стили; презентует информацию в рамках изученных тем; прогнозирует возможное содержание текста по заглавию, иллюстрации, ключевым словам, отрывкам из текста в рамках изученных тем; задает простые и сложные вопросы для получения конкретной информации; взаимодействует со сверстниками (в паре, группе) для выполнения учебных задач; сравнивает и противопоставляет тексты в рамках изученных тем; высказывает мнение, обосновывая свою точку зрения [2].

На уроках английского языка обучающиеся сталкиваются с такими проблемами при говорении, как: небольшой словарный запас и нехватка речевых средств, неумение использовать грамматические конструкции правильно и к месту. Обучающиеся стесняются говорить, потому что боятся сделать ошибку.

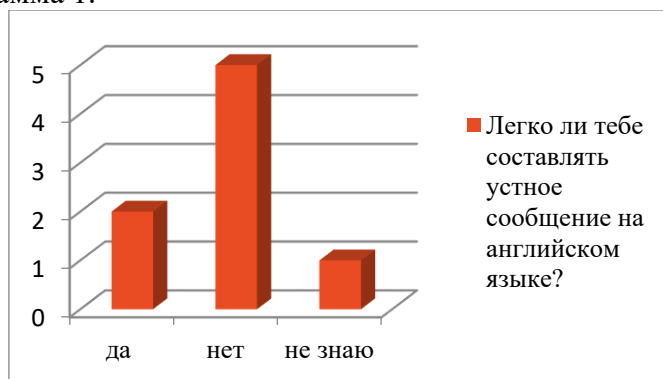
Для решения данной проблемы был апробирован набор флеш-карт. Обучение с помощью флеш-карт основывается на методе Лейтнера (широко используемый метод для эффективного запоминания и

повторения с помощью флеш-карточек, предложенный немецким ученым и журналистом Себастьяном Лейтнером в 70-е годы XX века)

Перед началом использования данного метода был проведен опрос среди обучающихся для выявления общих трудностей в процессе.

1. Легко ли тебе составлять устное сообщение на английском языке?
2. Трудно ли тебе беседовать на английском языке во время урока?

Диаграмма 1.

В опросе участвовали обучающиеся 8 класса. Опрос показал, что 5 из 8 обучающихся, т.е. 63% из класса сложно составлять устное сообщение на английском языке.

Диаграмма 2.

50% испытывают трудности при устном общении на английском языке, остальной половине это не составляет сложности. Сложность для обучающихся составляет незнание слов по теме и построение в предложение. Из этого следует, что учителю необходимо введение заданий с определенным набором слов и сочетаний на каждый урок.

Нет ни одного человека на планете, который бы не мечтал путешествовать. Неважно, в какую страну вы отправляетесь, практически все экскурсии проводятся и весь обслуживающий персонал общается с туристами на английском. Чтобы не попадать в неловкие ситуации, свободно общаться с людьми со всего земного шара и полноценно узнавать и открывать для себя этот мир — нужно знать английский. [3]

Раздел “Travel and transport” о путешествии и транспорте. По итогам проведенного опроса и учитывая мнение обучающихся, учитель пришел к выводу, что для развития навыков говорения необходимо обогатить словарный запас обучающихся при помощи введения на каждом уроке идиом и фразовых глаголов по разделу «Путешествие и транспорт».

Идиома (лингвистика) — оборот речи, употребляющийся как единое целое; фразеологическое сращение.

Фразовый глагол (англ. *Phrasal verb*) — комбинация глагола и предлога, глагола и наречия, либо одновременно глагола и предлога с наречием, которая является одним членом предложения и образует таким образом цельную семантическую единицу. Предложение может содержать как прямое, так и не прямое дополнение к составному глаголу. Фразовые глаголы особенно часто встречаются

в английском языке. Фразовый глагол часто имеет значение, весьма отличное от значения основного глагола.

Почему же все-таки идиомы и фразовые глаголы? Во-первых при обучении языку и сталкиваясь именно с проблемой говорения, заучивать выражения и учиться употреблять их в речи, это выход из ситуации. А когда учитель вводит отдельные слова и их нужно собрать в предложение, учитывая грамматическую структуру и порядок слов в предложении, это очень сложно.

Учителем были выбраны идиомы и фразовые глаголы по тематике.

	Идиома	Значение
1	To soak up the sun	нежиться на солнце
2	To have itchy feet	начать скучать от места или ситуации, в которой вы находитесь, и иметь неудержимое желание переехать куда-то или начать делать что-то новое; не терпится что-то делать; чешутся пятки .
3	To pack light/ to travel light	брать только самое необходимое; ехать «порожняком»; собираться на скорую руку.
4	To travel on a shoestring	путешествовать с очень маленьким бюджетом; с пустыми карманами.
5	Hop on hop off	«зашел-вышел»; купив билет на такой автобус, туристы могут неограниченно выходить из автобуса и снова садиться на него на специальных остановках на кольцевом маршруте.
6	To hit the road	отправиться в путешествие; покинуть определенное место.
7	Live it up	отрываться на полную; круто провести время.
8	At the crack of dawn	на рассвете; на заре; ни свет, ни заря.
9	To cancel someone's Christmas	разрушать чьи-то планы.
10	Live out of a suitcase	переезжать с места на место; жить на чемоданах.

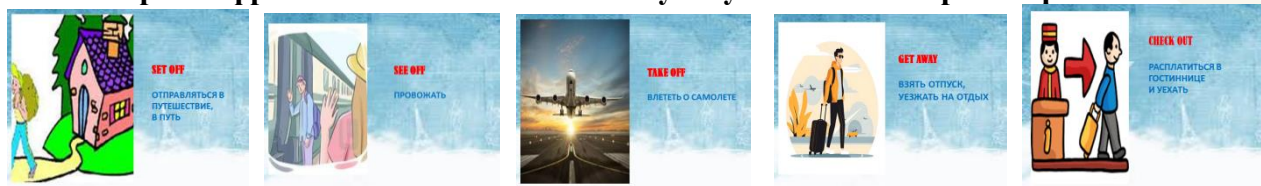
	Фразовый глагол	Значение
1	See off	Провожать
2	Set off	отправляться в путешествие, в путь
3	Get in	входить, влезать, прибывать
4	Get on	сесть на автобус, поезд, самолет
5	Take off	взлететь о самолете
6	Get off	выходить из автобуса, сходить с поезда
7	Get away	взять отпуск, уезжать на отдых
8	Hold up	задержаться, останавливаться (где-то)
9	Check in	зарегистрироваться в отеле, в аэропорту
10	Check out	расплатиться в гостинице и уехать

Учитель вводит новую лексику, а именно идиомы и глаголы посредством флеш-карт и видеонарезок из фильмов. Учитель распределил идиомы и фразовые глаголы по ситуациям и раздал карточки. Задача обучающихся составить диалог по ситуации и выступить перед классом. Большое значение имеет при построении предложений порядок слов. На доске повесить опорные схемы построения предложения, чтобы они были перед глазами обучающихся. Для закрепления данных слов, Объясняет значение этих выражений на английском языке, используя синонимы, мимику и жесты.

Флеш-карты с идиомами на тему «Путешествие и транспорт»

Флеш-карты с фразовыми глаголами на тему «Путешествие и транспорт»

Card 1. Make up a dialogue, using idioms and phrasal verbs, given below.

Hit the road, see off, hold up, at the crack of dawn, cancel someone's Christmas, live it up

Ansar: Hello!

Zhaniya: Hi! Where are you going?

Ansar: I am going to hit the road. Can you see me off?

Zhaniya: Why are you in a hurry? You've got only a small luggage.

Ansar: I hope nobody cancels my Christmas. Maybe, I have to hold up and I want to live it up. Can you take care of my cat?

Zhaniya: Don't worry. I'll do what you wish.

Ansar: See you soon. Wait for news and presents from my holiday.

Zhaniya: Bye.

В классе есть дети с разным уровнем обучения, как мы видим из опроса некоторым из них несложно составлять устные сообщения, поэтому здесь есть необходимость дифференцировать задания. Обучающиеся с высокой мотивацией получают такое задание, как просмотр видео и, используя введенные идиомы и фразовые глаголы, готовят устное сообщение по увиденному. Для остальных учеников дается похожее задание с опорой на вопросы, подобранное по их уровню обучения. Обучающиеся уровня А справились с заданием, для них такие задания не новы, имеется в виду просмотр видео и составление сообщения, только добавилось то, что нужно еще в сообщении идиомы и фразовые глаголы, а вот для обучающихся уровня В было трудно, было много вопросов, поэтому пришли к выводу, что в следующий раз такое задание будем давать в паре с сильным обучающимся.

Для обучающихся с высокой мотивацией перед заданием даются критерии для оценивания их выступления:

1. употребляет в речи 2-3 идиомы и 3 фразовых глагола;
2. речь должна быть связной, без опоры на запись в тетради;
3. выступление не менее 1,5 минут;

Text: Travel of my dream.

Travelling is always an exciting adventure that brings a lot of vivid emotions and new expressions. You face unusual situations, visit new places, get acquainted with other cultures, nature, people, cuisine. Every

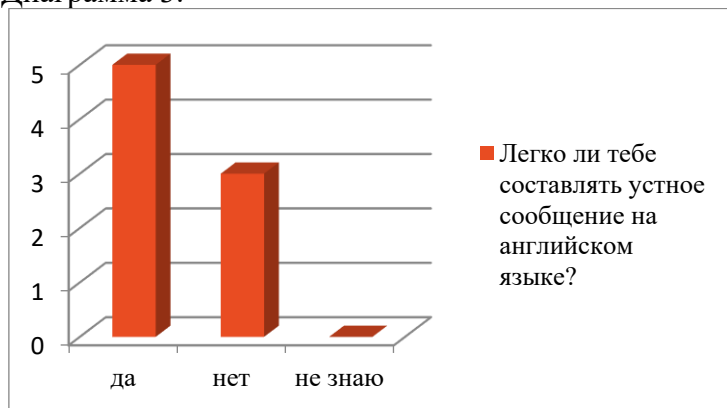
person has their own idea of the perfect travel, and I want to share my thought on this. I travel often with my family. We rested by the sea many times, and also visited various European cities and saw the sights....

Questions:

1. What is travelling?
2. How do you like to travel?
3. What interesting do you see during the travelling?

В конце урока проводилась рефлексия: что получилось, с какими заданиями были трудности, какую форму работы предпочитают обучающиеся, индивидуально или в паре, либо в группе. Учитывая все плюсы и минусы, на следующем уроке пытались не допустить ошибки.

Диаграмма 3.

По завершению раздела был проведен повторный опрос среди обучающихся. Как мы видим, теперь 38% испытывают трудности при составлении устного сообщения. До начала использования метода флеш-карт, 63% обучающимся было сложно говорить на английском языке. Следовательно, метод флеш-карт дает результат и работает.

Для каждого урока составлялся определенный список с глаголами и идиомами по ситуациям и темам. К концу раздела получился набор флеш-карт. И если обучающиеся поедут в будущем за границу учиться или отдыхать, сейчас всем это доступно, то им уже будет не трудно сориентироваться по ситуации и заговорить на английском языке.

До начала использования метода, по результатам опроса мы видим трудности с навыком говорения. По завершению раздела обучающиеся писали самостоятельную работу, одним из заданий было говорение, и если сравнивать, как они отвечали раньше, как готовили сообщения, то можно увидеть существенную разницу, обучающиеся отвечают уверенно, употребляя в идиомы и фразовые глаголы.

Исходя из сказанного выше, изучение идиом и фразовых глаголов, является необходимым элементом в освоении английского языка, что усиливает его понимание, помогает погрузиться в национальную культуру, делает речь более образной и красочной.

Рекомендации по использованию данного метода:

1. Подборка и использование флеш-карт по определенной теме;
2. Задания должны соответствовать уровню подготовленности обучающихся;
3. Для оценивания составлять критерии к заданию;
4. Для обучающихся с низкой мотивацией должна быть опора на схемы, грамматические структуры.

Использованная литература:

1. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования РК в 2023-2024 учебном году». С. 29
2. Шайт, О.Ю. Трудности в обучении говорению на уроках английского языка в средней школе и пути их преодоления с учетом возрастных психолого-педагогических характеристик учащихся / О.Ю. Шайт. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2021. - № 13 (355). – С. 291-294
3. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
4. <https://lingvomania.kz/1024-vazhnost-anglijskogo-yazyka-dlya-sovremennogo-cheloveka>

**Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Тұрар Рысқұлов ауылы
"Жанкент" жалпы білім беретін мектеп коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Нарбекова Жансулу Джанабаевна**

АКТ-НЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ

Қазіргі қоғамда ақпарат пен ғылыми білім шешуші рөл атқаратын ақпараттық қоғамға қарай эволюцияның бұлтартпас процесі байқалады. ХХІ ғасырдағы әлемдік қоғамдастықтың дамуын анықтайтын негізгі факторлардың бірі-ақпараттық және коммуникативтік технологиялардың қарқынды дамуы. Осы тұрғыда қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану ажырамас қажеттілікке айналуда.

Ақпараттық технологиялар бізге практикалық дағдыларды жетілдіруге, өз бетінше тиімді жұмыс істеуге және оқу процесін дараландыруға кең мүмкіндіктер береді. Олар сонымен қатар пәндерге деген қызығушылықты арттырады және оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандырады.

Осы таңда біздің міндетіміз-балаларға білім беру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өздерін білімді іздеуге және өз бетінше игеруге үйрету. Бүгінгі таңда ақпаратты өңдеу мүмкіндігі өте құнды байлық болып табылады. АКТ қазақ тілі мұғаліміне осы мақсатқа жетуге қалай көмектесе алады? АКТ дегеніміз не? Біріншіден, бұл әртүрлі көздерден, соның ішінде ғаламтордан ақпаратты іздеуге, өңдеуге және игеруге мүмкіндік беретін технологиялар. Екіншіден, бұл компьютердің өзін, әртүрлі бағдарламаларды пайдалану.

Ақпараттық технологиялар әр оқушының қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін дараландыруды қамтамасыз етеді. Арнайы бағдарламалық жасақтаманы, онлайн ресурстарды және интерактивті тапсырмаларды пайдалану арқылы мұғалім оқушылардың әртүрлі білім деңгейлері мен қызығушылықтарын ескере отырып, оқу материалдары мен тәсілдерін бейімдей алады. Сабақты мұндай жекелендіру қазақ тілі мен әдебиетін оқуға деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді, сондай-ақ оқушылардың танымдық белсенділігін жандандырады.

Ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға да ықпал етеді. Сандық құралдар мен мультимедиялық ресурстардың көмегімен білім алушылар презентациялар, бейнелер, аудиожазбалар және т.б. қоса, өз жобаларын жасай алады. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, оқу процесіне қатысуды күшейтеді.

Сонымен қатар, ақпараттық технологиялар сабақтың сапасын жақсартуға ықпал етеді. Олар зерттелетін тақырыптардың көкжиегі мен тереңдігін кеңейте отырып, желіде қол жетімді әртүрлі оқу ресурстарын пайдалануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, интерактивті форматтарды, соның ішінде веб-квиздерді, ойындарды және білім беру қосымшаларын пайдалану сабақты оқушылар үшін тартымды әрі қызықты етеді.

АКТ оқушы үшін әртүрлі функцияларды орындайды: оқытушы, жұмыс құралы, оқу объектісі, ынтымақтастық ұжымы, ойын ортасы. Мұғалімнің қызметінде компьютер оқу ақпаратының көзі болып табылады (мұғалім мен кітапты ішінара немесе толығымен алмастырады); көрнекі құрал (мультимедиялық және телекоммуникациялық мүмкіндіктері бар сапалы жаңа деңгей); жеке ақпараттық кеңістік; жаттығу аппараттары; диагностика және бақылау құралдары.

Қазақ тілін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану жаңа материалды визуализациялау және интерактивті түрде ұсыну үшін кең мүмкіндіктер ашады. Заманауи компьютерлер мәтіндерді, графиканы, дыбысты, анимацияны, бейнеклиптерді және жоғары сапалы фотосуреттерді бір бағдарламада біріктіруге мүмкіндік береді, бұл ақпараттың көрнекі және тартымды көрінісін қамтамасыз етеді.

Жаңа материалды ұсыну кезінде білімді визуализациялау үшін ақпараттық технологиялардың әртүрлі құралдарын қолдануға болады. Электрондық сөздіктер, энциклопедиялар және анықтамалықтар сияқты демонстрациялық энциклопедиялық бағдарламалар білім алушыларға әртүрлі тілдік және әдеби ресурстарға жылдам және оңай қол жеткізуге мүмкіндік береді. Олар ақпаратты интерактивті және көрнекі түрде ұсынады, бұл тақырыпты тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді.

Тапсырмалардың әртүрлілігі сабақты есте қаларлық, қызықты, динамикалық етуге деген ұмтылыспен түсіндіріледі. Көбінесе сабақтың тақырыбы, тілдік материал, мазмұнға, сондай-ақ қойылған міндеттер мен мақсаттарға барынша жауап беретін форманы іздеуді қажет етеді. Көптеген тапсырмалар суреттермен суреттелген, олардың қосылуы осы жас санатындағы балалардың психологиялық ерекшеліктерімен, сондай-ақ көптеген тапсырмалардың ойын-сауық формасымен негізделген. Көбінесе сурет оқушының алдына қойылған тапсырманы шешуге көмектеседі. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ережелерді үйренуге деген ынтасын арттырады, зейінін, жылдамдығын, командада жұмыс істеу қабілетін дамытады. Оқушының нақты қабілеттерін жеке оқытуға ықпал етеді: зейін, есте сақтау, ойлау.

Оқушыларды мультимедиялық презентациялар арқылы сабақ өткізудің жаңашылдығы қызықтырады. Мұндай сабақтар кезінде сыныпта шынайы қарым-қатынас атмосферасы қалыптасады, онда оқушылар өз ойларын өз сөздерімен жеткізуге тырысады, олар тапсырмаларды ықыласпен орындайды, оқылатын материалға қызығушылық танытады, ал оқушылар қорқыныш сезімін жоғалтады. Оқушылар тақырып бойынша оқу, анықтамалық және басқа әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеуге үйренеді. Олар жоғары нәтиже алуға қызығушылық танытады, қосымша тапсырмаларды орындауға дайын және ынталы болады. Презентацияларды қолдану оқушылардың үлгерімін жақсартады. Практикалық әрекеттерді орындау кезінде өзін-өзі бақылау көрінеді.

Презентация арқылы оқу сабақтарын әсіресе қызықты етуге болады. Жазушылардың портреттері, олар өмір сүрген жерлер, шығармалардан жекелеген эпизодтарды сахналау, жоспар құру, сөздік жұмыстарды қолдану сабақты қызықты етеді.

Интерактивті оқыту – оқушылардың бірлескен іс-әрекеті формасында жүзеге асырылатын таным тәсілі. Оқушылардың бойында берік білім, білік, дағдыларды қалыптастыру – сабақтағы басты міндеттердің бірі. Оны шешуге оқушыларды оқытудың инновациялық және дәстүрлі әдістерін біріктіруге мүмкіндік беретін интерактивті тақтаның мүмкіндіктері ықпал етеді.

Интерактивті тақта – өзінің жаңашылдығымен оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оятатын қуатты құрал. Мысалы, енді оқушылармен сабақта ғана емес, сонымен қатар үй тапсырмасын дайындау кезінде де жеке жұмыс жасауға болады.

Сол себепті заманауи мектеп тақтасы интерактивті болуы керек – мектептегі білім беру үдерісін ұйымдастыру мен ақпараттық қамтуға үнемі өсіп келе жатқан талаптарға тап болған әрбір адам осындай қорытындыға келеді. Практикада интерактивті тақталар дәстүрлі тақтаға немесе проекторларға қарағанда әлдеқайда тиімді. Материалдың интерактивті режимде берілуіне байланысты оқушылармен коммуникативті қарым-қатынас айтарлықтай жақсарады, бұл оларға ақпаратты тезірек және тиімдірек жеткізуге мүмкіндік береді. Сәйкесінше білім сапасы да артады.

Осылайша, қазіргі оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) білім беру сапасын арттыруға жәрдемдесетін ажырамас бөлікке айналады. Мұғалім оқушының негізгі құқықтарының бірі - сапалы білім алу құқығын қамтамасыз ету үшін жаңа оқу құралдарымен жұмыс істеу дағдыларына ие болуы керек. Бұл ретте ақпараттық-білім беру ресурстары педагогикалық әдістер мен әдістемелерді алмастыруға арналмағанын түсіну маңызды. Олар шығындарды оңтайландыру құралы ретінде қызмет етеді және жеке, шығармашылық жұмыстарға көбірек көңіл бөлуге мүмкіндік береді.

ӨЗБЕК ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Функционалдық сауаттылық - адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол - ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда, функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Жалпы, функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Функционалдық сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік;
- шығармашылық тұрғыда ойлау;
- шешім қабылдай алу;
- өз кәсібін дұрыс таңдай алу;
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

функционалдық сауаттылыққа мынадай деректер келтіруге болады. Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен іс- қағаздардың бланкісін толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар жарақат алулар көбейіп кеткен. Қазақ маманы С. Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымас тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Сол себепті келешек ұрпаққа жалаң білім беріп қана қоймай саналы, сапалы білім беру басты мақсатымыз.

Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі

Мектепте мемлекеттік тілді оқытудың түпкі нәтижесі ретінде қатысымдық, ақпараттық және проблемалардың шешімін табу құзіреттіліктерін қалыптастыруға қол жеткізудің басты тетігі - оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Өйткені функционалдық сауаттылық оқушының белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауына пайдалы білім, білік, дағдылардың бірлігінен құралады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру өзбек тілін оқытудың тұлғалық-әрекеттік бағдарын күшейту нәтижесінде жүзеге асады. Өйткені сауаттылыққа оқушы өз әрекетінің иесі - Субъект дәрежесіне көтерілгенде толық қол жеткізеді. Сонда ғана функционалдық сауаттылық оқушының өзбек тілін әлеуметтік сұранымға сай қолдану мүмкіндіктерін арттырады.

Мектептегі басты тұлға - мұғалім десек, бала өмірінде мұғалім ерекше роль атқарады. Оқушылардың білімді де, білікті, парасат пайымы мол, саналы да сабырлы азамат боп жетілуі, тәлім мен тәрбие беретін мұғалімге тікелей байланысты болмақ. Егер бала мұғалімді жақсы көрсе, онда ол оқуды

да, мектепті де жақсы көреді. Мұны мұғалімнің беделі деп түсінуіміз керек. Мұғалімге артылатын сенім жүгі соншалық ауыр дей отыра, сонымен қатар оның ұлағатты ұлы жол екенін естен шығарып алмаған жөн.

Демек, өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабылдайтын, ұлттық қасиеттеріміздің асылдарын асқақтата отырып, шәкіртінің жанына құятын ұстазды ғана бүгінгі күннің лайықты тұлғасы деуге болады.

Ұстаздардың келешектегі мақсаты - рухани жан дүниесі бай, жан-жақты жетіле дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы
Әл-Фараби атындағы жалпы білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі
Кадирбаева Айгүл

ҚҰСТАР МЕН ЖӘНДІКТЕР

Пән: Қазақ тілі Т2		Бөлім: 6.Қоршаған ортаны қорғау		
Күні :		Педагогтің аты-жөні: Кадирбаева Айгүл		
Сынып: 4 «Д»		Қатысқан оқушылар: 11 Қатыспаған оқушылар : 0		
Сабақтың тақырыбы:		34. Құстар мен жәндіктер		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары		4.3.4.1 мұғалімнің қолдауымен мәтін мазмұнын және кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалауға бағытталған сұрақтар (неліктен? не үшін?) құрастыру және оған жауап беру 4.4.1.1 шағын сюжетті комикс/буклет/ коллаж/жарнама/презентацияны сөйлемдермен толықтыру		
Сабақтың мақсаты :		Мәтіндегі негізгі ойды бейтаныс сөздер арқылы түсініп әңгімелейді, өмірмен байланыстыра отырып, өз көзқарасын білдіреді. Сөйлемдегі сөздердің орын тәртібін сақтап, сөйлем құрастырады.		
Құндылықтыр		Патриотизм –ата-ананды құрметтей білуің		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы (5 минут)	«Психологиялық жағымды ахуал қалыптастыру: Мақсаты: мейірімді болуға, қамқор болуға, қарапайым болуға баулу. «Ең жақсы» ойыны Қатысушылар екі топқа бөлінеді. Әр топқа мынадай нұсқау беріледі. Берілген мінездеме қай мамандыққа сай екендігін айту қажет. Ең ақшалы, ең жасыл, ең тәтті, ең күлкілі, ең ұсқынсыз, ең қарым - қатынасы күшті, ең жауапты, ең салмақты Үй жұмысын тексеру Сабақтың тақырыбын, мазмұнын суреттер арқылы болжайды.	Оқушылар берілген мінездемеге қай мамандыққа сай екендігін айту анықтап айтады. Ең ақшалы, ең жасыл, ең тәтті, ең күлкілі, ең ұсқынсыз, ең қарым - қатынасы күшті, ең жауапты, ең салмақты сөздері кімге байланысты екенін табыды. Оқушылар өзара дәптерлерін тексереді.	«Қол шапалақ»	Үлестірме қағаз
Сабақтың ортасы (6-37 минут)	1.Сөздікпен жұмыс. Жаңа сөздермен таныстырады, оқушыларға қайталатады: Бозторғай Немқұрайды Шөлден Тарғыл Арамшөп Ойтүрткі. Айтылым	Тыңдалым,айтылым. Жаңа сөздерді жазады, сөз тіркестерін, сөйлем құрастырады.	«Табыс баспалдағы»	Оқулық сөздік

	Бүгінгі сабағымыздың тақырыбы «Құстар мен жәндіктер». · Қандай құстарды білесіңдер? (тоқылдақ, бозторғай, аққу, бұлбұл, қарлығаш, үкі, жапалақ, сауысқан, үйрек, қаз) · Қандай жәндіктерді білесіңдер? (инеліктер, маса, шыбын, тарақандар, көбелектер, шегіртке, ара, қоңыз) Сөйлесейік 1-тапсырма Айтылым Табиғат ол анамыз, Табиғатқа баламыз. Құшағында ойнаймыз, Шаттық әнге саламыз. -Бұл өлеңде не туралы айтылған? (табиғат) Ойланайық 2-тапсырма Сен білесің бе? • Бозторғайлар тек Антарктидада ғана кездеспейді. • Олар жәндіктермен және өсімдіктің дөнімен қоректенеді. • Бозторғай – тыныштықты сүйетін құс. Айтылым 1. Бозторғайды біз кейде қалай атаймыз? 2. Қазақстанда бозторғайдың неше түрі бар? 3. Бозторғай ұясын қайда салады? Сергіту сәті Сағаттың тіліндей, иіліп оңға бір Сағаттың тіліндей Иіліп солға бір Сағатқа қарап ақ Жаттығу оңай- ақ Тыңдап және оқиық 3-тапсырма Жұптық жұмыс Жазылым «Адасқан сөздер» ойыны. Шарты: берілген сөздерден сөйлем құраймыз. 1. Қараторғай, кішкентай, да ,өте ,сүйкімді, құс 2. Күн, ұшып, қайта, келеді, жылығанда 3. ұясын, Ол, жанына, ауланың ,салады. 4. адамдарға, ойлайды, жақсылық,	Айтылым Суретте берілген құстар мен жәндіктерді атайды. Олардың пайдасы мен зияны туралы айтады. Оқылым Айтылым <i>Жауапты жоғарыдағы суреттен тап.</i> «Тыңдайық және жауап берейік» айдарындағы тапсырмада оқушылар өлеңді қайталап тыңдап, болып кеткен іс-әрекетті және енді болатын іс-әрекетті білдіретін сөздерді табады, кестені толтырады. Тапсырманы жұпта орындайды Сергіту сәтін орындайды. Айтылым Мәтінді көршіңмен кезектесіп оқы. Жоқ мәліметті тыңдап, толықтыр. Стикерді қолдан. Жазылым Берілген сөздердің арасынан артық сөздерді табу, құстар аттары ғана артық болмайды. Көгершін, түйе, аққу Лақ, торғай, бүркіт Сиыр, қарлығаш, тырна Үкі, қой, қарға	Дескриптор: -құстарды атайды-1б; -жәндіктерді атайды-1б Дескриптор: -Өзінің отбасы мүшелерін әңгімелейді-2б «Қол шапалақ» Өзара бағалау: «Тамаша», «Жақсы», «Ойлан» Оқушылар бір-бірін «Басбармақ» әдісі арқылы бағалайды. Дескриптор: -мәтінді оқиды-1б; -мәліметтерді анықтайды-1б Дескриптор: -сөйлем құрайды-3б; -артық сөзді табады-3б	Құстар мен жәндіктер суреттері Оқулық Оқулық
--	--	---	--	---

	Жазылым Оқушы қажеттіктеріне қарай қолдау көрсетіп, қосымша түсіндіреді ЕББҚ (Зейін тапшылығы және гипербелсенділік синдромы (ЗТГС) жеке қолдау көрсетіледі Оқып және жауап берейік 4. Бозторғай қандай жерлерде мекен етеді? 5. Бозторғай немен қоректенеді?	Оқушылардың деңгейіне қарай тапсырма орындайды. <i>Тыңдап және жауап береді</i>		
Сабақтың соңы 3 минут	Үй тапсырмасын беру : 5- тапсырма			
	Кері байланыс «Түрлі- түсті смайликтер» Өз деңгейлерін анықтайды.			
Бағалау	Мұғалім формативті бағалауы бойынша қорытынды балын қояды.			

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы
Қ.Сатпаев атындағы мектеп-лицейі
Ағылшын тілі пән мұғалімі
Джуманиязова Гулнур

АҒЫЛШЫН ТІЛІН БІЛУ - ҮЛКЕН МҮМКІНДІКТЕРДІҢ КІЛТІ

Қазіргі уақытта шет тілдерін үйрену заманауи адам өмірінің маңызды аспектісі болып табылады. Ол бізге өзге елдердің мәдениетімен, дәстүрлерімен танысуға мүмкіндік береді, ойлау, қиял, есте сақтау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Ағылшын тілін білу мемлекеттердің өмірдің көптеген салаларында (ғылым, саясат, мәдениет, өнер және т.б.) бір-бірімен тиімді әрекеттесуі үшін қажет. Қазіргі таңда шет тілін білу – кәсіби құзыреттілік шарттарының бірі.

Халықаралық іскерлік байланыстардың және жаңа шетелдік технологиялардың дамуымен және шетелдік мамандармен кәсіби ынтымақтастықтың кеңеюімен Қазақстанның жекелеген аймақтарының шет тілдерін меңгерген мамандарға қажеттілігі артты.

Шет тілдерін, әсіресе халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде ағылшын тілін білу жақсы жұмыс тапқысы келетін, сыртқы әлеммен байланыс орнатқысы келетін және мәдени білімін жетілдіргісі келетін барлық қазақстандық жастар үшін өзекті.

Ағылшын тілінің қазіргі әлемдегі рөлін түсіну үшін ең алдымен оның қалыптасу тарихын білу қажет. Ең танымал және сұранысқа ие Оксфорд сөздігін жасаушы тілдің қалыптасуына әсер еткен 5 негізгі оқиғаны анықтады.

Жасыратыны жоқ, тілдің қалай қалыптасқанын білу мүмкін емес. Герман басқыншылары біздің заманымыздың V ғасырында Ұлыбританияға келіп қоныстанғаны белгілі. Олар герман тілінде сөйледі. Бұл кезең туралы мамандардың мәліметі аз. Себебі сол кездегі жазба мұрағаттар мен құжаттар табылмады. Диалектілердің қалыптасуы VII-IX ғасырлардағы деректермен расталады. Олардың барлығы IX ғасырда Ұлы Альфред ағылшын тілі деп атаған тілге жатады.

Кейбір сарапшылар ағылшын тілінің дамуына кельттердің ықпалы болды деп есептейді. IX ғасырдың ортасынан бастап Норвег басқыншылары Ұлыбританияға қоныстанды. Ағылшын тілінің дамуына скандинавиялықтардың сөзі күшті әсер етті деп есептеледі.

Норман жаулап алуынан кейін бірнеше ғасырлар ішінде ағылшын тілінде елеулі өзгерістер орын алды. Сол кезеңде қалыптасқан флективті жүйе бүгінгі күнге дейін қолданылып келеді. Оның айтуынша, грамматикаға тән сөздердің жалпы жалғаулары ағылшын тілінде ешқашан қолданылмайды. Өзгерістер сөздік қорына да әсер етті. Басқа тілдерден алынған сөздер белгілі, олар ақырында жазбаша сөйлеуде пайда бола бастады.

Кейінгі ортағасырлық және жаңа кезеңде ағылшын тілін стандарттаудың тұрақты процестері орын алды. Жазбаша және ауызша тіл өзгере берді. Дауысты дыбыстардың үлкен ауысуы деп аталатын құбылыс болды. XVII ғасырдың басынан бастап ағылшын тілінің әсері бүкіл әлемде сезілді. Уақыт өте келе оны әртүрлі елдердің адамдары пайдалана бастады.

Қазіргі әлемде ағылшын тілінің маңыздылығы қазіргі уақытта өте зор. Бүгінде оның жұмыс табуда маңызды рөл атқаратыны ешкімге де жасырын емес. Беделді және жоғары жалақы алатын лауазымды тапқысы келетін адамдар ағылшын тілін жақсы білуі керек. Себебі ірі фирмалар жиі шетелдік серіктестермен ынтымақтасады. Бүгінгі таңда ағылшын тілі - халықаралық тіл. Шетелдік серіктестермен толық келіссөздер жүргізу және мәмілелер жасау үшін олар жеткілікті білікті болуы керек.

Ағылшын тілінде сөйлейтін елдерде саяхаттау тек шетел тілін білсек және түсінсек ғана мүмкін болады. Ағылшын тілін білудің арқасында осы тілде сөйлейтін ел азаматтарымен оңай сөйлесе аламыз. Әлемнің кез келген жерінде халықтың белгілі бір пайызы шетел тілін түсінеді. Сондай-ақ, ағылшын тілін саяхатшылар аудармашыға ақша үнемдеу үшін ғана емес, сонымен қатар әртүрлі күлкілі жағдайларды болдырмау үшін де үйренуі керек. Ағылшын тілін білу- сапардан әлдеқайда көп эмоциялар мен әсер алудың шынайы негізі.

Шетел тілін жетік білу – табысты адамдарды тәрбиелеудің таптырмас құрамдас бөлігі. Ұқсас тармақ қазір барлық дерлік мемлекеттік және коммерциялық мекемелердің кадр бөлімшелерінің түйіндемелерінде ана тілінен басқа кем дегенде бір өзге тілді білетіндер басқаларға жағымды әсер қалдырады. Бүгінгі таңда шетел тілін білу – жұмысқа орналасудың және бәсекелестік артықшылықтың негізгі критерийлерінің бірі. Сондықтан қазақстандықтар соңғы кездері бірнеше шет тілдерін меңгеруге ұмтылуда.

Лайықты білім алғысы келетін оқушылар үшін қазіргі әлемдегі ағылшын тілінің рөлі айқын. Оның білімі кез келген университетте оқуға мүмкіндік береді. Білім туралы алынған құжат барлық елдерде бағаланады, мысалы, Лондон университетінің дипломына ие болған түлек әлемнің кез келген жерінде беделді жұмысқа орналаса алады.

Әрбір дерлік ірі кітапханада ағылшын тілінде кітаптар кездеседі. Детективтерді, романдарды, поэмаларды және басқа да белгілі әлемдік шығармаларды шет тілін біле отырып, түпнұсқада оқудың өзіндік эмоциясы, ерекшелігі бар, тағы бір себебі кітаптардың аудармасы әрқашан дәл және сөзбе-сөз бола бермейді. Ағылшын тілін білудің арқасында, сондай-ақ қызықтыратын техниканы немесе жабдықты тереңірек зерттеп, меңгере аламыз.

Ағылшын тілін үйренудің өзектілігін технологияның қарқынды дамуымен де түсіндіруге болады. Жыл сайын әлемнің түкпір-түкпірінен келген мамандар жаңа өнертабыстар жасайды. Оларға ағылшын тілінде жиі кездесетін атаулар беріледі. Бір ғажабы, бізге таныс қазірде күнделікті қолданысымызда жүрген біршама сөздер ағылшын тілінен енген кірме сөздер саналады.

Интернеттің қарқынды дамуының арқасында әртүрлі ұлт өкілдері интернетте тығыз қарым-қатынас жасай бастады. Бір-бірін түсіну үшін олар ағылшын тілін пайдаланады.

Ағылшын тілі жасөспірімдер мен жастардың өмірінде маңызды рөл атқарады. Ағылшын тіліндегі компьютерлік ойындар ойыншылар арасында өте танымал. Әдетте, жаңа шетелдік ойындардың басында орысша немесе қазақша аудармасы жоқ. Қазіргі уақытта ойыншыларға тек шет тілін білу ғана көмектесе алады. Осының арқасында ол жаңа өнімді ешқандай ыңғайсыздықты сезінбестен сынап көруге мүмкіндік алады. Ағылшын тілінде де пайдалы бағдарламалар бар. Шетел тілін білу тек ойындарды ғана емес, қолданбаларды да оңай пайдалануға мүмкіндік береді.

Жастардың сөйлеуінде ағылшын сөздерінің көп саны бар. Сарапшылар мұны жасөспірімдер қоғамында қалыптасқан стереотиптер мен идеалдарға байланысты деп санайды. Жастар Америкадағы

өмір сүру деңгейі бізден әлдеқайда жоғары екеніне сенімді. Осылайша ағылшын тілінен алынған сөздерді өз сөзінде қолдана отырып, олар белгілі бір жолмен өздерінің идеалына жақындайды.

Тағы да бір айт кететін жайт, ағылшын тілінен қазақ немесе орыс тіліне аудармашы - жылдан жылға танымал және сұранысқа ие мамандық. Оны көбіне шет тілін жақсы білетін тұлғалар таңдайды.

Мамандық ежелгі дәуірде пайда болған. Оның қалыптасуы елдер арасындағы экономикалық қатынастардың пайда болуымен байланысты. КСРО-ның ыдырауы кезінде кәсіп онша танымал болмады, өйткені мұндай жұмысшылардың жұмысы аз ақы төленетін. Бүгінгі таңда ағылшын тілінен өз ана тілімізге аудармашы жоғары және тұрақты табысымен ерекшеленеді. Әдетте, мұндай мамандар ірі және ықпалды компанияларда жұмыс істейді.

Аудармашы мамандар келесідей қасиеттер мен қабілеттерге ие келеді:

- шет тілдеріне бейімділік;
- жақсы есте сақтау;
- жақсы дикция;
- табандылық;
- коммуникативті дағдылар;
- дипломатиялық қасиеттер, сондай-ақ дамыған құлағы бар және еліктеуді біледі.

Ағылшын тілі бүгінде қазақ тілін дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Кірме сөздер – лексикалық құрамды толықтыру көздерінің бірі. Олар әртүрлі тілдік топтардың өкілдері арасындағы этникалық, әлеуметтік, мәдени және экономикалық байланыстардың фактілерін көрсетеді. Бұл құбылыс бірқатар себептерге байланысты:

- жаңа заттар мен құбылыстарды атау қажеттілігі;
- қазақ тіліндегі баламалардың болмауы;
- ең дәл атаудың болмауы;
- стильдік әсерді қамтамасыз ету.

Қазақ тіліндегі кірме сөздер санының өсуі өткен ғасырдың аяғында байқалды. Бұл КСРО-ның ыдырауы мен қоғамның барлық салаларындағы өзгерістерге байланысты. Көптеген лингвистер англицизмдердің феноменальды кеңеюі келесі салаларда байқалады деп айтады:

- билік және саясат;
- экономика және бизнес;
- ғылым мен технология;
- спорт.

Ағылшын тілінің ең үлкен әсері жарнамаларда байқалады. Жыл сайын көбірек фирмалар, тауарлар мен дүкендер шетелдік сөздермен аталады. Одан бөлек барлық дерлік халықаралық конференциялар, спорттық жарыстар, танымал шоулар ағылшын тілінде өтеді. Барлық ғылыми басылымдардың көпшілігі ағылшын тілінде. Тілді біле отырып, ағылшын тіліндегі газеттер мен журналдар болсын, The Times, The Economist немесе BBC, CNN арналары болсын, кез келген ақпаратқа оңай қол жеткізе аламыз.

Қазіргі әлемде ағылшын тілінің рөлі айқын. Бұл - халықаралық деңгейдегі ең маңызды коммуникациялық құрал. Белгілі бір тілдік білімі жоқ заманауи адам өркениеттің соңғы игілігін пайдалана алмайды. Біздің өміріміздің барлық салалары қандай да бір түрде ағылшын тілін білуді талап етеді.

Ағылшын тілін үйрену жылдан жылға танымал болып келеді. Кез келген заманауи адам оны кем дегенде бастапқы деңгейде иеленуі керек.

Бүгінде ағылшын тілі мектепке дейінгі жастан бастап оқытыла бастайды. Барлық дерлік ата-аналар шет тілін білу өте маңызды екенін түсінеді, сондықтан олар бұл жолда баласымен бірге аянбай еңбек етуде. Мектеп оқушысын немесе мектеп жасына дейінгі баланы оқыту үшін олар тәрбиеші жалдайды немесе арнайы курстарға жібереді.

Ағылшын тілі біздің өмірімізде маңызды рөл атқарады. Оның білімі барлық жастағы адамдарға қажет. Ағылшын тілі өмірдің барлық салаларымен байланысты. Беделді, нәтижелі білім алғысы келетіндер немесе жақсы жалақы алатын жұмыс тапқысы келетіндер ағылшын тілінсіз оған қол жеткізе алмайды. Қорыта келгенде, жоғарыда аталған барлық артықшылықтар ағылшын тілінің меңгеру қажеттілігін көрсетеді. «Бір тіл білген – бір адам, екі тіл білген – екі адам» деген халық даналығы да бар. Шетел тілін білу ғана сол елдің мәдениетін толық түсінуге, сол елдің азаматы секілді сияқты ойлауға, сезінуге мүмкіндік береді. Бір ауыз сөзбен айтар болсақ, ағылшын тілін білу – үлкен мүмкіндіктер кілті.

Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданы
Тайпақ жалпы орта білім беретін мектебінің
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Есенғалиева Гүлсім Кенесовна

«ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ»

Бүгінгі таңда жер жүзінде білім саласындағы саясаткерлер мен мұғалімдер үшін ең маңызды болып отырғаны-«XXI ғасырда нені оқыту керек және XXI ғасырға оқушыларды қалай дайындайды?» деген мәселе.

Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі - оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады, ал XXI ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында. Сондықтан да қазір жаңа технологияларды меңгеру үшін ең басты қажетті құрал – білім.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60 жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді.

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік,

дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Сондықтан білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, еліміздің болашағы – жас ұрпақты оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзіреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындау, оны мектеп тәжірибесіне ендіру уақыт талабына сай келеді.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығын әрдайым жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын

қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады, яғни оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету.

Қазір еліміздің түкпір-түкпірінде оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдермен қаруланған біршама ұстаздар қауымы өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жаңа белестерді меңгеруіне жол ашуда. Соның бірі функционалдық сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы – сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі.

Сындарлы оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез-келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Сондай-ақ, оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді, яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым-қатынасқа ауысады. Сонымен қатар оқушыға қалай оқу керектігін үйрету, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни ойлай алатын, пікір-көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы қалыптастыру.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыру тетіктері.

PISA зерттеулері бойынша көш басында тұрған елдердің (Австралия, Финляндия, Жапония, Жаңа Зеландия, Италия, Оңтүстік Корея және т.б.) нәтижесі көрсеткендей, оқушылардың функциялық сауаттылығын дамытуға мынадай факторлар әсер етеді:

- 1) білім беру мазмұны (ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары);
- 2) оқыту нысандары мен әдістері;
- 3) білім алушылардың оқудағы жетістіктерін диагностикалау мен бағалау жүйесі; 4) мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары;
- 5) мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысан, мектептердің оқу жоспарын реттеудегі дербестігінің жоғары деңгейі);
- 6) барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасының болуы;
- 7) ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі белсенді рөлі.

Оқушы бойында функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім беру процесінің негізі болып табылады. Қазақстанда кеңестік кезеңнен кейінгі кеңістікте алғаш рет 2012-2016 жылдарға арналған функционалдық сауаттылықты дамытудың Ұлттық іс-қимыл жоспары дайындалды.

Ұлттық жоспардың мақсаты - Қазақстанда білім сапасын жетілдірудегі, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі атқарылатын іс-шаралардың жүйелілігі мен тұтастығын қамтамасыз ету болып табылады. Осыған орай, Ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылықтың төрт негізгі механизмін бөліп көрсетеді:

Оның бірінші механизмі - оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту /МЖБС - мемлекеттік стандарт/. Ол үшін мұғалім оқушының бойына әлеуметтік ортаға бейімделуіне, алған білімін практикалық жағдайда тиімді пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек.

Олар: -басқарушылық /проблеманы шешу қабілеті/;

ақпараттық /өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау/;

-коммуникативтік /қазақ, орыс, ағылшын тілінде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау/;

-әлеуметтік /қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті/; -тұлғалық /өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, қажетті білім, білік, дағдыларды игеру, болашақта өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу/;

-азаматтық /қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, діні мен тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп - өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсіну/;

-технологиялық/ ақпараттық технологияларды, білім беру технологиялары сауатты пайдалану/;

Оқушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді/ әр пәннің мазмұны арқылы/ меңгеруі тиіс.

Ұлттық жоспарда көрсетілген функционалдық сауаттылықтың екінші механизмі - оқу нәтижелерінің бағалау жүйесін өзгерту. Бағалау жүйесі функционалдық сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінеді. Іштей бағалау - оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау. Ал сырттай бағалау - әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелері

/ҰБТ,ББЖМ \білім алушылардың білім жетістіктері мониторинг\ -ВОУД/. Сондай-ақ халықаралық /TIMSS, PISA және PIRLS/ зерттеулерге қатысуы.

Халықаралық PISA, TIMSS зерттеулерінің нәтижесі біздің еліміз бойынша төмен нәтижелер көрсетіп тұр. Әлемдегі өзгерістерге сәйкес құндылықтар мен білім маңызын қайта қарауды қажет етеді. Осы мәселелерді шешу үшін мұғалімдердің жұмыс жүйесіне өзгерістер енгізу керектігі туындап отыр. Әлем елдеріндегі білімнің азығы – Сингапур, Жапония, Финляндия елдерінің білім жүйесіндегі ерекшеліктерін бір-бірімен салыстырар болсақ, білім сапасын көтеру мәселесі қарастырылатынын көруге болады. Соңғы кезде ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40%-ы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әртүрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндіріс тегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр.

Функционалдық сауаттылықтың үшінші механизмі - ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ата-ананың борышы - бала бойына жас кезінен адами құндылықтарын дарытып, саналы өмір сүруге баулу. Ата-ана баласының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мұғалімдерімен тығыз байланыс жасау керек. Ата-ана баласының ерекше қасиетін тану, түсініп қол үшін беру, олардың қабілетін дамыту, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыру, жағымсыз мінез-құлық, әдеттерден арылтуға көмек беруі керек. Ата-ананың бойында да функционалдық сауаттылық болуы тиіс. Бұл үшін мемлекет жаңа әдістемені әзірлеуге кірісті. Осы әдістеменің негізінде ата-аналарға арналған семинарлар мен тренингтер өткізіледі.

Төртінші механизм – қосымша білім беру жүйесін дамыту. Ұлттық жоспарда оқушылар сарайы, музыка мектептері, жастехниктер мен натуралистер станциялары жұмыстарын түбегейлі өзгерту қарастырылған. Қазақстанның тарихында алғаш рет аталған ұйымдардың материалдық техникалық базасы жаңартылатын болады. Оқытудың жаңа технологиялары мен интерактивтік, инновациялық формалары енгізілетін болады. Олар: балалар интерактивті парктері (ғылыми қалалар), технопарктер, балалар мұражайлары, ғылыми үйірмелер жәнет.б. Бұл – шығармашылық пен инновацияға деген қызығушылықты арттырады. Мұндай оқыту жүйесі баланың санасына әлеуметтік тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады. Бұрынғыдай мектептен шыққан соң бала үйренген білімін ұмытып қалмайды, қайта өмірде пайдаланатын болады.

Қазақ маманы С.Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе, бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады, яғни үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап

оқымаса тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану - әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету -қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

Мұғалімнің міндеті оқушының өзі түсініп, ізденіп оқуына, пәнді терең білуге бағыттау білімнің қажеттілігін түйсік арқылы саналы қабылдау. «Мектептің тірегі де, тілеуі де оқыта білетін мұғалім» - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес, себебі қазіргі білім саласындағы талаптарды орындауға қазақстанда әлі де жағдай жасалмаған.

Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасымен сусындау арқылы туған халқының тарихымен, мәдениетімен жете танысып, білімін кеңейтеді. Қазақ тілінің грамматикасын терең меңгерген оқушы, қоғамның кез келген саласында қиналмай жұмыс істеп, өзінің функционалды сауаттылығын көрсете алады. Жалпы білім беретін орта мектептегі оқушыны жеке тұлға ретінде және оның ұлттық сана-сезімін, өзіндік, дүниетанымын, азаматтық ұстанымын, рухани құндылықтарын қалыптастыруға негіз болатын әлемдегі аса бай, мазмұнды, көркемдік деңгейі жоғары әдебиеттердің қатарындағы қазақ әдебиеті пәнін жүргізудің өзіндік қыры сан қилы. Әдебиет - оқушыға беймәлім өмірді танытатын қуатты құрал. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені баршамызға белгілі. Өнер, ғылым бар жұртта өскелең ұрпақ тәрбиені ата-анадан да, мектептен де, араласатын ортасынан да, өздері оқып жүрген қазақ әдебиетіндегі түрлі аңыз-ертегілерден де аларына ешкім шүбә келтірмейді. Әдебиет адамға өмірді танытып қана қоймайды, ол адамды тәрбиелейді. Адамның өмірге көзқарасын танытады, мінез-құлқына ықпал етеді, күллі тіршілігіне әсер етеді. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындыларды оқыған сайын өмір сырын, Отан, ерлік, елдік, жақсылық, жамандық, секілді ұғымдардың мәнін оқушы терең аңғарады. Олар өнерді сүйетін, одан рухани ләззат ала білетін, көркемдік талғамы бар, адамгершілікті, нәзік сезімді болып өседі. Дөрекілікке, бойкүйездікке, жамандыққа аяқ баспайды.

Әдебиет арқылы оқушы бойында өмір туралы дұрыс талғам, түсінік қалыптастырамыз. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындылар арқылы қалаған мамандықты игеріп, өмірден өз орнын табуларына, қалаулы азамат болып өсулеріне тигізетін әсері көп. Ұрпақ бойында ұлттық ұғымдарды сіңіру үшін, біз оқушыға өткен тарихымызды танытуымыз керек.

Жалпы тіл пәндері бойынша оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдарманы ұсынуға болады:

1. Оқушыларды бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым, тілдесім) меңгерте білу;
2. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;
3. Мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;
4. Әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;
5. Оқушыларды өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету;
6. Оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытуы;
7. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамытуы;
8. Қазақ халқының салт – дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеуге баулу;

Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістердің басты мақсаты - өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге функционалдық сауаттылық көмектеседі. Жаттанды білім жарға жығады. Егер бойындағы білімнің күнделікті өмірде қажетіне жарамаса, ол білімнің керегі не? Осы орайда мұғалімнің үйретері мен берері мол. Ал шәкіртіне білімін күнделікті өмірде кәдеге асыруды үйреткен мұғалімдер саны артса, нұр үстіне нұр болар еді.

Ақтөбе облысы, Алға ауданы, Бесқоспа ауылы
«Бесқоспа орта мектебі» КММ
Биология пәні мұғалімі
Альмухамбетова Айдана Сериковна

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ӘДІСТЕРІ

Білім берудің ақпараттық технологиясы – ақпаратпен жұмыс істеу үшін арнайы әдістерді, бағдарламалық және техникалық құралдарды (кино, аудио және бейне, компьютерлер, телекоммуникация желілері) қолданатын педагогикалық технология.

Оқыту процесінде қолданылатын барлық әдіс-тәсілдер сияқты оқыту құралдары да негізінен кез келген пәндік білім беруде өзгеріссіз қалады және дидактикалық функциялардың үштігін орындайды: цифрлық технологияларды, білім беру ресурстары (ББР) және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) әдістерін пайдалануды ескере отырып, оқыту, дамыту, пәндік іс-әрекеттер аясында тәрбиелеу..

Биология сабағында АКТ-ны қолдану пәнді оқытудың сапасын арттырады, нақтырақ айтар болсақ, көрнекілік принципін жүзеге асыра отырып, әртүрлі объектілердің маңызды жақтарын көрсетуде, зерттелетін объектілер мен табиғат құбылыстарының ең негізгі сипаттамаларын бірінші орынға шығаруда маңызды рөл атқарады.

Мектепте биологияны оқыту курсты демонстрациялық экспериментпен үнемі қолдауды білдіреді. Дегенмен, қазіргі заманғы мектепте пән бойынша эксперименттік жұмыстарды жүргізу көбінесе оқу уақытының аздығынан және заманауи материалдық-техникалық жабдықтың жетіспеушілігінен қиынға соғады. Зертхана қажетті құралдармен және материалдармен толық жабдықталған кезде де, нақты эксперимент дайындауға да, өткізуге де, жұмыс нәтижелерін талдауға да әлдеқайда көп уақытты қажет етеді. Сонымен бірге, өзінің ерекшелігіне байланысты нақты эксперимент өзінің негізгі мақсатын – білім көзі қызметін атқаруды жиі жүзеге асырмайды.

Көптеген биологиялық процестер күрделілігімен ерекшеленеді. Бейнелі ойлау қабілеті бар балалар абстрактылы жалпылауды меңгеруде қиналады, суретсіз олар процесті түсіне алмайды, құбылысты зерттей алмайды. Олардың абстрактілі ойлауының дамуы бейнелер арқылы жүзеге асады. Мультимедиялық анимациялық модельдер оқушы санасында биологиялық процестің толық бейнесін қалыптастыруға, интерактивті модельдер процесті өз бетінше «жобалауға», қателерін түзетуге, өздігінен білім алуға мүмкіндік береді.

Оқытуда мультимедиялық технологияны қолданудың бір артықшылығы – іс-әрекеттің жаңашылдығы, компьютермен жұмыс істеуге деген қызығушылығының арқасында білім сапасын арттыру. Сабақта компьютерді пайдалану оқушылардың белсенді және мазмұнды жұмысын ұйымдастырудың, сабақты көрнекі және қызықты етудің жаңа әдісі болды.

Мен АКТ технологияларын сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданамын:

1) экрандағы мультимедиялық проектордың көмегімен демонстрацияланған интерактивті иллюстрация ретінде (түрлі-түсті сызбалар мен фотосуреттер, слайд-шоулар, бейнеклиптер, 3D сызбалар мен модельдер, қысқа анимациялар, сюжеттік анимациялар, интерактивті модельдер, интерактивті сызбалар, көмекші материал) жаңа материалды түсіндіру кезінде (қазіргі уақытта бұл мұғалімде әрқашан кестелер мен диаграммалардың болмауына байланысты өзекті болып табылады);

2) зерттелетін тақырып бойынша қорытынды жасай отырып, оқытушы белгілеген шарттар бойынша (жұмыс парақтары немесе компьютерлік тестілеу түрінде) оқушылар оқу материалын аудиторияда өз бетінше меңгерген жағдайда;

3) компьютерлік және нақты экспериментпен ұштастыра отырып зертханалық жұмыс түріндегі ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру кезінде.

Сонымен бірге, компьютерді пайдалану кезінде білім алушы нақты зертханалық жұмыстармен салыстырғанда тәжірибелерді өз бетінше жоспарлауға, оларды жүзеге асыруға және нәтижелерді талдауға әлдеқайда көп мүмкіндіктерге ие болатынын атап өткен жөн.

4) қайталау, бекіту (жауап таңдауы бар тапсырмалар, пернетақтадан сандық немесе ауызша жауапты енгізу қажеттілігі бар тапсырмалар, тапсырмалардың тақырыптық жинақтары, фотосуреттерді, бейнелерді және анимацияларды пайдаланатын тапсырмалар, жауапқа реакциясы бар тапсырмалар, көмекші материал) және алынған білімді тексеру кезінде (автоматты тексеру, бақылау және диагностикалық тестілері бар тест тапсырмаларының тақырыптық жинақтары). Оқушылар сабақтың осы кезеңдерінде виртуалды зертханалық жұмыстар мен тәжірибелерді орындаған кезде оқушылардың ынтасы артады – алған білімдерінің өмірде қаншалықты пайдалы болатынын көреді.

АКТ қолдану формалары.

Цифрлық білім беру ресурстары. Цифрлық білім беру ресурстарын (ЦБР) дайын электронды өнім ретінде пайдалану мұғалім мен оқушының іс-әрекетін белсендіруге мүмкіндік береді, пәнді оқытудың сапасын арттырады, биологиялық объектілердің маңызды аспектілерін көрсетеді.

Мультимедиялық презентациялар. Мультимедиялық презентацияларды пайдалану оқу материалын алгоритмдік түрде жан-жақты құрылымдық ақпаратпен толтырылған көрнекі анықтамалық бейнелер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қабылдаудың әртүрлі арналары қатысады, бұл ақпаратты тек фактографиялық емес, сонымен қатар оқушылардың ұзақ мерзімді жадында ассоциативті түрде орналастыруға мүмкіндік береді.

Презентация – слайдтар түріндегі материалды көрсету формасы, онда кестелер, диаграммалар, суреттер, иллюстрациялар, аудио және бейне материалдар ұсынылуы мүмкін.

Презентация мүмкіндіктері:

- фильмдерді көрсету, анимация
- белгілеу (қажетті аумақты);
- гиперсілтемелер;
- қадамдардың реттілігі;
- интерактивтілік;
- объектілердің қозғалысы;
- модельдеу.

Презентацияны құру үшін сабақтың тақырыбы мен қорытындысын тұжырымдау, презентацияның сабақтағы орнын анықтау қажет.

Бейне және аудио материалдар. Бейне ойнатқыш арқылы сабақ өткізу оқушының пәнге деген қызығушылығын тудырады. National Geographic, Discovery және т.б. сияқты ғылыми-көпшілік деректі фильмдердің шетелдік продюсерлерінде биология сабақтарында көрсетуге болатын көптеген оқиғалар бар. 6-7 сыныптарда жануарлар мен өсімдіктердің алуан түрлілігі туралы сабақтарда бауырымен жорғалаушылардың, қосмекенділердің, сүтқоректілердің, балықтардың, құстардың, жәндіктер мен өсімдіктердің тіршілігі туралы баяндайтын «Life» фильмдерін пайдаланамын.

Мектептегі білім берудің қазіргі даму кезеңінде компьютерлік технологияны сабақта пайдалану мәселесінің маңызы зор. Ақпараттық технология оқушыны ғана емес, мұғалімді де дамытудың бірегей мүмкіндігін береді. Компьютер мұғалімнің жанды сөзін алмастыра алмайды, бірақ жаңа ресурстар қазіргі мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оны қызықты, нәтижелі етеді, оқушылардың биология пәніне деген ынтасын арттырады.

Бейнетүсірілімдердің озық технологиялары және арнайы әзірленген компьютерлік графиканы қолдану организмдердің жұмысын «іштен» бақылауға, олардың ерекшеліктері мен құпияларын ашуға мүмкіндік береді. Бұл үлкен эмоционалдық серпіліс тудырады және материалды игеру деңгейін арттырады, бастаманы және шығармашылық ойлауды ынталандырады.

Сонымен, биологияны оқыту процесінде АКТ-ны қолдану оның тиімділігін, білім сапасын арттырады, мектеп оқушыларының әртүрлі жалпы білім беру дағдыларын дамытуға ықпал етеді және пән мұғалімінің жұмысын жеңілдетеді.

Биология сабағында АКТ-ны қолдану маған мұғалім ретінде педагогика ғылымының даму тенденцияларынан хабардар болуға, кәсіби деңгейді көтеруге, ой-өрісін кеңейтуге, ең бастысы, оқуды нәтижеге бағыттай отырып, оқушы мен компьютер арасындағы белсенді диалог арқылы оқушының оқуға деген ынтасын арттыруға, биологиядан бастапқы білімдерді меңгеру, оларды жүйелеуге, оқулықпен және қосымша әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. АКТ-ны қолдану арқылы ақпарат көзі мұғалім ғана емес, оқушының өзі де болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Сосновский Ю.В., Соколова Т.О. Технология використання компьютерных моделей при вивченні медичної біологічної фізики // [Електронний ресурс].

**Ақтөбе облысы, Ойыл ауданы, Ақжар ауылы
Саға мектеп-балабақшасы
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Амирова Анаргүл Куанышевна**

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ ИГРА-КОНКУРС «ЗНАНИЕ – СИЛА»

Цель: Развитие познавательной активности учащихся.

Задачи:

- создать условия для развития познавательного интереса к предметам;
- развивать интерес к предметам;
- расширять кругозор учащихся;
- развивать внимание, память, логическое мышление, творческое воображение учеников.

Ход занятия.

- Добрый день, дорогие ребята! Я вас приветствую на интеллектуально-развлекательной игре «Знание - сила». Сегодня вам предстоит помериться силами знаний. Сильным будет считаться тот, кто больше знает.

I тур «Да – нет».

Вопросы:

1. Летучая мышь видит ушами. (Да. Нет.)
2. Бурый медведь – самый крупный из всех медведей. (Да. Нет.) (Белый)
3. Лапти – это обувь, сплетённая из бумаги. (Да. Нет.) (Из коры деревьев)
4. У паука 6 ног. (Да. Нет.) (8)
5. Бор – это сосновый лес. (Да. Нет.)
6. Манную крупу готовят из пшеницы. (Да. Нет.)

7. В озере Байкал солёная вода. (Да. Нет.)(Пресная)
8. У комаров есть зубы. (Да. Нет.) (22 зуба)
9. Северные олени едят грибы. (Да. Нет.)
10. Суффикс стоит после корня. (Да. Нет.)
11. Дед Мазай в половодье спасал щенят. (Да. Нет.) (Зайцев)
12. У треугольника все углы прямые. (Да. Нет.)
13. Чтобы найти периметр прямоугольника, нужно ширину умножить на длину. (Да. Нет.) (Сложить все стороны)
14. Имя прилагательное – это часть речи, которая обозначает признак предмета. (Да. Нет.)
15. Если на снежную бабу надеть шубу, то она растает. (Да. Нет.) (Шуба не даёт тепло)

II тур «Выбери ответ». Вопросы:

1. Какой породы был пёс Артемон в сказке «Приключения Буратино»?
1) Лайка 2) Пудель 3) Такса 4) Дворняжка
2. Зачем змее язык?
1) Чувствовать запахи 2) Дразниться 3) Жалить 4) Ловить комаров
3. Какая птица кричит громче всех?
1) Курица 2) Ворона 3) Голубь 4) Павлин
4. В какой стране корова является священным животным?
1) В Индии 2) В России 3) Во Франции 4) В Англии
5. Кто ходит на охоту в львиной семье?
1) Лев 2) Львица 3) Львята 4) Всё семейство
6. Какая рыба в природе не существует?
1) Рыба-игла 2) Рыба –меч 3) Рыба-ножницы 4) Рыба-нож
7. Куда деваются из скворечника скорлупки разбитых яиц?
1) Выталкивают 2) Съедают 3) Раздавливают 4) Выносят
8. У каких птиц самцы красные, а самки зеленоватые?
1) У снегирей 2) У клестов 3) У синиц 4) У щеглов
9. Какой гриб использовали врачи во время Великой Отечественной войны в медицине?
1) Мухомор 2) Опята 3) Трутовик 4) Белый гриб
10. В деревне есть часы такие, не мёртвые, а живые, ходят без завода, они птичьего рода.
1) Скворец 2) Петух 3) Будильник 4) Часы

III тур «Выбери тему».

Предлагаются 4 тем на выбор:

1. Спорт
2. Сказки
3. Явления природы
4. Вселенная

Вопрос к теме «Спорт»

Этот вид спорта развивался из кулачного боя, существовавшего как спортивное единоборство более 5 тысяч лет назад. (Бокс)

Вопрос к теме «Сказки»

Трое пытались поймать того, кто оставил без пищи двух стариков. Но этот тип трижды уходил от них. А четвёртый преследователь, прикинувшись глухим, поймал... Кого? (Колобка)

Вопрос к теме «Явления природы»

Это явление природы похоже на лёгкую дымку в воздухе, а иногда на белую, непрозрачную стену. Если утром дымка рассеется, то на траве обязательно будет роса. Что это? (Туман)

Вопрос к теме «Вселенная»

Звёзд на небе очень много, поэтому запомнить все трудно. Тогда люди разделили их на группы и нанесли эти группы на карты, соединив звёзды каждой чёрточкой. Как называются эти группы звёзд? (Созвездия)

Итог занятия.

- Наша интеллектуальная игра подошла к концу. Все вы были молодцы, показали свои знания, свою смекалку. Но всё же некоторые ребята отличились и победили. (Награждение победителей)
- Желаю вам дальнейших творческих успехов и прощаюсь с вами до следующей встречи на новой игре.

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: Проектная деятельность в образовательном процессе становится все более популярной, особенно на уроках русского языка и литературы. Данная статья рассматривает основные аспекты проектной деятельности, ее преимущества и методы реализации в учебном процессе. Мы обсуждаем, как проекты могут способствовать развитию критического мышления, творческих способностей и навыков работы в команде у учащихся. Также рассматриваются примеры успешных проектов и рекомендации по их внедрению в образовательную практику.

Введение

Проектная деятельность представляет собой метод обучения, основанный на выполнении учащимися исследовательских, творческих или практических заданий. В контексте уроков русского языка и литературы проектная деятельность позволяет не только углубить знания по предмету, но и развить навыки, которые будут полезны в жизни.

Преимущества проектной деятельности

1. Развитие критического мышления: Учащиеся учатся анализировать информацию, формулировать свои мысли и аргументировать позиции.
2. Творческий подход: Проекты стимулируют креативность, позволяя учащимся выражать свои идеи и находить нестандартные решения.
3. Навыки работы в команде: Совместная работа над проектом способствует развитию коммуникационных навыков и умения работать в группе.
4. Практическое применение знаний: Проекты помогают связать теорию с практикой, что делает процесс обучения более осмысленным.

Методы реализации проектной деятельности

1. Исследовательские проекты: Учащиеся выбирают тему, проводят исследование, собирают информацию и представляют результаты.
2. Творческие проекты: Создание литературных произведений, театральных постановок, художественных работ и др.
3. Социальные проекты: Участие в общественных инициативах, волонтерских программах, направленных на решение актуальных проблем.

Примеры успешных проектов

1. Литературный клуб: Создание клуба, где учащиеся обсуждают книги, пишут рецензии и организуют встречи с авторами.
2. Проект "Книга в подарок": Сбор книг для детских домов с последующим проведением литературных мероприятий.

3. Театральные постановки: Адаптация произведений русской литературы для сценического исполнения.

Рекомендации по внедрению проектной деятельности

1. Определение тематики: Выбор актуальных и интересных тем для проектов, соответствующих возрасту и уровню знаний учащихся.

2. Планирование: Разработка четкого плана проекта с указанием сроков выполнения и необходимых ресурсов.

3. Оценка результатов: Установление критериев оценки проектов, что позволит объективно оценить работу учащихся.

Заключение

Проектная деятельность на уроках русского языка и литературы является эффективным инструментом, способствующим развитию различных навыков у учащихся. Внедрение проектов в образовательный процесс помогает сделать обучение более увлекательным и значимым.

Использованная литература

1. Бакшеева, И. В. (2019). *Проектная деятельность в образовании: теория и практика*. Москва: Издательство "Просвещение".

2. Кузнецова, Н. А. (2020). *Методы активного обучения в школе*. Санкт-Петербург: Питер.

3. Соловьева, Т. В. (2021). *Творческие подходы к обучению русскому языку и литературе*. Казань: Казанский университет.

4. Фролова, Е. П. (2018). *Проектная деятельность как способ формирования ключевых компетенций у школьников*. Журнал "Современное образование", 3(2), 45-50.

Алматы облысы, Қарасай ауданы

Алмалыбақ ауылындағы орта мектеп-гимназиясының математика пәні мұғалімі

Майкельдиева Айдана Жомартовна

ҚЫЗЫҚТЫ МАТЕМАТИКА

Оқушынының математикалық сауаттылығын, танымдық қызығушылығын арттыру, функционалдық қасиеттерін дамыту, шығармашылыққа бейімділігін арттыру, логикалық ойлауын қалыптастыру болып табылады.

- Математиканы үйренуге ынтасын арттыру, оқушыларды қызықтыру әрекеттерін қалыптастыру.
- Ойын дәлелді жеткізе білуге жаттықтыру.
- Математикалық сөйлеуді, логикалық ойлауды дамыту.
- Шығармашылық ізденіске жетелеу.
- Кез-келген есепті өз көзқарасы бойынша өзгертіп шығаруға жаттықтыру.
- Талдау, жинақтау, ұқсастықты табу, ерекшелікті ажырату әрекетін дамыту.
- Өз бетінше жұмыс жасау дағдысын қалыптастыру.

«Қызықты математика» тапсырманы әр түрлі тәсілдермен шешуге, логикалық ойлауға, оның тереңдігі мен икемділігін қарқынды дамытуға ықпал етеді. Әртүрлі жолдармен есеп шығарудың негізін

әзірлейді, тұлғалық –бағыттық тәсілді жүзеге асыруға ықпал етеді. Түрлі жолдармен есепті шешу оқушының өз бетінше айналысуына қосымша мүмкіндік туғызады, күнделікті өмірдегі кездейсоқ жағдаяттардан жол табу қабілеттерінің дамуын қалыптастыратын әрекеттерді дамыту бағытын ұстанады.

- Терең ойлау, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- Өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- Ақпаратты өздігімен түсініп, оны таразылап, екшелеп, оның ішінен керектісін таңдап алу;
- Ақпаратты жан-жақты талдау;
- Өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- Оқу барысында жеке басының құндылықтары мен сенімдерін қалыптастырып, белсенді өмірлік позиция (көзқарас, дүниетаным) ұстану;
- Пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу;
- Басқа да балама пікірлерді ескеру;
- Шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу;
- Ортақ жұмысқа жұмыла білу;
- Басқалармен тиімді қарым-қатынас құру, өзара әрекеттесу;
- Үйренушілер ұжымына ортақ бірлесе жұмыс жасаудың рухани және моральдық ережелерін қабылдау;
- Оқушылар тобын ұжым ретінде қабылдау.

Бұл біліктер тұлғаның тұрақты қасиеттеріне айналып, тек сабақ кезінде ғана орын алып қоймай, сонымен қатар өмірдің басқа да жақтарынан тиянақты түрде көрінеді. Осы біліктер жинақтала келе мақсат етіп алған оқушының негізгі құзырлылықтарының қалыптасуына ықпал етуі сөзсіз. Өз іс-тәжірибемізде күнделікті сабақта, ашық сабақтар, сыныптан тыс шараларды өткізуде төмендегідей белсенді әдістерді қолдану арқылы оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру жүзеге асуда:

- Бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, бүкіл сынып болып)
- Жеке және бірлескен зерттеу жұмыстары
- Оқу, рөлдік және өндірістік (іскерлік) ойындар
- Пікірталастар
- Ақпараттың әр түрлі көздерімен жұмыс жасау (кітап, лекция, интернет, құжаттар, мұражай)
- Шығармашылық жұмыстар
- Жағдаяттар (ситуациялар) арқылы үйрену: нақты ситуацияларды талдау, кейс-стади
- Презентациялар
- Тренингтер, т.б.
- Математика сабағында белсенді әдістерді қолдану нәтижесінде оқушылар әрқашанда белсенді болып, өзіндік пікір қалыптастырып, өз ойларын дұрыс жеткізе білуге, өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, өзге пікірді сыйлауға және онымен санасуға үйренеді. Мұндай сабақтарда бір ғана дұрыс жауап болмайды, өйткені басты мәселе дұрыс жауапты табуда емес, керісінше үйренушінің жеке тәрбиесіне негізделген іздену процесінің өзі болып табылады. Соңғы үш жылдағы білім сапасы және үлгерімі мониторингісін саралай келе, білім сапасының өскенін және әр сабақтан кейінгі оқушылардан алынатын кері байланыс парақтары, рефлексия кезеңіндегі жауаптары, арнайы жүргізілген сауалнама нәтижесі негізінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығының артқанын ескере отырып, математика сабағында белсенді оқыту .

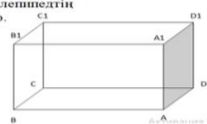
«Қызықты математика» әр түрлі тәсілдермен шешуге, логикалық ойлауға, оның тереңдігі мен икемділігін қарқынды дамытуға ықпал етеді. Әртүрлі жолдармен есеп шығарудың негізін әзірлейді, тұлғалық –бағыттық тәсілді жүзеге асыруға ықпал етеді. Түрлі жолдармен есепті шешу оқушының өз бетінше айналысуына қосымша мүмкіндік туғызады, күнделікті өмірдегі кездейсоқ жағдаяттардан жол табу қабілеттерінің дамуын қалыптастыратын әрекеттерді дамыту бағыталады.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"Қ.Бекжанов атындағы №10 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Математика пәні мұғалімі
Төлекенова Тойған Жақыпқызы

МӘТІНДІ ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУ

Бөлім:		Қысқаша көбейту формулалары																			
Педагогтің Аты, Тегі; Әкесінің аты :		Төлекенова Тойған Жақыпқызы																			
Пән/Сынып:		7 «А» сынып. Қатысқандар саны:		Қатыспағандар саны:																	
Күні:																					
Сабақтың тақырыбы:		Мәтінді есептерді шығару																			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		7.4.3.1 есеп шарты бойынша математикалық модель құру; 7.4.2.2 мәтінді есептерді теңдеулер және теңсіздіктер құру арқылы шығару;																			
Сабақтың мақсаттары:		– есеп шарты бойынша математикалық модель құрады; – мәтінді есептерді теңдеулер және теңсіздіктер құру арқылы шығарады,																			
Сабақ барысы:																					
Уақыты	Кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар																
5 минут	Ұйымдастыру	Сәлеметсіздерме! Бүгін, Мәтінді есептерді шығару тақырыбын қарастырамыз. Бүгінгі сабақта меңгеретініміз: – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін қысқаша көбейту формулаларын қолдану жолы; 1) алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін ортақ көбейткішті жақша сыртына шығару, -топтау, қысқаша көбейту формулаларын қолдану сияқты түрлі әдістің комбинацияларын қолдану жолы Қысқаша көбейту формуласын қайталау. «Tarsia» ойыны.	Амандасады, сабаққа дайындалады. 	«Бағдаршам» арқылы қалыптастырушы бағалау	Оқулық; оқу құралдары; тақта;																
5 мин	Жаңа сабақ.	Есептің берілген 1 есеп (теңдеу құруға): Егер қабырғасы x см шаршыға 3см-ге арттырса, онда пайда болған шаршының ауданы шаршының ауданынан 39см ² -ге артық болады. Кіші шаршының периметрін анықтаңыздар. Шешуі: Бірінші шаршының қабырғасы x см болсын. <table border="1"><thead><tr><th></th><th>Ұзындығы</th><th>Ені</th><th>Ауданы</th><th>Периметр</th></tr></thead><tbody><tr><td>Бастапқыда</td><td>x</td><td>x</td><td>x²</td><td>4x</td></tr><tr><td>Болды</td><td>(x+3)</td><td>(x+3)</td><td>(x+3)²</td><td>4(x+3)</td></tr></tbody></table> (x+3) ² өрнегі x ² -тан 39 см ² -ге артық екені белгілі. Теңдеу: (x + 3) ² – x ² = 39 x ² + 6x + 9 – x ² = 39			Ұзындығы	Ені	Ауданы	Периметр	Бастапқыда	x	x	x ²	4x	Болды	(x+3)	(x+3)	(x+3) ²	4(x+3)		«Бағдаршам» арқылы қалыптастырушы бағалау	Оқулық; оқу құралдары; тақта; QR 7 сыныпқа арналған оқулық
	Ұзындығы	Ені	Ауданы	Периметр																	
Бастапқыда	x	x	x ²	4x																	
Болды	(x+3)	(x+3)	(x+3) ²	4(x+3)																	

		$6x = 30 \quad x = 5 \quad 5 \text{ см} - \text{бірінші шаршының қабырғасы,}$ $5+3 = 8 \text{ см} - \text{екінші шаршының қабырғасы}$ $P=4*5=20 \text{ см.}$ Жауабы: кіші шаршыны периметрі 20 см.																								
10 минут	Бекіту тапсырмасы	2) Есеп шығару арқылы білім бекіту. 1. Екі есепті жұппен талқылау, есептің шешу жолдарын көрсету. 2 есеп: (теңсіздік құруға) Шаршының қабырғасын 4см-ге арттырды. Пайда болған шаршының ауданы бастапқы шаршының ауданынан 32см²-ге артық болатындай бастапқы шаршының қабырғасының ұзындығы қанша болуы керек? Шешуі: Бірінші шаршының қабырғасы x см болсын. <table><tr><td></td><td>Ұзындығы</td><td>Ені</td><td>Ауданы</td></tr><tr><td>Бастапқыда</td><td>x</td><td>x</td><td>x²</td></tr><tr><td>Болды</td><td>(x+4)</td><td>(x+4)</td><td>(x+4)²</td></tr></table> (x+4)² өрнегі x²-тан 32 см²-ге артық екені белгілі. Теңсіздік: $(x + 4)^2 - x^2 > 32$ $x^2 + 8x + 16 - x^2 > 32 \quad 8x > 16 \quad x > 2$ Жауабы: бірінші шаршының қабырғасы 2см-ден артық болуы тиіс. 3.Тізбектес екі натурал сандардың квадраттарының айырмасы 5-ке тең. Осы сандардың квадраттарының қосындысын табындар. Шешуі: Бірінші сан n болсын. <table><tr><td></td><td>Сан</td><td>Квадрат</td></tr><tr><td>1</td><td>n</td><td>n²</td></tr><tr><td>2</td><td>n+1</td><td>(n+1)²</td></tr></table> Теңдеу: $(n + 1)^2 - n^2 = 5 \quad n^2 + 2n + 1 - n^2 = 5$ $2n = 4 \quad n = 2$ Бірінші сан – 2, екінші сан – 3. Квадраттарының қосындысы: 4+9=13 Жауабы: 13 1) Тізбектес екі натурал сандардың квадраттарының айырмасы 5-ке тең. Осы сандардың квадраттарының қосындысын табындар. 2) Квадраттарының (үлкені мен кішісінің) айырмасы 7-ден кіші болатындай, тізбектес екі натурал сандар қандай болуы керек? 3) Қаладағы кинотеатрда екі кинозал бар. Екеуі де шаршы түрінде, қатардағы орындармен бағандары орындар сәйкес келеді. Алайда бір залға екінші залға қарағанда 1/3 адам артық сыйды, себебі қатар саны мен қатардағы орын 5-ке артық. Кинотеатрға бір мезгілге екі кинозалға да қанша көрермен қатыса алады? Геометриялық есеп Тікбұрышты параллелепипедтің ұзындығы енінен 5см-ге артық және биіктігінен 5см-ге кіші. Бүбір бетінің ауданы 244см². Параллелепипедтің өлшемдерін табыңыздар. 		Ұзындығы	Ені	Ауданы	Бастапқыда	x	x	x ²	Болды	(x+4)	(x+4)	(x+4) ²		Сан	Квадрат	1	n	n ²	2	n+1	(n+1) ²	Оқушылар дескрипторға сәйкес тапсырмаларды орындайды. QR тапсырмалары Жазылуы бойынша формулаларды жалғастырады (1) ҚКФ ажырата алады (1) Формулань ауызша тұжырымдай алады Оқулықтан есептерді шығарады.	Дескриптор: -қысқаша көбейту формуларынд ы біледі; -қысқаша көбейту формулалары арқылы алгебралық өрнектерді тепе-тең түрлендірулер ді біледі.	Оқулық; оқу құралдары; такта; Карточкала р;7 сыныпқа арналған оқулық
	Ұзындығы	Ені	Ауданы																							
Бастапқыда	x	x	x ²																							
Болды	(x+4)	(x+4)	(x+4) ²																							
	Сан	Квадрат																								
1	n	n ²																								
2	n+1	(n+1) ²																								
20 мин	Оқулық пен жұмыс	Бас дәрігердің жалақысы 158 000 теңге. Медбикенің жалақысы қарапайым дәрігердің жалақысынан 34000 теңгеге кем. Үшеуінің жалақысының мөлшері 284 000 мыңнан артық емес. Әрқайсысы ең көп дегенде қанша жалақы алады? Жауабы: Бас дәрігер тг. Дәрігер тг. Медбике тг. Саламат картончасының құпия кодын ұмытып қалды. Бірақ кодтың 1822 мен 1827 сандарының аралығында орналасқаны және 4-ке еселі болатыны есінде қалған. Саламаттың картончасының құпия кодын тап. Жауабы: .	Тапсырманы орындайды	Оқушының тақтадағы белсенділігіне байланысты ауызша бағалау																						

5 минут	Бүгінгі сабақта: – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін қысқаша көбейту формулаларын қолдану; – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін түрлі әдістердің комбинацияларын қолдану. - Кері байланыс. Сабақта шығарылған тапсырмалар бойынша әр оқушы өзін – өзі бағалайды: «Білім үшбұрышы» Үй жұмысы. №4 /есептер жинағы/	Тақырыпты меңгергенін анықтау 	Оқулық; оқу құралдары; Кері байланыс
---------	--	---	--

Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы
“№30 жалпы білім беретін мектеп” КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Копбаева Света Мухамбеткалиевна

ЖЫРАУЛАР ПОЭЗИЯСЫН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

(Әдістемелік құрал)

Кіріспе

Жыраулар поэзиясының көркемдік ерекшеліктері .

Қазақстанның бай тайпалары туғызған рухани қазынасы мол, сарқылмас мұра, сап алтындай қазынасы-ауыз әдебиетінің арқасында жеткен мұрасы жыраулар поэзиясы. Біздің дәуірімізге, негізінен ауызша жетті. Көне ,ортақ арнадан бөлініп, қазақ халқының төл мәдениеті өркен жая бастады. Жыраулық поэзия қазіргі Қазақстан жерін қоныстанған ежелгі тайпалар туғызған бай рухани қазынадан нәр алды, ежелгі дәстүрлері дамыту, тың тақырыптар игеру, жаңа мазмұны қалыптастыру нәтижесіндегі кемелденді. Қоғам, дін, этика, адамгершілік, қарыз бен парыз, ерлік пен ездік, байлық пен кедейлік, дүние мен дүние жайлы сан-салалы ойлар тоғысқан философиялық туындылар. Жыраулық поэзияның терең дүниетанымдық сипатын аңғартады.

Жыраулар поэзиясы – дербес мемлекеттік дәрежеде өмір сүрген . Қазақ хандығы атты дәуірдің әдеби мұрасы. М,Мағауиннің айтуынша «Қазақ халқының жалпы түркілік ортақ этнос құрамынан бөлініп, дербес Орда құрған хандық заманы төрт ғасырға жуық ұзақ дәуірге созылды.» Ол тағы бірде «15-18 ғасырларда жасалған әдебиет ел мүддесін, жұрт мұратын бірінші орынға қойды.» Өзіндік түр тауып, айқын ұлттық сипатта қалыптасты. Алаштың жайсаң жанын , өр рухын бедерлей таңбалап , келер ұрпақ ешқашан ескірмес үлгілер тудырды. Көркемдік танымның асқар биігіне көтеріліп, әлемдік өредегі ұлы шығармалар қалдырды. Яғни, жыраулар поэзиясы - қазақ сөз өнерінің әлемдік классикалық шығармалар шоғырына қосылатын біздің ұлттық рухани қазынамыз.

Жыраулар поэзиясының даму кезеңдері үш кезеңге бөлініп қарастырылады:

1 кезең. 11-14 ғасырлар жыраулық дәстүрдің негізін қалаған кезеңі: Кетбұғы, Сыпыра жыраулардың, Қодан тайшының бізге жеткен мұралары.

2 кезең. 15-16 ғасырлар жыраулық поэзиясының қалыптасуы кезеңі:

Асан қайғы, Қазтуған, Доспамбет, Шалкиіз жыраулардың шығармашылығы.

3 кезең. 17-18 ғасырлар жыраулық поэзияның неғұрлым кемелденген кезеңі :

Жиембет, Тәтіқара, Үмбетей, Ақтамберді. Бұқар жырау толғаулары.

Жыраулар поэзиясының жариялану, зерттелу жайы.

Жыраулар поэзиясы-қазақ мәдениетіне ғана тән бірегей тарихи –мәдени құбылыс. Бірегей құбылыс болатын себебі-дүние жұртының арғы-бергі тарихында қазақ жыраулары мен олардың жыр-толғауларына дәлме-дәл сәйкес келетін әдеби шығармашылық иелері де , шығармалар да кезікпейді. Ал жыраулар поэзиясының өзімен дәуірлес өзге елдер әдебиетіндегі үлгілерден бөлек арна түзеп, өзіне ғана тән мазмұнымен және өзіне ғана тән пішінімен тарих сахнасына шығуының сыры оның қазақ топырағында тарихи оқиғалармен, тарихи жағдайлармен орайласа тууында жатыр. Жыраулар поэзиясының 15-18 ғасырларда қанат жая дамуының ең негізгі себебі –жыраулардың дербес елде өмір сүріп, өз елінің тағдырына, болашағына қатысты ойларын ашық айтуға мүмкіндік алуында жатыр. Осы тұрғыдан келгенде ,жырауларды өз елінің арман-аңсарын, мақсат-мұратын жырлаған, Халқының өмір салтын, тіршілік-тынысын боямасыз бейнелейтін еркін ойлы шығармашылық иелері ретінде тану абзал.

Қазақ хандығы дәуіріндегі жыраулық поэзиясында ерлік тақырыбының басымдық алып, өз мемлекетінің тәуелсіздігі мен оның даңқын арттыру жолында күрескен батырлардың ержүректілігі мен қайтпас қайсарлығын жырлау ең өзекті мәселе болды. Жыраулар билеушілердің және адамдар жоқшылық дегенді білмей , молшылықта өмір сүретін қоғамның мінсіз бейнелерін жасайды. Олар өздерінің поэтикалық монолог-толғауларында маңызды мемлекеттік мәселелермен қатар, әдеп пен мораль, ар-намыс, қадір-қасиет мәселесін де қозғаған. Өмір мен өлім туралы, дүниенің құбылмалылығы мен жалғандығы туралы өз ойларын толғады.

15-18 ғасырларда өмір сүрген жыраулар мен ақындардың көпшілігі сарай маңында көрінді. Мұндай сипатты Шығыс, Орта Азия елдерінің ақындары өмірінен байқаймыз. 17 ғасырда патша сарайында ертекші, әңгімешілер ұстаған. Сөз өтімді, халыққа беделді мұндай адамдарды ел билеушілер тірек етпеуі, өз маңында ұстамауы мүмкін емес.

Жырау –өлең сөзді қару еткен өнер адамы, халықтың қамын ойлай білетін парасаты мол ел ағасы, қысылғанда жол табар ақылшысы, уақыт, оқиға сырын, замана бағыт-бағдарын ақыл таразысына салыпсынай, салмақтай білетін, болжағаны болып , айтқаны келетін тапқыр да көреген дана абыз. Жырау ел тағдырын шешер ірі оқиғалар, аса мәнді, көкейтесті мәселелер турасында толғанады. Халық қайғырғанда демеп, қуанғанда қанат бітіріп, ақыл қосатын асыл сөз иесі-жырауларды өзгелерге қарағанда аса қадір тұтқан. Жыраулық поэзияның алғашқы өкілдері, кезінде бүкіл Дешті Қыпшаққа даңқы жеткен Қодан Тайшы, Сыпыра жырау, Асан Қайғы, Қазтуған жыраулар жаңа әдебиеттің ізшарлары ғана емес, көне мұраны жалғастыраушылар деп саналады.

Жыраулар әлеуметтік мәні зор, ірі, келелі мәселелерді жырласа, ақындарын өмірімен қоян-қолттық, бетпе- бет келіп сан қилы тақырыпта өлеңдер шығарады. Бұл сипаттарда Тәтіқара, Көтеш, Шал шығармаларынан, 20 ғасырдағы ақындардан мұрасынан айқын аңғарылады.

Ордада ханның қасында әр уақытта ақылшы жыраулар болған. Жыраулар – халық поэзиясын жасаған ақылгөй даналар. Олар заманның өздері куә болған елеулі оқиғаларын, тарихи кезеңдерді жырға қосқан. Жыраулар поэзиясына дейінгі әдебиет халық жасаған деп аталады. Жыраулар поэзиясы Қазақ хандығы құрылғанан бастап өріс алды.

Жырауларды халық қадір тұтқан. Ел толқыған кезде, бүлікшілік шыққанда немесе ел шетіне жау келген кездерде ақыл-кеңес сұрайтын болған. Мұндай кезде жырау жұртшылықты абыржымауға шақырып, оларға күш-қуат берген, дем беріп қолдаған, істің немен тынатыны жайлы болжамдар айтып отырған.

Жырау деген атау «жыр » сөзінен шыққан. Жыршы деп көптеген эпостық жырларды жатқа білетін, дайын репертуары бар айтқыштарды таныған. Жыраулар өз шығармаларын ақыл-кеңес, нақыл, өсиет түрінде айтқан. Олардың толғауларының негізгі тақырыбы –туған жерді, елді сүю, Отанды қорғау, елді бірлікке шақыру, адамгершілік қасиетті насиқаттау.

Жыраулар поэзиясының көркемдік-идеялық ерекшеліктері.

15-18 ғасырлардағы жыраулар – елдік, ерлік, өмір, дін, заман хақында толғаған. Олар шығыс поэзиясы дәстүрімен өмірдің өтпелілігін жырлап, ізгілік пен инабатты дәріптеген. Заманның ойлы перзенті ретінде өмірдің сан алуан мәселелерін сарапқа салып, гуманистік тұрғыда философиялық-дидактикалық түйін-тұжырымдар жасап, жер-суды атамекенді қорғау, ел бірлігін сақтау мәселелерін жырлаған Жыраулар поэзиясында сол дәуірдегі талай тарихи оқиғалар мен басынан кешірген тарихи іздері сайрап жатыр. Әр дәуірдің ірі, іргелі оқиғалары, көрнекті адамдары тарихи тұрғыда нақты, дәлдікпен көріне қоймаса да жыраулар өз басы жағдайларын, жыр жолдарында кездесетін адамдармен қарым-қатынасы, олардың сыртқы бейнесінің кейбір көріністері, сол замандағы бірқатар оқиғалар хақындағы деректер анық байқалады. Жыраулар хан қасында болып, оның мәртебесі мен мерейін асыруға қаншама қызмет еткенімен, өмір шындығын жырлалаудан ауытқи алмаған, реті келгенде хан мен бектің ұнамсыз қылық, ыңғайсыз істерін де ашық айтып, батыл әшкерлеп отырған. Жыраулар поэзиясы ұлттық болмысымыздың қалыптасуына аса қуатты ықпалдығымен ерекшеленеді. Жыраулар поэзиясы-реалистік және романтикалық көркемдік әдістерді тоғыстырған әдеби құбылыс. Аталмаш екі әдістің жыраулар шығармашылығында өзара ұшыраса көрініс табуының екі себебі бар:

1. Жыраулардың өздерінің жыр-толғауларына арқау еткен мәселе- өмірлік шындықтан алуы, халық көңілінен шығатындай жырлауы.

2. Жыраулар – өздерінің жыр-толғауларында арман-мұраттарының көрініс табуы, романтикалық сезімге толы асқақ арманмен байланыстыруы.

3. Қорытынды

Жыраулар поэзиясын оқытудың тиімділігі.

Жыраулар поэзиясы – халқымыздың асыл мұрасы. Халықымыздың бүкіл тыныс-тіршілігі мен тарихымен танысамыз. Ата-бабаларымыздың бастан кешкен өмірі мен салт-дәстүрімізді дәріптеген. Ел болудың идеясын көтерген. Жыраулар поэзиясының ерекшеліктері тілі күрделі, көнерген сөздер мен нақыл сөздерге өте бай. Бұл жыраулық поэзияның әлем әдебиетінде кездесе бермейтін түрі. Сөзге шешен, тідге ділмар ата-бабамыздың сарқылмас мұрасы. Оқушылардың бойына тәлім – тәрбие берудің, құндылықты меңгертудің бірден бір жолы. Біздің ұлттық құндылықтарымыз жыраулық поэзияның негізінде жатыр. Сөздік қор мен тіл байлығы кеңінен өріс алатын жыр жолдары. Оқушы бойына ерлік пен елдікті, отансүйгіштік қасиетті бойына дарытатын, батырлық пен ерлікті бойына сіңіретін поэзия үлгісі дер едім. Заман. Адам. Тарих. Осы - үш мәселенің жүгін көтерген жыраулар поэзиясы. Ұлттық таным мен көзқарасты қалыптастыратын бірден-бір мол қазынамыз. Рухани байлықтың көзі мәдениет пен білімнің арқасында дамиды. Қаншама жылдар өткенмен өз өміршеңдігін жоймай, заман ағымынан қалыс қалмай, жаңаша жаңғырып отыр. Қазіргі замандағы бүкіл өмір мен заманды, қоғамдағы белең алып жатқан жағдайды «жыраулар поэзиясынан» тауып алғандай таңданып отырамыз. Мұғалімдерге арналған әдістемелік кітапта, оқушыларға дұрыс бағыт-бағдар беруге, функционалдық сауаттылықты арттыруға бағытталған көмекші құрал. Функционалдық сауаттылық – өмірмен тығыз байланысты білім беруге бағытталған технология болса, жыраулар поэзиясы нақыл сөз бен ақыл – кеңес беретін, сөздерге бай. Білім беру жүйесіндегі қазақ әдебиеті пәні арқылы оқушылардың тіл ұстанымы мен бай әдеби тілдік ерекшеліктерді де үйретеміз. «Жыраулық поэзия» тек толғаудан тұрмайды; адами құндылықты бағалай білуге, дүниетанымдық деңгейдің жоғары болуына, рухани бай болуға, өз отаны мен еліне сүйіспеншілікке тәрбиелеудің ошағы десек болады. Жыраулар поэзиясын қай заманда оқысаң да өмірлік мағынасын өзгертпейді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі :

1. Бес ғасыр жырлайды. Алматы «Жазушы» 1989
2. Бес ғасыр жырлайды. Алматы «Жазушы» 1989
3. Хасанғали Сүйіншәлиев «Қазақ әдебиетінің тарихы» Алматы «Санат» 2006
4. 19 ғасырдағы қазақ поэзия «Ғылым» Алматы 1985
5. https://el.kz/content-5364_4608/
6. <https://kk.wikipedia.org/wiki>

Түркістан облысы, Шардара ауданы
“Достық жалпы білім беретін мектеп” КММ
Орыс тілі мен әдебиет пән мұғалімі
Юлдашова Иззетгул Абдурашидовна

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Одна из важных особенностей современного образования, это его постоянное совершенствование, все больше внимания уделяется развитию многогранной личности, способной к самооценке, к саморазвитию, к самоанализу. В связи с этим ощущается острая потребность в таких методах обучения, которые бы способствовали развитию навыков и умений, позволяющих эффективно справляться с проблемами и трудными случаями, возникающими в реальной учебной деятельности.

Задача каждого учителя-сделать свой урок привлекательным и современным. В наше время, когда наука и техника стремительно развиваются, компьютерная техника прочно входит в нашу жизнь, обучение детей бережному и умелому использованию слова, понимать красоту и уникальность русского языка – важнейшая задача.

Изучению русского языка отводится центральное место в школе, поскольку этот предмет открывает ученику возможности для изучения других дисциплин. Для многих школьников русский язык является одним из самых сложных предметов. Раздел, посвященный орфографии, им еще труднее усвоить. Поэтому необходимо воспитывать у детей интерес к процессу овладения орфографическими навыками и умениями, а также развивать их познавательный интерес. Для эффективного обучения правописанию необходимо многократно и разнообразно использовать наглядные пособия на разных этапах разработки концепции и включать большое количество различных упражнений для закрепления навыков. С учетом этого в образовательный процесс внедряются электронные средства обучения.

Наша задача-не только дать детям знания, но и научить учащихся самостоятельно искать и усваивать знания. Сегодня возможность обработки информации является очень ценным активом. Как ИКТ может помочь учителю русского языка достичь этой цели? Что такое ИКТ? Во-первых, это технологии, которые позволяют искать, обрабатывать и усваивать информацию из различных источников, включая интернет. Во-вторых, это использование самого компьютера, различных программ.

Использование информационно-коммуникативных технологий на уроках русского языка может значительно улучшить эффективность обучения и помочь ученикам развивать навыки владения русским языком. Некоторые примеры использования таких технологий на уроках русского языка могут включать в себя:

- Использование электронных словарей и справочных систем для расширения словарного запаса учеников и улучшения их понимания терминов и концепций, связанных с русским языком.
- Использование онлайн-ресурсов, таких как интерактивные упражнения и игры, для тренировки грамматики, пунктуации и орфографии русского языка.
- Использование веб-сайтов и блогов для изучения литературных произведений на русском языке и развития навыков анализа текстов.
- Использование социальных сетей и других платформ для обмена мнениями и обсуждения лингвистических вопросов с другими учениками и преподавателями.

- Использование видео- и аудио-материалов для тренировки навыков аудирования и развития произношения.
- Использование программ для создания и редактирования текстовых документов и презентаций для развития навыков письма и ораторского искусства.
- Использование онлайн-сервисов для проверки грамматики и орфографии в написании текстов и коррекции ошибок.

Использование информационно-коммуникативных технологий может помочь ученикам более эффективно изучать русский язык и развивать разнообразные навыки владения языком. Однако, необходимо учитывать возможные ограничения доступа к технологиям и контролировать их использование для достижения наилучших результатов обучения.

На уроках необходимо использовать информационные технологии, что позволяет эффективно организовать групповую и самостоятельную работу на уроке, способствует совершенствованию практических навыков учащихся; позволяет индивидуализировать учебный процесс, повысить интерес к урокам русского языка и литературы, повысить познавательную активность учащихся, развивать творческий потенциал учащихся, совершенствовать урок.

Учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, качественные фотографии в рамках одной программы, где и как лучше использовать информационные технологии в обучении русскому языку? Во-первых, при изложении нового материала: визуализация знаний (демонстрационные энциклопедические программы, программы для создания презентаций, интерактивная доска).

Разнообразие заданий объясняется стремлением сделать урок запоминающимся, интересным, динамичным. Часто тема урока, языковой материал, требует поиска формы, максимально отвечающей содержанию, а также поставленным задачам и целям. Многие задания иллюстрированы рисунками, включение которых обусловлено психологическими особенностями детей данной возрастной категории, а также развлекательной формой многих заданий. Часто рисунок помогает решить поставленную перед учеником задачу. Такие виды работ повышают мотивацию учащихся к изучению правил, развивают внимание, скорость, умение работать в команде. Способствует индивидуальному обучению конкретных способностей ученика: внимание, память, мышление.

Учащихся интересует новизна проведения занятий через мультимедийные презентации. Во время таких занятий в классе создается атмосфера искреннего общения, в которой учащиеся пытаются выразить свои мысли своими словами, охотно выполняют задания, проявляют интерес к изучаемому материалу, а ученики теряют чувство страха. Учащиеся учатся самостоятельно работать с учебной, справочной и другой литературой по теме. Они будут заинтересованы в получении высоких результатов, будут готовы и мотивированы выполнять дополнительные задачи. Использование презентаций улучшает успеваемость учащихся. При выполнении практических действий проявляется самоконтроль.

С помощью презентации можно сделать учебные занятия особенно интересными. Портреты писателей, места, где они жили, постановка отдельных эпизодов из произведений, составление плана, использование словарных произведений делают занятие интересным.

Презентация может быть использована на любом этапе урока: в интерпретации, закреплении, повторении, контроле нового материала, проведении внеклассной работы и т.д. В результате ребенок становится более заинтересованным в учебе, неутомимым, творческим, настойчивым, трудолюбивым. Таким образом, работа, затраченная на управление познавательной деятельностью с помощью средств ИКТ, оправдывает себя во всех отношениях:

- повышает качество образования;
- продвигает общее развитие ребенка;
- помогает преодолевать трудности;
- приносит радость в жизнь ребенка;
- создает благоприятные условия для взаимопонимания и сотрудничества учителя и учащихся в учебно-воспитательном процессе.

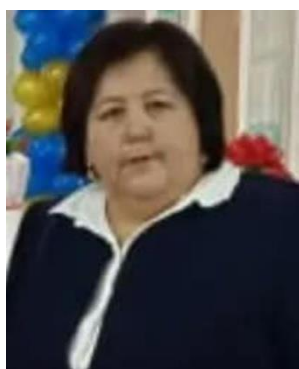
Интерактивное обучение-способ познания, реализуемый в форме совместной деятельности учащихся. Формирование у учащихся прочных знаний, умений, навыков – одна из главных задач на уроке. Ее решению способствуют возможности интерактивной доски, которая позволяет интегрировать инновационные и традиционные методы обучения учащихся.

Интерактивная доска-мощный инструмент, который своей новизной повышает интерес учащихся к занятиям. Например, теперь с учащимися можно работать индивидуально не только в классе, но и при подготовке домашнего задания.

Поэтому современная школьная доска должна быть интерактивной-к такому выводу приходит каждый, сталкивающийся с постоянно растущими требованиями к организации и информационному охвату образовательного процесса в школе. На практике интерактивные доски намного эффективнее традиционных досок или проекторов. Благодаря передаче материала в интерактивном режиме значительно улучшается коммуникативное общение с учащимися, что позволяет им быстрее и эффективнее передавать информацию. Соответственно повышается и качество образования.

Таким образом, ИКТ становятся неотъемлемой частью современного учебного процесса, способствуя повышению качества образования. Учитель должен уметь работать с новыми инструментами обучения, чтобы обеспечить одно из главных прав ученика – право на качественное образование. При этом необходимо твердо осознавать, что информационно-образовательные ресурсы не должны заменять педагогические технологии. Они призваны помочь нам оптимизировать наши расходы, сосредоточиться на личной и творческой работе. Необходимо научить детей видеть красоту слова, красоту окружающего мира.

**Қызылорда облысы, Жанақорған ауданы
«№194 орта мектебі» КММ
Тарих пәнінің мұғалімі
Бахрамова Айгүл Ташмахановна**

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСТЕМЕСІ

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі жаһандану процестеріне және әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялау қажеттілігіне байланысты жаңа сын-қатерлерге тап болуда. Даму қарқынын жеделдету-бұл білім беру саласындағы жағдайға әсер ететін қоғамдағы басты өзгеріс.

Тарихи білім беру жүйесі мектептегі білім берудің ең осал құрамдас бөлігі бола отырып, осы өзгерістерге тез бейімделуі керек. Жаңа мемлекеттік білім беру стандарттары жалпы білім беру мекемелеріндегі тарихи білім берудің басты міндетін – тұлғаның интеллектуалдық және адамгершілік дамуын, білім алушының сыни және шығармашылық ойлауын жетілдіруді, оның дүниетанымдық ұстанымдарын дербес, бәсекеге қабілетті, өмір бойы өз бетінше оқи алатын, жеке тұлғаның өзін – өзі жүзеге асыруына ұмтылатын, демократиялық қоғамның белсенді мүшесі, жауапты тұлға ретінде қалыптастыруға жағдай жасауды айқындады.

Бұл процестің өзегі функционалды сауаттылық болып табылады, өйткені бұл адамның сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау және оған мүмкіндігінше тез бейімделу мен жұмыс істеу қабілетін білдіреді. Жеке тұлғаның оқу, қарапайым қысқа мәтіндерді құрастыру және қарапайым арифметикалық әрекеттерді жүзеге асыру қабілеті ретіндегі сауаттылықтың қарапайым тұжырымдамасынан айырмашылығы, функционалдық сауаттылық-бұл қоғамның негізгі салаларымен өзара әрекеттесу кезінде адамның қалыпты өмірін анықтайтын білімнің, дағдылардың негізгі деңгейі. Функционалды

сауатты түлекті қалыптастыру мәселесі бүгінгі күні маңызды болып табылады, ол осы тақырыптың өзектілігін анықтайды.

Функционалды сауатты адам - бұл тәуелсіз, білімге ұмтылатын және тануды білетін, адамдар арасында өмір сүруді білетін адам. Функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері:

- ақпаратты, ережелерді, принциптерді білу;
- өмірдің әртүрлі салаларында стандартты мәселелерді шешудің танымдық негізін құрайтын жалпы ұғымдар мен дағдыларды игеру;
- өзгеретін әлемге бейімделу қабілеті;
- қақтығыстарды шешу, ақпаратпен жұмыс істеу;
- іскерлік хат алмасу;
- өмірдегі жеке қауіпсіздік ережелерін қолдану;
- қазіргі әлемнің құндылықтары мен нормаларын басшылыққа алуға дайын болу;
- өмірдегі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өмір ерекшеліктерін қабылдау;
- саналы таңдау негізінде білім деңгейін арттыру.

Тарих сабақтарында қалыптасатын функционалдық сауаттылықтың бірнеше негізгі түрлерін ажыратуға болады:

1) сөйлеу қызметінің барлық түрлерін еркін меңгеруді көздейтін коммуникативтік сауаттылық; ауызша және жазбаша сөйлеуді барабар түсіну қабілеті; өз ойларын ауызша және жазбаша сөйлеуде өз бетінше білдіру;

2) ақпараттық сауаттылық - оқулықтарда және анықтамалық әдебиеттерде ақпарат іздеуді жүзеге асыру, ғаламтордан ақпарат алу, ақпаратты өңдеу және жүйелеу және оны әртүрлі тәсілдермен ұсыну қабілеті;

3) белсенділік сауаттылығы - бұл ұйымдастырушылық қабілеттер мен дағдылардың көрінісі, атап айтқанда, іс-әрекеттің мақсатын ауызша тұжырымдау, оны жоспарлау және қажет болған жағдайда өзгерту, осы өзгерістерді ауызша дәлелдеу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау;

4) оқу сауаттылығы-ақпараттық сауаттылық элементтерінің бірі ретінде ерекшеленеді. Тарих сабақтарында оқу сауаттылығының қалыптасуы оқу әдебиетінің мәтінімен жұмыс арқылы жүреді. Оқулықтың әр абзацы немесе бөлімі оқушы үшін жаңа мәтін болып табылады. Ол функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін мүмкіндіктер жасайды. Оқу мәтінінде саналы оқудың мотивациясын қалыптастыру үшін бәрі бар. Мәтінді зерттегенге дейін айтылған тапсырмалар оқушыдан бұрын зерттелген материалды түсінуді және оны сөйлеу әрекетінде қайталауды талап етеді. Оқылымды түсінуге арналған тапсырма параграфтың мәтінінде де, одан кейін де орналастырылады.

Тарих сабақтарында тарихи сауаттылықты игеру процесі келесідей жүреді: оқушылар зерттелетін кезеңнің уақыт шеңберін анықтайды, күндерді ғасырлармен байланыстырады, картада зерттелетін оқиғаның аумақтық кеңістігін көрсетеді, тұжырымдамалық ақпаратқа сипаттама береді, тұлғаның тарихтағы рөлін талдайды.

Тарихи және құқықтық құжаттарды зерделеу, оларды егжей - тегжейлі талдау ерекше орын алады, бұл оқушыларға мәселе бойынша өз пікірлерін айтуға мүмкіндік береді, оқушының ұлттық және әлемдік мәдениетке белсенді қосылуына ықпал етеді. Мектеп тарихының оқулықтарында белгілі бір орын тарихи тұлғалардың өмірбаянына арналған. Олардың қызметін талдау бойынша жадынамалармен жұмыс жасау оқушыға өз ойларын монологиялық сауатты түсіндіруге мүмкіндік береді.

Тарих сабақтары жазбаша сөйлеуді дамытуға мүмкіндік береді. Бұл ұсынылған иллюстрациялар бойынша эсселер, кестелер құрастыру. Осылайша, сабақтарда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін жағдайлар жасалады. Бұл танымдық ойындар, викториналар, сабақтар-пікірталастар. Олар ынтымақтастық дағдыларын, жеке жұмыс дағдыларын және өз көзқарастарын білдіре отырып, пікірталастарда сөйлеу қабілетін дамытады. Бұл тарих сабақтарының коммуникативті функциясын жүзеге асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді: сабақта да, сабақтан тыс уақытта да қарым-қатынас шеңберін кеңейту, ынтымақтастық ережелері мен нысандарымен таныстыру, серіктестерге құрметпен қарау, диалог жүргізу және командада жұмыс істеу қабілетін қалыптастыру.

Тарих адамгершілік-патриоттық, идеологиялық және мәдени бағыттағы пән екені ешкімге құпия емес. Сондықтан тарих мұғалімдерінің басты міндеттерінің бірі-сабақтарды мүмкіндігінше қызықты және мазмұнды құру. Фактілерге бай, эмоционалды түрде баяндалған мазмұнды сабақ оқушылардың шығармашылық тәжірибесін жинақтауға ықпал ететін белсенді, танымдық және шығармашылық іс-

әрекеттері арқылы оқушының жеке басының дамуы мен өзін - өзі жүзеге асыруына тамаша негіз береді. Бірақ бұл өте қиын мәселе. Шығармашылықты дамыту өте күрделі және қиын процесс. Мұғалім оқушылардың шығармашылық идеяларын қабылдай және көтермелей білуі, жасөспірімдерге қателесуге, сынға барабар көзқарасты тәрбиелеуге, ынталандыруға қабілетті болуы керек.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін тарих сабақтарында мен келесі технологияларды қолданамын:

1. Жадты дамытатын әдістер - "Кездейсоқ хронолет". Қағаз ұшақтарда (хронолеттерде) оқушыларға бұрыннан белгілі және бұрын қарастырылған күндер немесе оқиғалар жазылады. Мұғалім ұшырған ұшақ партаға қонады, ал оқушы оған ұшақпен келген сұраққа жауап беруі керек.

2. Ойлау икемділігін дамытудың әдісі - "Қатені табу". Оқушылар қателер бар мәтінді алады, қателерді табу керек.

3. Зейінді дамытуға қабылдау - "Дұрыс, жалған" ойыны. Оқушыларға 9 сұрақ беріледі. Сұрақтарға "дұрыс" немесе "жалған" жауап беру керек. Бұл әдісті жаңа материалды бекіту кезеңінде қолдануға болады.

4. Өзін-өзі ұйымдастыруды қабылдау. Оқушыларға келесі тақырып бойынша сабақ әзірлеуге және өткізуге немесе ерекше үй тапсырмасын ойлап табуға шақырылады.

Осылайша, тарих сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру білім беру сапасын арттырудың, сондай-ақ білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқушылардың көптеген құзыреттіліктерін игерудің негізгі аспектісі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Антропова М.С. Функциональная грамотность на уроках истории и обществознания// Высшая школа.2020. №10. С.34-38;
2. Грицкевич О.В. Основные пути формирования функциональной грамотности в старшей школе// Педагогические измерения.2021. №3. С.48-50;
3. Белькова, А.Е. Методические способы формирования читательского интереса: сборник научных статей / А.Е. Белькова, П.А. Чубак // Молодой ученый, 2016. – 1842 с.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№17 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Алдонгарова Қарылғаш**

ЗАМАНАУИ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ МҰҒАЛІМІНІҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Бұл мақала заманға сай ағылшын тілі пәнінің мұғалімінің рөлін талқылайды. Бүгінгі күні ағылшын тілі тек халықаралық қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар білім, ғылым және мәдениет салаларында да маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер оқушыларды тілдік дағдылармен қамтамасыз етіп, олардың жеке және кәсіби дамуына ықпал етеді. Заман талабына сай білім беру әдістері, инновациялық

технологиялар мен шығармашылық тәсілдер арқылы ағылшын тілі мұғалімдері оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың тілдік қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Кіріспе

Ағылшын тілі – бүгінгі әлемнің кілті. Ол шекараларды бұзып, мәдениеттерді байланыстырады. Алайда, бұл тілдің тереңдігін түсіну және оны меңгеру үшін маман, яғни ағылшын тілі пәнінің мұғалімі қажет. Мұғалім – тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың рухани жетекшісі, шабыттандырушысы. Заман талабына сай, ағылшын тілі пәнінің мұғалімі оқушыларды тіл үйренуге ынталандырып, өздерінің жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға көмектеседі.

Негізгі бөлім

1. Мұғалімнің рөлі

Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі – білім беру процесінің орталығы. Ол білім беру бағдарламаларын жүзеге асырып, оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Мұғалімнің басты міндеті – оқушылардың тілге деген қызығушылығын ояту, олардың шығармашылық қабілеттерін ашу, сонымен қатар, тілдің мәдени аспектілерін түсіндіру.

2. Инновациялық әдістер

Заманға сай білім беру әдістері мен технологияларын қолдану – ағылшын тілі пәнінің мұғалімінің маңызды міндеттерінің бірі. Заманауи білім беру платформалары, интерактивті сабақтар, мультимедиялық материалдар – мұның бәрі оқушылардың қызығушылығын арттырып, сабақтың тиімділігін жоғарылатады. Мұғалімдер оқушыларды тіл үйренуге ынталандырып, олардың креативті ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі.

3. Кәсіби даму

Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі үнемі кәсіби дамуға ұмтылуы қажет. Жаңа әдістемелер мен технологияларды меңгеру, семинарлар мен тренингтерге қатысу – мұғалімнің білімін жетілдірудің маңызды аспектілері. Бұл оларға оқушылармен тиімді жұмыс істеуге, жаңа тәсілдерді енгізуге мүмкіндік береді.

4. Оқушы мен мұғалім арасындағы байланыс

Мұғалім мен оқушы арасындағы сенімді қарым-қатынас – оқыту процесінің табысты болуының кілті. Мұғалімдер оқушылардың пікірлерін тыңдап, олардың тілдік қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес сабақтарды ұйымдастыруы керек. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалімдер әрбір оқушының дамуына ықпал ете алады.

Қорытынды

Заманға сай ағылшын тілі пәнінің мұғалімі – білім берудің маңызды тұлғасы. Ол оқушыларды тек тілдік дағдылармен қамтамасыз етпей, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына да әсер етеді. Инновациялық әдістер мен технологияларды қолдана отырып, мұғалімдер оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бүгінгі күні ағылшын тілі пәнінің мұғалімі – тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар, оқушылардың өмірлік жолдарын ашатын, оларға шабыт беретін тұлға.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
2. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Longman.
3. Scrivener, J. (2010). Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. Macmillan Education.
4. Nunan, D. (2003). Practical English Language Teaching. McGraw-Hill.
5. Richards, J. C., & Renandya, W. A. (2002). Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice. Camb

ЖАҢАДАНУ ДӘУІРІНДЕ БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕ ҚОЙЫЛАТЫН ЗАМАНАУИ ТАЛАПТАР

Біздің заманымыздың басты ерекшеліктерінің бірі-өскелең ұрпақ үйренуі керек ақпараттың орасан зор және үздіксіз өсіп келе жатқан көлемі. Сондықтан, бала ересек өмірге дайындалып, ақпарат ағынынан белгілі бір мәселені шешуге сәйкес келетін ең маңызды ақпаратты таңдауға үйренуі керек. Ол алынған ақпараттың дұрыстығын түсініп, оны өз мақсаттарына жету үшін қолдана білуі керек. Бұл белгілі бір қызмет түрін орындау үшін қажетті белгілі бір құзыреттерге ие болу қажеттілігін білдіреді. Сондықтан білім беру жүйесінің басты міндеті балаларды оқуға үйрету болып табылады.

Заман талабына сай сабақ – оқушылардың ой-өрісін кеңейту ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған болуы керек. Заманауи сабақты тек белгілі бір пән шеңберінде өткізу мүмкін емес, сондықтан оқытушы оқу сабақтары кезінде пәнаралық байланыстарды орнатуы қажет. Осы міндеттердің барлығын шешу оқу процесінде жүйелік-белсенділік тәсілін барынша қамтамасыз етеді.

Жүйелік-белсенділік тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде оқушылар мен мұғалімдердің бірлескен іс-әрекетін. Сабақтың мақсаты оқушының жеке мақсаты болатындай етіп құруды, оқушының өзі әр түрлі құралдарды қолдана отырып, өз іс-әрекетін жоспарлауды және сабақтың нәтижесі оқушының өзі үшін маңызды болатындай етіп құруды білдіреді. Жүйелік-белсенділік тәсілі әмбебап оқу іс-әрекеттері (жеке, реттеуші, танымдық, коммуникативті) негізінде баланың жеке басының дамуына, жеке, пәндік және мета-пәндік нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Биология сабағында оқушыны белсенді танымдық ұжымдық қызметке қосу үшін:

- зерттелетін материалды оқушылардың күнделікті өмірімен және қызығушылықтарымен байланыстыру;
- оқу жұмысының барлық түрлері мен әдістерін, ең алдымен, өзіндік жұмыстың барлық түрлерін, диалогтық және жобалық-зерттеу әдістерін қолдана отырып сабақты жоспарлау;
- оқушылардың өткен тәжірибесін талқылауға тарту;
- оқушылардың жетістіктерін тек бағамен ғана емес, сонымен қатар мазмұнды сипаттамасымен де бағалау керек. Заманауи сабақта оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыруды, мета-пәндік нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқыту технологиялары маңызды. Олардың саны өте көп:
- тұлғаға бағытталған оқыту технологиялары;
- сараланған оқыту технологиясы;
- мәселелік оқыту технологиясы;
- диалогтық оқыту технологиясы;
- рефлексивті оқыту технологиясы;
- ынтымақтастық педагогикасы;
- жобалау технологиялары;
- ойын технологиялары;
- АКТ технологиялары;
- кейс-технологиялар және басқалар.

Оқу сабақтарын ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдану қажет: семинарлар, зертханалық жұмыстар, мәселелерді шешуге арналған семинарлар, экскурсиялар, конференциялар, пікірталастар, әңгімелер, "керісінше-сабақ" (оқытушының рөлін білім алушылар орындайды), сабақтар-жарыстар және т. б. Заманауи биология сабағы мемлекеттік білім беру стандартын іске асыру аясында келесі талаптарға сай болуы керек:

- жақсы жабдықталған кабинетте ұйымдастырылған сабақ жақсы басталуы және жақсы аяқталуы керек;

- мұғалім өз іс-әрекетін және оқушылардың іс-әрекетін жоспарлауы керек, сабақтың тақырыбын, мақсатын, міндеттерін нақты тұжырымдауы керек;

- мұғалім оқушыларды сабақтың мақсаттары мен міндеттерін өз бетінше анықтауға жетелеуі керек.

Заманауи биология сабағы мәселелік және дамытушылық сипатта болуы керек. Осы таңда мұғалім:

- өзі оқушылармен ынтымақтастықты көздейді және оқушыларды топтық жұмыс түрлерін, жұпта, микротоптарда жұмыс істей отырып, мұғаліммен және сыныптастарымен ынтымақтастыққа бағыттай алады;

- мәселелік және іздестіру жағдайларын ұйымдастырады, оқушылардың қызметін жандандырады;

- қолайлы психологиялық микроклимат жасайды, ұжымдық қызметтің әртүрлі формалары арқылы гиподинамияның алдын алады, оқушылардың эмоционалды әл-ауқатына ықпал етеді;

- оқушылардың мүмкіндіктер деңгейін, сынып профилін, балалардың ұмтылысы мен көңіл-күйін, олардың жас ерекшеліктерін ескереді;

- кері байланысты жоспарлайды және оқушылардың рефлексиясын қамтамасыз етеді.

Заманауи биология сабағын қалыптастыру кезінде когнитивті мотивацияны белсендіру технологияларын қолдану міндетті түрде баланың мотивациялық сферасының күрделі құрылымын ескеруі керек. Танымдық белсенділікті арттыру үшін биология сабағында қолдануға арналған ойындарды жіктеуге болады:

- рөлдік ойындар;

- ойын-жарыстар;

- имитациялық – модельдеу ойындары;

- пікірталас ойындары.

Рөлдік ойындар оқушыға өзін басқа рөлде сезінуге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың әртүрлі медициналық практикадағы дәрігерлердің, зертханашылардың, сарапшылардың, оқытушылардың, зерттеуші ғалымдардың және т.б. рөлдерінде болып, ойынға тек интеллектуалды ғана емес, сонымен қатар эмоционалды түрде де тартылуға, ойынға толығымен араласуға мүмкіндік береді.

Жарыс ойындарында оқушы-ойыншылардың іс-әрекеттері ережелермен шектеліп, жеңіске, жүлде алуға бағытталады. Көбінесе сынып командаларға бөлінеді, бірақ өткізудің жеке формалары да бар. Оқушыларға белгілі бір тапсырма беріледі, оны шектеулі уақыт ішінде және нақты ережелер шеңберінде орындау керек.

Модельдеу ойындары. Бұл сабақтарда оқушылардың қолда бар білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік беріледі. Ойын жеке немесе топтық болуы мүмкін. Олар бірнеше тақырыптан кейін бекіту кезеңінде жақсы қолданылады.

Пікірталас ойындары. Бұл ойын тақырыптың мәселесін, қарама-қарсы идеялардың болуын және олардың түбегейлі айырмашылығын көрсетудің ең жақсы нұсқасы болып табылады. Бұл ойынның артықшылығы-бұл әр түрлі деңгейдегі балаларға ойынға белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Оқытудың ең белсенді түрлерінің бірі-оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін көрсететін семинар. Ғылыми материалды талдау, жүйелеу және жалпылау арқылы мектеп оқушылары мәселені шешуге терең еніп, қарама - қайшы ақпаратты қарастырып, өз гипотезаларын түсіндіріп береді. Оқытудың барлық әдістері, әдістемелері мен формалары оқушыларды өз бетінше білім алуға бағытталған белсенді танымдық қызметпен қамтамасыз ете алады. Тәуелсіз танымдық іс-әрекет белсенді түрде қабылданады, қайта қарастырылады, сабақта алған білімдерін тереңдетеді және кеңейтеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Лукьянова М.И. Формирование учебной деятельности школьников: проектирование и анализ современного урока [Текст]: Учебно-методическое пособие / М.И. Лукьянова. – Ульяновск: Центр ОСИ, 2015. – 120 с.;

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ТҮРҒЫСЫНАН ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Цифрлық ғасырда функционалдық сауаттылық компьютерлік сауаттылықпен қатар дамып келеді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың өзектілігі қоғамның белгілі, әлеуметтік маңызды жетістіктерге қабілетті, нәтиже үшін жұмыс істей алатын функционалдық сауатты адамдарға деген қажеттілігімен түсіндіріледі. Әлемдік білім беру кеңістігіне табысты ену көрсеткіштерінің бірі – функционалдық сауаттылықты қалыптастыру басым міндеттердің бірі ретінде белгіленген білім берудің халықаралық стандарттарын енгізу.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру серпінді және шығармашыл, жауапты және бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастырудың шарты болып табылады.

Сонымен, білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында информатиканың оқу пәні ретіндегі рөлі артып, адамдар үшін өмірлік маңызды міндеттер мен мәселелерді шешудің тиімді жолдары мен тәсілдерін әзірлеуді қамтамасыз етеді. Бұл процестің өзегі функционалдық сауаттылық болып табылады, өйткені функционалдық сауаттылық «қолданбалы білім негізінде адамның өмір мен қызметтің әртүрлі салаларындағы стандартты өмірлік міндеттерді шешу қабілеті» болып табылады. Сондықтан жалпы білім беретін мектептерде информатиканы оқыту міндеттерінің бірі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталуы керек.

Мектепте информатиканы оқытудың негізгі мақсаты информатика саласында жалпы сауаттылық деңгейіне жету болуы керек. Бұл сауаттылық білім беру нәтижесінің математикалық сауаттылық, оқу сауаттылығы, жаратылыстану сауаттылығы, тарихи сауаттылық және т.б. сияқты құрамдас бөліктеріне сәйкес болуы керек. Қазіргі кезеңде бұл ұғым ақпараттық және компьютерлік сауаттылықты қамтитын бірқатар компоненттермен толықтырылуда. Мектеп информатикасындағы компьютерлік сауаттылық – бұл компьютерді қолдану (технологияның белгілі бір деңгейінде) және оның құрылымы мен жұмыс істеу принциптерін архитектуралық деңгейде білу.

Басқаша айтқанда, компьютерлік сауаттылыққа мыналар кіреді:

- компьютерлердің жұмыс істеу принциптері мен мүмкіндіктерін білу және оларды тікелей өз қызметінде енгізу мүмкіндігі;
- дайын бағдарламалық құралдарды өзінің оқу іс-әрекетінде (мәтіндік редактор, графикалық редактор, электрондық кестелер және т.б.) пайдалана білу;
- компьютердің көмегімен әртүрлі ақпаратты іздеу, жинақтау және өңдеу мүмкіндігі (кестелер, суреттер, диаграммалар, сызбалар және т.б.);
- әртүрлі көздерден ақпаратты табу және алу, практикалық есептерді шешу үшін оны жүйелеу.

Информатика сабағында функционалдық сауаттылықты тиімді қалыптастыру үшін нақты жағдайларға негізделген оқытудың белсенді әдістерін қолдану қажет. Кейс технологиясы осындай әдістердің тамаша мысалы болып табылады.

Кейс технологиясының мәні мынада: білім алушыларға нақты ұйым қызметінде кездесетін немесе нақты жағдай ретінде модельденетін белгілі бір істің сипаттамасы беріледі. Оқушылар сабақтың қарсаңында немесе сабақтың басында мәселемен танысып, оны шешу жолдарын ойластыруы керек. Топта бұл жағдайды тәжірибеден ұжымдық талқылау жүргізіледі.

Кейс технологиясы – талдау әдістері болып табылатын оқыту технологияларының жалпы атауы. Кейс технологияларына мыналар жатады: ситуациялық талдау әдісі, жағдаяттық тапсырмалар мен жаттығулар, нақты жағдайларды талдау (кейс-стади), инцидент әдісі, оқиға әдісі, ситуациялық рөлдік ойындар әдісі, іскерлік корреспонденцияларды талдау әдісі, ойын дизайны және талқылау әдісі.

Кейс дегеніміз не? Кейс – білім алушылардың өндірістік есептерді шешу алгоритмдерін өз бетінше құрастыру дағдыларын қалыптастыратын өндірістік жағдайлар негізінде жасалған әдістемелік материалдардың толық жиынтығы. Кейс бір ғана ақпарат жиынтығы деп айта аламыз. Әдетте іс үш бөліктен тұрады: істі талдауға қажетті тірек ақпарат, нақты жағдайды сипаттау және жағдайды тағайындау. Кейс қағазда, электронды түрде немесе бейне құжаттама түрінде ұсынылуы мүмкін.

Ақпараттық технологияларды зерттеуде кейстерді пайдалану объектіні зерттеуді ұйымдастыруға, мәліметтермен жұмыс істеуге, оларды түсінуге, құруға, талдауға және өңдеуге, сонымен қатар құрылымдалмаған ақпаратпен жұмыс істеуге, оны іздеуге, тексеру, ресімдеу, өңдеу және сақтауға мүмкіндік береді. Тыңдаушылар практикалық қызмет барысында олармен айналысуға тура келетін ақпараттық технологиялар саласындағы әрекеттер мен процедураларды орындау үшін қажетті дағдыларды тез дамытады.

Кейс-стади әдісі – нақты жағдайларға негізделген белсенді оқыту әдісі. Кейстердің артықшылығы – оқушыларды дайындауда айтарлықтай маңызды болып көрінетін теория мен практиканы оңтайлы біріктіру мүмкіндігі. Информатика мен ақпараттық технологияны оқыту процесінде кейс зерттеу объектісі ретінде және тиімді оқыту құралы ретінде әрекет етеді.

Информатика пәнінің бір бөлігі ретінде кейс технологияларды «Ақпаратты бейнелеу формалары», «Графикалық ақпаратты өңдеу», «Мәтіндік ақпаратты өңдеу», «Модельдеу және формализация», «Компьютер құрылғысы», «Коммуникациялық технологиялар» және т.б. сабақтарын өткенде қолдана аламыз. Мысалы, «Компьютерді жобалау принциптері» сабағын жүргізе отырып, кейс әдісі арқылы ситуациялық рөлдік ойынды қолдануға болады.

Сыныптағы барлық балаларды кездейсоқ немесе ерекше түрде топтарға бөлеміз. Барлық топтардың мүшелері фирма қызметкерлері болып табылады. Барлық топтар жүйелік блокты құрамдас бөліктер бойынша құрастыру, ұсынылған материалды құрылымдау және деректерді кесте түрінде ұсыну тапсырмалары бар жағдайларды алады. Сабаққа кейс қағаз түрінде ұсынылды. Онда жағдайдың сипаттамасы, кейс сұрақтары, салыстырмалы кесте және жұмысты толтыру нұсқаулары бейнеленген. Әрі қарайғы жұмыс үш кезеңнен тұрады:

1-кезең. Бастапқы талқылау. Оқушылар мұғалімнің жетекшілігімен тапсырманы және іс материалдарын талқылайды. Мұғалім оқушылардың назарын инженер-қызмет көрсетуші мамандығы туралы материалдарға аударады. Оларға ағымдағы жағдайды бағалауға көмектеседі.

2-кезең. Практикалық жұмыс. Оқушылар тапсырмаларды орындайды. Олар инженерлер сияқты компьютерге арналған құрылғыларды талдайды және тандайды. Қолданбаны пайдалана отырып, оқушылар тапсырма талаптарына сәйкес келетін әрбір компьютер құрылғысы үшін салыстыру кестесін толтырады.

3-кезең. Жалпы талқылау. Оқушылар алынған шешімдерді және дайындалған құжаттар пакетін ұсынады. Барлық оқушылар мұғалімнің жетекшілігімен есептерді шешу нұсқаларын талқылайды және бағалайды.

Оқушылардың көпшілігі бұл сабаққа ұнамды көзқарас танытты. Олар алған білімдері мен дағдылары өмірде кездесетін нақты мәселелерді шешуге пайдалы болатынына риза болды. Көптеген адамдар инженер мамандығы туралы нақты түсінікке ие болмады және ол туралы жаңа нәрсе білді. Балаларға кәсіби маманның рөлін сынап көру және қиын тапсырманы өз бетінше орындау қызықты болды. Сабақтың мақсаттары орындалды.

Қорыта келгенде, ақпараттық мәдениеттің жоғары деңгейі оқушылардың функционалдық сауаттылығының табысты дамуына әсер ететіні сөзсіз. Өз кезегінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қоғамда тиімді қызмет ету, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі жүзеге асыру қабілетін білдіреді.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Казыбек бек бекетіндегі орта мектебі" КММ
Алғашқы әскери және технологиялық дайындық пән мұғалімі
Байтугулов Жанат Амиржанович

БАСТАПҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚ ПӘНІНІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Балаларды тәрбиелеу саласындағы басым міндет дәстүрлі рухани құндылықтарды бөлісетін, өзекті білімі мен дағдылары бар, қазіргі қоғам жағдайында өз әлеуетін іске асыруға қабілетті, Отанды бейбіт түрде құруға және қорғауға дайын жоғары адамгершілік тұлғаны дамыту болып табылады.

Балаларды тәрбиелеу Қазақстанның мәдени даму процесінде қалыптасқан адамгершілік, әділдік, ар-намыс, ерік-жігер, жеке қадір-қасиет, жақсылыққа деген сенім және өзіне, өз отбасына және өз Отанына деген адамгершілік борышын орындауға ұмтылу сияқты рухани-адамгершілік құндылықтар жүйесіне сүйенеді.

Әскери-патриоттық тәрбие дегеніміз не? Бұл оқушылардың бойында жоғары адамгершілік қағидаттарын қалыптастыру, мінез-құлық нормаларын әзірлеу, Қарулы Күштер қатарында мінсіз қызмет атқаруға, Отанды қарулы қорғау бойынша қасиетті борышын орындауға тиісті еңбек, физикалық және әскери-кәсіби дайындығын қалыптастыру мақсатында оқушының санасына, сезіміне, ерік-жігеріне, психикасына және физикалық дамуына педагогикалық ықпал етудің ұйымдастырылған және үздіксіз процесі. Оқушылардың әскери-патриоттық тәрбиесіне моральдық-саяси тәрбие, дене шынықтыру, әскери-техникалық және бастапқы әскери дайындық (АӨД) кіреді.

Әскери-патриоттық тәрбие оқушылардың бойында жоғары моральдық - психологиялық, адамгершілік, жауынгерлік және физикалық қасиеттерді мақсатты қалыптастырудың маңызды жақтарының бірі, оқушылардың әскери-техникалық дағдылар мен білімді, болашақ Отан қорғаушы үшін қажетті медициналық білім негіздерін меңгеру процесі.

Моральдық - психологиялық, әскери-техникалық және дене шынықтыру дайындығының бірлігін қамтамасыз ету-бұл:

1. Күнделікті қызметте педагогикалық ұжымның барлық мүшелерін әскери-патриоттық жұмысқа белсенді қосу.
2. Оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру мүддесінде пәнаралық байланыстар орнату және қолдау.
3. Оқу, сыныптан тыс, әскери-патриоттық және қорғаныс-бұқаралық жұмыстардың дәйектілігін қамтамасыз ету.

Әскери-патриоттық тәрбиенің жалпы мақсаты ретінде келесі қасиеттерге ие заманауи Отан қорғаушының идеалы болып табылады:

1. Моральдық-адамгершілік қасиеттер: елдің тағдыры үшін жауапкершілік, оны қорғауға дайындық, белсенді өмірлік ұстаным, әскери борышқа адалдық, агрессияның барлық түрлеріне деген жеккөрушілік және басқалар.
2. Психологиялық қасиеттер: жақсы есте сақтау, тапқырлық, зейін, тапқырлық, тапқырлық, жауапкершілік және тапсырылған іске шығармашылық көзқарас, жоғары тәртіп, бастамашылық және т. б.

3. Жауынгерлік қасиеттер: әскери істі жақсы білу, жауынгерлік тапсырмаларды орындау тәсілдерін меңгеру.

4. Физикалық қасиеттер: күш, жылдамдық, ептілік, төзімділік және т. б.

Әскери істің негіздерін зерделеу процесінде бастапқы әскери даярлықты ұйымдастырушы - оқытушы жастарды тәрбиелеу мен оқытудың басты міндеттерінің бірі - білім алып жатқан жастардың азаматтық дүниетанымын, Қазақстан Республикасының егемендігін қорғау қажеттілігіне сенімділігін, әскери қызметке жауапты көзқарасқа саналы дайындығын қалыптастыруды шешеді. Әрбір сабақта оқитын жастардың әскери анттың рөлі мен маңызын түсінуіне қол жеткізу, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштеріне, олардың салт — дәстүрлеріне, әскер түрлері мен тектеріндегі қызмет ерекшеліктеріне, әскери мамандыққа деген салауатты қызығушылығын дамыту, жастардың әскери білім алуға деген ұмтылысын ынталандыру, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жарғылары заңдар жиынтығы екенін түсіндіру қажет, Қарулы Күштердің өмірі мен өмірін реттейтін және жарғылардың талаптарын орындау әрбір әскери қызметшінің міндеті болып табылады.

Тактикалық дайындық-оқытудың негізгі тарауларының бірі. Ол бастапқы әскери дайындықтың оқу материалының мазмұнын жан-жақты зерттеуді қамтамасыз етеді. Тактикалық дайындық сабақтарының тақырыптары жалпы әскери ұрыстың негіздерін зерттеуге, жаудың тірі күші мен жауынгерлік машиналарын жою үшін қару-жарақ пен граната қолдану дағдыларын игеруге бағытталған.

Жастарды әскери қызметке даярлау бойынша мектеп жұмысының жүйесінде алғашқы әскери дайындық ерекше орын алады және негізгі әдістерді қолдана отырып, оқушыларды өз пәнімен баурап алуға тырысу қажет: сендіру әдісі, мысал әдісі, жаттығу әдісі, ынталандыру әдісі. Алғашқы әскери дайындық бойынша оқу процесінің негізгі формасы, әрине, сабақ болып қала береді. Сабақтан тыс уақытта қосымша сабақтарға болашақ түлектердің білімін, дағдыларын тереңдетуге және жетілдіруге көмектеседі.

Оқу процесі, оқушылардың жеке психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық, өзара түсіністік, сенім жағдайында оқыту сапасын арттыру критерийлеріне негізделген болуы шарт.

Оқушылар сабаққа дайын және ұқыпты киініп келуге міндетті. Алғашқы әскери дайындықты ұйымдастырушы-оқытушы сабақ басталғанға дейін взводтың немесе оқу тобының жеке құрамына киім нысанын жеткізуі тиіс.

Жалпы білім беретін мектептерде АӘД оқу-материалдық базасы құрылады және үнемі жетілдіріліп отырады, оған мыналар кіреді:

- алғашқы әскери даярлықтың оқу кабинеті (сыныбы);
- саптық дайындық бойынша сабақтарға арналған алаң;
- күндізгі міндеттерді практикалық зерттеуге арналған орын
- тактикалық дайындық сабақтарына арналған оқу қалашығы және
- ату әдістері мен ережелерін зерттеу (ату тирі);
- - оқу-көрнекі құралдар және оқытудың техникалық құралдары.

Қоғамдағы өз орнын сезінбей, Отанға деген сүйіспеншілікті қабылдамайынша тұтас, өнегелі тұлға болуы мүмкін емес деген қорытынды жасауға болады. Ұлы тарихи өткенге мақтаныш, өз елінің әлемдегі маңыздылығын жаңғыртуға және арттыруға ұмтылу, өз Отанын қорғауға дайын болу - бұл Қазақстан Республикасының әрбір азаматының бойына сіңірілуі керек қасиеттер. Патриотизм абстрактілі сезім емес, ол нақты іс-әрекет, қоғамның толыққанды мүшесі болуға ұмтылу, басқа ұлттар мен мәдениеттерге төзімділік, діни төзімділік.

Сонымен қатар, оқу бағдарламаларының, оқулықтар мен оқу құралдарының мазмұнында педагогикалық инновацияларсыз қазіргі уақытта оқушыларды патриотизмге тәрбиелеу мүмкін емес. Күрделі, белгісіз қоғамдық-саяси жағдайда рухани вакуумның болуына жол беруге болмайды, сондықтан қоғамдық сана дағдарысын еңсеру үшін оқулықтардың тәрбиелік әлеуетіне көбірек көңіл бөлу қажет. Олардың мазмұны патриоттық, азаматтық сезімін, ұлттық сана сезімін, Қазақстан Республикасы халықтарының тарихи және мәдени мұрасын құрметтеуге тәрбиелеуге бағытталуы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Закон РК «Об образовании» от 27.07.2020 года// adilet.zan.kz;
2. Арсланалиев А.К. //Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2014. – № 2.;

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ФИЗИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ БАСКЕТБОЛ ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Дене шынықтыру кез-келген оқушыны оқытуда маңызды фактор болып табылады, өйткені ол әр адамның, әсіресе баланың физикалық және психикалық дамуына айтарлықтай әсер етеді. Дене жаттығулары жүйке жүйесінің және жалпы оқушының шаршауын азайтуға көмектеседі, оның өнімділігін, иммунитетін және ақпаратты қабылдау қабілетін арттырады, моральдық және рухани дамуға ықпал етеді. Физикалық белсенділік әр оқушының мықты физикалық денсаулығын қалыптастыруда, әртүрлі моториканы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, сонымен қатар жалпы эмоционалды фонды нығайтуға көмектеседі, психологиялық разряд береді және жай ғана рахат әкеледі. Қазіргі заманғы оқу процесі оқушылардан зейінді шоғырландыру және бөлу, жедел жады мен ойлауды дамыту, ақпаратты өңдеу жылдамдығы, ерікті қасиеттерді дамыту, еңбексүйгіштік, төзімділік дағдыларын талап етеді және көптеген адамдар спорттық ойынды жастар арасында өте танымал қазіргі өмірдің үлгісі ретінде қарастырады.

Дене тәрбиесі сабағында оқушылар денені шынықтырып, денсаулықтарын нығайтады және жан жақты дамытады. Дұрыс таңдалған жаттығу жүйесі көптеген созылмалы аурулардың жақсы алдын-алу болып табылады және тірек-қимыл аппаратының көптеген мәселелерін шешуге көмектеседі. Ойын оқушыларды жылдамдыққа, төзімділікке ептілікке тәрбиелейді. Сондай спорт ойындарының бір түрі баскетбол ойыны. Баскетбол-бұл адамның әртүрлі моторикасын дамытатын спорт түрі.

Баскетбол ойнау барысында моторлық (физикалық) қабілеттер дамиды:

- жылдамдық;
- жылдамдық күші (серпіліс, доппен және допсыз секіру, лақтыру және Пас беру және т. б.);
- төзімділік (доппен және допсыз жаттығуларды әр түрлі, көбінесе жоғары жылдамдықпен ұзақ орындау).

Баскетболға негізделген жаттығулар жүйесі орта мектеп оқушысының денесіндегі психикалық процестердің дамуына көпжақты әсер етеді. Олар қабылдауды, зейінді, есте сақтауды жақсартады, қиял мен ойлауды дамытады, бұл ережелерді сапалы қабылдау мен орындаудың негізі болып табылады, жаттығулардың өзі де, ойын шарттары да, жеке ойыншының да, жалпы команданың да әрекеттерін үйлестіру.

Баскетбол бастапқыда қыс мезгілінде тек гимнастикамен айналысудан шаршаған оқушыларға арналған ойын ретінде ойластырылған, кейіннен ол XIX ғасырдағы АҚШ-тың спорт клубтарында, мектептерінде, университеттерінде кең таралған.

Баскетбол біздің қазіргі түсінігімізде қозғалыс белсенділігінің жоғары деңгейімен және үлкен физикалық белсенділікпен сипатталады. Ол көптеген қарсыластармен қоршалған серуендеуді, жүгіруді, тоқтауды, бұрылыстарды, секіруді, аулауды, лақтыруды және дриблингті біріктіреді. Бүгінгі таңда баскетбол-бұл ойын, спорт түрі ғана емес, сонымен қатар адамның физикалық дағдыларының белгілі бір қабатын дамытуға мүмкіндік беретін арнайы жаттығулар жүйесі.

Оқушылар үшін баскетбол-бұл мектептің оқу бағдарламасына енгізілген қызықты спорттық ойын ғана емес, сонымен қатар дене тәрбиесінің тиімді құралы. Баскетбол физикалық белсенділіктің максималды деңгейімен ерекше мобильді ойын ретінде балалардың денсаулығын нығайту, ептілік пен үйлестіруді, реакция жылдамдығын дамыту, сондай-ақ олардың мінезін қатайту, ұжымшылдық пен бәсекелестік рухын, жауапкершілікті тәрбиелеу мәселелерін шешеді.

Жеке, екі, үш, командаларда, ашық ойындарда және доп тапсырмаларында орындалатын арнайы таңдалған ойын жаттығулары, ең алдымен, үйлестіру қабілеттерін дамыту үшін шексіз мүмкіндіктер жасайды:

- кеңістіктегі бағдарлау;
- реакция жылдамдығы;
- қозғалыс әрекеттерін қайта құру;

- қозғалыстардың кеңістіктік, күштік және уақыттық параметрлерін саралау және бағалау дәлдігі;
- жеке қозғалыстарды тұтас комбинацияларға сәйкестендіру қабілеті.

Баскетболдың ерекшелігі-жағдайлардың лезде өзгеруі, күрделі қозғалыс белсенділігіне бағдарлану, әртүрлі әрекеттерді орындау, доппен және допсыз әртүрлі моторлық әрекеттерді орындау. Моториканы немесе дағдыларды дамыту-бұл кейбір қарапайым әрекеттерді автоматизмге жеткізуге мүмкіндік беретін ұзақ, күрделі және ауыр процесс. Баскетбол оқушылар мектеп оқушыларында дриблинг, допты командаласқа дәл беру, қарсыласын айналып өту, үш аймақтан (айыппұл, екі, үш ұпай) сақинаға соғу сияқты дағдыларды дамытады, олар әртүрлі ұпай санымен бағаланады. Алайда, бұл дағдылар ойын барысында өте дәл және тиімді болуы үшін мектеп оқушыларына жылдамдықты, күшті, ептілікті, төзімділікті дамытуға ықпал ететін дене шынықтырудың кем дегенде негізгі деңгейі болуы керек.

Дене шынықтырудың маңызды ерекшелігі-оны дайындықтың басқа түрлерінен, атап айтқанда арнайы моториканы игеруден бөлудегі қиындықтар. Күш, төзімділік, жылдамдық өздігінен көрінбейтіндіктен, олардың болуы тек белсенді әрекеттер аясында мүмкін болады. Осылайша, кез-келген моториканың өзегі физикалық қасиеттерден тұрады. Бұл қозғалыстардың тиімділігі олардың орындалуының дұрыстығына ғана емес, сонымен қатар физикалық қасиеттердің көріну дәрежесіне де байланысты. Сондықтан дене шынықтыру ойынның техникасы мен тактикасын меңгерумен тікелей байланысты және олардың оңтайлы жетістіктерін қамтамасыз етуге арналған.

Баскетбол ойнау дағдыларын игергісі келетін оқушылар үшін жалпы және арнайы дене шынықтыру әдістері әзірленіп, баскетбол секциялары ашылды.

Жалпы дене шынықтыру-бұл негізгі сипаттағы немесе жан-жақты физикалық дайындықтағы физикалық қасиеттерді дамытуға қажетті және алдағы күрделі арнайы дене шынықтыруға көшуге бағытталған жаттығулар жиынтығы. Жалпы дене шынықтыру, ең алдымен, мыналарды қамтиды:

- қатысушылардың жан-жақты физикалық дамуы;
- денсаулықты нығайту;
- функционалдылықты арттыру;
- спорттық жұмысқа қабілеттілікті сатып алу;
- негізгі физикалық қасиеттерді дамыту және т. б.

Арнайы дене шынықтыру-бұл ойын дағдыларын тікелей игеруге бағытталған дайындық (дриблинг, пас беру, допты себетке лақтыру және т.б.). Сонымен қатар, дене шынықтыру оңтайлы нәтижеге жету үшін қажетті құралдар спектріне ие. Атап айтқанда, бұл:

- аяқтың, қолдың және дененің бұлшық еттерінің күшін дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ететін күш және жылдамдық жаттығулары;
- төзімділікті дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық және жылдамдық);
- қозғалыс жылдамдығы мен жылдамдығын дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық баскетболдағы негізгі элемент болып табылады, сонымен қатар баскетболшының маңызды қасиеттерінің бірі болып табылады);
- ептілікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (ептілік-бұл тамаша үйлестіру, ойынның өзгеретін жағдайына сәйкес әрекеттерді бақылау);
- икемділікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жеке ойыншының қозғалыс амплитудасы неғұрлым көп болса, бүкіл команданың ойыны соғұрлым тиімді болады).

Осылайша, физикалық дағдылардың өзегі болып табылатын тиісті физикалық дайындықсыз моториканы дамыту мүмкін емес. Оқушылар үшін физикалық белсенділік форманы қолдаудың оңай әдісі емес, сонымен қатар эмоционалды разряд пен энергия зарядының құралы болып табылады. Сонымен қатар, баскетбол балаларда допты жылдам беру, қарсыласты айналып өту, допты себетке соғу және т.б. сияқты пайдалы моториканың барлық кешенін дамытады, сонымен қатар осы ойынға негізделген физикалық жаттығулар дене шынықтыруды сақтауға және жақсартуға ықпал етеді, оқушылардың денсаулығына оң әсер етеді.

**Ұлытау облысы білім басқармасының Жезқазған қаласы білім бөлімінің
«№8 гимназиясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Тарих пәні мұғалімі
Утеева Гаухар Нуржановна**

ТАРИХ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕРИАЛДЫ САПАЛЫ МЕҢГЕРУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ АКТ РӨЛІ

Қазіргі білім беру жүйесі мұғалім іс-әрекетіндегі басымдықтардың өзгеруіне, оқыту емес, оқушының өз бетінше шығармашылық ізденісіне жағдай жасауға әкелді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қазіргі мектептегі тарих сабағының қажетті құрамдас бөлігіне айналуға, ал қазіргі заман мұғалімі – өз жұмысында ақпараттық технологияларды пайдаланатын жоғары кәсіби мұғалім. АКТ-ны қолданатын сабақ көрнекі, түрлі-түсті, ақпаратты, интерактивті, мұғалім мен оқушының уақытын үнемдейді, оқушының өз бетінше жұмыс істеуіне, ал мұғалімнің оқушымен сараланған және жеке жұмыс істеуіне және оқу нәтижелерін жылдам бақылауға, бағалауға мүмкіндік береді.

Компьютерлік мәдениет – дидактикалық құралдармен жұмыс істеу мәдениетін, БАҚ-пен жұмыс істеу мәдениетін және диалог мәдениетін үйлесімді үйлестіретін мәдениет түрі. Компьютер – ақпарат көзі. Оның артықшылығы осыда жатыр. Бұл ақпараттың үнемі жаңартылып отыруында және жаңа мүмкіндіктердің пайда болуында (презентациялар, желілік ақпараттық жүйелер, Интернет, электрондық пошта, электронды оқулықтар, журналдар, ойындар).

АКТ-ны қолдану барысында тек үлгі бойынша ғана емес, өз бетінше әрекет ете алатын, мүмкіндігінше көп дереккөзден қажетті ақпаратты алатын, оны талдай алатын, гипотеза құрып, эксперимент жасап, ең бастысы өз ойын қорытындылай алатын тұлға қалыптасады. Оқушы тұлғасының дамуы, атап айтқанда оқушыларды ақпараттық қоғамда еркін және жайлы өмірге дайындау жүзеге асады:

- ойлаудың көрнекі-бейнелі, интуитивтік, шығармашылық түрлерін дамыту;
- коммуникативті дағдыларды дамыту;
- оңтайлы шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру;
- ақпараттық мәдениетті, ақпаратты өңдеу дағдыларын қалыптастыру.

АКТ білім беру процесінің барлық деңгейлеріне әсер етіп, мыналарды қамтамасыз етеді:

- АКТ енгізу арқылы білім берудің тиімділігі мен сапасын арттыру;
- танымдық іс-әрекетті белсендіруді тудыратын ынталандыру мотивтерін қамтамасыз ету;
- пәнаралық байланысты тереңдету.

Білім беруде АКТ-ны пайдалану ақпараттық қоғамды дамытудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Оқу процесінде АКТ-ны белсенді қолдану тәжірибе көрсеткендей:

- оқушылардың білім сапасын, тәрбие деңгейін арттыруға, балалардың жалпы және арнайы дамуына;
- оқытудың, тәрбиелеудің және дамудың тұрақты оң нәтижелеріне қол жеткізу үшін мұғалімдер мен балалардың күштері мен ресурстарын оңтайлы пайдалануға;
- оқу үдерісі нәтижелерінің тұрақтылығына қол жеткізуге;
- АКТ оқыту мен тәрбиелеудің жаңа формаларын, әдістерін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Сабақта ақпараттық технологияларды қолданудың келешегі өте алуан түрлі және шексіз. Өз миссиясын орындап, өткеннің еншісінде қалған көптеген технологиялар белгілі. АКТ технологиялары

мұндай технологияларға жатпайды, өйткені олар - болашақтың технологиясы. Олар өзгереді: кеңейеді, тереңдейді, жаңарады, бірақ мектептерде мәңгіге қалмақ. Қазіргі уақытта ақпараттық кеңістіктің кеңеюі әлеуметтік тапсырысқа сәйкес келетін қоғамдық дамудың негізгі тенденциясы болып табылады. Сондықтан білім берудегі жұмыстың тиімді әдістерін үнемі жаңартып, іздестіру қажет. АКТ қолдану осы талаптарға сай келеді.

АКТ арқылы тарих сабағында оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіру

Жоғары ақпараттық технологиялар әлемінде өмір сүріп жатқан қоғамның өзі ақпараттандыру процесіне барлығын тартады. Адамның қоғамда өз орнын алу қажеттілігі заманауи ақпараттық технологияларды тәжірибеде қолдану қажеттілігіне әкеледі. Сондықтан мен ақпараттандыру мүмкіндіктерін жоғары бағалаймын. Жаңа ұрпақтың білім беру ресурстары сан алуан әдістер мен технологияларды пайдалана отырып, тарихты сапалы жаңа деңгейде оқытуға мүмкіндік береді. Бұл, ең алдымен, мұғалімнің қолында үлкен көлемдегі иллюстрациялық материалға ие болу мүмкіндігі, ең бастысы, оған өте жылдам қол жеткізу, мектеп оқушыларына қажетті материалды қамтитын ресурстарды дайындау, оқушылардың белгілі бір материалды меңгеруін, мұғалімнің әдістемелік жаңалықтармен тікелей танысуын тексеру үшін тесттер құру мүмкіндігі.

Менің ойымша, оқу үрдісінде оқулықпен қатар бағдарламалар, оқу құралдары, мультимедиялық электронды оқулықтар жасалған оқу-әдістемелік кешендердің пайда болуы дер кезінде қолға алынған. Бұл оқулықтар мұғалім мен оқушыларға пәнді оқуға деген қызығушылығын арттырады. Осы мультимедиялық оқулықтарды сабақта пайдалану маған сыныппен жұмыс істеудің формалары мен әдістерін әртараптандыруға, оларды жұмыстың әртүрлі кезеңдерінде, сабақта пайдалануға мүмкіндік берді, өйткені олар бір уақытта оқулық, жұмыс дәптері, атлас, антология және оқу бейнефильмі бар анықтамалық қызметін атқара алады.

Белгілі бір кезеңнің мәдениетіне қатысты мәселелерді зерттегенде АКТ-ны көрнекі құрал ретінде де пайдалану өте маңызды. Оқулықтағы иллюстрациялар мәдениеттің негізгі жетістіктерін толық көрсетуге, сәулет ескерткіштерін немесе авторлардың картиналарын және т.б. көрсетуге жеткіліксіз екені анық. Дегенмен, тәжірибе көрсеткендей, ҰБТ немесе олимпиада тапсырмаларын орындаудағы ең үлкен қиындық мәдениетке қатысты сұрақтардан туындайды. Сонымен қатар, көптеген тарих оқулықтарында ақ және қара иллюстрациялар бар, бұл өз кезегінде материалды неғұрлым толық қабылдауға кедергі келтіреді. Ауылдан немесе ауданнан тыс жерлерге экскурсиялар ұйымдастыру мүмкіндігі әрдайым бола бермейді, ал ірі мұражайлардың қорлары бізге қолжетімді емес, сондықтан АКТ-ны пайдалана отырып, көрнекілік принципін жүзеге асыруда виртуалды экскурсиялар ұйымдастырудың әлеуеті зор.

Тарих сабағында барлық балаларға қызықты болуы үшін мен, әрине, сабақта АКТ қолданамын. Көп жағдайда бұл - когнитивті қызығушылықты оятуға және мәселелік жағдайларды тудыруға арналған көмекші құрал. Бұл оқушыларды белгілі бір материалды оқуға дағдыландырады және мұндай сабақ оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі формаларымен сипатталады.

Білімді қайталау, жүйелеу және жалпылау үшін ең көп таралған мектеп материалы бойынша сабақтарды жарысқа айналдыратын ойын сабағын жоспарлауға болады. Ол сабақтың монотонды барысына жаңа ағын енгізіп, тіпті төмен деңгейдегі оқушылардың өзі де үлкен белсенділігін тудырады.

Сонымен қатар, сабақты дайындау және өткізу кезінде интернетті пайдалану керек деп есептеймін. Мен Интернетті ең бай ақпараттық әлеуетті қамтитын ақпараттық-коммуникациялық пәндік ортаның бір бөлігі ретінде қарастырамын. Ғаламтордың білім беру ресурстарын пайдаланып, тарихи дереккөздер, монографиялар мен лекциялар мәтіндері, әртүрлі әдістемелік материалдар, газет-журнал мақалаларына, тезистерге т.б. оңай қол жеткізе аламыз.

Айтайын дегенім, компьютердің өзі де, АКТ да, басқа білім беру құралдары да мұғалімнің, тірі сөздің, тікелей қарым-қатынастың орнын баса алмайды. Менің көзқарасым бойынша, АКТ-ны пайдалану қазіргі мектептегі сән үрдісін асыра пайдаланбай, дәстүрлі оқу формацияларымен ұштастыра отырып, пәнді оқытудың мүмкін болатын технологияларының бірі ретінде қарастырылуы керек. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану көбінесе оқу-тәрбие процесінің біртұтастығы туралы айтады, өйткені оларды пайдалану мектеп оқушыларының жүктемесіне бағытталуы және баланың дамуындағы денсаулық сақтау факторларын бұзбауы керек.

Мен келесі сабақ түрлерін қолданамын:

• Мультимедиялық презентацияның бір бөлігі ретінде ұсынылған сұрақтар мен тапсырмалармен АТ қолдану арқылы мұғалімнің түсіндіруі және оқушының (жеке, топтық, жұптық) жұмысын біріктіретін аралас сабақ.

• Жаңа материалды меңгеру бойынша сабақ-дәріс, ол сабақ бойы иллюстрациялық материал ретінде АТ қолдануды көздейді.

• Сабақ-семинар, оқушылар АТ пайдалана отырып, өздерінің презентацияларын дайындаған кезде.

• АТ қолдану арқылы балалар жобалау жұмыстарын қорғайды.

• Жалпылау сабағы, АКТ сабақ барысында (оның ішінде мәтіндік, аудио және бейнематериалдар, дайын CD-ROM материалдары, мұғалім, оқушылар әзірлеген мультимедиялық презентациялар) пайдаланылғанда.

Тарихқа арналған түрлі білім беру ресурстарының пайда болуы мұғалімнің жұмысын айтарлықтай жеңілдетіп, жан-жақты етті. Мәдениетке қатысты тақырыптарды меңгеруде мүмкіндіктерді кеңейтуге ерекше назар аудару керек. Әрине, тарихи оқиғаларды, ұлы шайқастарды елестету әрекеті де қызығушылық тудырады. Балалардың фильмдерді көруге деген құштарлығын пайдалана отырып, олардың тақырыпқа немесе жалпы тарихқа деген қызығушылығын сыпайы түрде оятуға, сабақ материалын оңай меңгеруге болатынын көрсетуге, содан кейін осы негізде баланың табысының жағдайын құруға болады.

Тәжірибе көрсеткендей, медиа-ресурстарды пайдалану сабақтарды әртараптандырып қана қоймайды, сонымен қатар балаларды оқу процесіне тереңірек, қызығушылықпен тартуға ықпал етеді.

Жаңа материалды ұсыну кезінде, атап айтқанда, әртүрлі соғыстар мен шайқастарды зерттегенде, балаларға арналған анимациялық карталарды ұсыну оңайырақ (оларды мұғалімнің өзі электронды оқулық немесе электронды басылым материалдарын пайдалана отырып жасай алады).

Білімді жалпылау және бақылау процесінде ақпараттық технологияны қолдану

Тарих сабақтарында білімді меңгеруді бақылау элементтері, тест түріндегі тапсырмалары бар презентацияларды да қолданамын. Мектеп оқушыларының білім деңгейінің талабына сай және сабақ процесінде қолдануға арналған тест материалын өз бетімше жасаймын. Бұл сынақ материалдары жеке оқытуды жоққа шығармайды және бақылау мүмкіндіктерін береді.

Көрнекі бейнелеу құралдары иллюстрация үшін ғана емес, мәселелік жағдаяттарды құру үшін тәуелсіз білім көзі ретінде де қолданылуы мүмкін. Педагогика тұрғысынан ең жақсы әдістемелік құрал – оқушылардың өздері жасаған әдістемелік құрал екені анық. Ол үшін әртүрлі анықтамалық жүйелерге, электронды кітапханаларға, басқа да ақпараттық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету қажет.

Білім алушылар саяси қайраткерлер, әскери жетекшілер және басқа да тарихи тұлғалар туралы хабарламалар дайындайды. Сондай-ақ олар түрлі тақырыптарда баяндамалар жасайды. Мен желіде оқу үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету үшін үлкен мүмкіндіктер табамын.

Тарих сабақтарында интернетті пайдалану тарихи білім беруге тартылатын ақпарат көлемін айтарлықтай арттырады, заманауи интерактивті технологияларды, соның ішінде дизайндық және модульдік технологияларды еркін енгізуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық-ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жалпы оқу үрдісінде және оның ішінде тарих сабақтарында қолданудың мақсатқа сай екендігі күмән тудырмайды. Бұл әдістің қазіргі кезеңдегі жаңашылдығы мұғалімдер мен оқушылардың оқу-тәрбие және сыныптан тыс жұмыстарын ұйымдастырудағы бұрынғыдан басқа тәсілдерде жатыр.

Тарих сабағындағы дәстүрлі оқыту әдістері мен тәсілдерінің өзіндік артықшылықтары бар, бірақ олар қазіргі ақпараттық қоғамда оқушылардың дамуы мен өзін-өзі дамытуға толық ықпал ете алмайды. Сабақта АКТ-ны қолдану оқытудың әдіс-тәсілдерін өзгертуге, сабақ элементтерін құрылымдауға, алуан түрдегі ақпарат көлемін арттыруға ықпал етеді. Оқушылардың шығармашылық бастамасы, өз бетінше белсенділігі дамиды.

Компьютерлік технологиялар мен ақпараттық технологияларды қолдану оқу процесінің тиімділігін оның даралануына, кері байланыстың болуына, көрнекілігінің кеңеюіне байланысты айтарлықтай арттырады. Тарих сабағында дәстүрлі технологиялардың көмегімен орындалмайтын нәрсе ақпараттық технологияларды жан-жақты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Олар материалды жақсы меңгеру, оқу процесін оңтайландыру және білім алушылардың оқу іс-әрекетіне ынтасын күшейту мүмкіндігін жүзеге асыра отырып, ақпараттың үлкен көлемімен жұмыс істеуге және үлкен жылдамдықпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, тарихты оқыту тәжірибесінде оқытудың ақпараттық әдістерін қолдану оқушылардың интеллектуалдық белсенділігін арттыруға, демек, сабақтың тиімділігіне ықпал ететінін атап өткім келеді. Ең пассивті оқушылардың өзі белсенді жұмысқа үлкен ықыласпен араласады, оларда өзіндік ойлау, шешілетін мәселелерге шығармашылық көзқарас дағдылары қалыптасады.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№30 жалпы білім беретін мектеп" КММ**

**Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-сарапшы
Утесинова Айнагуль Сакеновна**

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ ШЫҒАРМАЛАРЫН ТЕРЕҢ ТАЛДАУ DAҒДЫЛАРЫ
(іс-тәжірибе)

Аннотация. Қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдау дағдылары деген тақырыптағы мақалада қазақ әдебиетінің шығармаларын терең әрі жүйелі талдаудың негізгі әдіс-тәсілдері қарастырылған. Бұл мақалада әдеби шығарманы жанрлық ерекшеліктері, тақырыбы, мазмұны, кейіпкерлердің мінез-құлқы мен психологиясы, тілдік және стильдік құралдар, идеясы мен философиялық мәні тұрғысынан зерттеу қажеттілігі көрсетіледі. Шығарма құрылымы мен композициясына, тарихи және мәдени контекстке назар аудару да маңызды. Әдебиеттанулық талдаудың түрлі әдістері (психоаналитикалық, социологиялық, философиялық) шығарманың терең мәнін ашуға көмектеседі. Мақала әдебиетке қызығатын оқырмандар мен зерттеушілерге шығармаларды терең талдау дағдыларын меңгеру үшін пайдалы құралдар ұсынады.

Тірек сөздер: көркем шығарма, әдебиет, эпизодтар, талдау, әдістеме, әдеби шығарма, тақырып, бейне.

Қазақ әдебиеті – ұлттық мәдениетіміздің аса маңызды саласы, оның негізінде халықтың дүниетанымы, тарихы, тұрмыс-тіршілігі, сенім-нанымдары жатыр. Қазақ әдебиетінің шығармаларын терең талдау, оларды дұрыс түсіну мен бағалау – әдебиетке деген сүйіспеншілікті арттырып, әдебиеттануға деген қызығушылықты оятады. Бұл мақалада қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдаудың негізгі дағдылары мен әдіс-тәсілдері қарастырылады.

Курстың негізгі мақсаты: көркем шығармаларды талдау арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру.

Міндеттері:

- шығарма туралы білімдерін арттыру,
- шығарманы талдау дағдыларын дамыту,
- функционалдық сауаттылығын арттыру,
- әдеби сөздік қорын байыту.

Қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдау дағдыларының жаңашылдығы. Қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдау дағдыларының жаңашылдығы — бұл әдебиетке көзқарастың, зерттеу әдістерінің, талдау тәсілдерінің уақыт талабына сай жаңарып, жетілуінде жатыр. Әдеби шығарманы терең талдау, бұрынғы дәстүрлі тәсілдермен ғана шектелмей, жаңа әдіс-тәсілдер мен ғылыми тұрғыдан дамып келе жатқан бағыттарға негізделеді. Бұл жаңашылдық қазақ әдебиетін зерттеуде тың көзқарастар мен

жаңа зерттеу аландарын ашып, ұлттық әдебиеттің құндылықтарын әлемдік деңгейде танытуға мүмкіндік береді.

Шығармаға жалпы шолу жасаудың маңызы. Шығарманы терең талдауды бастамас бұрын, ең алдымен оның жалпы құрылымы мен мазмұнына шолу жасау маңызды. Мұндай шолу шығарманың негізгі тақырыбы, жанры, идеясы, уақыт пен кеңістік шеңберіндегі мәні туралы түсінік береді. Қазақ әдебиетінде әртүрлі кезеңдер мен дәстүрлердің әсері бар, сол себепті шығарманы тек тарихи контексте емес, әдеби тұрғыдан да қарастырған жөн.

Тақырып пен идеяны анықтау. Әдеби шығарманы талдау барысында оның негізгі тақырыбы мен идеясына ерекше назар аудару керек. Тақырып — шығармада көтерілген негізгі мәселе, ал идея — автордың осы мәселені қалай ашып көрсеткендігі, қандай философиялық ойларын ұсынғаны. Мысалы, Абайдың поэзиясында адамның рухани әлемі, білім мен ақыл, қоғамдағы әділетсіздік мәселелері қозғалған. Бұл шығармаларды талдай отырып, тек сюжеттік желіні ғана емес, автордың ұсынған әлеуметтік, моральдық құндылықтарын да назарға алу қажет.

Шығарманың жанрын, тақырыбын, мазмұнын анықтау. Әдеби шығарманы терең талдауда ең бірінші кезең — оның жанрын, тақырыбын және мазмұнын түсіну болып табылады. Шығарманың жанры оның құрылымын, стильдік ерекшеліктерін, тілін және мазмұнын айқындайды. Мысалы, роман, повесть, өлең, әңгіме, эссе, драма секілді жанрлардың әрқайсысы өз ерекшеліктеріне ие.

Композициялық құрылым мен бейнелеу тәсілдері. Әдеби шығарманың құрылымы оның идеясына сәйкес келеді. Оқиғаның дамуы, кейіпкерлердің өзара қарым-қатынастары, авторлық баяндау стилі — мұның бәрі шығармадағы негізгі ойды жеткізудің құралдары болып табылады. Қазақ әдебиетіндегі поэзия мен прозаның композициялық ерекшеліктерін ескере отырып, шығарманың құрылымын ашу өте маңызды. Мысалы, М.Әуезовтің "Абай жолы" эпопеясында Абайдың тұлғасының қалыптасу кезеңдері арқылы қазақ қоғамының әлеуметтік-мәдени өзгерістері көрсетіледі.

Кейіпкерлерді талдау. Әдеби шығарманың терең талдауының негізгі аспектісі — кейіпкерлердің психологиясын, мінез-құлқын, олардың ішкі дүниесіндегі күрестерді түсіну. Әсіресе қазақ әдебиетінде ұлттың рухани жетілуі мен тарихындағы күрделі кезеңдер кейіпкерлердің тағдыры арқылы бейнеленеді. Қазақ әдебиетінің классиктері, мысалы, Жамбыл, Мұхтар, Сәбит Мұқановтардың шығармаларында кейіпкерлердің жеке тұлғалық қасиеттері мен қоғамдық тұрғыдағы рөлі терең суреттеледі.

Символика мен метафоралар. Қазақ әдебиетінде символика мен метафоралар өте маңызды орын алады. Әсіресе, Абай мен Шәкәрімнің шығармаларында халықтың тұрмыс-тіршілігін, ішкі дүниесін көрсету үшін түрлі символдар мен метафоралар кеңінен қолданылған. Әдеби шығарманың ішіндегі символдарды талдай отырып, шығармадағы терең мәндерді, автордың өмір мен қоғамға қатысты көзқарасын анықтаймыз.

Тілдік және стильдік ерекшеліктер. Шығармадағы тілдік құралдардың қолданылуы — шығарманың ерекшелігі мен оның мәнін ашуда маңызды рөл атқарады. Қазақ әдебиетінде әртүрлі тілдік стильдер мен көркемдік тәсілдер кеңінен пайдаланылған: ауызекі сөйлеу тілі, метафора, эпитет, синонимдер және басқа да көркемдік тәсілдер шығарманың образды әсерін күшейтеді. Мысалы, Сәкен Сейфуллиннің поэзиясында ұлттық болмыстың терендігін көрсету үшін ұлттық тілдің байлықтары мен музыкалық ырғағы ерекше орын алады.

Әлеуметтік және тарихи контекст. Шығарманы терең талдау үшін оны жазылған дәуірмен байланыстыру маңызды. Қазақ әдебиетінің тарихы түрлі саяси, мәдени, тарихи оқиғалармен тығыз байланысты. Әдеби шығармаларды талдай отырып, автордың қоғамдағы сол кезеңдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайларды, қоғамдық мәселелерді қалай көрсетуге тырысқанын түсіну маңызды. Мұндай талдау автордың дүниетанымын, қоғам мен адам арасындағы қарым-қатынасты қалай көргенін анықтауға көмектеседі.

Проблемалық және философиялық сұрақтарды көтеру. Қазақ әдебиетіндегі көптеген шығармалар, әсіресе Абай, Шәкәрім, Мағжан Жұмабаевтың шығармалары, терең философиялық сұрақтарды көтереді. Бұл сұрақтар адамзаттың мәні, өмір мен өлім, еркіндік пен бақыт сияқты мәңгілік мәселелерге қатысты болуы мүмкін. Әдеби талдауда осындай философиялық мәселелерді анықтап, автордың ойлау жүйесіне, оның ұсынған шешімдеріне қатысты терең талдау жасау керек.

Әдебиет тек сөз өнері ғана емес, сонымен қатар қоғамның әлеуметтік-мәдени жағдайын көрсететін, адамның ішкі дүниесін, оның психологиясын бейнелейтін маңызды құрал. Шығарманы терең талдау өмірдің өзімен, адамдардың тағдырымен және қоғамның болмысымен тығыз байланыста болады.

Әдебиеттің қоғам мен мәдениетке әсері. Қазақ әдебиетінің шығармалары әрқашан өз заманының, қоғамының келбетін бейнелейді. Әдебиет арқылы қоғамдағы әлеуметтік мәселелер, адамзаттың рухани сұраныстары мен қайшылықтары көрсетіледі. Мысалы, Абай Құнанбаевтың шығармалары адамгершілік, білім, әділеттілік мәселелерін көтереді, бұл өз кезегінде қоғамдағы моральдық құндылықтарды өзгертуге ықпал етті. Әдеби шығармаларды терең талдау арқылы біз сол кезеңнің әлеуметтік жағдайын, адамдардың өзара қарым-қатынасын, дүниетанымын түсінеміз.

Адамның ішкі дүниесін түсіну. Қазақ әдебиетінің шығармалары адамның ішкі әлемін, оның жан күйзелістерін, арман-тілектерін терең бейнелейді. Әдеби шығармаларды талдай отырып, біз тек кейіпкерлердің іс-әрекеттерін ғана емес, олардың психологиясын, дүниетанымын да түсінеміз. Мысалы, Шәкәрім Құдайбердиевтің шығармаларында адамның рухани жетілуі мен оның ішкі әлемі суреттеледі. Бұл тақырыптар өмірдің ең өзекті мәселелерінің бірі болып қала береді.

Әлеуметтік мәселелер мен адам тағдыры. Қазақ әдебиетінде көптеген шығармалар адамның жеке өмірі мен қоғамдағы орнын, әлеуметтік мәселелерді көтереді. Мұхтар Әуезовтің "Абай жолы" эпопеясында Абайдың өмірі мен шығармашылығында ұлттың рухани дамуы, қоғамдағы әділетсіздік пен теңсіздік, жеке адамның және қоғамның арасындағы байланыс ашылады. Бұл шығармаларды терең талдай отырып, біз қазақ халқының тарихы мен мәдениетінің, оның әлеуметтік жағдайы мен өзгерістерінің тереңдігін түсіне аламыз.

Тіл мен мәдениет арасындағы байланыс. Қазақ әдебиеті өзінің тілі мен мәдениетінің негізінде қалыптасқан. Әдеби шығармаларды терең талдау арқылы біз қазақ халқының тілдік, мәдени дәстүрлерін, рухани құндылықтарын жақсырақ түсінеміз. Мысалы, Жамбыл Жабаевтың шығармаларында ұлттық мәдениеттің байлығы, халықтың болмысы мен күнделікті өмірі ерекше орын алады. Шығармалар арқылы адамның өмірі мен мәдениетінің байланысы көрсетіледі.

Адамның қоғамдағы орны мен жауапкершілігі. Қазақ әдебиеті шығармаларын талдау арқылы біз жеке тұлғаның қоғам алдындағы жауапкершілігін де зерттей аламыз. Мәселен, Абайдың "Қара сөздері" мен Мағжан Жұмабаевтың шығармаларында адамның қоғамдағы орны мен өмір сүруінің маңыздылығы туралы ойлар көп кездеседі. Әдеби шығармалар жеке адамның өз өмірі мен қоғам алдындағы жауапкершілігін түсіну үшін маңызды құрал болып табылады.

Ұлттық болмыс пен әлемдік құндылықтардың байланысы. Қазақ әдебиетінде ұлттық болмысты көрсету арқылы жалпы адамзаттық құндылықтар көтерілген. Абайдың, Шәкәрімнің, Мағжанның шығармаларында қазақ халқының дәстүрлері, салт-санасы, табиғаты мен дүниетанымы көрсетілгенімен, олар әлемдік әдебиеттің де бір бөлігі болып табылады. Әдеби шығармалар адамның өз ұлттық болмысын сақтау және әлемдік мәдениетпен үйлесімді өмір сүру жолындағы ұмтылысын бейнелейді. Бұл ұғымдар өмірдің мәнін түсіну үшін өзекті болып табылады.

Өмірлік тәжірибе мен шығармашылықтың байланысы. Шығармаларды терең талдау арқылы автордың өмірлік тәжірибесін, оның қоғам мен адамның тағдырына қатысты көзқарастарын аша аламыз. Қазақ әдебиетінің классиктері шығармаларында өздерінің өмірден алған сабағын, жеке тәжірибесін, сондай-ақ халықтың тарихы мен өмірін бейнелеген. Әсіресе, Мұхтар Әуезовтің шығармашылығы жеке адамның тағдыры мен қоғамның дамуы арасындағы тығыз байланысты көрсетеді. Бұл байланыс өмірдің философиялық мәнін түсінуге жол ашады.

Әдеби шығармаларды терең талдағанда назар аударатын басты аспектілер көп, соның ішінде мәтіннің құрылымы, тақырыбы, кейіпкерлерінің бейнелері, тілдік құралдары мен әдеби ағымдарға жатуы, символикалық мәні сияқты мәселелер басты орын алады.

Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, қазақ әдебиеті шығармаларын терең талдау – бұл шығарманың барлық аспектілерін жан-жақты зерттеу мен түсіну процесі деп есептеймін. Бұл дағды тек оқырманның әдебиетке деген сүйіспеншілігін арттырып қана қоймай, шығарманың мәдени және әлеуметтік мәнін түсінуге де мүмкіндік береді. Әдеби шығарманы терең талдай білу – бұл белгілі бір автордың әлемін, оның ойларын, сезімдерін, ұлттық дәстүрлерін және әлеуметтік ахуалын жақсы түсінудің негізі болып табылады. Қазақ әдебиетіндегі шығармаларды терең талдау арқылы ғана біз олардың шынайы мәнін түсініп, әдебиеттің қоғамдағы орны мен рөлін тереңірек бағалай аламыз. Бұл дағдыларды дамыту әрбір оқырман үшін маңызды, өйткені олар шығармашылық ойлау қабілетін арттырады және әдебиетке деген қызығушылықты тереңдетеді. Әдеби шығармалар адам жанының, ұлттық сана-сезімнің айнасы ретінде әрқашан өзекті болары сөзсіз.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Толқын ауылы
"Толқын орта мектебі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Сейдахметова Айгуль Махабатовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КАЛЛИГРАФИЯЛЫҚ ЖАЗБА ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҢЫЗЫ

Жазуды үйрену - сауаттылыққа үйрету әдістемесінің жазуды бастапқы меңгерумен байланысты өте маңызды бөлімі. Оқушылардың каллиграфиялық және графикалық дағдыларын қалыптастыру өзара байланысты, сондықтан каллиграфиялық дағдылар жазудың графикалық дағдысының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Бала анық әрі жеткілікті түрде тез жазуды ғана емес, сауатты жазуды үйренуі керек. Бүгінгі таңда жазуды меңгеруде қиындықтары бар балалардың саны өте көп. Бұл қиындықтардың себептері педагогикалық, медициналық және физиологиялық мәселелер болуы мүмкін. Мұғалім көбінесе жазуда қиындықтардың қашан және қалай басталатынын көрмейді, тек себебін ғана емес, нәтижесін түзетуге тырысады. Жазуға үйретудегі қиындықтардың себептерін түсіну және оқушыға қалай көмектесу керектігін түсіну үшін жазу процесі не екенін, қалыптасуының әртүрлі кезеңдеріндегі жазудың қалыптасқан жазудан қалай ерекшеленетінін, баланың дамуына, оның жас ерекшеліктеріне, жазу дағдысының қалыптасу процесіне, денсаулық жағдайы мен оқыту әдістеріне әсерін анықтау қажет.

Жалпы сөйлеу жүйесі, сондай-ақ жазбаша сөйлеу - көп қырлы құбылыс. Оның маңызды құрамдас бөлігі – графикалық белгілердің көмегімен адамның сөйлеуі мен ойын мазмұнын білдіру қабілеті ретінде жазу. Жазбаша сөйлеуге, графикалық шеберлікке, демек, каллиграфиялық қолжазбаға ие болу адамның сауаттылығының көрсеткіші болып табылады. Жазу процесінің өзі физиологиялық және психологиялық тұрғыдан өте күрделі: жазу кезінде ми қыртысы, көру, есту органдары, дененің көптеген бұлшықеттері үйлесімді әрекетке қатысады. Бұл процесс мектеп табалдырығын аттағалы жатқан 6-7 жастағы балалар үшін өте қиын, өйткені бұл кезде балаларда ұқыпты үйлестірілген қозғалыстарды орындау дағдысы, яғни графикалық дағды, дұрыс жазу дағдысы қалыптасады. Графикалық шеберлік – жазбаша мәтінді оқудың жеңілдігі мен дұрыстығын қамтамасыз ететін, сонымен қатар жазудың ыңғайлылығы мен орынды жылдамдығына ықпал ететін, эстетикалық талаптарға сай келетін графикалық элементтерді жүзеге асырудың қоғамда қалыптасқан нормаларын сақтау. Каллиграфия – әдемі жазу өнері, яғни дұрыс (анық) және тұрақты қолжазбамен жаза білу. Сол себепті мақаланың мақсаты бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыс жүйесін жетілдіру мәселесіне арналған.

«Дұрыс жазу» және «заманауи жазу» ұғымдары туралы айтқанда, «жазу» ұғымы бірінің үстіне бірі салынғандай үш құрамдас бөліктен: алфавит, графика және орфографиядан құралатынын түсіну керек. Орфографиялық әдістемені әліпбилік жұмыстан, графиканы оқытудан, мектеп оқушыларының графикалық дағдылары мен қабілеттерін қалыптастырудан бөліп қарауға болмайды. Каллиграфиялық дағдыны қалыптастыру да маңызды, өйткені адамның жазуы оның емле дағдыларын меңгеруін жанама түрде бағалай алады. Орфографиялық және каллиграфиялық дағдыларды қалыптастыру адамның сауатты жазуын айғақтайды, бұл жазбаша қарым-қатынаста ойын жеткізудің дәлдігін, адамдардың бір-бірін түсінуін қамтамасыз етеді. Дұрыс жазуды, оның ішінде графикалық дағдыны қалыптастыру мәселесін зерттегенде, графикалық дағды сөйлеу дыбыстарын сәйкес әріптерге ажырату және қайта кодтаудың, оларды қағазға түсірудің және бір мезгілде түсінудің автоматтандырылған тәсілі екенін түсіну керек.

Оқушыны мәнерлі жазуға баулуда оқытудың бастауыш буынының алатын орны ерекше. Соның ішінде оқушылардың жазуына каллиграфиясына тоқталатын болсақ, ол тек мектеп қабырғасында, ал бастауыш сыныптарда сауаттылықтың алғы шарттары әріптерді үйретуден басталады. Әріп элементтерін дұрыс, әрі таза жазу ережелерін сақтағанда ғана оқушыда мәнерлі жазу дағдысы қалыптасады. Сондықтан жазу сабағы 1-сыныптан бастап осы талапқа сай өтуі тиіс. Бастауыш сыныпта сауаттылықты және мәнерлеп жазу машығын жете меңгерген оқушы жоғарғы сыныптарда да сол бағытпен келеді. Сондықтан өзім оқушының сауатты жазуына ерекше көңіл бөліп, жазуға үйретуде 3 нәрсені басшылыққа алу керек. Біріншісі- әріптерді мәнерлі жазуға және жеке әріптерді өзара құрастыра білуге үйрету, екіншісі- әріп элементтерін дұрыс жазуға дағдыландыру, үшіншісі- жазу жұмысына өте ұқыпты, мұқият болуға қалыптастыру. Оқушының әдемі жазуы, оның қаламсапты дұрыс ұстап, партада өзі дұрыс отыра білуіне байланысты. Қазақ бастауыш мектептерде оқыту ісінің негізін қалаған ағартушы ғалымдар (Ы. Алтынсарин, А. Байтұрсынұлы және т.б.) әдістемелік еңбектерінде оқушылардың сауат ашу кезеңінде сөздік қоры мен сөйлеу дағдысын қалыптастыруға баса назар аударды.

Сауат ашу кезеңіндегі оқушылардың ойлау және сөйлеу қабілеттерін дамыту мәселелері Т.Шонанұлының, Ж.Аймауытовтың, М.Жұмабаевтың еңбектерінде қозғалды. Осы еңбектерді негізге ала отырып, әрбір бастауыш сынып мұғалімі көркем жазудың әдістемелік теориясын меңгеруге тиіс. Осы тақырыпты курс жұмысыма арқау етуіс де — осы талаптан туындап отыр.

Көркем жазу пәнінде әріп таңбаларын әдемі, көркем етіп салуға жаттықтыру мақсатында жүргізілетін жұмыстардың оқушы бойында жақсы қасиеттердің қалыптасуына ықпалы болуға тиіс. Мектепке алғашқы келген күннен бастап баланың жазуына жете көңіл бөлмеу көп жағдайда оның өз ісіне салғырт қарауына, жауапкершілікті сезінбеуіне әкеп соғады. Таза, әдемі жазуды талап ету оқушының әсемдік сезімін оятып, мінез-құлқын тәрбиелеп, жауапкершілікке, тыңғылыққа, ұқыптылыққа үйретеді. Бірақ бұл үрдіс баяу қалыптасады. Мұндай мақсатқа жету көптеген талаптарды орындаумен тікелей байланысты. Көркем жазу пәнінің алғашқы сабақтарында оқушылардың жеке басына және мектепке қойылатын гигиеналық талаптар мен сынып жиһаздарының дұрыс орналасуы, тақта мен парта арасындағы қашықтықтың сақталуы, жарықтың дұрыс түсуі, партаның оқушы бойына сәйкес болуы немесе оның жазу кезіндегі ыңғайлылығы, оқушының партаға дұрыс отыра білуі, дәптер мен көру арақашықтығын сақтауы, жазу құралдарын тиімді пайдалануын ескеруі шарт.

Жазуды үйренуде мына принциптерді сақтаған жөн:

1. Көрнекілік принципі: мұғалім тақтаға, дәптерге, кестеге көрнекіліктер арқылы жазып көрсетеді.
2. Сапалылық принципі: мұғалім басына не үшін қиғашынан жазады, әріптерді қалай басқарады, әріптердің биіктігі қандай болу керек екенін түсіндіреді. Қиғашынан жазу - тез әрі ыңғайлы.
3. Қайталау принципі: жаттығу орындау кезінде пайдаланады. Жазылған нәрсеге міндетті түрде анализ беріледі, мұғалім әрдайым баланың жазған жазуын дұрыстығын тексеріп отырады.
4. Генетикалық принципі, алғашында жеңіл әріптер, содан соң салынуы қиын әріптер, мысалы а, о, ш, т, п, н; қолы жаттыққаннан кейін – қ, ж, б, в, т.б.
5. Жеке дара ерекшелігін ескеру принципі; оқушылардың көз нашарлығы, бас ауруы, жүрек ауруы, т.б ескеріп отыруы қажет. Барлық бала бірдей емес, олардың жас ерекшеліктері, ойлау қабілеттері - әртүрлі. Сондықтан да жазу каллиграфиялары да ерекшеленеді. Біреуі өте жақсы, енді біреулері өте нашар жазады. Нашар жазатын оқушылармен жеке жұмыс жасау талап етіледі.

Каллиграфиялық жазуды қалыптастырудың негізгі әдістері:

1. Мұғалім жазу үлгісін өзі тақтаға қайта-қайта жазып көрсетуі тиіс.
2. Ауада жазу. Ұстаз әріпті кеңістікте жазып көрсетеді. Бала қолдың қозғалысынан әріптің дұрыс формасын ұғады. Бұл әдіс оқу процесін жандандырады.
3. Көшірмесін түсіру әдісі. Жазылған әріптің үстінен басу.
4. Дайын үлгіден көшіру әдісі. Оқушы өз жазғанын ұстаздың жазғанымен салыстырады.
5. Әріпке анализ жасау әдісі. Мысалы: а әріпі бір дөңгелектен және бір ілмешектен тұрады.

Қорытындылай келе, бүгінгі күні білім беру әдістемесінің өзекті мәселелерінің бірі бастауыш сынып оқушыларында каллиграфиялық дұрыс жазуды қалыптастыру болып табылады. Бүгінгі күні жас балалар компьютерде, смартфондарда көбірек уақыт өткізеді және жазуға тиісті мән бермейді. Оқушыларды сауатты жазуға үйрету – бастауыш сыныптағы ең күрделі үдерістердің бірі. Оқушының денсаулық жағдайы (дене және психикалық) оқушының дұрыс және әдемі жазу дағдыларын қалай меңгергеніне байланысты болмақ.

ФИЗИКА ПӘНІНЕН ҚИЫНДЫҚ ТУҒЫЗҒАН ТАҚЫРЫПТАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: физика пәні — бұл табиғат заңдарын зерттейтін ғылыми пән, бірақ оның кейбір тақырыптары оқушылар үшін қиындық туғызады. Бұл мақалада физика пәнінен қиындық тудырған тақырыптар мен оларға қатысты туындайтын мәселелер талданады. Мақалада қиын тақырыптарға механика, энергия, электр және магнетизм, жылу құбылыстары, толқындар мен жарық, атом физикасы мен кванттық механика сияқты салалар жататындығы көрсетіледі. Сондай-ақ, осы тақырыптарды оқушыларға тиімді түрде түсіндіру және меңгерту жолдары қарастырылады. Әртүрлі педагогикалық тәсілдер мен әдістердің қолданылуы оқушылардың физикаға қызығушылығын арттырып, білім деңгейін көтеруге ықпал етеді.

Кілт сөздер: физика, қиын тақырыптар, механика, энергия, электр, магнетизм, жылу құбылыстары, толқындар, жарық, атом физикасы, кванттық механика, оқыту әдістері, білім беру.

Физика пәні оқушылардың пәндік білімдері мен дағдыларын қалыптастыруға арналған күрделі, бірақ маңызды пәндердің бірі болып табылады. Бұл пәннің негізгі мақсаты – оқушыларға табиғат құбылыстарының заңдылықтарын түсіндіріп, оларды күнделікті өмірде қолдану дағдыларын дамыту. Алайда физика пәні кейде оқушылар үшін түсініксіз және қиын болуы мүмкін, әсіресе теориялық білімдер мен формулаларды меңгеру кезінде. Сондықтан мұғалімдерге оқушылардың қиын тақырыптарды жеңіл меңгеруіне көмектесетін әдіс-тәсілдерді қолдану өте маңызды.

Қиын тақырыптар дегеніміз — оқушылардың физика пәні бойынша терең түсіну мен меңгеруінде қиындықтар туғызатын, абстрактілі ұғымдар мен күрделі концепцияларды қамтитын тақырыптар. Бұл тақырыптар оқушыларға теориялық білімдер мен математикалық есептерді қолдану дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ олардың табиғаттағы құбылыстар мен заңдылықтарды түсінуіне ықпал етеді.

Физика пәніндегі қиын тақырыптарға мыналар жатады:

1. **Энергия және оның түрлері:** Энергияның сақталу заңы, механикалық энергия, кинетикалық және потенциалды энергия, электр энергиясы мен жылу энергиясын түсіну және олардың арасындағы байланысты ұғыну оқушылар үшін күрделі болуы мүмкін.

2. **Механика негіздері:** Қозғалыстың түрлері, күштер, импульс, жұмыс, қуат сияқты ұғымдарды түсіну, әсіресе, қозғалыс теңдеулерін шешу мен күштердің әсерін есептеу кезінде қиындықтар туындайды.

3. **Электр және магнетизм:** Электр тізбектері, ток күші, кернеу, магнит өрісі, электр өрісі мен олардың арасындағы байланыс оқушыларға түсініксіз болуы мүмкін.

4. **Жылу құбылыстары:** Жылу берілісі, жылу энергиясының түрленуі, термодинамика заңдары сияқты тақырыптар да қиын болып табылады, себебі олар абстрактілі және математикалық есептерді дұрыс шешуді талап етеді.

5. **Толқындар мен жарық:** Толқындардың сипаттамалары, дыбыс толқындары, жарықтың сынуы мен шағылуы сияқты құбылыстарды түсіну оқушылар үшін күрделі болуы мүмкін.

6. Атом физикасы мен кванттық механика: Атом құрылымы, кванттық теориялар, энергия деңгейлері және олардың ауысуы сияқты тақырыптар жоғары сынып оқушылары үшін қиындық туғызады, себебі олар математикалық түсініктер мен абстрактілі теорияларға негізделген.

Бұл тақырыптар көп жағдайда математикалық есептерді дұрыс шешу, физикалық құбылыстарды көзбен көріп түсіну және абстракция деңгейін жоғары ұғынуды талап етеді. Оқушылардың осы тақырыптарды меңгеруі үшін мұғалімдер әр түрлі әдістер мен тәсілдер қолдануы керек.

Физика пәнінде қиындық туғызатын тақырыптар көбінесе абстрактылы және математикалық тұрғыдан күрделі болады. Оқушылардың қиындықтары көбінесе келесі аспектілерге қатысты байқалады:

- **Теориялық білімдер:** Физика пәнінде көп жағдайда абстрактылы түсініктер, мысалы, энергия, жұмыс, күш, импульс сияқты ұғымдарды түсіну қиын болуы мүмкін.

- **Математикамен байланысты мәселелер:** Формулаларды дұрыс қолдану, теңдеулерді шешу немесе математикалық модельдерді түсіну кейде оқушылар үшін қиындық туғызады.

- **Құбылыстарды практикалық тұрғыда түсіну:** Физикалық құбылыстарды шынайы өмірмен байланыстыра алмау немесе тәжірибелік жұмыстарды дұрыс орындамау да қиындықтарды арттырады.

Қиын тақырыптарды жеңілдету әдістеріне:

а) Әрқашан мысалдар мен күнделікті өмірмен байланыстыру. Физика теориясы мен формулаларын түсінуде күнделікті өмірдегі мысалдар оқушыларға көмектеседі. Мысалы, «Жұмыс» тақырыбын түсіндірген кезде, оқушыларға жүгіру, затты көтеру, тасымалдау сияқты нақты әрекеттермен байланыстырып көрсету маңызды. Сонымен қатар, табиғаттағы нақты құбылыстарды пайдалану арқылы абстрактылы ұғымдарды түсіндіруге болады. Мысалы, жарықтың сынуы мен шағылуын үйрену кезінде оқушыларға шыны мен судағы жарықтың қалай сынатынын көрсету, «Қысым» тақырыбын түсіндіру кезінде ауа қысымын тәжірибе арқылы көрсету оңтайлы болады.

б) Тәжірибелер мен демонстрациялар. Физика пәнінде оқушыларға нақты тәжірибелер жасап көрсету арқылы ұғымдарды жеңіл меңгертуге болады. Мысалы, энергияның түрлерін, оның айналуын немесе механикалық жұмыс істеуді тәжірибелер арқылы көрсетуге болады. Оқушылардың физикалық заңдылықтарды өз көздерімен көріп, сезінуі олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады және теорияны тәжірибе арқылы түсіну мүмкіндігін береді.

в) Көрнекіліктер мен модельдер. Физикадағы абстрактылы ұғымдарды түсіндіру үшін көрнекі құралдарды, модельдер мен сызбаларды пайдалану маңызды. Мысалы, электр тізбегінің құрылымын оқушыларға көрсетуде электр лампалары мен батареяларды пайдалану, магнит өрісінің күшін түсіндіруде магниттерді қолдану сияқты әдістер тиімді болады. Мұғалімдер әр түрлі дидактикалық материалдарды пайдалану арқылы оқушылардың түсінігін жеңілдетеді.

г) Математикалық дағдыларды дамыту. Физика пәні көбінесе математикалық есептерді шешуді талап етеді, сондықтан оқушылардың математикалық дағдыларын дамытуды да назардан тыс қалдырмау керек. Мұғалімдер әртүрлі физикалық есептерді шешуді үйреткен кезде, формулаларды дұрыс қолдануға, математикалық амалдарды дұрыс орындауға ерекше көңіл бөлуі керек. Бұл үшін арнайы есептер шығару жаттығуларын өткізу, жеке жұмыстармен айналысу, қосымша тапсырмалар беру тиімді әдіс болып табылады.

д) Диалогтық оқыту әдісі. Оқушылармен сұрақ-жауап арқылы әңгімелесу және олардың ойларын тыңдау – физика сабағында оқушылардың түсінігін тереңдетуге көмектесетін маңызды әдіс. Оқушылардың өздеріне қиындық туғызатын сұрақтарды шешуге мүмкіндік беріп, олардың тақырыпты қалай түсінгенін анықтауға болады. Бұл әдіс оқушылардың өздігінен ойланып, шешімдер қабылдау қабілеттерін дамытады.

Физика пәніндегі қиын тақырыптарды меңгеру деңгейін тексеру үшін әртүрлі бақылау әдістерін қолдану қажет. Бұл оқушылардың білімін тексеру, олардың қаншалықты түсінгенін білу үшін маңызды. Оқушыларды теориялық білімдермен қатар тәжірибелік тапсырмалармен де тексеру қажет. Бұл әдіс оқушыларға физика құбылыстарын тек теория тұрғысынан емес, практикалық тұрғыдан да түсінуге мүмкіндік береді.

Осылайша, физика пәні бойынша қиын тақырыптармен жұмыс жасау оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Мұғалімдерге қиын тақырыптарды түсіндіруде көрнекі құралдар, тәжірибелер, күнделікті өмірмен байланыс және математикалық дағдыларды дамыту арқылы оқушылардың түсінігін жеңілдету өте маңызды. Сондай-ақ, оқушылардың білімін тексеру мен тапсырмаларды орындау барысында олардың нәтижелерін талдай отырып, болашақта физика пәнін жақсы меңгеруге мүмкіндік жасаймыз. Бұл әдістер оқушыларды жан-жақты дамытып, оларды нақты өмірдегі физикалық құбылыстарды түсіну мен қолдануға дайындайды.

Шымкент қаласы
Асанбай Асқаров атындағы № 77 мектеп лицейі
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Мырзатаев Абзал Бактыбаевич

БАСКЕТБОЛ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КООРДИНАЦИЯЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Оқушылардың денсаулық жағдайы-қоғам мен мемлекет әл-ауқатының маңызды көрсеткіші. Соңғы жылдары әртүрлі мамандар алған орташа мәліметтерге сәйкес, қазіргі мектеп оқушыларының 10% - дан астамы ғана дені сау деп танылуы мүмкін. Оқушыларда жиі кездесетін патологиялар – көру аппаратының бұзылуы, тірек-қимыл аппаратының патологиясы (қалыптың бұзылуы және омыртқаның қисаюы), жүрек-тамыр жүйесінің аурулары, ас қорыту жүйесі, аллергиялық көріністер. Жүйке жүйесі мен психикалық саланың аурулары да ерекше орын алады. Осы таңда дене шынықтыру пәнінің басты міндеті-өскелең ұрпақтың денсаулығын сақтау және нығайту. Себебі, дене шынықтыру-бұл мектептегі осы тапсырмаларды орындайтын жалғыз пән.

Елімізде спорт пен спорттық қозғалысты дамытудың басты мақсаты – балаларды, жасөспірімдерді және жастарды дене шынықтырумен және спортпен шұғылдануға барынша тарту. Балалардың жас кезінен бастап спортқа деген салауатты, күшті және тиімді ынтасын қалыптастыру нақты көрсеткіштерге сүйене отырып, спорттың қандай түрімен айналысу, өз бетінше жоспарлау дағдыларын дамыту арқылы анықталады. Осы таңда ең танымал спорт түрлерінің бірі болып табылатын баскетболдың маңызы ерекше.

Баскетбол-ең танымал спорт түрлерінің бірі және ойынның жоғары жылдамдықты түрі. Баскетбол ойнау арқылы балалар физикалық және тәрбиелік қасиеттерді дамытады. Баскетбол ойнайтындардың көру қабілеті жақсы дамыған, көкжиегі кең.

Баскетбол ойынының элементтері жалпы орта білім берудің дене шынықтыру сабақтарында көп қырлы іс-әрекет ретінде танылады. Баскетболда әртүрлі қозғалыстар (жүру, тоқтау, секіру, бұрылу, ұстау, лақтыру және т.б.) жүйке жүйесін, қозғалтқыш аппаратын нығайтуға, метаболизмді және дененің барлық жүйелерінің белсенділігін арттыруға көмектеседі. Баскетбол сабақтары сонымен қатар табандылық, батылдық, адалдық, жоғары сенімділік, топтық жұмыс сезімін дамытуға көмектеседі.

Баскетболдағы дағдыларды дамыту процесі рухани, психологиялық, техникалық және практикалық, теориялық және интегралдық, жалпы және арнайы физикалық дайындықтың өзара тәуелділігінен тұрады. Мұның бәрі физикалық, техникалық, тактикалық және психологиялық дайындықтың үйлесімінде жүзеге асырылатындығымен сипатталады, сонымен қатар болашақ баскетболшылардың жарыстардағы жетістігі, физикалық қасиеттердің даму деңгейін қамтамасыз ету дененің координация қабілетіне байланысты.

Координациялық дағдыларын дамыту кез-келген спорт түріндегі, соның ішінде баскетболдағы дағдыларды жетілдіруге көмектеседі. Қозғалыстарды үйлестіруді дамыту үшін дене шынықтыруда баскетбол элементтерін кеңінен қолдану, сондай-ақ оқытудың озық әдістерін қолдану бірқатар ғылыми зерттеулерде көрініс табады. Дене шынықтыру сабақтарында координациялық жаттығулары және баскетбол ойынының белгіленген ережелері мен техникасын ұйымдастырудың кейбір әдістері балаларға қозғалыстарды жоғары деңгейде орындауға мүмкіндік береді. Әсіресе, оқу процесінің тиімділігі баскетбол ойынының индикативті элементі қарапайымнан күрделіге дейін жүргізілгенде және баскетбол

ойынының техникасын игеру үшін әр жаттығу процесінде координация дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар жиынтығын енгізгенде, мектептерде дене шынықтыру сабақтарында баскетбол командаларын дайындауда жоғарылайды. Бұл әр оқушының дұрыс қалыптасуы мен дамуының негізі.

Координация дағдылары оқушының қозғалыс техникасын меңгеруіне, өз дағдыларын кенет өзгеретін ортада тез және дәл пайдалануға, қимылдарды саналы түрде ұйымдастыруға көмектеседі. Жаңа қимылдарды тез және дәл меңгеру қабілеті болашақ баскетболшылардың жинақталған қозғалыс дағдылары мен функцияларына байланысты және оның негізінде әрбір қозғалыстың көрінбейтін тамаша координация қабілетіне байланысты. Сондықтан координация дағдыларын дамытудың негізгі құралдарының бірі - координация мәселелерін жеңуге байланысты жаңа элементтер мен жаттығулар жиынтығы. Олардың ең көп тарағандары координация дағдыларының құралдары: акробатика мен гимнастика элементтері, сәйкессіздік шеңберін кеңейтетін спорттық ойындар.

Алайда, баскетболдағы координация дағдыларының көріну ерекшеліктерін ескере отырып, олардың мазмұны мен сипаты бойынша ойынның нақты сипаттамаларына сәйкес келетін жаттығуларды таңдаған жөн. Ұтқырлықты дамыту үшін оқушылар баскетбол ойынына тән арнайы жаттығулар мен координация жаттығуларын орындауы керек. Оларға жылдам реакция қажет — үдеу жылдамдығы — қашықтық жылдамдығы — сонымен қатар допты алу үшін техникалық және тактикалық тапсырмаларды шешу.

Координация қабілетін дамыту үшін, ең алдымен, жүйке процестерінің бұлшықет сезімталдығы мен икемділігі маңызды. Соңғысының көріну дәрежесі салыстырмалы түрде жоғары болуы керек, үйлестіру қатынастарын қалыптастырудың өзектілігі және кейбір әрекеттерді дұрыс ұйымдастыру, оның басқа әрекеттерден айырмашылығы болуы шарт. Координация қозғалысының дағдылары-бұл жылдам, айқын, мақсатты дағдылар (күрделі және күтпеген), яғни олардың ішіндегі ең маңызды құралдар мен міндеттер.

Баскетбол ойыны кезінде координация қимылдары қысқа мерзімде күрделі техниканы орындау қабілетінде және үнемі өзгеріп отыратын жағдайларда жоғары жылдамдықпен қозғалу кезінде тиімді көрінеді. Жоғары қозғалыс жылдамдығына және жеке техниканы орындаудың жоғары дәлдігіне қол жеткізуден басқа, оларды біріктіре білу қажет. Баскетбол ойыны кезінде оқушының координация әрекеттері техникалық және тактикалық дағдыларымен тікелей байланысты.

Баскетбол сабағында координация дағдыларын тәрбиелеу практикалық дене шынықтыруға, балалардың орталық жүйке жүйесіне, әсіресе қозғалыстарды, моторды, визуалды және басқа анализаторларды үйлестіру механизмдеріне қойылатын талаптарды қатаң арттырады. Дене тәрбиесі бойынша оқушылардың баскетбол ойынының техникасы негізінде координация дағдыларын дамытуға бағдарлануы мыналарға әкеледі:

- қозғалыс дағдыларын үнемі жетілдіреді, бұл күрделі координациялық дағдыларды (спорттық, еңбек және т.б.) меңгеру мәселесін сәтті шешуге көмектеседі;
- физикалық белсенділік процесінде өзінің ішкі ресурстарын үнемдей білу;
- жаңа және әртүрлі координация қозғалыстарын идеалды түрде меңгеруден рухани қуаныш пен қанағаттану сезімін сезіну.

Дене шынықтыру сабағында координация қабілетіне әсер ететін өте үлкен құралдар бар. Координация дағдыларын жетілдірудің негізгі құралы – координация күрделілігі мен жаңашылдық элементтерін қамтитын жаттығу. Сол сияқты, баскетбол ойынының элементтерін бір уақытта біріктіретін жаттығу оқушылардың ойын барысында координация дағдыларын дамытып, сонымен қатар баскетбол ойыны дағдыларының жоғары деңгейін дамытуды қамтамасыз етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Лях, В.И. Физическая культура. Методические рекомендации. 8-9 классы: пособие для учителей общеобразовательных организаций / В.И. Лях. – М.: Просвещение, 2015. – 190 с.;
2. Семенов, В.Б. Секция баскетбола в школе / В.Б. Семенов. – М.: Чистые пруды, 2010. – С. 31-33;
3. Таран И. И., Вебрачный Д. И. Координационная подготовка баскетболистов. Великие Луки, 2007. 107

Ақтөбе облысы, Алға ауданы, Бесқоспа ауылы
“Бесқоспа орта мектебі” КММ
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Аекешова Гүлбаршын Ерланқызы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ДИАЛОГ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗІРЕТІЛІГІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Қазақ әдебиеті мен қазақ тілін оқытудың маңызды міндеттерінің бірі - әрине, оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытып, үнемі жетілдіріп отыру. Педагогика ғылымының қазіргі даму кезеңінде тіл мұғалімінің алдында сабақтас сөйлеу дағдыларын дамыту бойынша құрылыс жұмыстарын жүргізуге байланысты бірқатар мәселелер тұр.

Коммуникативті сөйлеу дағдылары «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» оқу пәндерін оқу барысында қалыптасады. Дегенмен, оқушылардың сөйлеу мәдениетін бағдарламада қарастырылған мамандандырылған сабақтарда ғана емес, сонымен қатар одан тыс жерлерде де, мектеп сағаттарында (әр түрлі үйірмелер, факультативтік сабақтар) арттыруға үнемі назар аудару қажет. Айта кету керек, сөйлеу мәдениетін арттыру жұмысы кешенді түрде жүргізіліп, жалпы білім беретін мектепте оқудың барлық кезеңінде жалғасуы керек.

В.В.Лолуа «Бүгінгі білім мазмұны жеке тұлғаның барлық шығармашылық мүмкіндіктерін жүзеге асыру үшін жағдай жасауға, қоғамның әрбір мүшесінің жан-жақты эстетикалық, оның ішінде сөйлеу мәдениетін меңгеруіне бағытталған». Шынында да, адамның сөйлеу мәдениетінің жоғары деңгейі қазіргі уақытта жалпы адамзаттық мәдениеттің жоғары деңгейін қалыптастырудың маңызды шарттарының бірі болып саналады. Бұл жерде мектептің рөлі зор екені сөзсіз. Тіл мамандарының алдына мынадай міндеттер қойылады:

- оқушылардың нақты тіл жүйесі туралы білімдерін жетілдіру;
- әдеби тілдің нормаларын меңгеру, сонымен қатар өз ойын дұрыс жеткізу, сөздер мен сөз тіркестерін мақсатты түрде қолдану, баяндаманың тақырыбы мен қарым-қатынас жағдайына сәйкес сөздерді таңдай білу сияқты дағдыларды түзету.

Әрине, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарының осы ауқымды мәселелерді шешуге мүмкіндігі зор.

Сөйлеу ойлау әрекетінің барлық түрлерінің негізі ретінде танылады, сондықтан оның сапасы баланың ақыл-ой дамуының көрсеткіші болып табылады. Қазақ тілі мен қазақ әдебиеті пәнінің мұғалімі бұл пәндердің оқушылардың сөйлеу мәдениетін арттыру үшін қаншалықты маңызды екенін түсінуі керек. Сабақта оқушылар көбінесе мәтіннің әр түрімен жұмыс істейді. Дәл мәтін дұрыс сөйлеу әрекетін қалыптастырудың қайнар көзі болып, әңгімелесудің, пікірталастың бастау нүктесі және оқушылардың болашақ сөйлеу жұмысына оң үлгі болып табылады. Бұл мәтіннен кейінгі жұмыс кезеңі (өз мәтінін жазу немесе ауызша баяндау) оқушылардың сөйлеу мәдениетін арттыру жұмысының ең маңызды кезеңі болып шығады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың сөйлеу мәдениетін арттыру жұмыстары тұлғалық-бағдарлы, сонымен қатар ойын және ақпараттық технологияларды қоса отырып саралап оқытуға сай жүргізілуі тиіс, бұл - қазіргі заманауи педагогикалық ғылымдардың қажетті талабы.

Қазақ тілінен білім сапасына, пәндік олимпиадаға және басқа да тіл сайыстарына қатысу тиімділігіне жыл сайынғы мониторинг мектептегі гуманитарлық білім берудің жеткіліксіз диалогтық сипатын көрсетеді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың өз ойын жеткізе алмайтынын, жоғары дәрежелі сұрақтар қоюға қиналатынын жиі кездестіреміз. Көптеген мектеп оқушылары мәтінді кешенді талдауда, оның мағыналық мазмұнын бағалауда қиындықтарға тап болады. Мәселен, «Бұл мәлімдеме мәтіннің мазмұнына сәйкес келе ме?», «Мәтіндегі ақпаратқа қайшы келетін мәлімдемені анықтаңыз» немесе «Мәтінде жауаптары бар бес сұрақтың екеуін таңдаңыз» сияқты тапсырмалар қиындық тудырады. Мұндай мәселелерді қалай шешуге болады? Бұл мәселенің шешімі оқытуда диалогтік оқыту тілін қолдану болуы мүмкін.

Диалогтік оқыту – мұғалімнің оқу материалын түсіндіру және оны оқушыларға сіңіру мақсатында оқу материалын дайындау мен әңгіме жүргізудің белгілі бір нормативтік ережелерін ескере отырып құрылған оқыту тәсілі. Ол білім алушыларды оқу барысында алдына міндеттер қойып, оларды шешуге қатысуға ынталандыруды, оқу әрекетін белсендіруді көздейді.

Диалогтік оқытудың қандай пайдасы бар? Диалог білімді, сыни тұрғыдан ойлауды қалыптастырудың ең маңызды құралы болып табылады, диалогта оқушылар мен мұғалімдер оң нәтиже алу үшін бар күш-жігерін жұмсап, тең құқылы серіктес болады. Топтық, жұптық жұмыста оқушылар тақырып бойынша түсінгендерін айтып қана қоймайды, сонымен қатар айналасындағы адамдарда басқа идеялар мен ойлар болуы мүмкін екенін түсінуге үйренеді. Олар сондай-ақ өз идеяларын дәлелдеуге тырысады, сонымен қатар сабақтағы мұндай жұмыс формалары мұғалімге материалды оқушылардың қаншалықты меңгергенін түсінуге мүмкіндік береді. Сөйлеу ұжымдық тәжірибені қалыптастырудың маңызды құралдарының бірі екені белгілі. Сондықтан диалог арқылы оқыту, әрине, оқушыларды өз бетінше оқуға тартудың ең маңызды құралы болып табылады.

Оқушыларды диалогтік қарым-қатынасқа тарту әдістерінің бірі – рөлдік ойын. Оқушылар әрекет ететін рөлдер оның өзі туралы үйреншікті идеялардан арылуға, шығармашылық қабілеттерін белсендіруге көмектеседі, яғни оның тұлғасын ашуға және көрсетуге ықпал етеді. Рөлдік іс-әрекет оқу-тәрбие процесінің эмоционалдық тонусын арттыруы да маңызды. Нәтижесінде, әдетте, оқушылар өзінің жақсы жақтарын көрсетуге ұмтылады. Мұғалімнің сабақта жасаған жағдайлары рөлдік күтулер мен бейресми тұлғалық көріністердің тоғысуы ретінде ұйымдастырылған.

Ойын әрекеті әрқашан мотивациялық қарым-қатынас болып табылады. Сондықтан сабақта кез келген қарым-қатынас әрекеті өзін ақтайтыны анық. Ойын әрекетін басқару да диалогтік қарым-қатынасты басқару болып табылады. Мұғалім барлығын ортақ іс-әрекетке тартады, әрбір жаңа ойында, оқуда рөлдерді ойланып бөледі, барлығын уақытша көшбасшы етеді, бір сөзбен айтқанда, қарым-қатынасты басқарады, диалогқа үйретеді. Диалогты басқару үшін мұғалім байланыс орнату және қолдау құралдарын меңгеруі керек, яғни оның сыртқы техникасын және оны ерікті түрде басқарады. Екінші жағынан, ол оқушыларға диалог техникасын, белгілі бір коммуникативтік стереотиптерді үйретуі керек.

Көптеген әдіскерлер рөлдік ойында үш кезеңді ажыратады: дайындық, нақты ойын және қорытынды. Кейбір авторлар егжей-тегжейлі жоспарды ұсынады:

- сыныптағы дайындық кезеңі;
- үйдегі дайындық кезеңі;
- нақты ойын;
- қорытынды кезең.

Сыныптағы дайындық кезеңі мұғалімнің кіріспе әңгімесін қарастырады, ол оқушыларды рөлдік жағдаймен және рөлдік ойынның сөздік қорымен таныстырады. Үйде дайындық оқу мәтіндерін, мәселе бойынша мақалаларды қамтиды.

Рөлдік ойыннан кейін белгілі бір тапсырмаларды орындауды көздейтін соңғы кезең қажетті элемент болып табылады (мысалы, мәселе бойынша газетке мақала жазу, досына хат жазу және т.б.). Сабақтың мақсатына және оқушылардың дайындық деңгейіне қарай рөлдік ойындарды жұппен, топшамен және жалпы топпен өткізуге болады.

Оқу және тәрбиелік міндеттерді шешу үшін мұғалім диалогтік оқытуға бағытталған келесі интерактивті формаларды пайдалана алады: интерактивті экскурсия, кейс технологияларын қолдану, бейнеконференция, «Дөңгелек үстел» және «Миға шабуыл» әдістері, пікірталас, «Фокус-топ» әдісі, іскерлік және рөлдік ойындар, кейс-стади (нақты, практикалық жағдайларды талдау), білім беру топтарының талқылауы, тренингтер.

Негізгі құзыреттіліктерді меңгеру оқушының өзінің белсенділігіне байланысты. Сондықтан да бірігіп интерактивті оқытуды ұйымдастыруға мүмкіндік беретін белсенді әдістерді оқу үдерісіне енгізу маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Әсер ету объектісінен оқушы өзара әрекет ету субъектісіне айналады, оның өзі оқу процесіне белсенді түрде қатысады, өзінің жеке бағыты бойынша жүреді. Бірлескен іс-әрекет дегеніміз – оған әрбір адам ерекше үлес қосады, жұмыс барысында білім, ой, іс-әрекет әдістерімен алмасу жүреді.

Олай болса, қазіргі қазақ тілі мен әдебиеті сабағында мұғалім сөзі монологтан диалогтікке ауысуы керек. Диалог – мұғалімдер де, оқушылар да оқуға елеулі және мазмұнды үлес қосатын өзара әрекеттестік түрі. Тіл маманы ретінде біз, мұғалімдер, әңгімелесу, талқылау, мәселелік сұрақтар қою әдістерін жақсы меңгеруіміз керек деген қорытындыға келдім. Сабақты анағұрлым нәтижелі ететін оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруға, функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді құралдарының жиынтығымен қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін жұмыстың диалогтік формалары саналады.

Осындай сабақтардың арқасында оқушыда негізгі нәрсені бөліп көрсету қабілеті қалыптасып, мәтінді түсінуге және түсіндіруге үйренеді, ақпараттың мазмұнына рефлексия жасайды, сабақта тәрбие жұмысын ұйымдастыруды, өзінің және сыныптастарының іс-әрекетін бағалап, оқулықпен және қосымша әдебиеттермен жұмыс істеуді үйренеді, ұсынылған ақпаратқа шығармашылық көзқарасын қалыптастырып, көрнекілік мақсатында модельдеу техникасын меңгереді әрі қоғамда белсенді қолдану үшін білім мен дағдыларды дамытады.

**КГУ "Общеобразовательная школа № 7" Отдела образования по городу Жанаозен
Управления образования Мангистауской области
Учительница русского языка и литературы
Айтханова Айнабат Маратовна**

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация

В данной статье рассматривается роль исследовательской деятельности на уроках русского языка и литературы как средства формирования критического мышления, творческих способностей и самостоятельности учащихся. Исследовательская работа способствует углубленному пониманию изучаемых произведений, позволяет развивать навыки анализа и синтеза информации, а также формирует у учеников интерес к предмету. В статье представлены методы и приемы организации исследовательской деятельности, а также примеры успешных практик, которые могут быть использованы педагогами для повышения эффективности уроков.

Исследовательская деятельность на уроках русского языка и литературы

Исследовательская деятельность на уроках русского языка и литературы представляет собой важный компонент образовательного процесса, который способствует не только усвоению знаний, но и развитию критического мышления, креативности и самостоятельности учащихся. В условиях

современного образования, где акцент смещается с передачи знаний на формирование умений и навыков, исследовательская работа становится особенно актуальной.

Значение исследовательской деятельности

1. **Формирование критического мышления:** Исследовательская деятельность побуждает учащихся анализировать, сравнивать и оценивать информацию, что способствует развитию критического мышления.

2. **Развитие творческих способностей:** Учащиеся учатся мыслить нестандартно, находить оригинальные решения и подходы к анализу литературных произведений.

3. **Углубленное понимание материала:** Погружение в исследовательскую деятельность позволяет учащимся глубже понять литературные тексты, их контекст и значение.

4. **Повышение мотивации:** Исследовательская работа делает процесс обучения более увлекательным и интересным, что способствует повышению мотивации учащихся.

Методы и приемы организации исследовательской деятельности

1. **Проектная работа:** Учащиеся могут работать над проектами, связанными с анализом произведений, изучением авторов, литературных направлений и т.д. Это может быть как индивидуальная, так и групповая работа.

2. **Исследовательские вопросы:** Формулирование вопросов, на которые ученики должны найти ответы в процессе работы, помогает сосредоточиться на ключевых аспектах изучаемого материала.

3. **Дискуссии и дебаты:** Обсуждение литературных произведений в формате дебатов помогает развивать аргументацию и критическое мышление.

4. **Использование технологий:** Внедрение цифровых инструментов и ресурсов для поиска информации, анализа текстов и создания презентаций делает исследовательскую деятельность более доступной и интересной.

Примеры успешных практик

В статье также рассматриваются примеры успешных практик, где исследовательская деятельность была интегрирована в уроки русского языка и литературы. Например, проект "Литературные путешествия", в рамках которого учащиеся исследуют биографии авторов и контекст написания их произведений, создают мультимедийные презентации и делятся своими находками с классом.

Заключение

Исследовательская деятельность на уроках русского языка и литературы является важным средством формирования у учащихся навыков анализа, критического мышления и творчества. Применение различных методов и приемов организации исследовательской работы позволяет сделать обучение более эффективным и интересным. Внедрение исследовательской деятельности в образовательный процесс способствует не только углублению знаний, но и развитию личности учащихся, что является важной задачей современного образования.

Использованная литература

1. Баранов, А. А. (2018). Методы и технологии исследовательской деятельности в школе. Москва: Издательство "Просвещение".
2. Кузнецова, Н. В. (2020). Литература как средство формирования критического мышления у школьников. Санкт-Петербург: Издательство "Речь".
3. Федорова, Т. И. (2019). Современные подходы к обучению русскому языку и литературе. Екатеринбург: Издательство "Уральский университет".
4. Соловьева, Е. В. (2021). Проектная деятельность на уроках русского языка и литературы: опыт и практика. Казань: Издательство "Казанский университет".

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ОРФОГРАФИИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные подходы к обучению орфографии в условиях быстро меняющегося образовательного пространства. Исследуются как традиционные, так и инновационные методы, направленные на улучшение навыков письма у учащихся. Особое внимание уделяется проблемам, с которыми сталкиваются учителя и ученики в процессе овладения орфографическими нормами, а также возможным путям их решения. В статье также анализируется влияние цифровых технологий на обучение орфографии и предлагаются рекомендации по их эффективному использованию.

Введение Обучение орфографии — это неотъемлемая часть языкового образования, которая требует внимательного подхода и глубокого понимания как со стороны преподавателей, так и со стороны учащихся. В условиях глобализации и стремительного развития технологий, подходы к обучению орфографии претерпевают значительные изменения.

Современные подходы к обучению орфографии Среди современных методов обучения орфографии выделяются:

1. **Игровые технологии:** Использование игр и игровых технологий позволяет сделать процесс обучения более увлекательным и мотивирующим. Например, орфографические квесты или конкурсы способствуют активному вовлечению учащихся.

2. **Мультимедийные ресурсы:** Внедрение мультимедийных материалов (видео, анимации, интерактивные приложения) помогает визуализировать орфографические правила и облегчает их запоминание.

3. **Индивидуализация обучения:** Учитывая разные уровни подготовки и способности учеников, важно применять дифференцированный подход, который позволит каждому учащемуся осваивать орфографию в соответствии с его возможностями.

4. **Кросс-культурные проекты:** Обмен опытом с учениками из других стран через совместные проекты может обогатить знания о языке и способах его написания.

Проблемы в обучении орфографии Несмотря на разнообразие подходов, обучение орфографии сталкивается с рядом проблем:

1. **Недостаток мотивации:** Многие учащиеся воспринимают орфографию как скучную и неинтересную дисциплину, что снижает их желание учиться.

2. **Влияние цифровых технологий:** Широкое использование гаджетов и автокоррекции приводит к снижению навыков письма и понимания орфографических норм.

3. **Нехватка квалифицированных кадров:** Учителя, не обладающие современными методами и технологиями, могут испытывать трудности в обучении орфографии.

4. **Культурные различия:** Разные языковые традиции и нормы могут создавать дополнительные сложности в обучении, особенно в многоязычных классах.

Заключение Обучение орфографии требует комплексного подхода, который включает как традиционные, так и современные методы. Применение инновационных технологий и активное вовлечение учащихся в процесс обучения помогут преодолеть существующие проблемы и сделать изучение орфографии увлекательным и эффективным.

Использованная литература:

1. Баранов, А. С. (2020). *Методы и технологии обучения орфографии в школе*. Москва: Издательство "Образование".
2. Петрова, И. В. (2019). *Современные подходы к обучению русскому языку*. Санкт-Петербург: Научный мир.
3. Сидорова, Т. Н. (2021). *Игровые технологии в обучении: опыт и практика*. Екатеринбург: Уральский университет.

Астана қаласы
Қаныш Сәтбаев атындағы №61 мектеп-лицейі
Бастауыш сынып мұғалімі
Қадыр Меруерт Талғатқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА САБАҚТА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Қазіргі жағдайда, балалар жас кезінен бастап жаңа ақпараттық орта жағдайында дамиды: теледидарды, ғаламторды, компьютерлік бағдарламаларды пайдалану. Ақпаратты қабылдаудың жаңа түрі қалыптасуда, оны қазіргі қоғамтанушылар "Экрандық мәдениет" деп атайды. Қазіргі бала үшін оқулық немесе мұғалімнің сөзі сияқты дәстүрлі ақпарат көздері өзінің бұрынғы маңыздылығын жоғалтуда, бұл оқу процесіне қызығушылықтың төмендеуіне әкеледі. Маған тек дәстүрлі оқыту әдістерін қолдана отырып, балалардың әртүрлі құзыреттіліктерін, оның ішінде танымдық, коммуникативті, әлеуметтік, ақпараттық-зерттеу мәдениетін дамыту үшін қалыптастыру және дамытуда бұл мәселені шешу мүмкін емес болып табылады.

Сондықтан менің алдымда бастауыш сыныпта сабақ барысында және сабақтан тыс уақытта заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде оқыту процесін ұйымдастыру қажеттілігі туындады. Менің міндетім - интерактивті-дидактикалық технологиялар сабақтарымның ажырамас органикалық бөлігіне айналуы үшін мұғалім ретіндегі іс-әрекетіме органикалық түрде араласуы.

Интерактивті технологиялар-бұл баланың мультимедиялық экрандар, интерактивті тақталар мен үстелдер, компьютерлер қолданылатын оқыту жүйесінің белсенді қатысушысы болу процесі.

Интерактивті-дидактикалық технологиялар негізінде өзара әрекеттесу тұлғаның әлеуметтену және даму процесін қолдайды, сонымен қатар бұрыннан бар дағдылардың дамуы мен интеграциясын тексеруге мүмкіндік береді. Балалардың интерактивті-дидактикалық технологиялар арқасында балалар бір-бірімен тезірек байланыс орнатады, оқуға белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, интерактивті технологиялар реакция қарқынын жеделдетуге көмектеседі және сонымен бірге олардың жағымсыз және жағымды эмоцияларын білдіруге мүмкіндік береді.

Интерактивті-дидактикалық оқытудың мәні-балалардың барлығы дерлік таным процесіне қатысады. Интерактивті-дидактикалық технология балаларда жаңа қасиеттер мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған:

- әр баланың жеке зияткерлік белсенділігі жанданады;
- тұлғааралық қатынастар дамиды, балалар қарым-қатынастағы коммуникативті кедергілерді (қаттылық, сенімсіздік) жеңуге үйренеді, сәттілік жағдайы қалыптасады;
- әр баланың өзі- өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту үшін жағдайлар жасалады.

Интерактивті және мультимедиялық құралдар балаларды шабыттандыруға және жаңа білімді игеруге шақыруға арналған. Интерактивті тақта оқу ақпаратын ұсыну мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді, баланың ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық технологияларды (түстер, графика, дыбыс, заманауи бейне жабдықтары) қолдану әртүрлі жағдайлар мен орталарды модельдеуге мүмкіндік

береді. Мультимедиялық бағдарламаларға енгізілген ойын компоненттері балалардың танымдық белсенділігін арттырады және материалды игеруді күшейтеді.

Интерактивті тақталар, компьютерлер сияқты интерактивті оқыту құралдары балалардың дамуын диагностикалауда керемет көмекші болады:

- зейінді дамыту;
- есте сақтау;
- ойлау;
- сөйлеу;
- оқу іс-әрекетінің дағдылары.

Ақпараттық мәдениетке ену-бұл компьютерлік сауаттылықты игеру ғана емес, сонымен қатар этикалық, эстетикалық және интеллектуалды сезімталдықты арттыру. Әртүрлі электронды, компьютерлік инновациялармен жұмыс істеуді балалардың оңай меңгеретіні күмән тудырмайды; сонымен бірге олардың компьютерге тәуелді болмай, адамның жанды, эмоционалды қарым-қатынасын бағалай білуі және оған ұмтылуы маңызды.

Интерактивті кешендерді қолдана отырып оқыту сапалы, қызықты және нәтижелі болады. Оқу процесінде электрондық мультимедиялық оқыту бағдарламаларын жүйелі пайдалану жағдайында дәстүрлі оқыту әдістерімен және педагогикалық инновациялармен үйлесімде көп деңгейлі дайындығы бар балаларды оқытудың тиімділігі едәуір артады. Бұл ретте бірнеше технологиялардың бір мезгілде әсер етуіне байланысты білім беру нәтижесінің сапалы күшеюі байқалады. Электрондық оқытуда медианы қолдану балаларға ақпарат беру жылдамдығын арттырып, оны түсіну деңгейін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар интуиция, бейнелі ойлау сияқты маңызды қасиеттердің дамуына ықпал етеді.

Сабақтарда интерактивті тақтаны қолдану әдістері тек сіздің қиялыңызбен шектелуі мүмкін. Бұл презентациялар да, интерактивті оқыту бағдарламалары және графикалық, бағдарламалық жобалар құру да болуы мүмкін.

Интерактивті дидактикалық ойын-бұл органикалық бірлікте әрекет ететін білім беру, дамыту және тәрбиелеу функциялары бар оқыту мен тәрбиелеудің заманауи және танылған әдісі.

Интерактивті дидактикалық ойындарды оқыту, тәрбиелеу және дамыту құралы ретінде кеңінен қолдануға болады. Оқытудың негізгі әсері балалардың белсенділігін белгілі бір бағытқа бағыттайтын дидактикалық материалға жатады.

Интерактивті дидактикалық ойынның белгілі бір нәтижесі бар, ол ойынның соңы болып табылады, ойынға толықтық береді. Ол, ең алдымен, тапсырманы шешу түрінде әрекет етеді және мектеп жасына дейінгі балаларға моральдық және психикалық қанағат береді. Мұғалім үшін ойынның нәтижесі әрқашан балалардың жетістіктері деңгейінің немесе білімді игерудің немесе оларды қолданудың көрсеткіші болып табылады. Интерактивті дидактикалық ойындарды танымдық, бақылаушы, жалпылау деп бөліп қарастыруға болады.

Егер ойынға қатысатын балалар жаңа білім, білік және дағдыларды игерсе немесе оларды ойынға дайындалу барысында игерсе, ойын танымдық болады. Сонымен қатар, білімді меңгерудің нәтижесі соғұрлым жақсы болады, танымдық әрекет мотиві ойында ғана емес, материалдың өзінде де соғұрлым айқын көрінеді. Ойынның дидактикалық мақсаты бұрын алған білімдерін қайталау, бекіту, тексерболса, онда ойын бақылаушы болады. Оған қатысу үшін әр балаға белгілі бір дайындық қажет.

Жалпылау ойындары білімді біріктіруді талап етеді. Олар әртүрлі жағдайларда әрекет ету қабілетін меңгеруге бағытталған пәнаралық байланыстарды орнатуға ықпал етеді. Осылайша, интерактивті-дидактикалық оқыту педагогиканың қызықты, шығармашылық, перспективалық бағыты екені сөзсіз. Бұл бастауыш сынып оқушыларының психологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың барлық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға көмектеседі.

Мультимедиялық технологияны қолдану балалардың қоршаған әлем туралы, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасы туралы білімдері мен түсініктерін байытуға мүмкіндік береді, балаларды әлеуметтік қатынастар жүйесінде белсенді өзара әрекеттесуге шақырады.

Қызылорда облысы, Жанақорған ауданы, Сураката ауылы
«№194 орта мектеп» КММ
Тарих пәні мұғалімі
Адырбекова Замира

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ-ЗЕРТЕУШІЛІК БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ

*Тарих біздің заманымызда барлық білімнің, ғылымның орталығы,
барлық дамудың табиғи шарты бар; тарихи бағыт бәрін қамтиды!*

Иван Киреевский

XXI ғасыр білімділер ғасыры болғандықтан, бүгінгі заманға сай зерделі шығармашыл, қабілетті де білімді өзгермелі ортаға сай тез бейімделгіш жеке тұлға бейнесін, танымдық белсенділігін қалыптастыру маңызды. Танымдық белсенділік дегеніміз – оқушының оқуға, білімге деген ынта – ықыласының, құштарлығының ерекше көрінісі. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, таным қисындарынан және әрекетті орындаудың тәсіл – амалдарынан тұрады. Танымдық белсенділікті бір ғана белгімен көрсетуге болмайтын ұғым, оның алуан қырлы сипатын айқын көреміз. Сондықтан оқу барысында оқушының таным белсенділігін арттыруда олардың өз бетінше танымдық ықылас – ынтасын шығармашылық әрекетін дамытатындай етіп ұйымдастырады. Мысалы: мұғалімнің баяндап тұрған материалын түсіну үшін, оқушының оны зейін қойып тыңдауы, алған білімін кеңейтіп толықтыру үшін, өздігінен кітап оқуы, бақылау, тәжірибе жасау, жазу, сызу сияқты жұмыстар істеуі керек. Өйткені өтілген материалды саналы қайталауда, жаңадан білім алуда, оның жолдары мен дағдыларына үйренуде белсенділіксіз мүмкін емес. Танымдық әрекеттің негізінде оқушыларда танымдық белсенділік қалыптасады. Сабақ барысында оқушының бойында танымдық белсенділік пайда болса, оқушылардың ақыл – ой қабілеттерінің мынадай элементтері дамиды: зеректілік, байқағыштық, ойлау және сөйлеу дербестігі т.б.

Тарих пәніне деген қызығушылықты арттырудың бір жолы-оқушыларды белсенді ұйымдастырылған оқытуға батыруға мүмкіндік беретін оқытудың белсенді түрлерін пайдалану, онда олар өз мәнін көрсетеді және тек мұғаліммен ғана емес, басқа адамдармен де қарым-қатынас жасай алады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді әдістерінің бірі-сабақтың дәстүрлі емес түрлерін қолдану. Олардың ішіндегі ең көп тарағандары:

- сабақтар-іскерлік ойындар;
- сабақтар — баспасөз конференциялары;
- сабақтар-жарыстар;
- театрландырылған сабақтар;
- сабақтар-консультациялар;
- компьютерлік сабақтар;
- топтық жұмыс формалары бар сабақтар;
- оқушыларды өзара оқыту сабақтары;
- шығармашылық сабақтар.

Қазіргі білім беру технологиялары белгілі бір сипаттамаларға ие болуы керек:

- адамгершілік: технология адамдардың өмір сүру сапасын жақсартуы керек, мысалы, білім сапасы;

- тиімділік: технология тиімді болуы керек, яғни оң нәтиже беруі керек;
- ғылым қабілеті: технологияның ғылыми негіздемесі болуы керек;
- әмбебаптық: технологияның кең қолданылуы болуы керек, мысалы, бірдей технология әртүрлі оқу пәндерін оқытуда қолданылуы керек, оқытудың әртүрлі кезеңдеріне, сондай-ақ әртүрлі даму деңгейлері бар балаларды оқытуға жарамды болуы керек;

- интеграция: технология өзара байланысты және өзара байланысты болуы керек және осылайша бір-бірін толықтыруы керек.

Қазіргі мектептегі білім беру процесінде жаңа технологияларды қолдану мәселесі өзекті болып табылады.

Бүгінгі таңда кез - келген пән бойынша әр мұғалім ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып сабақ өткізуі қажет. Бұл мұғалімге сараланған және жеке жұмыс істеуге мүмкіндік береді, сонымен қатар уақытты үнемдейді. Бұл мені жаңа педагогикалық технологияларды іздеуге және оларды өз тәжірибемде қолдануға итермелейді.

Басым технологиялардың ішінде:

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- проблемалық-іздігіру оқыту технологиясы;
- тест технологиялары;
- жобалау технологиясы;
- білім берудегі интеграция технологиясы;
- денсаулық сақтау технологиялары;
- сараланған оқыту технологиялары;
- ойын әдістерін қолдану технологиясы.

Тарих сабақтарында компьютерлік бағдарламалық құралдарды қолдану және әлеуметтік зерттеулер оқытудың дәстүрлі түрлерін әртараптандыруға ғана емес, сонымен қатар әртүрлі міндеттерді шешуге мүмкіндік береді: оқытудың көрнекілігін арттыру, оны саралауды қамтамасыз ету, білімді бақылауды жеңілдету, оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту.

Сабақта АКТ қолдану нәтижелері:

- пәнге, зерттелетін материалға қызығушылық артады;
- жеке тәсіл қолданылады;
- оқу материалын ұсыну кезінде көріну дәрежесі артады;
- балалардың шығармашылық әлеуеті дамуда;
- оқу процесін модельдеу мүмкіндіктері пайда болады;
- оқушылардың шаршауы төмендейді;
- сауалнама уақыты қысқарады.

Тарих сабағының әртүрлі кезеңдерінде проблемалық оқыту технологиясын белсенді қолдану: білімді өзектендіру және іс-әрекеттегі қиындықтарды бекіту кезеңінде, оқу тапсырмасын қою кезінде, сондай-ақ іс-әрекеттің қиындығы мен рефлексиясынан шығу жобасын құру кезінде және т.б. оқушылардың алдына қойылған проблемалық мәселелер оларды іс-әрекетке итермелейді, проблемаларды өз бетінше шешуге, іздеу жоспарын құруға үйретеді. Сонымен қатар, сабақтағы проблемалық жағдай балаларды талдауға, сұрақтарға шығармашылық көзқараспен қарауға үйретеді.

Осы технологияны қолдану нәтижелері:

- оқушылардың өз ұстанымдарын негіздеу қабілеті жетілдірілуде;
- біреудің көзқарасын құрметтеуге тәрбиеленеді;
- оқушылардың танымдық белсенділігі жанданады;
- шығармашылық жұмыстардың саны артып келеді;
- мұғалім дайын білім бермейді-балалар оларды өздері ашады.

Тест технологияларын қолданудың мақсаты-ассимиляция дәрежесін анықтау, оқушылардың материалын анықтау, білім, дағдылар деңгейін анықтау, оқу материалын игеру бойынша жұмысты жандандыру, сәттілік жағдайын жасау. Сабақтарда ұйымда тест тапсырмаларын белсенді қолдану: оқушылардың өзіндік жұмысы өзін-өзі бақылау режимінде, тарих және әлеуметтік зерттеулер сабақтарында оқу материалын қайталау кезінде, аралық бақылау жүргізу үшін, есеп және қорытынды бақылау жұмыстарын жүргізу үшін, сондай-ақ сабақтарда алған білімдерін жүйелі жеке және топтық бақылауды жүзеге асыру үшін тиімді болып саналады.

Білім берудегі интеграция технологиясы балалардағы әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға, табиғаттағы, қоғамдағы және жалпы әлемдегі құбылыстар арасындағы байланысты түсінуге ықпал етеді. Бұл технология оқушылардың назарын, белсенділігін, ойлау икемділігі мен әлеуетін дамытады, қоршаған шындықты белсенді білуге, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуге және табуға, логика мен коммуникативті қабілеттерді дамытуға итермелейді.

Белсенді формаларды қолдануға қызығушылық оларды тарихи мектеп білім беру жүйесінде қолданудың кең мүмкіндіктеріне байланысты, өйткені бұл формаларды әртүрлі жас санаттарына бейімдеу ерекше қиындықтар туғызбайды.

Білім беру процесінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыру туралы тек белгіленген тұжырымдамалық және әдістемелік аспектілер бойынша ғана емес, сонымен қатар оқушылар әдетте сабақтарда алатын тапсырмалар түрлерінің нақты мазмұны бойынша бағалауға болады.

Тапсырмалардың мазмұнды ақпаратын жинау және ретке келтіру осы тақырып бойынша белгілі бір "тарихи іргетас" құруға әкеледі.

Мұғалім жоғарыдағы білім түрлері арқылы тарих пәндерін оқытуда оқушылардың танымдық деңгейін арттырады. Яғни, оқушылар өз беттерімен тапсырма орындап, оқу материалдарының мазмұнын жақсы меңгеріп, өз ойларын толық және дәлелді жеткізуге төселеді. Олардың ойлау және сөйлеу қабілеттері артады. Өз беттерімен керекті материалды тауып, тапсырмаларды дұрыс орындауға үйренеді. Тарих пәні ең қызықты, оқушылардың белсенділігін, танымдық қабілетін арттыруға мүмкіндігі жоғары пән.

Дегенмен әрбір сыныптың танымдық қызығушылығының тәжірибесі мен даму дәрежесі әртүрлі. Ал әрбір сыныптағы әдіс пен тәсіл оқушылардың танымдық қызметінің белгілі бір деңгейіне есептелінеді. Сондықтан да оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін сәйкес оқыту әдісін таңдай білу керек.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№21 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Досов Улугбек Амангелдиевич**

МЕКТЕПТЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация

Бұл мақалада мектепте дене шынықтыру сабағын ұйымдастыру әдістемесі қарастырылады. Дене шынықтыру – оқушылардың физикалық дамуы мен денсаулығын нығайту үшін маңызды пәндердің бірі. Оқу процесінде дене шынықтыру сабағын тиімді ұйымдастыру, оқушылардың қызығушылығын арттыру, спорттық дағдыларды дамыту және салауатты өмір салтын насихаттау мәселелері талданады. Мақалада сабақтың құрылымы, әдіс-тәсілдер, ойындар мен жаттығулар, сондай-ақ дене шынықтыру сабағының психологиялық аспектілері қарастырылады.

Кіріспе

Дене шынықтыру сабағы – мектептегі білім беру жүйесінің маңызды бөлігі. Оқушылардың дене дамуын қамтамасыз етумен қатар, бұл пән олардың психологиялық, әлеуметтік және этикалық қалыптасуына да ықпал етеді. Дене шынықтыру сабағын ұйымдастыруда заманауи әдістемелер мен инновациялық тәсілдерді қолдану – білім беру сапасын арттырудың негізгі факторы.

Негізгі бөлім

1. Сабақтың құрылымы мен мазмұны

Дене шынықтыру сабағының құрылымы үш негізгі бөліктен тұрады: кіріспе, негізгі, қорытынды. Кіріспе бөлімінде оқушылардың назарын аударатын ойындар мен жаттығулар өткізіледі. Негізгі бөлімде түрлі спорттық жаттығулар мен техникалық дағдыларды меңгеру, командалық ойындар ұйымдастыру, ал қорытынды бөлімде оқушылардың сабақ барысында алған білімдері мен дағдыларын бекіту мақсатында рефлексия жүргізіледі.

2. Әдіс-тәсілдер

Дене шынықтыру сабағында қолданылатын әдіс-тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттыруға, белсенділігін көтеруге бағытталуы тиіс. Ойын әдісі, жарыстар, топтық жұмыстар – оқушылардың ынтымақтастығын нығайтуға және командалық рухты дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, заманауи технологияларды (мысалы, фитнес-трекерлер, мобильді қосымшалар) енгізу арқылы сабақтың интерактивтілігін арттыруға болады.

3. Психологиялық аспектілер

Дене шынықтыру сабағында психологиялық аспектілерді ескеру маңызды. Оқушылардың өзін-өзі бағалауы, командада жұмыс істей білуі, стрессті жеңе алуы – сабақтың тиімділігін арттыратын факторлар. Психологиялық тренингтер мен жаттығулар арқылы оқушылардың эмоционалдық жағдайын жақсартуға болады.

4. Салауатты өмір салтын насихаттау

Дене шынықтыру сабағы салауатты өмір салтын насихаттауда маңызды рөл атқарады. Оқушыларға дұрыс тамақтану, дене жаттығуларының пайдасы, зиянды әдеттерден аулақ болу туралы ақпарат беру арқылы олардың денсаулығын нығайтуға болады.

Қорытынды

Дене шынықтыру сабағын ұйымдастыру әдістемесі – білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі. Оқушылардың физикалық дамуы, психологиялық және әлеуметтік қалыптасуы үшін тиімді ұйымдастырылған сабақтар үлкен маңызға ие. Заманауи әдістемелер мен инновациялық тәсілдерді қолдана отырып, дене шынықтыру сабағының сапасын арттыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жұмабаев, Ж. (2020). Дене шынықтыру және спорт: теория мен практика. Алматы: Білім.
2. Сейітов, А. (2019). Мектептегі дене шынықтыру сабағын ұйымдастыру. Астана: Мектеп.
3. Кенжебаев, Б. (2021). Салауатты өмір салты: жастарға арналған оқу құралдары. Шымкент: Оқу.
4. Бекбаев, Н. (2022). Спорттық психология: теория және практика. Қарағанды: Университет.